

Dogfen ir Cyhoedd

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Dr Gwynne Jones
Prif Weithredwr – Chief Executive
CYNGOR SIR YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY COUNTY COUNCIL
Swyddfeydd y Cyngor - Council Offices
LLANGFNI
Ynys Môn - Anglesey
LL77 7TW

Ffôn / tel (01248) 752500
Ffacs / fax (01248) 750839

RHYBUDD O GYFARFOD	NOTICE OF MEETING
PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU	AUDIT AND GOVERNANCE COMMITTEE
DYDD MERCHER, 28 MEHEFIN 2017 am 2 y.p.	WEDNESDAY, 28 JUNE, 2017 at 2:00 p.m.
YSTAFELL BWYLLGOR 1 - SWYDDFEYDD Y CYNGOR, LLANGFNI	COMMITTEE ROOM 1, COUNCIL OFFICES, LLANGFNI
Swyddog Pwyllgor	Ann Holmes 01248 752518 Committee Officer

AELODAU / MEMBERS

Cynghorwyr / Councillors:-

PLAID CYMRU / THE PARTY OF WALES

Dylan Rees, Alun Roberts, Margaret M. Roberts, Robin Williams

Y GRWP ANNIBYNNOL / THE INDEPENDENT GROUP

Gwilym O. Jones, Richard Griffiths

ANNIBYNNWYR MÔN / ANGLESEY INDEPENDENTS

R. Llewelyn Jones (*Is-Gadeirydd/Vice-Chair*), Peter Rogers (*Cadeirydd/Chair*)

AELODAU LLEYG / LAY MEMBERS

Mr Dilwyn Evans, Mr Jonathan Mendoza

R H A G L E N

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Derbyn unrhyw ddatganiad o ddiddordeb gan unrhyw Aelod neu Swyddog parthed unrhyw eitem o fusnes.

2 **COFNODION CYFARFOD 28 MAWRTH, 2017** (Tudalennau 1 - 8)

Cyflwyno cofnodion cyfarfodydd blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar y dyddiadau canlynol –

- 28 Mawrth, 2017
- 31 Mai, 2017 (Ethol Cadeirydd/Is-gadeirydd)

3 **DATGANIAD O'R CYFRIFON 2016/17 A'R DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL** (Tudalennau 9 - 148)

Cyflwyno'r Datganiad o'r Cyfrifon drafft am 2016/17 a'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

4 **ADRODDIAD BLYNYDDOL ARCHWILIO MEWNOL 2016/17** (Tudalennau 149 - 214)

Cyflwyno Adroddiad Blynyddol y Gwasanaeth Archwilio Mewnol am 2016/17.

5 **SAFONAU ARCHWILIO MENWOL Y SECTOR CYHOEDDUS - ADRODDIAD ASESU ALLANOL** (Tudalennau 215 - 230)

Cyflwyno adroddiad asesiad allanol ynglyn â Gwasanaeth Archwilio Mewnol Ynys Môn ynghyd â'r Cynllun Gweithredu cysylltiedig.

6 **DIWEDDARIAD ARCHWILIO MEWNOL** (Tudalennau 231 - 242)

Cyflwyno adroddiad diweddariad Archwilio Mewnol.

7 **ARCHWILIO ALLANOL - CYFLWYNIAD AR Y FFRAMWAITH REOLEIDDIO** (Tudalennau 243 - 268)

Derbyn cyflwyniad ar y fframwaith reoleiddio a gwaith Swyddfa Archwilio Cymru.

8 **ARCHWILIO ALLANOL : LLYWODRAETHU DA WRTH BENDERFYNU AR NEWIDIADAU SYLWEDDOL I WASANAETHAU - CYNGOR SIR YNYS MÔN** (Tudalennau 269 - 280)

Cyflwyno adroddiad gan Archwilio Allanol.

9 **ARCHWILIO ALLANOL : ADRODDIAD GWELLA BLYNYDDOL 2016/17 - CYNGOR SIR YNYS MÔN** (Tudalennau 281 - 304)

Cyflwyno adroddiad gan Archwilio Mewnol.

10 **BLAEN RAGLEN WAITH** (Tudalennau 305 - 310)

Cyflwyno i'w hadolygu a'i diweddarau, Blaen Raglen Waith y Pwyllgor.

This page is intentionally left blank

Y PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 28 Mawrth, 2017

PRESENNOL:	Y Cynghorydd R. Llewelyn Jones (Cadeirydd) Y Cynghorydd John Griffith (Is-Gadeirydd) Y Cynghorwyr Jim Evans, Alun Mummery, Peter Rogers, Dafydd Thomas Aelodau Lleyg: Mr Richard Barker a Mrs Sharon Warnes
WRTH LAW:	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 Rheolwr Archwilio Mewnol (SP) Swyddog Pwyllgor (ATH)
YMDDIHEURIADAU:	Y Cynghorydd Richard Owain Jones, Mr Mike Halstead (Pennaeth Archwilio Mewnol), Mr Ian Howse (Deloitte)
HEFYD YN BRESENNOL:	Y Cynghorydd H. Eifion Jones (Aelod Portffolio Cyllid), Mr Gwilym Bury (Arweinydd Archwilio Perfformiad - Swyddfa Archwilio Cymru), Ms Clare Edge (Rheolwr Archwilio Ariannol - Deloitte)

---

1 YMDDIHEURIADAU

Cyflwynwyd a nodwyd yr ymddiheuriadau uchod.

2 DATGANIADAU O DDIDDORDEB

Gwnaed datganiadau o ddiddordeb a oedd yn rhagfarnu gan Mr Richard Barker a Mrs Sharon Warnes mewn perthynas ag eitem 8 ar y rhaglen.

3 COFNODION Y CYFARFOD A GYNHALIWYD AR 9 CHWEFROR, 2017

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod blaenorol y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhaliwyd ar 9 Chwefror, 2017 a chadarnhawyd eu bod yn gywir.

Yn codi o'r cofnodion -

Dywedodd y Rheolwr Archwilio Mewnol wrth y Pwyllgor fod adroddiad a wnaed gan Mr Ivan Butler, Pennaeth Gwasanaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ddinbych yn dilyn ei asesiad o Wasanaeth Archwilio Mewnol Ynys Môn wedi dod i law heddiw ac y byddai'n cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor yn ei gyfarfod ym mis Mehefin.

4. CYNLLUN ARCHWILIO MEWNOL STRATEGOL 2017/18 - 2019/20. CYNLLUN BLYNYDDOL 2017/18

Cyflwynwyd i'w ystyried a'i gymeradwyo gan y Pwyllgor, adroddiad y Rheolwr Archwilio Mewnol yn ymgorffori'r Cynllun Archwilio Strategol am y cyfnod 2017/18 i 2019/20 a'r Cynllun Blynyddol ar gyfer 2017/18, a hynny mewn cydymffurfiaeth gyda Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a gynhyrwyd gan CIPFA a chyrrff eraill ac a ddaeth i rym ar 1 Ebrill, 2013.

Adroddodd y Rheolwr Archwilio Mewnol fel a ganlyn -

- Bod y Strategaeth Archwilio Mewnol yn Atodiad A yn ddatganiad lefel uchel o sut y darperir ac y cyflawnir y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ac fe'i cefnogir gan Gynllun Blynyddol manwl fel y nodir yn Atodiad B i'r adroddiad.
- Pwrpas y Strategaeth yw sefydlu dull sy'n golygu y gellir rheoli Gwasanaeth Archwilio Mewnol CSYM mewn ffordd a fydd yn hwyluso'r amcanion a ddisgrifir ym mharagraff 1.1.2 yr adroddiad. Cefnogir y Strategaeth a'r Cynllun Blynyddol gan Atodiadau B i E sy'n manylu ar y Cynllun Blynyddol ar gyfer 2017/18, Cynllun Strategol 3 blynedd ar gyfer y cyfnod 2017 i 2020, dadansoddiad o adnoddau Archwilio Mewnol, ynghyd â'r targedau perfformiad ar gyfer 2017/18.
- Er mwyn nodi'r meysydd y mae angen i'r gwasanaeth archwilio mewnol roi sylw iddynt, mae angen deall y risgiau sy'n wynebu'r sefydliad. O'r herwydd, cynhaliwyd asesiad o anghenion archwilio ar gyfer 2017/18 trwy ddefnyddio'r prosesau a nodir ym mharagraff 1.2.2 yr adroddiad.
- 'Roedd y dogfennau eraill a lywiodd ddatblygiad y cynllun yn cynnwys, ymysg rhai eraill, y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ar gyfer 2015/16; Archwiliad Deloitte o Ddatganiadau Cyfrifyddu a'r Ddogfen Gyflawni Flynyddol (Cynllun Gwella) ar gyfer 2016/17.
- Mae dull gweithredu'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn seiliedig ar risg. Defnyddir Cofrestr Risg Gorfforaethol y Cyngor i yrru Cynlluniau Strategol a Gweithredol y Gwasanaeth Archwilio Mewnol a defnyddir adnoddau'r gwasanaeth i roi sicrwydd ynghylch y risgiau mwyaf i'r Cyngor lle bo modd gwneud hynny a lle bo'n briodol. Adroddid ar sicrwydd wedyn yn erbyn risgiau y mae Rheolwyr ac Aelodau'r Cyngor yn gyfarwydd â nhw oherwydd eu gwybodaeth am risgiau corfforaethol.
- Mae adolygiad o'r Fframwaith Rheoli Risg ac effeithiolrwydd y camau i liniaru risgiau uchaf y Cyngor wedi eu cynnwys yn y Cynllun Gweithredu ar gyfer 2017/18.
- Cynhyrchir y Cynllun Gweithredu Blynyddol i ddarparu rhaglen waith ar gyfer yr Adain Archwilio Mewnol am y flwyddyn. Adolygir yr Asesiad o Anghenion Archwilio a gofynnir am fewnbwn yr Uwch Dîm Arweinyddiaeth a'r Penaethiaid Gwasanaeth er mwyn nodi unrhyw risgiau sydd heb eu cynnwys ar hyn o bryd. Defnyddir yr asesiad diwygiedig o anghenion archwilio i gyfeirio adnoddau Archwilio Mewnol i'r agweddau hynny yr asesir eu bod yn peri'r risg fwyaf o ran cyflawni'r amcanion.
- Darperir y Gwasanaeth Archwilio Mewnol gan dîm o 6 o swyddogion mewnol fel yr amlinellwyd yn Atodiad D.
- Mae'r gwasanaeth yn parhau i ganolbwyntio ar ffyrdd o wneud y mwyaf o adnoddau archwilio a gwella perfformiad tra'n darparu gwasanaeth o ansawdd a sicrhau cydymffurfiaeth â safonau proffesiynol. Cyflawnir hyn drwy brosesau sicrhau ansawdd cadarn a thrwy osod amcanion yn y Cynllun Gwasanaeth Blynyddol. Mae'r cynnydd a wneir o ran cyflawni'r amcanion hynny yn cael ei fonitro drwy adolygiadau chwarterol o berfformiad gwasanaethau ac adroddir ar eu perfformiad i'r Pwyllgor hwn ar sail chwarterol. Nodir targedau perfformiad ar gyfer 2017/18 yn Atodiad E i'r adroddiad.

Ystyriodd y Pwyllgor yr adroddiad a gwnaeth y pwyntiau canlynol -

- Er ei fod yn fodlon bod y Cynllun Archwilio Mewnol Strategol ar gyfer 2017/18 i 2019/20 yn cynnwys y meysydd cywir o ran natur a maint y risgiau sy'n wynebu'r Cyngor, a bod y risgiau hynny wedi cael eu nodi a'u gwerthuso'n briodol, nododd y Pwyllgor nad yw'n cynnwys cyfeiriad at raglen arbedion y Cyngor. Er ei fod yn gynhwysfawr o ran y sylw a roddir ynddo i feysydd gwasanaeth unigol, nododd y Pwyllgor ymhellach nad oedd y Cynllun yn darparu modd i'r Pwyllgor gael sicrwydd bod y Cyngor yn gyffredinol yn cyflawni ei gynlluniau arbedion neu fod cynlluniau wedi eu gwneud i baratoi ar gyfer effeithiau methiant i gyflawni arbedion ac i'w lliniaru. Nid yw'r Pwyllgor yn gallu cael ymdeimlad 'chwaith o sut mae'r Cyngor yn ei gyfarwydd yn darparu gwerth am arian. Dywedodd y Rheolwr Archwilio Mewnol ei bod yn nodi'r pwynt a wnaed ac y byddai'n ei gymryd i ystyriaeth wrth lunio Cynllun Strategol ar gyfer Archwilio Mewnol yn y dyfodol.

- Er bod y lefel o sicrwydd yn gyffredinol foddhaol, nododd y Pwyllgor fod meysydd a gafodd eu cynnwys i'w hadolygu fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol Strategol yn Atodiad C yn adlewyrchu lefel Sicrwydd Cyfyngedig; gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad ar y cynnydd a wnaed o ran gwella'r meysydd hyn a'r broses ar gyfer delio â hwy. Dywedodd y Rheolwr Archwilio Mewnol fod y lefel sicrwydd sy'n deillio o bob archwiliad yn cael ei hystyried a'i bwydo i mewn i'r broses gynllunio wrth ddatblygu'r Cynllun Strategol. Mae'r holl adolygiadau archwilio sy'n arwain at farn Sicrwydd Cyfyngedig yn cael eu dilyn i fyny cyn pen chwe mis i'r archwiliad gwreiddiol ac adroddir ar y canlyniad i'r Pwyllgor.
- Nododd y Pwyllgor y targedau perfformiad yn Atodiad E; gofynnodd am eglurhad ar y cynnydd a wnaed o ran gallu'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol i gyrraedd y targedau ar ddiwedd y flwyddyn. Dywedodd y Rheolwr Archwilio Mewnol fod 72.73% o'r archwiliadau a gynlluniwyd wedi'u cwblhau hyd yma ac y cynhaliwyd 49 o archwiliadau.

Penderfynwyd -

- **Cymeradwyo'r Strategaeth Archwilio Mewnol a'r Cynllun Blynyddol ar gyfer 2017/18**
- **Cymeradwyo targedau perfformiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ar gyfer 2017/18.**

DIM CAM GWEITHREDU PELLACH

5. ARCHWILIAD ALLANOL: CYNLLUNIO ARBEDION - CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd i sylw'r Pwyllgor, adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 yn cynnwys adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ar drefniadau Cynlluniau Arbedion y Cyngor ynghyd â'r ymateb gan Reolwyr i'r argymhellion a wneir ynddo.

Adroddodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fod adroddiad Swyddfa Archwilio Cymru ar y trefniadau Cynllunio Arbedion yn ganlyniad i adolygiad pellach o drefniadau cynllunio ariannol y Cyngor a gynhaliwyd ym mis Medi, 2016. Cynhaliwyd yr adolygiad hwn mhob un o'r Awdurdodau Lleol yng Nghymru ac mae'n dilyn adolygiad cynharach a wnaed o wydnwch ariannol yr awdurdodau lleol ac yr adroddwyd arno ar lefel yr awdurdodau unigol ac ar lefel genedlaethol ar ffurf crynodeb cenedlaethol a gyhoeddwyd yn Awst 2016. Cyfeiriodd y Swyddog at sgôp yr adolygiad o'r Cynlluniau Arbedion a dywedodd fod yr adroddiad yn dod i'r casgliad "er bod gan y Cyngor fframwaith cynllunio ariannol sy'n gwella, y ceir cynlluniau arbedion sydd heb ddatblygu digon a'i bod yn bosibl na fyddant yn cefnogi cydnheredd ariannol yn llawn yn y dyfodol." Mae'r adroddiad hefyd yn nodi rhai newidiadau cadarnhaol yn y sefyllfa ers 2015/16 ac yn nodi hefyd fod y Cyngor "wedi cydnabod bod angen newid ei ddull gweithredu strategol mewn perthynas â chynllunio ariannol ac adolygu ei ddull gweithredu mewn perthynas â ffioedd a thaliadau." Mae'r adroddiad wedi gwneud pum cynnig ar gyfer gwella; manylir ar y rhain yn Atodiad 2 ynghyd â'r ymateb gan Reolwyr a'r dyddiad cwblhau ar gyfer y camau arfaethedig.

Dywedodd Mr Gwilym Bury o Swyddfa Archwilio Cymru fod yr adroddiad yn un cadarnhaol ar gyfer y Cyngor a'i fod yn adlewyrchu'r ffaith bod y Cyngor wedi parhau i gryfhau ei drefniadau ariannol. Gellir gwella'r broses o ran sut y cwblheir yr asesiadau o effaith y cynigion arbedion ar faterion cydraddoldeb. Er bod yr asesiadau hyn yn cael eu gwneud nid oeddent oll wedi eu cynnal pan gytunwyd ar y cynigion ar gyfer arbedion. Byddai'n cynorthwyo Aelodau Etholedig i wneud penderfyniadau gwybodus ar y cynigion arbedion pe bai asesiad wedi ei wneud ymlaen llaw o effaith pob cynnig ar gydraddoldeb. Cadarnhaodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fod hyn yn cael sylw fel rhan o'r adolygiad o broses gosod cyllideb 2017/18.

Ystyriodd y Pwyllgor yr adroddiad a gwnaeth y pwyntiau canlynol –

- Ceisiodd y Pwyllgor sicrwydd bod Rheolwyr yn hyderus eu bod yn gallu datblygu cynlluniau arbedion sy'n gadarn, yn gywir ac yn gyraeddadwy, gan wella gwydnwch y Cyngor i wrthsefyll pwysau ariannol yn y dyfodol. Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fod strategaeth y Cyngor dros y blynyddoedd diwethaf wedi gweithio i dynhau'r gyllideb a chael gwared ar y slac ynddi, a hynny i'r fath raddau nad yw'r dull hwn o weithredu yn ymarferol nac yn ddigonol erbyn hyn. Er bod lle o hyd i wella prosesau, mae'r ymagwedd tymor hir, o reidrwydd, yn golygu gorfod ailystyried pa wasanaethau y gellir eu darparu, gan gadw mewn cof y gwasanaethau y mae'n rhaid i'r Cyngor eu darparu yn ôl y gyfraith a'r rheini nad oes raid eu darparu ac sy'n wasanaethau dewisol, ynghyd â'r ffordd o ddarparu gwasanaethau. Mae'r rhan fwyaf o wariant y Cyngor ar Addysg, Gwasanaethau Cymdeithasol a Phrifyrdd sydd oll yn wasanaethau statudol; felly, mae'n anodd gweld sut y gall y Cyngor barhau i weithredu'n effeithiol ac yn ymarferol mewn cyd-destun o gyllidebau sy'n gostwng heb iddo drawsnewid sut y darperir gwasanaethau er mwyn lleihau costau. Mae'r broses hon wedi dechrau o fewn y Cyngor ac mae'n parhau.

Cytunodd yr Aelod Portffolio ar gyfer Cyllid â'r sylwadau a wnaed ac ychwanegodd fod y Cyngor, yn y blynyddoedd diwethaf, wedi gwneud gwelliannau sylweddol yn ei drefniadau cynllunio ariannol a chyllidebol. Mae'r ffordd y cyllidir y cynghorau ac amseriad cyhoeddiad Llywodraeth Cymru ar gyfer y setliad i lywodraeth leol yn gwneud cynllunio'r gyllideb yn anodd. Nid yw cynllunio'r gyllideb ac arbedion o flwyddyn i flwyddyn bellach yn cwrdd â'r angen; rhaid i'r Cyngor edrych i'r tymor hir a'r allwedd i hyn yw trawsnewid gwasanaethau a'r ffordd y cânt eu darparu.

- Gofynnodd y Pwyllgor am sicrwydd bod balansau cyffredinol o 5% yn parhau i fod yn ddigonol ac yn ymarferol o ran trefniadau cynllunio ariannol y Cyngor a pharhad y rhaglen llymder. Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 yr ystyrir fel rheol bod 5% o'r gyllideb refeniw net yn lefel dderbyniol o adnoddau i'w cadw wrth gefn. Ar gyfer y Cyngor hwn mae hynny'n cyfateb i £6m. Fodd bynnag, mae angen datrys rhai ystyriaethau cyn i'r sefyllfa derfynol gyda'r cronfeydd wrth gefn ddod yn glir, gan gynnwys Tâl Cyfartal a ph'un a fydd Llywodraeth Cymru yn cymeradwyo cyfarwydddeb gyfalafu ar gyfer tâl cyfartal a fyddai'n caniatáu i'r Awdurdod gyfalafu'r costau hynny. Oni fyddai modd eu cyfalafu, byddai'n rhaid cwrdd â chostau'r hawliadau tâl cyfartal sy'n weddill o'r balansau cyffredinol. Y llynedd, rhyddhawyd £1m o'r balansau cyffredinol i wella prosesau busnes y Cyngor er mwyn cynhyrchu rhagor o arbedion effeithlonrwydd yn y dyfodol; er bod defnyddio cronfeydd wrth gefn ar gyfer diben o'r fath yn dderbyniol, ni fyddai'n cynghori defnyddio cronfeydd wrth gefn i leihau'r cynnydd yn y Dreth Gyngor.
- Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad ynghylch a yw'r ffaith bod Llywodraeth Cymru yn bleidiol i gydweithredu a gweithio rhanbarthol, yn arbennig ar gyfer y gwasanaethau statudol mawr, yn debygol o effeithio ar gynlluniau arbedion awdurdod unigol pan ddisgwyllir i'r awdurdod hwnnw alinio ei wasanaethau â gwasanaethau hyd at bump o awdurdodau eraill a allai fod â gwaelodlin wahanol a dull gwahanol o weithredu.

Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 nad oedd y Papur Gwyn gan Lywodraeth Cymru ar Ddiwygio Llywodraeth Leol yn gwneud gweithio rhanbarthol yn orfodol ond, serch hynny, mae'n cynnig bod awdurdodau lleol yn gweithio gyda'i gilydd ac yn rhannu cyfrifoldebau os byddai gwneud hynny o fudd i'r gwasanaeth neu'n gwella effeithlonrwydd y gwasanaeth ac yn lleihau costau. Yr hyn sydd heb gael sylw yw cost y trefniadau llywodraethu a gweinyddu ar gyfer gweithio rhanbarthol. Os rhennir adnoddau ac os sefydlir cyd-bwyllgorau mae'n rhaid iddynt fod yn atebol ac mae goblygiadau cost i'r trefniadau hynny. Mae hwn yn asesiad y mae'n rhaid i awdurdodau lleol ei wneud cyn ymrwymo i drefniadau gweithio rhanbarthol a chydweithredol.

Penderfynwyd -

- **Derbyn canfyddiadau adroddiad yr Archwiliwr a nodi ei gasgliadau, a chydabod bod y Cyngor yn parhau i adolygu a mireinio ei drefniadau cynllunio ariannol.**
- **Derbyn yr ymateb gan Reolwyr a chytuno i'w gyflwyno i Swyddfa Archwilio Cymru.**

DIM CAM GWEITHREDU PELLACH

6. ARCHWILIAD ALLANOL: CYNLLUN ARCHWILIO DRAFFT 2017- CYNGOR SIR YNYS MÔN

Cyflwynwyd i sylw'r Pwyllgor, Gynllun Archwilio drafft 2017 Swyddfa Archwilio Cymru ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn.

Adroddodd Ms Clare Edge, Rheolwr Archwilio Ariannol ar y broses archwilio mewn perthynas ag archwilio cyfrifon 2016/17 a chyfeiriodd at sut y byddai'r broses yn cael ei gweithredu; y risgiau archwilio ariannol a'r ymateb archwilio ynghyd â'r lefel perthnasedd a gynlluniwyd a'r amserlen ar gyfer adrodd. Dywedodd y Swyddog fod y Cynllun hefyd yn cynnwys rhaglen 2017/18 ar gyfer gwaith archwilio perfformiad.

Gofynnodd y Pwyllgor am eglurhad ar y sefyllfa mewn perthynas â Diogelu Corfforaethol. Nododd y Pwyllgor bod yr archwiliad mewnol o'r maes Diogelu Corfforaethol wedi arwain at farn Sicrwydd Cyfyngedig a bod adroddiad diweddar a wnaed gan AGGCC yn dilyn arolygiad o'r Gwasanaethau Plant yng Nghyngor Sir Ynys Môn hefyd wedi tynnu sylw at nifer o ddiffygion ym mherfformiad ac arferion y Cyngor. O ystyried bod y rhain yn feysydd lle mae'r lefel risg yn uchel, ac o gofio'r angen i'r Pwyllgor gael sicrwydd bod y risgiau hynny'n cael eu rheoli'n briodol, gofynnodd am eglurhad ar ble yn y sbectrwm o gyfrifoldebau archwilio mewnol ac allanol mae'r ffocws ar gyfer dilyn i fyny gwaith yn y meysydd hyn, a sut y byddai'n cael sylw drwy brosesau archwilio.

Hysbyswyd y Pwyllgor y bydd y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yn gwneud gwaith dilyn-i-fyny ar yr archwiliad Sicrwydd Cyfyngedig o'r maes Diogelu Corfforaethol ac yr adroddir ar ganlyniad y gwaith hwnnw i'r Pwyllgor. Gall y Pwyllgor gymryd sicrwydd o'r ffaith y bydd argymhellion y gwasanaeth archwilio mewnol yn cael eu gweithredu, ac oni fyddai hynny'n digwydd, gall ddal y gwasanaethau i gyfrif. Bydd AGGCC yn goruchwilio gweithrediad y Cynllun Gwella mewn ymateb i'r argymhellion a wnaed ganddi yn yr adroddiad ar y Gwasanaethau Plant.

Cadarnhaodd y Rheolwr Archwilio Mewnol fod Blaenraglen Waith y Pwyllgor yn dangos y cynlluniwyd i'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol roi diweddariad i'r Pwyllgor ar yr archwiliad o'r maes Diogelu Corfforaethol yn y cyfarfod ym mis Mehefin.

Penderfynwyd derbyn y Cynllun Archwilio a nodi ei gynnwys.

DIM CAM GWEITHREDU PELLACH.

7. BLAENRAGLEN WAITH

Cyflwynwyd y Flaenraglen Waith ddiweddaraf i'r Pwyllgor.

Nododd y Pwyllgor y Flaenraglen Waith ac yng ngoleuni'r drafodaeth uchod, ystyriodd a ddylai'r rhaglen gynnwys adroddiad AGGCC ar yr Arolygiad o'r Gwasanaethau Plant. Rhoddwyd gwybod i'r Pwyllgor fod y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol eisoes wedi ystyried adroddiad AGGCC ac y sefydlir is-banel o'r Pwyllgor hwnnw i fonitro cynnydd yn erbyn y Cynllun Gwella cysylltiedig. Cadarnhaodd y Rheolwr Archwilio Mewnol yr ymgynghorwyd gyda'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol er mwyn sicrhau bod yr ymateb gan Reolwyr yn briodol.

Er bod y Pwyllgor yn cydnabod ei bod yn fwy priodol efallai i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol fod yn bennaf gyfrifol am fonitro'r mater hwn oherwydd ei fod yn ymwneud â darparu gwasanaeth, gofynnodd serch hynny, oherwydd y risgiau cysylltiedig, am ddiweddariad ar gyfer y cyfarfod ym mis Mehefin fel y gall fodloni ei hun y cymerir camau Rheolaeth a bod cynnydd yn cael ei wneud.

Penderfynwyd derbyn a nodi'r Flaenraglen Waith yn amodol ar gynnwys diweddariad ar y sefyllfa o ran ymateb i adroddiad arolygu AGGCC ar y Gwasanaethau Plant ar gyfer cyfarfod y pwyllgor ym mis Mehefin.

CAM GWEITHREDU PELLACH: Rheolwr Archwilio Mewnol i ddiweddaru'r Flaenraglen Waith yn unol â hynny.

8. PENODI AELODAU LLEYG

Cyflwynwyd i'w ystyried gan y Pwyllgor, adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 yn nodi trefniadau arfaethedig ar gyfer penodi Aelodau Lleyg ar gyfer y Pwyllgor.

Ar ôl datgan diddordeb sy'n rhagfarnu yn y mater hwn, gadawodd Mr Richard Barker a Mrs Sharon Warnes y cyfarfod ar gyfer y drafodaeth a'r penderfyniad yn ei gylch.

Adroddodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 ar yr agweddau canlynol ar y broses benodi -

- Y meini prawf cymhwysedd fel y nodir yng nghanllawiau statudol Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 a restrir ym mharagraff 2.1 o'r adroddiad
- Meini prawf cymhwyso ychwanegol arfaethedig fel y rhestrir nhw ym mharagraff 2.2 yr adroddiad
- Nifer yr Aelodau Lleyg a benodir. Argymhellir bod y Pwyllgor yn cadw dau Aelod Lleyg.
- Y disgrifiad swydd a'r fanyleb person arfaethedig
- Y broses recriwtio a'r amserlen arfaethedig fel y nodir ym mharagraff 5 yr adroddiad.

Er bod y Pwyllgor yn cytuno â'r broses recriwtio yn gyffredinol, mynegodd rywfaint o amheuaeth ynglŷn â natur a maint y meini prawf cymhwyso oherwydd ei fod o'r farn y gallent gyfyngu ar nifer yr ymgeiswyr addas sy'n ymgeisio i fod yn Aelodau Lleyg o'r Pwyllgor. Dywedodd y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 mai'r meini prawf cymhwyso a restrir ym mharagraff 2.1 yw'r rheini a nodir yn y Mesur yn ôl Adran Gyfreithiol yr Awdurdod. Fodd bynnag, cadarnhaodd y byddai'n adrodd yn ôl i'r Adran Gyfreithiol ar amheuon y Pwyllgor mewn perthynas â'r elfen hon o'r broses recriwtio.

Penderfynwyd -

- **Cymeradwyo'r meini prawf cymhwyster ychwanegol fel y nodir nhw ym mharagraff 2.2 yr adroddiad**
- **Cadarnhau y parheir i gael dau aelod lleyg ar y pwyllgor.**
- **Cymeradwyo'r disgrifiad swydd a'r fanyleb person drafft fel yn Atodiad 1.**
- **Cadarnhau'r broses recriwtio a'r amserlen arfaethedig fel y nodir ym mharagraff 5 yr adroddiad.**

CAM GWEITHREDU PELLACH: Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 i gadarnhau gyda'r Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor) / Swyddog Monitro a oes unrhyw hyblygrwydd o ran gweithredu'r meini prawf cymhwyso.

**Y Cynghorydd R. Llewelyn Jones
Cadeirydd**

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

Cofnodion y cyfarfod a gynhaliwyd ar 31 Mai 2017

YN BRESENNOL:	Y Cynghorwyr Richard Griffiths, G O Jones, Dylan Rees, Alun Roberts, Robin Williams, R LI Jones a P S Rogers. Mrs. Sharon Warnes – Aelod Lleyg
WRTH LAW:	Prif Weithredwr, Pennaeth Swyddogaeth (Busnes y Cyngor)/Swyddog Monitro, Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd, Swyddog Pwyllgor (MEH).
YMDDIHEURIADAU:	Mr. Richard Barker – Aelod Lleyg
HEFYD YN BRESENNOL	Y Cynghorydd Richard O Jones – Cadeirydd y Cyngor Sir

---

1 **DATGANIAD O DDIDDORDEB**

Ni chafwyd unrhyw ddatganiadau o ddiddordeb.

2 **ETHOL CADEIRYDD**

Etholwyd y Cynghorydd Peter S. Rogers yn Gadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

3 **ETHOL IS GADEIRYDD**

Etholwyd y Cynghorydd Robert Ll. Jones yn Is-Gadeirydd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

**Y CYNGHORYDD RICHARD O JONES
FEL CADEIRYDD Y CYNGOR SIR**

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR YNYS MÔN		
REPORT TO:	PWYLLGOR ARCHWILIO	
DATE:	28 MEHEFIN 2017	
SUBJECT:	DATGANIAD O'R CYFRIFON 2016/17	
PORTFOLIO HOLDER(S):	CYNGHORYDD JOHN GRIFFITH – DEILYDD PORTFFOLIO (ADNODDAU)	
HEAD OF SERVICE:	MARC JONES	
REPORT AUTHOR:	BETHAN HUGHES OWEN / CLAIRE KLIMAZEWSKI	
TEL:	01248 752663 / 01248 751865	
E-MAIL:	Bethanowen2@ynysmon.gov.uk ClaireKlimazewski@ynysmon.gov.uk	
LOCAL MEMBERS:	d/b	
A - Argymhelliad/Argymhellion a Rheswm/Rhesymau		
1. Argymhellir I nodi'r Daganriad Cyfrifon Drafft 2016/17 cyn ei adolygu gan yr Archwilwr Allanol		
B - Pa opsiynau eraill wnaethoch chi eu hystyried a beth oedd eich rhesymau dros eu gwrthod ac/neu ddewis yr opsiwn hwn?		
d/b		
C - Am ba reswm y mae hwn yn benderfyniad i' r Pwyllgor Gwaith?		
Me'r adroddiad yma yn nodi perfformiad ariannol y Cyngor am y flwyddyn ariannol i 1 Ebrill 2016 i 31ain Mawrth 2017		
CH - A yw' r penderfyniad hwn yn gyson â' r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?		
Ydyw		
D - A yw' r penderfyniad hwn o fewn y gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?		
Ydyw		
DD - Gyda phwy wnaethoch chi ymgynghori? Beth oedd eu sylwadau?		
1	Prif Weithredwr / Uwch Dim Arweinyddiaeth (UDA) (mandadol)	
2	Cyllid / Adran 151 (mandadol)	d/b– adroddia y Swyddog Adran 151 yw hwn
3	Cyfreithiol / Swyddog Monitro (mandadol)	
4	Adnoddau Dynol (AD)	
5	Eiddo	
6	Technoleg Gwybodaeth Cyfathrebu (TGCh)	
7	Sgriwtini	
8	Aelodau Lleol	
9	Unrhyw gyrff allanol / arall/eraill	

E - Risgiau ac unrhyw gamau lliniaru (os yn berthnasol)	
1	Economaidd
2	Gwrthdodi
3	Trosedd ac Anhrefn
4	Amgylcheddol
5	Cydraddoldebau
6	Cytundebau Canlyniad
7	Arall
F - Atodiadau:	
<ul style="list-style-type: none"> • Atodiad A – Cefndir. • Atodiad B – Datganiad y Cyfrifon 2016/17 cyn archwilio 	
FF - Papurau Cefndir (cysylltwch os gwelwch yn dda gydag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):	
<ul style="list-style-type: none"> • Mae papurau gwaith llawn ynglŷn â gwybodaeth sydd yn natganiad y Cyfrifon yn cael eu cadw yn yr Adain Cyfrifeg • ReveAdroddiadau referniw a Cyfalaf sy'n cael eu cyflwyno i'r Pwyllgor Gawith ar gyfnodau rholaidd drwy'r flwyddyn ariannol. 	

1. CEFNDIR

- 1.1** Mae gyn y Cyngor ddyletswydd statudol i gyhoeddi Datganiad y Cyfrifon am bob blwyddyn ariannol. Mae'r Datganiad Cyfrifon sydd ynghlwm am y cyfnod 1 Ebrill 2016 i 31 Mawrth 2017 ac mae'n fersiwn cyn archwilio. Cyn i'r Archwiliad Allanol ddechrau mae'n ofynnol i'r Swyddog Adran 151 arwyddo 'Datganiad o Cyfrifoldebau am y Datganiad y Cyfrifon' ac mae'n rhaid i hyn ddigwydd cyn 30ain Mehefin 2017.
- 1.2** Argymhellir i'r Pwyllgor Archwilio nodi'r Datganiad Cyfrifon Drafft cyn yr Archwiliad Allanol.
- 1.3** Byd fersiwn terfynol o Ddatganiad y Cyfrifon yn cael ei gyflwyno i'r Cyngor ar ôl i'r Archwiliad Allanol gael ei gwblhau. Dylai hyn ddigwydd cyn 30ain Medi 2017 a bydd yn cael ei gyflwyno ynghyd ag adroddiad yr Archwilwr Annibynnol. Pryd hynny bydd yn ofynnol i'r Swyddog Adran 151 a Chadeirydd Cyngor Sir Ynys Môn arwyddo'r ddogfen derfynol.
- 1.4** Mae'r Datganiad y Cyfrifon hefyd yn cynnwys y Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2016/17.

Ynys Môn

THE ISLE OF Anglesey

Datganiad o'r Cyfrifon 2016/17 Drafft

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

www.ynysmon.gov.uk

www.anglesey.gov.uk

 [cyngormon](https://www.facebook.com/cyngormon)
ioacc Tudalen 12

 [@cyngormon](https://twitter.com/cyngormon)
[@angleseycouncil](https://twitter.com/angleseycouncil)

Cynwys

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
	Adroddiad Naratif	1
	Datganiad Cyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon	11
	Adroddiad yr Archwiliwr Annibynnol	12
	Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	14
	Dadansoddiad gwariant a Cyllid	15
	Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn	16
	Y Fantolen	17
	Datganiad Llif Arian	18
Nodyn 1a	Dadansoddiad Gwariant a Cyllid	18
Nodyn 1b	Incwm Cylchrannol	20
Nodyn 2a	Safonau Cyfrifo a gyhoeddwyd ond nad ydynt eto wedi eu mabwysiadu	21
Nodyn 2b	Safonau Cyfrifo sydd wedi eu cyhoeddi a'u mabwysiadu	21
Nodyn 3	Barnau Allweddol wrth weithredu'r Polisiâu Cyfrifo	21
Nodyn 4a	Tybiaethau a wnaed am y dyfodol a ffynonellau pwysig eraill o amcangyfrif ansicr	22
Nodyn 4b	Addasiadau o ran y cyfnod blaenorol, newidiadau mewn polisiâu cyfrifo, amcangyfrifon a chamgymeriadau	24
Nodyn 5	Eitemau Sylweddol o Incwm a Gwariant	24
Nodyn 6	Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen	24
Nodyn 7	Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo a Sail Ariannu dan Reoliadau	25
Nodyn 8	Cronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	27
Nodyn 9	Balansau Ysgolion	28
Nodyn 10	Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf	28
Nodyn 11	Cronfeydd wrth Gefn Na Ellir Eu Defnyddio	29
Nodyn 12	Gwariant Gweithredol Arall	33
Nodyn 13	Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi	33
Nodyn 14	Incwm Treth a Grantiau Amhenodol	33
Nodyn 15	Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar	34
Nodyn 16	Ymrwymadau Cyfalaf Sylweddol	36
Nodyn 17	Asedau Treftadaeth	36
Nodyn 18a-c	Eiddo Buddsoddiad	38
Nodyn 19	Asedau Annirweddol	39
Nodyn 20	Gwariant Cyfalaf a Chyllido	40
Nodyn 21	Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	41
Nodyn 22	Prydlesau	41
Nodyn 23	Rhestrau stoc	41
Nodyn 24	Dyledwyr	42
Nodyn 25	Arian Parod a Chywerthoedd Arian	42
Nodyn 26	Credydwyr	43
Nodyn 27	Darpariaethau	43
Nodyn 28	Llif Arian o Weithgareddau Gweithredu	44
Nodyn 29	Llif Arian o Weithgareddau Buddsoddi	45
Nodyn 30	Llif Arian o Weithgareddau Cyllido	45
Nodyn 31	Symiau yr Adroddwyd Arnynt ar gyfer Penderfyniadau Dyrannu Adnoddau	45

Cyfeirnod	Disgrifiad	Tudalen
Nodyn 32	Gweithrediadau Masnachol	46
Nodyn 33	Lwfansau Aelodau	46
Nodyn 34	Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	46
Nodyn 35	Pecynnau Ymadael	48
Nodyn 36	Ffioedd Archwilio Allanol	49
Nodyn 37	Incwm Grantiau	49
Nodyn 38	Partïon Cysylltiedig	50
Nodyn 39	Cronfeydd Ymddiriedol	52
Nodyn 40	Cynllun Pensiynau Athrawon	53
Nodyn 41	Cynllun Pensiwn Buddiannau Diffiniedig Llywodraeth Leol	53
Nodyn 42	Cronfa Wrth Gefn ar gyfer Ymrwymadau Posibl	59
Nodyn 43	Cronfa Wrth gefn ar gyfer Asedau Posibl	60
Nodyn 44	Offerynnau Ariannol	60
Nodyn 45	Natur a lefel y risgiau sy'n codi o'r offerynnau ariannol	62
Nodyn 46	Cyd-bwyllgorau	64
Nodyn 47	Troi Tai'n Gartrefi	65
Nodyn 48	Y Dreth Gyngor	65
Nodyn 49	Trethi Annomestig (TA)	66
Nodyn 50	Morwrol	67
Nodyn 51	Polisiâu Cyfrifo	68
Cyfrif Refeniw Tai	Cyfrif Refeniw Tai (CRT) - Datganiad Incwm a Gwariant - Datganiad Symudiadau ar Falans CRT - Nodiadau ar y CRT	91
Atodiad 1	Datgeliad Parti Cysylltiedig – Cynrychiolaeth Cydranddeiliaid hefo Sefydliadau Trydydd Parti	95
Atodiad 2	Geirfa	97
Atodiad 3	Llyfryddiaeth	104
	Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2016-17	105

Adroddiad Naratif

Cyhoeddir y Datganiad Cyfrifon bob blwyddyn er mwyn rhoddi i etholwyr, trethdalwyr lleol, Aelodau'r Cyngor, gweithwyr a phartion eraill sydd â diddordeb, wybodaeth glir ynghylch sefyllfa ariannol y Cyngor. Nod yr adroddiad naratif hwn, sy'n rhan allweddol o'r cyfrifon, yw darparu canllawiau effeithiol i'r materion pwysicaf yr adroddir arnynt yn y cyfrifon. Gwneir hyn er mwyn darparu esboniad teg, cytbwys a hawdd i'w ddeall o sefyllfa ariannol y Cyngor ac i gynorthwyo i ddehongli'r datganiadau ariannol. Yn ogystal, mae'n cynnwys gwybodaeth ychwanegol am y Cyngor yn gyffredinol a'r prif ddylanwadau ar y datganiadau ariannol er mwyn darparu cyswllt rhwng gweithgareddau a heriau'r Cyngor a'r modd y mae'r rhain yn effeithio ar ei adnoddau ariannol.

Mae'r adroddiad naratif wedi'i strwythuro fel a ganlyn:-

1. Y Fframwaith Statudol
2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn
3. Trosolwg a Datganiad o Berfformiad
4. Prif faterion o gyfrifon 2016/17
5. Esboniad o'r datganiadau ariannol

1. Y Fframwaith Statudol

Mae dyletswydd statudol ar y Cyngor i gymeradwyo a chyhoeddi Datganiad Cyfrifon. Mae'r tudalennau a ganlyn yn ymwneud â'r Datganiad Cyfrifon ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017.

Daeth Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 i rym ar 31 Mawrth 2015 ac maent, o'r herwydd, yn disodli Rheoliad 7 o Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2005 (OS2005/368(W.34), fel y cawsant eu diwygio) ar gyfer blwyddyn gyfrifon 2015/16 a chyfnodau yn y dyfodol. Yn unol â'r Rheoliadau hyn, rhaid i Awdurdodau Lleol yng Nghymru baratoi Datganiad Cyfrifon yn unol â'r rheoliadau hyn ac arferion priodol.

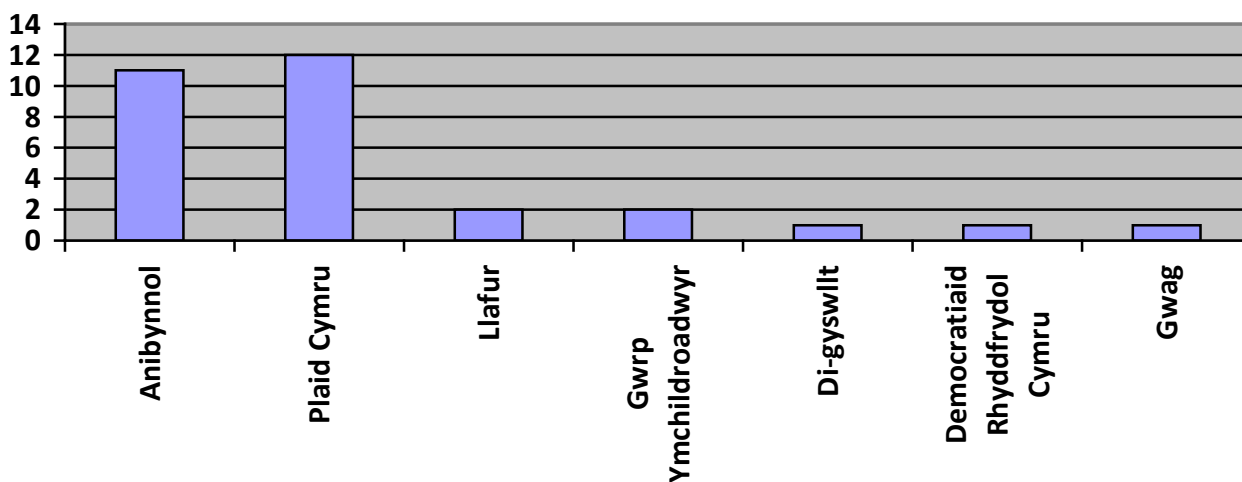
Mae Rheoliad 25 o Reoliadau Awdurdodau Lleol (Cyllid Cyfalaf a Chyfrifo) (Cymru) 2003 (OS2003/3239(W.319), fel y cawsant eu diwygio) yn nodi arferion priodol ar gyfer paratoi Datganiad Cyfrifon. Mae'r arferion hyn yn cynnwys yn bennaf y Côd Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2016/17 a'r Côd Ymarfer Adrodd ar Wasanaethau 2016/17 a gyhoeddwyd gan y Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifeg (CIPFA), wedi eu cefnogi gan y Safonau Rhyngwladol ar gyfer Adrodd ar Faterion Ariannol (IFRS). Yn ogystal, mae'r naratif hwn yn cynnwys canllawiau o Lawlyfr Adrodd Ariannol Trysorlys Ei Mawrhydi (FRoM), adrannau 5.2.1 i 5.2.10 fel yr anogir gan gôd CIPFA.

2. Gwybodaeth am Gyngor Sir Ynys Môn

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn awdurdod unedol sydd â phoblogaeth o 69,979. Mae'r Cyngor yn gyfrifol am sicrhau bod amrediad eang o wasanaethau'n cael eu darparu ar gyfer trigolion, busnesau ac ymwelwyr i'r Ynys. Mae'r gwasanaethau hyn yn cynnwys addysg, diogelu plant ac oedolion bregus, gofal cymdeithasol, iechyd cyhoeddus, priffyrdd, hamdden, diwylliant, casglu gwastraff, cynllunio, gweinyddu tai, budd-daliadau, adfywio ac ymgysylltiad cymunedol. Yn ychwanegol at ddarparu gwasanaethau, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gasglu trethi lleol ar ffurf y Dreth Gyngor a Threthi Annomestig ar ran Llywodraeth Cymru.

Mae'r Cyngor yn sefydliad a arweinir yn wleidyddol ac mae wedi mabwysiadu model Arweinydd a Chabinet. Mae ganddo 30 o aelodau etholedig sy'n cynrychioli 11 o wardiau aml-aelod ar draws y Sir. Drwy gydol 2016/17, bu'r Cyngor yn gweithredu dan weinyddiaeth a oedd yn glymblaid o'r grwpiau Annibynnol/Llafur/Democratiaid Rhyddfrydol. Gweler isod gyfansoddiad gwleidyddol y Cyngor fel yr oedd ar 31 Mawrth 2017:-

Cyfansoddiad Gwleidyddol Cyngor Sir Ynys Mon

3. Trosolwg

3.1 Datganiad gan Arweinydd y Cyngor

Fel Arweinydd y Cyngor, fy nghyfrifoldeb i yw sicrhau fod y garreg filltir bwysig o gynhyrchu'r Datganiad Cyfrifon Blynyddol yn cael ei gyflawni ar amser bob blwyddyn. Mae'r cyfrifon yn darparu llawer o wybodaeth ariannol ar sut ariannwyd y Cyngor a sut y gwariwyd yr arian yma yn ystod 2016/17. Mae'n bwysig o ran atebolrwydd y Cyngor i ddarparu'r wybodaeth yma i drigolion, trethdalwyr lleol y Dreth Gyngor, busnesau sy'n talu'r trethi annomestig a chydranddeiliaid arall, yn cynnwys Llywodraeth Cymru.

Cymysgfa yw cyllid y Cyngor o gyllid gan Lywodraeth Cymru drwy'r Grant Cynnal Refeniw a chyfran y Cyngor o Gronfa'r Trethi Annomestig, trethiant lleol drwy'r Dreth Gyngor a'r ffioedd a thaliadau a dalwyd gan gwsmeriaid y Cyngor. Yn 2016/17, cyllideb net y Cyngor oedd £124.0m a daeth £32.1m o hwn o'r Dreth Gyngor. Y cynnydd yn y Dreth Gyngor oedd 3.5%.

Amlygwyd canlyniadau'r flwyddyn defnydd parhaus y Cyngor o reolaeth ariannol ddarvoudus. Er gwaethaf y ffaith fod cyllideb net y Cyngor wedi gostwng 0.49% o'i gymharu â 2015/16, cynnydd yn y galw am wasanaethau, yn arbennig yn Wasanaethau Plant, ac addysg allsirol disgyblion, mae balans cyffredinol y Cyngor (ac eithrio CRT) wedi gostwng £0.189m, sy'n cynrychioli gostyngiad o 2.13%. Fodd bynnag, gostyngodd y confeydd wrth gefn defnyddiadwy gan £2.743m oherwydd defnyddiwyd arian wrth gefn a glustnodwyd i gyllido'r gwariant gosodwyd yr arian wrth gefn o'r neilltu i'w cyllido.

Mae dyfodol cyllideb y sector gyhoeddus yn parhau'n ansicr, yn enwedig pa effaith fydd ar economi'r DU o'r penderfyniad i adael yr Undeb Ewropeaidd. Rhagwelir bydd y Cyngor yn gwynebu rhagor o ostyngiadau yng nghyllideb gan y llywodraeth ganol dros y tair mlynedd nesaf ac mae Strategaeth Ariannol Tymor Canolig y Cyngor wedi nodi'r angen parhaus i leihau gwariant refeniw blynyddol dros y cyfnod yma. Bydd cael lefel iachus o arian wrth gefn a balansau'n helpu yn y tymor byr, ond nid yw'n ffynhonnell cynaliadwy o gyllideb. Felly, mae'r Cyngor ar hyn o bryn yn adolygu'r holl wasanaethau mae'n ei ddarparu ac mae'n edrach ar dulliau amgen o ddarparu a fyddai'n caniatáu'r gwasanaethau i barhau ond ar gost llai. Bydd hyn yn cynnwys mwy o weithio mewn partneriaeth â Chynghorau Tref a Chymuned, Sefydliadau Cymunedol a Gwirfoddol a Sefydliadau'r Trydydd Sector.

Ar hyn o bryd, mae'r Cyngor yn darparu ei Gynllun Corfforaethol sy'n cynnwys y cyfnod pum mlynedd nesaf ac, er bod sefyllfaoedd ariannol yn cyfyngu beth gall y Cyngor ei gyflawni, ni fydd yn atal y Cyngor rhag ffocysu ar ei flaenoriaethau allweddol na fuddsoddi ym meysydd megis ysgolion newydd, tai a gwasanaethau pobl hyn. Rydym hefyd wedi buddsoddi yn Nhechnoleg Gwybodaeth er mwyn moderneiddio ein prosesau busnes a gwella ein gwasanaethau i'n cwsmeriaid. Bydd y buddsoddiad yma'n parhau a fydd yn arwain at ragor o arbedion refeniw ac yn caniatáu'r Cyngor i ddarparu cyllideb gytbwys yn y dyfodol.

Gweler sefyllfa ariannol sefydliad fel dangosydd allweddol o safon gyffredinol llywodraethiant corfforaethol. Rwy'n hyderus bydd y Cyngor yn parhau i fod yn ariannol gryf a chynaliadwy drwy reolaeth ariannol gadarn.

Ieuan Williams
Arweinydd y Cyngor

Mehefin 2017

3.2 Pwrpas a gweithgareddau allweddol y Cyngor

Yn unol â Chynllun Corfforaethol y Cyngor am 2013 – 2017, y nod ar gyfer Cyngor Sir Ynys Môn yw y byddwn, erbyn 2017, yn Cyngor proffesiynol sy'n cael ei redeg yn dda, yn arloesol ac yn eangfrydig ein hymagwedd, yn ymrwymedig i ddatblygu ein pobl a'n partneriaethau er mwyn darparu gwasanaethau effeithlon ac effeithiol o safon dda sy'n cael eu gwerthfawrogi gan ein dinasyddion.

I gyflawni hyn, bydd angen i ni drawsnewid ein gwasanaethau a'r modd y mae'r Cyngor yn gweithio. I drawsnewid ein Cyngor, bydd angen i ni wrando ar yr hyn y mae ein dinasyddion, defnyddwyr gwasanaeth a busnesau'n ei ddweud a chaniatáu i'w barn ddylanwadu ar yr hyn yr ydym yn ei wneud.

Mae'r gwaith ymgynghori ac ymgysylltu mwyaf pellgyrhaeddol yr ydym erioed wedi'i gynnal fel Cyngor wedi ein cynorthwyo i greu'r cynllun hwn. Yn ystod yr ymarferion ymgysylltu ac ymgynghori a gynhaliwyd ers 2012, gofynnwyd i ddinasyddion am eu barn ynglŷn â pha rai o wasanaethau Cyngor Sir Ynys Môn oedd bwysicaf iddynt, a'r rhai nad oeddent, yn eu tyb hwy, mor bwysig. Ar draws grwpiau oed, daearyddiaeth a'r mecanweithiau ymgynghori gwahanol, y blaenoriaethau cyson yw:-

- Cefnogi'r mwyaf bregus
- Datblygu'r economi
- Codi safonau a moderneiddio ein hysgolion

Y blaenoriaethau hyn yw sylfaen ein Cynllun Corfforaethol. Fel pob awdurdod lleol arall, bydd pwysau mawr ar gyllidebau'r Cyngor a rhaid canolbwyntio ar ddod o hyd i fwy o arbedion. Yn anorfod, bydd hyn yn golygu newidiadau o ran y gwasanaethau yr ydym yn eu darparu a'r modd yr ydym yn eu darparu.

Bydd y Cyngor, felly, yn gweithio gyda'n dinasyddion i newid y ffordd yr ydym i gyd yn meddwl am gyfrifoldebau priodol y Cyngor, cymunedau ac unigolion. Er y bydd y Cyngor, wrth gwrs, yn parhau i fod yn gyfrifol am ddarpariaeth ddwyieithog o wasanaethau statudol, bydd y gwasanaethau'n cael eu darparu fwyfwy mewn gwahanol ffyrdd ac, efallai, gan ddarparwyr eraill. Bydd gofyn i ni reoli'r lleihad mewn cyllidebau a'r galw cynyddol oherwydd newidiadau demograffig a chymdeithasol, er mwyn sicrhau y parheir i warchod y blaenoriaethau hyn.

3.2.1 Y Senario Ariannol

Fel pob Awdurdod Lleol arall yng Nghymru, rhaid i Gyngor Sir Ynys Môn reoli sefyllfa lle mae costau a'r pwysau ar wasanaethau'n cynyddu ond y cyllid sydd ar gael yn gostwng. Dros y tair blynedd ddiwethaf, mae'r cyllid a gafodd y Cyngor gan Lywodraeth Cymru wedi gostwng gan £5.23m mewn termau arian parod (5.38%) a rhagwelir y bydd gostyngiadau ar o leiaf yr un lefel yn cael eu gweithredu yn y tair blynedd nesaf. Yn y cyd-destun hwn, mae angen i'r Cyngor reoli'r galw cynyddol am wasanaethau, pwysau chwyddiant, yr angen i fuddsoddi yn yr economi leol i hyrwyddo twf a'r dymuniad i wella gwasanaethau'n barhaus.

Mae'r Cyngor wedi ymateb i'r gostyngiad mewn cyllid drwy wneud arbedion sylweddol yn ystod y tair blynedd ddiwethaf ac mae'n parhau i geisio sicrhau, lle bynnag y mae hynny'n bosibl, y gwneir yr arbedion drwy wella effeithlonrwydd yn hytrach na thorri gwasanaethau.

Y pethau allweddol y byddir yn canolbwyntio arnynt ar gyfer y Cynllun Ariannol Tymor Canol yw:-

- Aiddylunio gwasanaethau i ymyrryd yn gynt, gan ostwng gwasanaethau ymatebol costus;

- Adolygu'r holl wasanaethau er mwyn sicrhau eu bod yn cael eu darparu yn y modd mwyaf effeithiol posib;
- Gwneud y gorau o eiddo a thir er mwyn hyrwyddo effeithlonrwydd a thwf;
- Ail-ganolbwyntio gwasanaethau i gefnogi twf yn lleol;
- Cael trafodaethau aeddfed gyda chymunedau i flaenoriaethu'r hyn sy'n bwysig iddynt hwy ac annog ymgysylltiad er mwyn datrys problemau lleol;
- Cael gwared ar ddyblygu rhwng gwasanaethau a mynd ar ôl arbedion maint.

3.3 Llwyddiannau allweddol, materion a risgiau sy'n effeithio'r Cyngor

Mae'r Cyngor wedi pennu saith blaenoriaeth allweddol ar gyfer y blynyddoedd nesaf: -

- Trawsnewid Gofal Cymdeithasol i Oedolion Hŷn;
- Adfywio ein Cymunedau a Datblygu'r Economi;
- Gwella Addysg, Sgiliau a Moderneiddio ein Hysgolion;
- Cynyddu ein Opsiynau Tai a Lleihau Tlodi;
- Trawsnewid ein Darpariaeth Hamdden a Llyfrgelloedd;
- Canolbwyntio ar Gwsmeriaid, Dinasyddion a'r Gymuned;
- Trawsnewid ein Technolegau Gwybodaeth a Chyfathrebu (TGCh).

Yn ystod 2016/17, parhaodd gwaith ar y saith blaenoriaeth gyda'r llwyddiannau allweddol canlynol yn ystod y flwyddyn ariannol:-

1. Mae gwaith wedi cychwyn ar adeiladu 2 ysgol gynradd newydd (Ysgol Cybi ac Ysgol Rhyd y Llan) o dan raglen ysgolion yr 21ain ganrif Llywodraeth Cymru. Bydd hyn yn golygu y bydd 6 o ysgolion cynradd bach yn cau gyda'r disgyblion yn trosglwyddo i 2 ysgol newydd yn ystod 2017.
2. Mae'r Cyngor wedi cychwyn adeiladu Cyfleuster Gofal Ychwanegol gyda Landlord Cymdeithasol Cofrestredig yn Llangefni. Mae'r gwaith yma yn fodd i'r Cyngor gychwyn ar y broses o drawsnewid y modd y darperir Gofal Cymdeithasol i Oedolion. Amcangyfrifir bydd yr adeilad yn barod i breswylwyr ym Mehefin 2018.
3. Parhaodd y Cyngor i ddefnyddio grantiau o dan y cynllun Lleoedd Llewyrchus Llawn Addewid i wella cyfleusterau yn ardal Caerdybi. Gwariwyd £3.2m pellach yn ystod 2016/17, sef blwyddyn olaf y cynllun. Gwerth y Cynllun yn ei chyfanrwydd oedd £8.3m i'r Awdurdod.
4. Mae'r gwaith ar foderneiddio a rhesymoli'r modd y gweinyddir Gwasanaethau'r Cyngor (Gweithio'n Gallach) a gwnaed gwelliannau i Bencadlys y Cyngor ac i Systemau TG y Cyngor wedi ei cwblhau. Mae'r newidiadau wedi caniatáu i staff weithio'n fwy hyblyg heb yr angen i fod mewn swyddfa. Mae'r cynllun wedi arwain at gau dwy swyddfa gyda'r rhan fwyaf o staff gweinyddol y Cyngor yn cael eu lleoli nawr yn yr un lle. Nid yn unig fydd hyn yn darparu gwell gwasanaeth i'r cwsmer ond mae hefyd wedi caniatáu'r Cyngor i wneud arbedion sylweddol o £586k.
5. Ar ddechrau mis Hydref, 2016, cyflwynwyd casgliadau gwastraff gweddilliol bob tair wythnos. Yn dilyn problemau cychwynnol hefo casglu cewynnau a nifer enfawr o alwadau ffôn, mae'r sefyllfa bellach wedi setlo ac mae mwyafrif helaeth o'r cyhoedd nawr yn gwneud ymdrechion i ail-gylchu. Targed Cyfradd Ailgylchu 2015/16 oedd 58%, gydag Ynys Môn yn cyflawni 59.5%. Ar gyfer y ddau chwarter o fis Hydref ymlaen, cyflawnwyd Cyfraddau Ailgylchu o 65.6% a 65.4%, sy'n gryn gynydd o gofio mai ychydig iawn o wastraff gwyrdd sy'n cael ei gasglu yn ystod y cyfnod 6 mis yma.
6. Cyflwynwyd 7,000 o troli-bocsys yn Hydref, gyda 2,000 pellach yn ardal Caerdybi yn Chwefror. Profodd y rhain yn boblogaidd gyda'r rhan fwyaf o'r cyhoedd a darparwyd ychydig iawn o groes halogi. Yn dilyn cais llwyddiannus i Lywodraeth Cymru, cyflwynir 20,000 pellach o droliâu erbyn Medi 2017.

7. Er gwaethaf y gostyngiad parhaus yn y cyllid a geir gan y llywodraeth ganolog, llwyddodd y Cyngor i wneud gwerth £3.4m o arbedion refeniw yn 2016/17 a nodwyd £2.4m pellach wrth osod cyllideb 2017/18. Er bod hyn wedi golygu cynnydd uwch na chwyddiant yn y Dreth Gyngor, mae treth Band D Ynys Môn yn parhau i fod ymysg yr isaf yng Nghymru.
8. Llwyddodd y Cyngor i gynnal lefel iach o gronfeydd wrth gefn a balansau cyffredinol. Mae'r Cyngor wedi gallu rhyddhau £1m o'r balansau cyffredinol i gyllido prosiectau penodol gyda'r nod o wella prosesau busnes a gwasanaethau i gwsmeriaid. Bydd y prosiectau hyn hefyd yn darparu arbedion refeniw pellach a fydd yn helpu'r Cyngor ddelio â'r amgylchiadau ariannol anodd y bydd yn eu hwynebu dros y tair blynedd nesaf.

3.4 Crynodeb o Berfformiad

3.4.1 Gwariant Refeniw

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi gwariant a chyllid y Cyngor yn unol â'r gofynion cyfrifo. Mae'r Cyngor yn mesur perfformiad ariannol yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd ar ffurf cyfrifon rheoli'r Cyngor. Yn 2016/17, adroddwyd bod gan y Cyngor danwariant o £326k yn erbyn gweithgaredd a gynlluniwyd o £124.0m (cyllideb net) a'i fod wedi llwyddo i sicrhau arbedion gwerth £3.4m. Mae'r tabl isod yn adlewyrchu'r gyllideb derfynol ar gyfer 2016/17 ac incwm a gwariant gwirioneddol yn ei herbyn.

Gwasanaethau	Cyllideb Blynyddol £'000	Alldro £'000	Amrywiant £'000
Dysgu Gydol Oes	49,019	49,786	767
Oedolion	22,641	22,115	(526)
Plant	7,785	8,865	1,080
Tai	854	816	(38)
Priffyrdd, Gwastraff ac Eiddo	13,862	13,448	(414)
Rheoleiddio	4,535	4,216	(319)
Trawsnewid	3,749	3,477	(272)
Adnoddau	3,021	3,244	223
Busnes y Cyngor a Cyllid Corfforaethol	18,571	17,423	(948)
Cyfanswm Cronfa'r Cyngor	124,037	123,565	(447)

Effaith y tanwariant oedd bod y Cyngor wedi ychwanegu £447k at y cronfeydd wrth gefn cyffredinol.

Mae'r cyflwyniad uchod yn adlewyrchu'r modd y caiff costau eu categorio, eu monitro a'u rheoli yn y Cyngor. Mae'r Cyfrifon isod yn adrodd ar yr un gwariant ac incwm ond mewn ffurf gwahanol er mwyn cydymffurfio gyda'r gofynion allanol statudol o ran adrodd. Mae hyn yn cynnwys costau ychwanegol megis dibrisiant neu newidiadau yng ngwerth eiddo na fedrir, yn unol â'r rheoliadau, eu codi ar gronfeydd wrth gefn y gellir eu defnyddio yn y flwyddyn.

3.4.2 Gwariant Cyfalaf

Mae'r rhaglen gyfalaf yn cefnogi amcan ehangach y Cyngor i ddarparu gwasanaethau ac i gefnogi twf economaidd. Yn 2016/17, cymeradwyodd y Cyngor Raglen Gyfalaf o £26.933m ar gyfer gwasanaethau ac eithrio tai a Rhaglen Gyfalaf o £11.636m ar gyfer y CRT. Dygwyd Ymrwymadau Cyfalaf gwerth £7.791m o 2015/16 a dygwyd cyllideb ymlaen ar gyfer y rhaglen mân-ddaliadau. Yn ystod y flwyddyn ariannol, ychwanegwyd Cynlluniau pellach werth £6.541m i'r rhaglen. Daw hyn â'r gyllideb gyfalaf am 2016/17 i £52.901m.

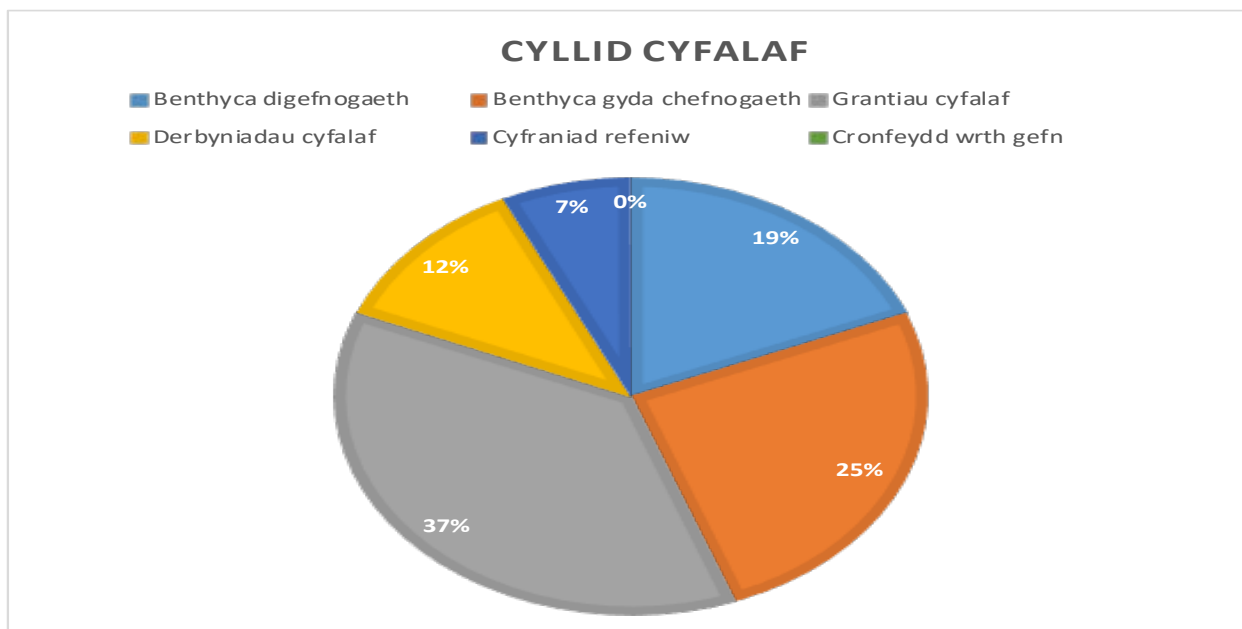
Gwnaed cynnydd ardderchog gyda'r rhaglen yn ystod y flwyddyn a llwyddwyd i gyflawni 69% ohoni a disgwylir y bydd y cynlluniau sy'n weddill yn cael eu cyflawni yn ystod yr ychydig flynyddoedd nesaf.

O'r cyfanswm gwariant hwn o £36.340m, cafodd £24.404m ei gyfalafu a'i ychwanegu at werth yr asedau ym Mantolen y Cyngor. Cafodd y gweddill ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant oherwydd roedd naill ai'n cefnogi asedau nad oedd ym mherchenogaeth uniongyrchol y Cyngor (£2.747m) neu ddim yn ychwanegu unrhyw werth at yr asedau cyfalaf (£9.489m).

Yn y tabl isod, ceir dadansoddiad o'r gwariant sydd wedi cael ei gyfalafu:-

Cynllun	Swm (£'000)
Ysgol yr 21ain Ganrif – Ysgol Cybi	7,024
Ysgol yr 21ain Ganrif – Ysgol Rhyd Y Llan	3,002
Ysgol yr 21ain Ganrif – Ysgol Parc Y Bont	5
Ysgol yr 21ain Ganrif – Ysgol Bro Rhosyr/Aberffraw	228
Sustem Cynllunio Newydd	8
Maesydd Parcio	28
Benthyca Darbodus Sir, Priffydd	2,234
Ffordd Gyswllt Llangefni	4,783
Lliniaru Llifogydd Biwmares	72
Priffydd Newydd i Wylfa Newydd	1,049
Cyfalaf Diogelwch y Ffyrdd	101
Llwybrau Diogelach yng Ngymunedau	89
Lôn Ravenspoint L'L'L'A	24
Gwelliannau i Llwybr Droed Caergybi L'L'L'A	100
Cerbydau	178
System Casglu Gwastraff Newydd	480
Mynwent Llanddona	54
Mân-ddaliadau	1,135
TGCh – trwyddedau Meddalwedd	76
TGCh – Storio'r Serfwyr	189
System CRM	29
TGCh – System Wrth Gefn Ychwanegol	6
TGCh - Serfwyr Newydd	108
TGCh - Prosiectau	113
Neuadd Farchnad	572
Gronfa Gofal Canolradd - Cyfalaf	56
CCIS	60
Cartref Gofal Ychwanegol Llangefni	700
Cynllun Peilot Prynu Gorfodol	121
Safle Preswyl i Sipsiwn a Theithwyr	58
Cerbydau - CRT	96
Prynu Eiddo	1,626
Cyfanswm	24,404

Ariennir Gan:	£m
Benthyca digefnogaeth	4.590
Benthyca gyda chefnogaeth	6.222
Grantiau cyfalaf	9.026
Derbyniadau cyfalaf	2.836
Cyfraniad referniw	1.722
Cronfeydd wrth gefn	0.008
Cyfanswm	24.404

Nodyn ynghylch cyfleusterau benthyca cyfredol a benthyca cyfalaf yr Awdurdod

Ar 31 Mawrth 2017, roedd gan yr Awdurdod £116.935m o Fenthyciadau Allanol gyda'r Bwrdd Benthyciadau Gwaith Cyhoeddus (PWLB). Ar y pryd, roedd Gofyniad Cyllido Cyfalaf yr Awdurdod, sydd, yn ei hanfod, yn fodd o fesur angen sylfaenol y Cyngor i fenthyca, yn £134.014m. Yn y Datganiad ar Reoli'r Trysorlys am 2016/17, y Terfyn Benthyca awdurdodwyd gan y Cyngor oedd £169m, felly, mae'r Awdurdod yn gyfforddus o fewn ei drothwy benthyca.

Crynodeb o ffynonellau cyllido mewnol ac allanol sydd ar gael i'r Awdurdod gyflawni ei gynlluniau gwariant cyfalaf ac ymrwymadau ariannol eraill

Ar 31 Mawrth 2017, roedd ffynonellau cyllido mewnol yr Awdurdod yn cynnwys arian yn y banc gwerth £13.319m a Chronfa Wrth Gefn ar gyfer Gwariant Cyfalaf o £0.946m. Roedd £116.935m wedi ei fenthyca'n allanol a bydd angen Benthyca Allanol pellach er mwyn sicrhau y gall yr Awdurdod gyflawni ei gynlluniau gwariant cyfalaf yn y dyfodol.

7

3.4.3 Y Fantolen

Mae Mantolen y Cyngor yn dangos sefyllfa ariannol gref ar ddiwedd 2016/17 gyda gwerth net o £165.811m, gostyngiad o £8.249m o gymharu â llynedd a hynny'n bennaf oherwydd newidiadau i'r rhagdybiaethau ariannol a ddefnyddiwyd gan yr actiwari bensynau wrth weithio allan yr ymrwymiad net o ran pensiynau.

Mae manylion asedau a rhwymedigaethau tymor hir a tymor byr y Cyngor yn cael eu dangos yn y Fantolen fel ar 31 Mawrth 2017 ar dudalen 17.

Arian Wrth Gefn

Mae'r gostyngiad o £8.249m yng ngwerth net y Cyngor a nodi'r uchod yn ganlyniad o gostyngiad o £5.506m mewn arian wrth gefn na ellir eu defnyddio a gostyngiad o £2.743m mewn balansau a ellir eu defnyddio (gan gynnwys CRT).

4 Y Prif Faterion sy'n Effeithio ar Gyfrifon 2016/17

Gosododd y Cyngor gyllideb net o £124.0m ar gyfer 2016/17 i'w chyllido o gyfuniad o Incwm o'r Dreth Gyngor, Trethi Annomestig a grantiau cyffredinol. Roedd y gyllideb yn cynnwys gofyniad i sicrhau arbedion o £3.4m, a ymgorfforwyd yng nghyllidebau'r gwasanaethau unigol. Y canlyniad oedd tanwariant o £447k. Mae'r tanwariant yn cynnwys tan neu orwariant yn yr adrannau, arian wrth gefn ar gyfer digwyddiadau annisgwyl na chafodd ei ddefnyddio ac unrhyw eitemau unwaith-ac-am-byth eraill a nodwyd yn ystod y flwyddyn ariannol.

Pensiynau

Cynllun Pensiynau Athrawon - Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o'r Cynllun Pensiwn Athrawon a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoddi i athrawon fuddiannau penodol ar adeg eu hymddeoliad ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y costau drwy wneud cyfraniadau yn seiliedig ar gyfran o gyflog pensiynadwy'r aelodau.

Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol - Fel rhan o delerau ac amodau cyflogi ei swyddogion a gweithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad drwy fod yn rhan o Gronfa Pensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, sy'n golygu bod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa wedi ei glandro ar lefel y bwriedir iddi falansio'r ymrwymadau pensiwn gydag asedau buddsoddi. Ni fydd buddiannau yn daladwy mewn gwirionedd hyd oni fydd swyddogion yn ymddeol ond mae'r Cyngor wedi ymrwymo i wneud y taliadau i'r Gronfa Pensiwn y mae angen eu datgelu ar yr adeg y bydd y gweithwyr yn ennill eu buddiannau i'r dyfodol.

Mae'r hinsawdd economaidd gyfredol yn parhau i gael effaith ar yr Ymrwymiad Pensiwn net. Mae un o'r newidiadau mwyaf arwyddocaol ar y Fantolen yn ymwneud â chronfa wrth gefn y Cyngor ar gyfer pensiynau, lle mae ymrwymiad y Cyngor wedi cynyddu o £95.022m i £105.509m, cynydd o £10.487m. Mae'n bwysig nodi bod y cynnydd yn y sefyllfa pensiwn yn seiliedig ar brisiadau actiwaraid. Caiff taliadau gwirioneddol y Cyngor i'r Gronfa Pensiwn eu hadolygu bob tair blynedd fel rhan o'r prisiad o'r Gronfa Pensiwn a gynhelir bob tair blynedd. Yna, penderfynir ar strategaeth fuddsoddi sy'n anelu at adennill unrhyw diffyg dros gyfnod y bydd Actiwari'r Gronfa Pensiwn (Hymans Robertson LLP) yn penderfynu arno.

Mae'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn dangos y buddiannau pensiwn a gafwyd yn y flwyddyn wedi eu haddasu yn ôl yr angen i adlewyrchu'r rhan honno o'r costau pensiwn nad ydynt yn cael eu talu gan Drethdalwyr y Cyngor.

Darpariaethau

Roedd cyfanswm darpariaethau'r Cyngor yn werth £5.071m ar 1 Ebrill 2016. Yn ystod y flwyddyn, cynyddodd y balans gan £0.174m i £5.245m. Mae'r cynnydd yn ymwneud â chynnydd o £513k ar gyfer y Darpariaeth Tâl Cyfartal. Gwrthbwywyd y cynnydd hwn yn rhannol gan ddarpariaethau o £704k a ddefnyddiwyd yn ystod y flwyddyn ar gyfer costau'r darpariaethau yr oeddent ar eu cyfer yn wreiddiol. Mae hyn yn cynnwys darpariaeth am yswiriant a ostyngodd o £259k i £168k yn ystod y flwyddyn.

Gwelir manylion y symudiadau yn y darpariaethau yn nodyn 27 y Cyfrifon.

5 Eglurhad o'r Datganiadau Ariannol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn nodi manylion incwm a gwariant y Cyngor ar gyfer blwyddyn ariannol 2016/17 a'i Fantolen ar 31 Mawrth 2017. Mae'r datganiadau hyn yn cynnwys y Gronfa Gyffredinol a'r Cyfrif Refeniw Tai (CRT). Ynddynt, nodir cyfrifoldebau'r Cyngor a Phennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) y Cyngor, sef Swyddog Adran 151 dynodedig y Cyngor.

Datganiadau Ariannol Craidd:-

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys y datganiadau ariannol craidd, sef:-

1. **Y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (CIES)** – sy'n dangos y gost cyfrifo o ddarparu gwasanaethau yn ystod y flwyddyn gan ddefnyddio arferion cyfrifo a dderbynnir yn hytrach na'r swm fydd yn cael ei gyllido o'r trethi.
2. **Dadansoddiad gwariant a Cyllido** – sy'n dangos y wybodaeth yn y CIES ond, yn ogystal, mae'n darparu addasiadau cyfrifo sydd yn cael eu canslo allan yn Nodyn 7 er mwyn sicrhau nad yw'r addasoadau yma'n cael ei cyllido gan Trethdalwyr y Freth Cyngor. Mae'r golofn gyntaf o'r Dadansoddiad Gwariant a Cyllido yn darparu'r gwir effaith o berfformiad ariannol y flwyddyn are falansau ac arian wrth gerfn y Cyngor CRT
3. **Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn (MIRS)** - sy'n dangos y symudiad yn ystod y flwyddyn yn y gwahanol gronfeydd wrth gefn sydd gan y Cyngor, wedi ei ddadansoddi yn ôl arian wrth gefn y gellir ei ddefnyddio ac arian wrth gefn nad yw ar gael i'w ddefnyddio. Mae'r datganiad yn dangos cost wirioneddol darparu gwasanaethau'r Awdurdod a'r modd y caiff y costau hyn eu cyllido o'r wahanol gronfeydd.
4. **Y Fantolen** - sy'n nodi gwerth yr asedau a'r ymrwymadau a gydnabyddir gan yr Awdurdod ar ddyddiad y Fantolen. Caiff asedau net eu cyfatebu gan yr arian wrth gefn sydd gan yr Awdurdod.
5. **Datganiad Llif Arian** – sy'n dangos y newidiadau o ran arian a chywerthoedd arian y Cyngor yn ystod cyfnod yr adroddir arno.
6. **Y Nodiadau** – y nodiadau i'r Datganiadau Ariannol craidd sy'n darparu mwy o fanylion am bolisiau cyfrifo'r Cyngor a'r eitemau sydd wedi eu cynnwys yn y datganiadau.

Datganiadau Ariannol Atodol

1. **Datganiad o Gyfrifoldebau am y Datganiad Cyfrifon** – egluro cyfrifoldebau'r Cyngor am y Swyddog Adran 151.
2. Mae'r **Cyfrif Refeniw Tai (CRT)** yn gofnod o wariant refeniw ac incwm sy'n ymwneud â stoc dai'r Cyngor. Ei brif bwrpas yw sicrhau bod y gwariant ar reoli tenantiaethau a chynnal a chadw anheddau'n cael ei gydbwyso gan y rhenti a godir ar denantiaid. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai wedi cael ei glustnodi'n benodol i'r pwrpas hwnnw o Gronfa Gyffredinol y Cyngor.
3. **Barn yr Archwiliwr** – Fel Archwilydd Allanol penodedig y Cyngor gan Archwiliwr Cyffredinol Cymru, bydd Deloitte LLP yn cynnal yr archwiliad statudol ar ran yr Archwiliwr Cyffredinol wedi i'r Swyddog Adran 151 lofnodi a dyddio'r datganiad cyfrifon drafft. Byddant wedyn yn cyhoeddi barn ynghylch a oes angen eu haddasu neu beidio. Y dyddiad cau ar gyfer y farn hon yw 30 Medi wedi i'r flwyddyn ddod i ben.
4. **Newidiadau mewn Polisi Cyfrifo**
Nid oes angen gwneud unrhyw newidiadau o bwys i'r driniaeth gyfrifo ar gyfer 2016/17.

DATGANIAD O GYFRIFOLDEBAU AM Y DATGANIAD CYFRIFON

Cyfrifoldebau Cyngor Sir Ynys Môn

Mae'n ofynnol ar i Gyngor Sir Ynys Môn:-

- Wneud trefniadau ar gyfer gweinyddu ei faterion ariannol yn briodol a sicrhau fod gan un o'i swyddogion y cyfrifoldeb am weinyddu'r materion hynny. Yn y Cyngor hwn, y swyddog yw'r Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) sydd hefyd wedi'i ddynodi'n Swyddog Adran 151;
- Reoli ei faterion er mwyn sicrhau defnydd economaidd, effeithlon ac effeithiol o adnoddau ac i ddiogelu ei asedau;
- Gymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon.

Cyfrifoldebau'r Swyddog Adran 151

Y Swyddog Adran 151 sydd yn gyfrifol am baratoi Datganiad Cyfrifon y Cyngor yn unol â'r ymarferion priodol fel y gosodir yn y Côd Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifo Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig ("Y Côt").

Wrth baratoi'r Datganiad Cyfrifon hwn, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- Dewis polisiau cyfrifo priodol ac yna eu defnyddio'n gyson;
- Ffurio barnau a gwneud amcangyfrifon a oedd yn rhesymol a darbodus;
- Cydymffurfio â Chôt Ymarfer Awdurdod Lleol CIPFA.

Hefyd, mae'r Swyddog Adran 151 wedi:-

- Cadw cofnodion cyfrifo priodol ac amserol;
- Cymeryd camau rhesymol i ddarganfod a gwarchod rhag twyll ac unrhyw afreoleidd-dra arall.

Tystysgrif

Tystiaf fod y Datganiad Cyfrifon yma yn rhoi darlun cywir a theg o sefyllfa ariannol Cyngor Sir Ynys Môn ar y dyddiad cyfrifo a'i incwm a'i wariant am y flwyddyn a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017.

Llofnodwyd: .....

Richard Marc Jones

PENNAETH SWYDDOGAETH (ADNODDAU) A SWYDDOG ADRAN 151

Llofnodwyd: .....

Cynghorydd Richard Jones

CADEIRYDD CYNGOR SIR YNYS MÔN

Dyddiedig: 26 Medi 2017

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR AM Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2017

Dengys y datganiad hwn gostau cyfrifo yn ystod y flwyddyn mewn perthynas â darparu gwasanaethau yn unol ag arferion cyfrifo a dderbynnir yn gyffredinol, yn hytrach na'r symiau a gyllidir o'r trethi. Mae'r Cyngor yn codi trethi i gwrdd â gwariant yn unol â rheoliadau; gall hyn fod yn wahanol i'r gost gyfrifyddol. Ceir darlun o'r sefyllfa o ran trethi yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Tudalen 28

2016/17			Nodyn	2015/16 (Wedi ei ail-ddatgan)		
Gwariant Gros £'000	Incwm Gros £'000	Gwariant Net £'000		Gwariant Gros £'000	Incwm Gros £'000	Gwariant Net £'000
64,775	(14,267)	50,508	Dysgu Gydol Oes	61,525	(15,615)	45,910
31,430	(9,054)	22,376	Gwasanaethau Oedolion	29,418	(7,286)	22,132
8,902	(466)	8,436	Gwasanaethau Plant	8,108	(327)	7,781
5,993	(3,906)	2,087	Tai	5,448	(3,917)	1,531
29,214	(7,700)	21,514	Priffydd, Gwastraff ac Eiddo	29,237	(7,076)	22,161
11,694	(6,284)	5,410	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	11,078	(5,304)	5,774
4,433	(223)	4,210	Trawsnewid	4,042	(192)	3,850
28,461	(19,598)	8,863	Adnoddau	28,285	(19,490)	8,795
1,994	(458)	1,536	Busnes y Cyngor	1,811	(384)	1,427
2,321	(194)	2,127	Costau Corfforaethol a Democraidaidd	2,333	(26)	2,307
892	(11)	881	Rheolaeth Corfforaethol	1,273	-	1,273
97	-	97	Costau heb eu ddsbarthu	96	-	96
10,137	(16,285)	(6,148)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	31,062	(14,894)	16,168
200,343	(78,446)	121,897	Diffyg ar weithrediadau sy'n parhau	213,716	(74,511)	139,205
		23,042	Gwariant gweithredu arall			19,167
		8,861	Cyllido ac incwm buddsoddiad a gwariant			9,664
		(145,252)	Trethi ac incwm grant amhenodol			(144,024)
		8,548	Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau			24,012
		(7,632)	Gwarged ar ailbrisiu asedau nad ydynt yn gyfredol	11c, 15 & 17		(12,825)
		7,333	Ailfesur yr Ymrwymiad Pensiwn Net	11ch & 41		(35,938)
		(299)	Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall			(48,763)
		8,249	Cyfanswm yr Incwm a Gwariant Cynhwysfawr			(24,751)

Cyfeiriwch at Nodyn 4b ar dudalen 24 am wybodaeth am y wybodaeth ariannol 2015/16 wedi'i ailddatgan.

Dadansoddiad o Wariant a Chyllido
2016/17

Tudalen 29

2016/17			Gwasanaethau	2015/16		
Gwariant Net a godir l'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000		Gwariant Net a godir l'r Gronfa Cyffredinol a Balansau'r CRT £'000	addasiadau rhwng Sail Cyllido a Sail Cyfrifo £'000	Gwariant Net yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr £'000
49,262	1,246	50,508	Dysgu Gydol Oes	46,323	(413)	45,910
21,646	730	22,376	Gwasanaethau Oedolion	20,978	1,154	22,132
8,936	(500)	8,436	Gwasanaethau Plant	7,181	600	7,781
1,264	823	2,087	Tai	1,581	(50)	1,531
23,654	(2,140)	21,514	Priffydd, Gwastraff ac Eiddo	21,565	596	22,161
4,410	1,000	5,410	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	4,955	819	5,774
3,577	633	4,210	Trawsnewid	4,517	(667)	3,850
8,801	62	8,863	Adnoddau	8,715	80	8,795
1,516	20	1,536	Busnes y Cyngor	1,439	(12)	1,427
2,495	(368)	2,127	CostauCorfforaethol a democrataidd	1,760	547	2,307
881	-	881	Rheoloaeth Corfforaethol	1,269	4	1,273
-	97	97	Costau heb eu ddosbarthu	96	-	96
(7,757)	1,609	(6,148)	Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(7,583)	23,751	16,168
118,685	3,212	121,897	Cost Net Gwasanaethau	112,796	26,409	139,205
(115,942)	2,593	(113,349)	Incwm a Gwariant Arall	(117,930)	2,737	(115,193)
2,743	5,805	8,548	(Gwarged) neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	(5,134)	29,146	24,012
34,381			Balans agoriad y Gronfa Cyffredinol a'r CRT as 1 Ebrill 2016	29,247		
(2,743)			Llai Diffyg ar falans y gronfa Cyffredinol a'r CRT yn y flwyddyn	5,134		
31,638			Balans cau y gronfa Cyffredinol a'r CRT ar 31 Mawrth 2017	34,381		

Cyfeiriwch at Nodyn 4b ar dudalen 24 am wybodaeth am y wybodaeth ariannol 2015/16 wedi'i ailddatgan.

DATGANIAD O'R SYMUDIAD MEWN CRONFEYDD WRTH GEFN AR GYFER Y FLWYDDYN A DDAETH I BEN AR 31 MAWRTH 2017

Dengys y Datganiad hwn y symudiad o fewn y flwyddyn mewn gwahanol gronfeydd wrth gefn a ddelir gan y Cyngor, wedi eu dadansoddi'n 'Gronfeydd Wrth Gefn Defnyddiadwy' (h.y. y rhai hynny y gellir eu defnyddio i ariannu gwariant neu leihau trethi lleol) a chronfeydd wrth gefn eraill. Mae'r llinell Gwarged / (Diffyg) ar ddarpariaeth gwasanaethau dangos y gwir gost economaidd o ddarparu gwasanaethau'r Cyngor, gyda manylion pellach yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hwn yn wahanol i'r symiau statudol y mae'n rhaid eu codi ar Falans Cronfa'r Cyngor i bwrpas pennu'r Dreth Gyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai i bwrpas pennu rhenti. Mae'r llinell 'Cynnydd/(Gostyngiad) Net cyn Trosglwyddiadau i gronfeydd clustnodedig wrth gefn' yn dangos y symudiad yn y flwyddyn o falansau Cronfa'r Cyngor a'r Cyfrif Refeniw Tai cyn gwneud unrhyw drosglwyddiadau dewisol i neu o'r cronfeydd clustnodedig wrth gefn a gyflawnir gan y Cyngor.

	Balans Cronfa'r Cyngor £'000	Cronfeydd wrth Gefn Clustnodedig Cronfa'r Cyngor (Nodyn 8) £'000	Balans CRT (Datganiadau Ariannol Atodol) £'000	Cronfa wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf (Nodyn 10) £'000	Balansau Ysgolion (Nodyn 9) £'000	Grantiau Cyfalaf Anghywysiedig (Nodyn 14) £'000	Cronfeydd wrth Gefn a Glustnodwyd (CRT) £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Definiad £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn Na ellir eu defnyddio £'000	Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn yr Awdurdod £'000
Balans ar 1 Ebrill 2015	7,193	15,779	2,821	-	2,438	-	1,016	29,247	120,063	149,310
Symudiadau yr arian wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(3,491)	-	(20,521)	-	-	-	-	(24,012)	-	(24,012)
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	48,762	48,762
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	(3,491)	-	(20,521)	-	-	-	-	(24,012)	48,762	24,750
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol a'r rheoliadau (Nodyn 7)	5,420	-	23,726	-	-	-	-	29,146	(29,146)	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddo i'r Cronfeydd wrth Gefn Clusnodedig	1,929	-	3,205	-	-	-	-	5,134	19,616	24,750
Trosglwyddiadau(i/o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	(236)	212	1,016	-	24	-	(1,016)	-	-	-
Cynnydd (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	1,693	212	4,221	-	24	-	(1,016)	5,134	19,616	24,750
Balans ar 31 Mawrth 2016	8,886	15,991	7,042	-	2,462	-	-	34,381	139,679	174,060
Symudiadau yr arian wrth gefn yn ystod y flwyddyn										
Gwarged / (diffyg) ar ddarparu gwasanaethau	(7,392)	-	(1,156)	-	-	-	-	(8,548)	-	(8,548)
Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall	-	-	-	-	-	-	-	-	299	299
Cyfanswm yr Incwm a'r Gwariant Cynhwysfawr	(7,392)	-	(1,156)	-	-	-	-	(8,548)	299	(8,249)
Addasiadau rhwng y sail gyfrifo a'r sail gyllido yn unol a'r rheoliadau (Nodyn 7)	4,196	-	1,609	-	-	-	-	5,805	(5,805)	-
Cynnydd / (Gostyngiad) Net cyn trosglwyddo i'r Cronfeydd wrth Gefn Clusnodedig	(3,196)	-	453	-	-	-	-	(2,743)	(5,506)	(8,249)
Trosglwyddiadau(i/o) Gronfeydd wrth Gefn Clustnodedig (Nodyn 8)	3,007	(2,634)	-	-	(373)	-	-	-	-	-
Cynnydd (Gostyngiad) yn ystod y flwyddyn	(189)	(2,634)	453	-	(373)	-	-	(2,743)	(5,506)	(8,249)
Balans ar 31 Mawrth 2017	8,697	13,357	7,495	-	2,089	-	-	31,638	134,173	165,811

Y FANTOLEN AR 31 MAWRTH 2017

Mae'r Fantolen yn dangos gwerth yr asedau a'r rhwymedigaethau a gydnabyddir gan y Cyngor ar ddyddiad y Fantolen. Mae asedau net y Cyngor (asedau llai rhwymedigaethau) yn cyd-fynd â'r Cronfeydd wrth Gefn sy'n cael eu dal gan y Cyngor. Adroddir ar gronfeydd wrth gefn mewn dau gategori. Mae'r categori cyntaf o gronfeydd wrth gefn yn arian wrth gefn y mae modd ei ddefnyddio, h.y. y Cronfeydd wrth Gefn hynny y gall y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau, yn amodol ar yr angen i gynnal lefel ddarbodus o gronfeydd wrth gefn ac unrhyw gyfyngiadau statudol ar eu defnydd (er enghraifft y Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn y gellir ond ei defnyddio ar gyfer gwariant cyfalaf neu i dalu dyledion). Yr ail gategori o gronfeydd wrth gefn yw'r rheini na all y Cyngor eu defnyddio i ddarparu gwasanaethau. Mae'r categori hwn o gronfeydd wrth gefn yn cynnwys Cronfeydd wrth Gefn sy'n dal enillion a cholledion heb eu gwireddu, lle byddai'r arian ond ar gael i ddarparu gwasanaethau petai'r asedau'n cael eu gwerthu (er enghraifft y Gronfa Ailbriso wrth Gefn); a chronfeydd wrth gefn sy'n dal gwahaniaethau amseru a ddangosir yn y llinell Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn 'Addasiadau rhwng Sail Gyfrifo A Sail Gyllido Dan y Rheoliadau'.

	Nodyn	31 Mawrth 2016 £'000	31 Mawrth 2015 £'000
Eiddo, offer a chyfarpar	15	364,436	350,283
Asedau Treftadaeth	17	3,454	3,194
Eiddo Buddsoddi	18	6,092	5,983
Asedau Annirweddol	19	606	417
Buddsoddiadau Tymor Hir	44	1	1
Dyledwyr tymor hir	24	646	688
Asedau tymor hir		375,235	360,566
Buddsoddiadau tymor byr	44	5	-
Asedau a ddelir i'w gwerthu	21	3,524	6,388
Rhestrau stoc	23	367	452
Dyledwyr tymor byr	24	20,199	23,358
Arian parod neu gywerthoedd arian	25	14,940	17,624
Asedau cyfredol		39,035	47,822
Benthyca tymor byr	44	(5,553)	(9)
Credydwyr tymor byr	26	(20,156)	(22,130)
Darpariaethau tymor byr	27	(2,831)	(2,559)
Derbyniadau grantiau cyfalaf ymlaen llaw	37	(273)	(1,302)
Ymrwymadau Cyfredol		(28,813)	(26,000)
Credydwyr tymor hir	26	(166)	(59)
Darpariaethau tymor hir	27	(2,414)	(2,512)
Benthyca tymor hir	44	(111,557)	(110,735)
Ymrwymadau tymor hir eraill	41	(105,509)	(95,022)
Ymrwymadau tymor hir		(219,646)	(208,328)
Asedau net		165,811	174,060
Arian wrth gefn y mae modd ei ddefnyddio	MIRS	31,638	34,381
Arian wrth gefn nad oes modd ei ddefnyddio	11	134,173	139,679
Cyfanswm yr arian wrth gefn		165,811	174,060

DATGANIAD LLIF ARIAN – AM Y FLWYDDYN SY’N GORFFEN 31 MAWRTH 2017

Dengys y Datganiad Llif Arian newidiadau mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol. Dengys y datganiad sut mae'r Cyngor yn cynhyrchu a defnyddio Arian Parod a Chywerthoedd Arian trwy ddsbarthu llif arian yn weithgareddau gweithredu, buddsoddi a chyllido. Mae cyfanswm y llif arian net o weithgareddau gweithredu yn ddangosydd allweddol o faint o weithgareddau'r Cyngor a gyllidir trwy incwm grant a threthiant neu gan dderbynyddion y gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor. Mae'r gweithgareddau buddsoddi'n cynrychioli'r all-llif arian ar gyfer adnoddau y bwriedir eu defnyddio i gyfrannu tuag at ddarpariaeth gwasanaeth y Cyngor yn y dyfodol. Mae'r llif arian sy'n codi o weithgareddau cyllido'n ddefnyddiol i ragweld yr hawl a fydd gan ddarparwyr cyfalaf (h.y. benthyciadau) ar lif arian y Cyngor yn y dyfodol.

	Nodyn	2016-17 £'000	2015-16 £'000
Diffyg Net ar Ddarparu gwasanaethau		(8,548)	(24,012)
Addasiadau i'r gwaged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau am symudiadau anariannol	28	33,635	50,453
Addasiadau am eitemau cynwysedig yn y gwaged neu ddiffyg net ar ddarparu gwasanaethau sydd yn weithgareddau buddsoddi neu cyllido	28	(18,593)	(13,919)
Llif arian net o Weithgareddau Gweithredu		6,493	12,522
Llif arian net o Weithgareddau Buddsoddi	29	(15,295)	(5,514)
Llif arian net o Weithgareddau Cyllido	30	6,117	(1,789)
Cynnydd Net mewn Arian Parod a Chywerthoedd Arian		(2,684)	5,219
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar gychwyn y flwyddyn ariannol	25	17,624	12,405
Arian Parod a Chywerthoedd Arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol	25	14,940	17,624

NODIADAU AR GYFRIFON

NODYN 1A – DADANSODDIAD GWARIANT A CYLLIDO – ADDASIADAU RHWNG SAIL CYLLID A SAIL GYFRIFO

Dadansoddiad Gwariant a Cyllido

Nod y Dadansoddiad Gwariant a Cyllido newydd yw i ddangos effaith gwirioneddol perfformiad ariannol y flwyddyn ar falansau'r Cyngor. Mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (DIGC) yn cynnwys nifer o addasiadau cyfrifo megis dibrisiant nad ydynt, drwy gyfraith, yn gallu cael eu cyllido gan y Dreth Gyngor gan nad ydynt yn gostau gwirioneddol sy'n cael effaith ar falansau'r Cyngor y gellir eu defnyddio.

Dangosir y DIGC diffyg yn y darpariaeth o wasanaethau o £8.548m. Fodd bynnag, mae'r addasiadau cyfrifo statudol yn cael eu canslo yn y datganiad ariannol ar wahân, sef y Dadansoddiad Gwariant a Cyllido a'r Datganiad o'r Symudiad yn yr Arian wrth Gefn. Mae hyn yn helpu nodi balansau'r Cyngor y gellir eu defnyddio sydd heb yr addasiadau cyfrifo yma. Dangosir effaith yr addasiadau cyfrifo statudol yma yn y golofn arian wrth gefn ni ellir ei ddefnyddio yn y Datganiad o'r Symudiad yn yr Arian wrth Gefn.

Pan ychwanegir y DIGC a'r tynnu allan ar gyfer addasiadau cyfrifo at eu gilydd, fe welir yr effaith ar gyfer y flwyddyn ar gronfeydd y Cyngor.

	£'000
Cyfanswm Arian Wrth gefn a Balansau'r Cyngor (yn cynnwys CRT) y gellir eu defnyddio ar 1 Ebrill 2016	34,381
Diffyg ar y Ddarpariaeth o Wasanaethau 2016/17 - DIGC	(8,548)
Addasiadau i dynnu allan effaith addasiadau cyfrifo nad ydynt yn effeithio Cronfa'r Cyngor – Dadansoddiad Gwariant a Cyllido	5,805
Cyfanswm Cynnydd / (Gostyngiad) yn yr Arian wrth Gefn	(2,743)
Cyfanswm Balansau'r Cyngor (yn cynnwys CRT) ar 31 Mawrth 2017	31,638

Dangosir hyn, pan mae'r addasiadau cyfrifo yn cael eu canslo allan, mae'r effaith gwirioneddol ar gost gwasanaethau'r Cyngor (yn cynnwys y Cyfrif Refeniw Tai) yn cael ei ostwyng i £2.743m am y flwyddyn, gan arwain at falans cyffredinol o arian wrth gefn y gellir ei ddefnyddio o £31,638k. Mae hyn wedi gostwng ers 2015/16 gan fod arian wrth gefn clustnodedig wedi ei ddefnyddio i gyllido'r costau y clustnodwyd yr arian wrth gefn yn wreiddiol amdanynt.

Mae'r Cynnydd/Gostyngiad yn y flwyddyn yn y Datganiad o'r Symudiad yn yr Arian wrth Gefn yn dangos fod Arian Wrth Gefn Cyffredinol y Cyngor wedi gostwng £0.189m am 2016/17 gan arwain at gyfanswm arian wrth gefn cyffredinol o £8.697m. Tanwariodd y Cyfrif Refeniw Tai gan £453k, gyda chyfanswm balans y CRT ar 31 Mawrth 2017 o £7.475m.

Fod bynag defnyddiwyd £2.634m o arian wrth gefn clustnodedig fel y nodwyd uchod. Fe ostyngodd balansau'r ysgolion hefyd gan £373k gan arwain at ostyngiad cyffredinol yn yr arian wrth gefn y gellir eu defnyddio, er gwaethaf perfformiad ariannol positif yn erbyn cyllidebau 2016/17.

2016/17

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Inwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn	Gwahaniaethau arall	Cyfanswm Addasiadau
£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Dysgu Gydol Oes	1,079	167	-	1,246
Gwasanaethau Oedolion	581	149	-	730
Gwasanaethau Plant	40	(540)	-	(500)
Tai	800	23	-	823
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	(2,220)	80	-	(2,140)
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	909	91	-	1,000
Trawsnewid	592	41	-	633
Adnoddau	16	46	-	62
Busnes y Cyngor	1	19	-	20
Costau Democraidd Corfforaethol	9	(377)	-	(368)
Rheolaeth Corfforaethol	-	-	-	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	97	-	97
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	1,574	-	35	1,609
Cost net Gwasanaethau	3,381	(204)	35	3,212
Incwm a Gwariant arall o'r Dadansoddiad Cyllido	(1,113)	3,358	348	2,593
Gwahaniaeth rhwng y Cronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddiffyg	2,268	3,154	383	5,805

Addasiadau o'r Gronfa Cyffredinol i gael Symiau'r Datganiad Inwm a Gwariant Cynhwysfawr	Addasiadau Ar Gyfer Dibenion Cyfalaf	Newid Net Ar Gyfer yr Addasiadau Pensiwn	Gwahaniaethau arall	Cyfanswm Addasiadau
£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Dysgu Gydol Oes	(330)	102	(185)	(413)
Gwasanaethau Oedolion	480	80	594	1,154
Gwasanaethau Plant	2	598	-	600
Tai	(57)	20	(13)	(50)
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	575	45	(24)	596
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	847	44	(72)	819
Trawsnewid	(679)	15	(3)	(667)
Adnoddau	82	19	(21)	80
Busnes y Cyngor	1	7	(20)	(12)
Costau Democrataidd Corfforaethol	134	413	-	547
Rheolaeth Corfforaethol	-	4	-	4
Costau Na Dosbarthwyd	-	-	-	-
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	23,696	-	55	23,751
Cost net Gwasanaethau	24,751	1,347	311	26,409
Incwm a Gwariant arall o'r dadansoddiad Cyllid	(2,207)	4,134	810	2,737
Gwahaniaeth rhwng y Gronfa Cyffredinol a'r CRT (Gwarged) neu Ddiffyg a'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (Gwarged) neu Ddifyg	22,544	5,481	1,121	29,146

NODYN 1b – INCWM CYLCHRANNOL

Grasanaethau	2016/17 Incwm o Wasanaethau £'000	2015/16 Incwm o wasanaethau £'000
Dysgu Gydol Oes	(14,267)	(15,615)
Gwasanaethau Oedolion	(9,054)	(7,286)
Gwasanaethau Plant	(466)	(327)
Tai	(3,906)	(3,917)
Priffyrdd, Eiddo a Gwastraff	(7,700)	(7,076)
Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	(6,284)	(5,304)
Trawsnewid	(223)	(192)
Adnoddau	(19,598)	(19,490)
Busnes y Cyngor	(458)	(384)
Costau Democrataidd Corfforaethol	(194)	(26)
Rheolaeth Corfforaethol	(11)	-
Costau Na Dosbarthwyd	-	-
Cyfrif Refeniw Tai (CRT)	(16,285)	(14,894)
Cyfanswm Incwm	(78,446)	(74,511)

NODYN 2a – SAFONAU CYFRIFO A GYHOEDDWDYD OND NAD YDYNT ETO WEDI EU MABWYSIADU

Bydd y Côt Ymarfer ar Gyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2017/18 (y Côt) yn cyflwyno sawl newid i bolisiau cyfrifo – gweler isod. Bydd angen gweithredu'r newidiadau hyn yn 2016/17 ac yn ôl-ddyddiedig i 1 Ebrill 2016.

- Diwygiad i'r adrodd ar gostau trafodion y cynllun cronfa bensiwn;
- Diwygiad i'r adrodd am ganolbwyntio buddsoddiad.

Os disgwylir i unrhyw un o'r diwygiadau uchod (ar gyfer cronfeydd pensiwn) gael effaith sylweddol ar wybodaeth yn y datganiadau cyfrifon, bydd angen datgeliadau ychwanegol yn unol â'r Côt.

NODYN 2b – SAFONAU CYFRIFO SYDD WEDI CAEL EU CYHOEDDI AC WEDI EU MABWYSIADU

Mae'r Côt Ymarfer ar Gyfrifon Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2016/17 wedi cyflwyno nifer o ofynion newydd a bydd rhaid i Gyngorau gydymffurfio gyda'r safonau newydd sydd wedi cael eu mabwysiadu mewn perthynas â'r modd y cyflwynir adroddiadau. Mae'r newidiadau perthnasol yn ymwneud â'r safonau isod a byddant yn cael eu diwygio, lle maent yn berthnasol, yn achos unrhyw gyfrifon a fydd yn cael eu cynhyrchu ar gyfer cyfnodau ariannol sy'n cychwyn ar ôl 1af Ebrill 2016.

- a) Diwygiadau i IAS 19 Buddiannau Gweithwyr (Cynlluniau Buddiannau Diffiniedig: Cyfraniadau Gweithwyr) – cyhoeddwyd Tachwedd 2013.
- b) Gwelliannau blynyddol i IFRS (Cylch 2010 – 12) – cyhoeddwyd Rhagfyr 2013;
- c) Diwygiad i IFRS 11 Trefniadau ar y Cyd (Cyfrifo ar gyfer Caffael Buddiannau mewn Gweithrediadau ar y Cyd) – Mai 2014.
- d) Diwygiad i IAS 16, Eiddo, Offer a Chyfarpar ac IAS 38 Asedau Annirweddol (Esboniad o Ddulliau Derbyniol o Ddibrisio ac Amorteiddio) – Mai 2014.
- e) Gwelliannau blynyddol i IFRS (Cylch 2012-2014) – cyhoeddwyd Medi 2014.
- f) Diwygiad i IAS 1 Cyflwyno Datganiadau Ariannol (Menter Ddatgelu) - cyhoeddwyd Rhagfyr 2014.
- g) Newidiadau i fformat y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, y Datganiad o Symudiadau mewn Cronfeydd Wrth Gefn a chyflwyno'r Dadansoddiad newydd o Wariant a Chyllido.
- h) Newidiadau i fformat y Cyfrif Cronfa a'r Datganiad Asedau Net.

Mae nifer o'r uchod yn annhebygol o gael effaith sylweddol ar y wybodaeth a ddarperir yn y datganiadau ariannol. Bydd y newidiadau hyn yn cael eu mabwysiadu'n ôl-ddyddiedig ond, gan fod y Datganiad Cyfrifon eisoes yn adlewyrchu gofynion y safonau adrodd hyn pan fyddant yn berthnasol i'r Cyngor, nid oes angen ailddatgan data cyfrifo'r cyfnod blaenorol am y rhan fwyaf o'r newidiadau yma. Fodd bynnag, yn 2016/17 mae'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, Symudiad yn yr Arian Wrth Gefn, Dadansoddiad o'r Gwariant a'r Cyllido a'r nodiadau perthnasol yn adlewyrchu'r cymharydd 2015/16 yn y fformatau newydd sydd eu hangen o 2016/17.

NODYN 3 - BARNAU ALLWEDDOL WRTH WEITHREDU'R POLISIAU CYFRIFO

Wrth weithredu'r polisiau cyfrifo a restrir yn Nodyn 51, mae'r Cyngor wedi gorfod gwneud barnau penodol ynglŷn â thrafodion cymhleth neu rheini sydd yn cynnwys ansicrwydd am ddigwyddiadau yn y dyfodol. Y barnau allweddol sydd wedi eu gwneud yn y Datganiad Cyfrifon yw:-

- Mae'r Cyfrifon wedi cael eu paratoi mewn modd sy'n tybio y bydd y swyddogaeth a'r gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor yn parhau i fod yn weithredol am y dyfodol rhagweladwy.

- Mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw nifer o asedau a ddefnyddir i ddibenion cymdeithasol neu ddatblygu economaidd yn cael eu dal i bwrpas creu incwm neu gynyddu cyfalaf yn unig ac, o'r herwydd, nid ydynt yn cael eu hystyried fel eiddo buddsoddiad. O ganlyniad, caiff yr asedau hyn eu nodi fel Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar ar y Fantolen. Yn unol â'r canllawiau cyfredol ynghylch y modd yr ymdrinnir â rhai mathau o ysgolion, dim ond gwerth tir ysgolion a reolir yn wirfoddol sy'n cael ei gynnwys ar y Fantolen. Oherwydd nad yw'r Cyngor yn berchen ar ysgolion o'r fath, ac oherwydd nad oes ganddo fynediad iddynt i bwrpas eu prisio, nid yw gwerth yr adeiladau wedi ei gynnwys ar y Fantolen. Yn ychwanegol at hyn, nid yw Ysgolion a Gynorthwyr yn Wirfoddol ac Ysgolion Sefydledig – gwerth y tir na'r adeiladau – wedi eu cynnwys ar y Fantolen.
- Caiff grantiau cyfalaf a refeniw eu hadolygu'n rheolaidd er mwyn asesu a yw'r telerau a'r amodau sydd ynghlwm wrth y grantiau perthnasol wedi eu bodloni. Os bydd y telerau a'r amodau wedi eu bodloni, byddant yn cael eu cydnabod o fewn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Os na fyddant, byddant yn cael eu cario o fewn y Fantolen o fewn credydwy'r hyd nes y bydd y telerau a'r amodau sy'n gysylltiedig â'r grant wedi eu bodloni neu fod y grant yn cael eu had-dalu i ddarparwr y grant pe na bai'r telerau a'r amodau yn cael eu bodloni. Gall y driniaeth hon olygu bod balansau o bwys yn cael eu cario yn y Fantolen fel incwm a ohiriwyd.
- Mae gofynion y grŵp wedi ei hadolygu gan ddefnyddio'r meini prawf a amlinellwyd yn y safonau cyfrifo perthnasol a'r Côt Ymarfer; nid yw'r Cyngor wedi nodi unrhyw gwmnïau na sefydliadau y byddai angen iddo gwblhau cyfrifon grŵp.
- Mae lefel uchel o ansicrwydd am lefelau cyllido i lywodraeth leol yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'r Cyngor wedi penderfynu nad yw'r ansicrwydd yn ddigonol ar hyn o bryd i roi arwydd y bydd amhariad ar asedau'r Cyngor o ganlyniad i'r angen i gau cyfleusterau a gostwng lefelau o ran darparu gwasanaeth.

NODYN 4a - RHAGDYBIAETHAU A WNAED YNGHYLCH ANSICRUYDD YN Y DYFODOL AC AMCANGYFRIFON A FFYNONELLAU ERAILL O ANSICRUYDD

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn cynnwys ffigyrau wedi eu hamcangyfrif yn seiliedig ar ragdybiaethau wedi eu gwneud gan y Cyngor am y dyfodol neu sydd yn ansicr fel arall. Gwneir amcangyfrifon trwy ystyried profiad hanesyddol, tueddiadau cyfredol a ffactorau perthnasol eraill. Fodd bynnag, gan na ellir pennu rhai balansau yn bendant, gall y canlyniadau terfynol fod yn wahanol i'r rhagdybiaethau ac amcangyfrifon.

Gellir ystyried yr eitemau canlynol ar Fantolen y Cyngor ar 31 Mawrth 2017 fel rhai sydd fwyaf agored i risg o gamgymeriad amcangyfrif yn y flwyddyn ariannol sydd i ddod:-

Asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - Mae asedau yn cael eu dibrisio dros eu hoes fuddiol yn unol ag arferion safonol cyfrifo. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng y dibrisiant a gwir ddirywiad yr ased ei adlewyrchu ym mhatrymau gwariant y dyfodol. Mae gwybodaeth ynglŷn ag Eiddo, Offer a Chyfarpar wedi ei gynnwys yn Nodyn 15 ar dudalen 34.

“Pan fo gan eitem o Eiddo, Offer a Chyfarpar (Ased Nad yw'n Gyfredol) cydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân.”

I weithredu hyn yn ymarferol, mae'n ofynnol llunio barn ar dri fater, i sefydlu os:-

- Mae'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol i'r cydrannau arall o'r ased h.y. 15 mlynedd neu fwy;
- Mae gwerth yr ased yn £2m neu fwy, ac mae'r cydran dros 25% o gyfanswm gwerth yr ased;

- Mae'r oes fuddiol economaidd yn sylweddol wahanol ond mae'r gwerth yn cynrychioli llai na 25% o gyfanswm gwerth yr ased, bydd y cydran yn cael ei nodi ar wahân os, ym marn y prisiwr, bernir ei fod yn berthnasol e.e. lle mae gwerth y cydran yn, dywedwch, £3m (10%) o'r ased dibrisiedig sydd â chyfanswm gwerth o £30m.

Os yw'r ased dibrisiedig yn rhan o grŵp ehangach a ddelir ar gyfer yr un pwrpas, er enghraifft, canolfannau hamdden, bydd y polisi yma a argymhellir ar cydrannu yn cael ei gymhwyso i'r cyfanswm o'r grŵp ehangach yma ac nid i bob ased dibrisiedig unigol o fewn y grŵp.

Tai Cyngor - Mae stoc Dai'r Cyngor yn cael ei brisio drwy ddefnyddio methodoleg safonol, sydd yn rhannol angen defnyddio ffactor addasu i ganiatáu am y gwahaniaethau rhwng cynnyrch a rhent ar dai cymdeithasol a'r sector breifat. Ar hyn o bryd, nid oes ffactor addasu wedi ei chyhoeddi ar gyfer Cymru, felly, dewisodd y Cyngor ffactor addasu sydd wedi ei chyhoeddi ar gyfer yr ardaloedd mwyaf cymharol yn Lloegr, y ffactor a ddefnyddiwyd oedd 31%. Petai ffactor penodol yn cael ei gyhoeddi, un ai ar gyfer Cymru yn ei gyfanrwydd neu ar sail ranbarthol, yna byddid yn gweithredu ar hynny.

Darpariaethau – Mae'r Cyngor wedi gwneud darpariaeth am gyfres o faterion o ansicrydd â all arwain at gostau sylweddol mewn blynyddoedd i ddod. Mae'r rhain yn ymwneud yn bennaf â thâl cyfartal, costau ôl-ofal ar gyfer safle tirlenwi Penhesgyn a rhwymedigaethau posibl sy'n deillio o hawliadau yswiriant. Ceir manylion llawn yn Nodyn 27.

Rhwymedigaeth Pensiynau - Mae sefyllfa'r Rhwymedigaeth Bensiwn a adlewyrchir yn y cyfrifon yn seiliedig ar nifer o asesiadau a dyfarniadau cymhleth yn ymwneud â chyfraddau disgownt, codiadau cyflog rhagamcanedig, newidiadau i oedran ymddeol, cyfraddau marwolaethau a'r dychweliadau disgwylidig ar asedau pensiwn. Mae'r Cyngor sy'n gweinyddu'r gronfa wedi cyflogi cwmni o actiwariad ymgynghorol i ddarparu cyngor arbenigol ar y rhagdybiaethau i'w defnyddio. Ceir rhagor o fanylion yn Nodyn 41.

Amhariad / Lwfans Dyledion Amheus – Ar 31 Mawrth 2017, roedd gan y Cyngor falans o £20.199m o ran dyledion net tymor byr. Awgrymodd adolygiad o'r balans dyledion fod swm amhariad o £5.74m yn briodol ar gyfer dyledion amheus. Caiff unrhyw wahaniaeth rhwng lefel yr amhariad a ddefnyddiwyd a'r gwir sefyllfa ôl-ddyledion ei adlewyrchu ym mhatrwm gwariant y dyfodol. Mae'r ffigur amhariad Dyledion Amheus wedi ei gynnwys yn y ffigurau Dyledwyr Tymor Byr yn Nodyn 24 ar dudalen 42.

Mesur Gwerth Teg - Bydd gwerth teg yn cael ei fesur yn unol ag IFRS13 Mesur Gwerth Teg fel yr adroddwyd arno yng Nghôd Ymarfer CIPFA am 2016/17. Yn y rhan fwyaf o achosion, mae mesur gwerth teg yn fesur sy'n seiliedig ar y farchnad. Rhydd IFRS13 fwy o gyfeiriad ac eglurder mewn perthynas â phrisio asedau a rhwymedigaethau. Fodd bynnag, os nad oes marchnad ar gael i'w harsylwi er mwyn sefydlu gwerth, bydd angen defnyddio barn broffesiynol. Mewn achosion lle na feddir mesur gwerth teg asedau ariannol a rhwymedigaethau ariannol yn seiliedig ar brisiau a ddyfynnwyd mewn marchnadoedd gweithredol (h.y. mewnbynnau Lefel 1), caiff eu gwerth teg eu mesur drwy ddefnyddio technegau prisio (e.e. prisiau a ddyfynnwyd ar gyfer asedau neu rwymedigaethau tebyg mewn marchnadoedd gweithredol). Lle mae'n bosibl, bydd y meynbynnau i'r technegau prisio hyn yn seiliedig ar ddata sydd ar gael i'w arsylwi ond, os nad yw hynny'n bosibl, rhaid defnyddio barn i sefydlu gwerthoedd teg. Yn gyffredinol, wrth lunio barn rhaid cymryd ffactorau megis ansicrydd a risg i ystyriaeth. Fodd bynnag, gallai newid yn y tybiaethau a ddefnyddir effeithio ar werth teg asedau a rhwymedigaethau'r Awdurdod. Defnyddir y model cost amnewid dibrisiedig (DRC) i fesur gwerth teg rhai o eiddo buddsoddiad ac asedau ariannol yr Awdurdod.

Os nad oes mewnbynnau Lefel 1 ar gael, bydd yr Awdurdod yn cyflogi arbenigwyr perthnasol i nodi'r technegau prisio mwyaf priodol er mwyn penderfynu gwerth teg (er enghraifft, Prif Swyddog Prisio'r Awdurdod ar gyfer eiddo buddsoddiad).

Mae'r mewbynnau sylweddol nad oes modd eu harsylwi a ddefnyddir yn yr asesiad o werth teg yn cynnwys tybiaethau rheolwyr ynghylch twf rhent, i ba lefel y mae eiddo'n wag (yn achos eiddo buddsoddiad) a chyfraddau disgownt – wedi eu haddasu ar gyfer ffactorau rhanbarthol (ar gyfer asedau buddsoddiad a rhai asedau ariannol). Byddai newidiadau sylweddol mewn unrhyw un o'r mewbynnau nad oes modd eu harsylwi yn arwain at fesuriadau gwerth teg a fyddai'n sylweddol is neu'n sylweddol uwch ar gyfer eiddo buddsoddiad ac asedau ariannol.

NODYN 4b – ADDASIADAU AR GYFER Y CYFNOD BLAENOROL, NEWIDIADAU MEWN POLISIÄU CYFRIFO AC AMCANGYFRIFON A CHAMGYMERIADAU

Mae' driniaeth cyfrifo o ddau eitem bwysig wedi cael eu newid i adlewyrchu'n fwy cywir gofynion Cöd CIPFA mewn perthynas â Chymru. Mae Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr 2015/16 hefyd wedi ei ail-ddatgan i adlewyrchu'r newidiadau yma. Mae'r newidiadau'n ymwneud â sut y cafodd yr eitemau eu trin yn y Datganid Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn unig ac nid ydynt yn effeithio'r Fantolen.

1. Cyfrifo am y Cynllun Gostyngiadaur Dreth Gyngor – yn 2015/16 cafodd rhain eu trin yn unol â'r model cyfrifo ar gyfer Lloegr lle tynnwyd cost gostyngiadau'r dreth gyngor o'r Dreth Gyngor a gasglwyd. Fodd bynnag, yng Nghymru nid oes cronfa gasglu ar wahân ac mae gostyngiadau'r dreth gyngor ar gyfer 2016/17 wedi cael eu codi i gostau gwasanaeth ac heb gael eu netio i ffwrdd yn erbyn y Dreth Gyngor a gasglwyd.

Yn 2015/16, derbynwyd £5.343m yn erbyn y Dreth Gyngor a gasglwyd a ostyngodd incwm y Dreth Gyngor adroddwyd arno o £38.828m i £33.485m. I gywiro hyn yn y DIGC, cynyddodd Cost Gwasanaethau – Adnoddau gan £5.343m ar gyfer y gostyngiadau'r dreth gyngor yma ac fe gynyddodd y Dreth Gyngor a gasglwyd gan yr un swm er mwyn ei ail-ddatgan fel y ffigwr cywir o £38.828m. Mae'r ddau yma'n gwrthbwysu eu gilydd o fewn y DIGC ac nid ydynt yn effeithio'r Fantolen, fel nodir uchod.

2. Cyfrifo am wariant cyfalaf dadgydnabyddedig – yn 2015/16, cafodd cyfrifon gwariant cyfalaf a ddylid fod wedi eu dadgydnabod eu trin fel amhariad. Fe ddiwygwyd y dull yma yn 2016/17 i ddilyn y dull argymhellwyd yng Nghöd Ymarfer CIPFA 2016/17. Mae'r gwariant cyfalaf nawr yn cael ei dadgydnabod o fewn Incwm a Gwariant Gweithredol Arall yn lle cael ei godi yn erbyn cost perthnasol y gwasanaethau am amhariad.

Yn 2015/16, fe godwyd £9.943m fel amhariad yn erbyn cost y gwasanaethau. Fe'i ail ddatganwyd ar gyfer 2015/16 gan leihau'r symiau a godir i gost y gwasanaethau a drwy adrodd y costau yma fel incwm a gwariant arall yn ei le.

NODYN 5 – EITEMAU PERTHNASOL O RAN INCWM A GWARIANT

Nid oes unrhyw eitemau o incwm neu wariant perthnasol nad ydynt wedi eu datgelu mewn rhan arall o'r cyfrifon hyn.

NODYN 6 – DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Awdurdodwyd y Datganiad Cyfrifon i'w gyhoeddi gan Swyddog Adran 151 y Cyngor ar 26 Medi 2017. Ni adlewyrchir digwyddiadau ar ôl y dyddiad hwn yn y datganiadau neu nodiadau ariannol.

Pan fo digwyddiadau cyn y dyddiad hwn yn rhoi gwybodaeth am amodau a oedd yn bodoli ar 31 Mawrth 2017, mae'r ffigyrau yn y datganiadau a nodiadau ariannol wedi ei haddasu ym mhob ffordd berthnasol i adlewyrchu effaith y wybodaeth yma.

Nid oedd unrhyw ddigwyddiad rhwng 31 Mawrth 2017 a 26 Medi 2017 oedd yn cael effaith ar y prif ddatganiadau ariannol. Fodd bynnag, cynhaliwyd Etholiadau Cyngor Sir ar 4 Mai 2017. Oherwydd hyn, mae aelodau Cyngor, Arweinydd, Cadeirydd a'r Pwyllgor Gwaith wedi newid. Mae'r nodiadau ynglŷn a Chynghorwyr yn ymwneud a'r cyn Gyngor fel ar 31 Mawrth 2017.

NODYN 7 – ADDASIADAU RHWNG SAIL GYFRIFO A SAIL CYLLIDO DAN REOLIADAU

2016/17	Arian wrth Gefn y mae modd ei ddefnyddio				Symudiad yn yr Arian wrth Gefn nad oes modd ei ddefnyddio £'000
	Balans Cronfa'r Cyngor	Cyfrif Refeniw Tai	Cronfa Derbynebiau Cyfalaf	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd	
	£'000	£'000	£'000	£'000	
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Taliadau am amhariad, dibrisiant ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol	8,569	3,837	-	-	(12,406)
Colledion aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	819	-	-	-	(819)
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad	(298)	-	-	-	298
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(10,629)	(2,727)	-	-	13,356
Gwariant refeniw a gyllidi'r o gyfalaf dan statud	985	-	-	-	(985)
Asedau wedi ei dadgydnabod	2,605	6,884	-	-	(9,489)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	6,935	326	-	-	(7,261)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(3,632)	(867)	-	-	4,499
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	(244)	(5,058)	-	-	5,302
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(4,416)	(821)	5,237	-	-
Defnyddio ir Gronfa wrth gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	(5,237)	-	5,237
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf I Gyllido Gwariant Cyfalaf	-	-	-	-	-
Cronfa Derbyniadau Cyfalaf a neilltuwyd i ad-dalu dyledion	-	-	-	-	-
Addasiadau yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau cyllido yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau cyllido priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	91	44	-	-	(135)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r DIGC (gweler Nodyn 41)	12,196	-	-	-	(12,196)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiwnwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn	(9,042)	-	-	-	9,042
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Tâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y DIGC sydd yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol	512	-	-	-	(512)
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	(255)	(9)	-	-	264
Cyfanswm Addasiadau	4,196	1,609	-	-	(5,805)

2015-16	Arian wrth Gefn y mae modd ei ddefnyddio				Symudiad yn yr Arian wrth Gefn nad oes modd ei ddefnyddio £'000
	Balans Cronfa'r Cyngor	Cyfrif Refeniw Tai	Cronfa Derbynebia dau Cyfalaf	Grantiau Cyfalaf nas Defnyddiwyd	
	£'000	£'000	£'000	£'000	
Addasiadau sy'n ymwneud yn bennaf â'r Cyfrif Addasu Cyfalaf:					
Gwrthdroi eitemau wedi eu debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Taliadau am amhariad dibrisiant ac amorteiddio asedau nad ydynt yn gyfredol	13,030	9,268	-	-	(22,298)
Colledion (Enillion) aibrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	(765)	(134)	-	-	899
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad	(186)	-	-	-	186
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Anghynwysedig a gredydir i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(8,585)	(2,919)	-	-	11,504
Gwariant refeniw a gyllidir o gyfalaf dan statud	880	21,169	-	-	(22,049)
Swm a gludir o asedau nad ydynt yn gyfredol a werthwyd	1,399	285	-	-	(1,684)
Cynnwys eitemau na ddebydwyd ac na chredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:					
Isafswm Darpariaeth Refeniw ar gyfer Cyllido Cyfalaf	(3,606)	(453)	-	-	4,059
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	(180)	(2,725)	-	-	2,905
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf:					
Elw o werthu asedau nad ydynt yn gyfredol	(3,024)	(794)	3,818	-	-
Defnyddio'r Gronfa Wrth gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf	-	-	(3,818)	-	3,818
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf I Gyllido Gwariant Cyfalaf	(115)	-	-	-	115
Derbyniadau cyfalaf eraill	-	-	-	-	-
Cronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf a neilltuwyd i ad-dalu dyledion	-	-	-	-	-
Addasiadau yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol:					
Swm ble mae'r costau ariannu yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i'r costau ariannu priodoladwy am y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	97	38	-	-	(135)
Addasiadau'n ymwneud â'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn:					
Gwrthdroi eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (gweler Nodyn 41)	14,036	228	-	-	(14,264)
Cyfraniadau pensiwn y Cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr sydd yn daladwy yn y flwyddyn	(8,556)	(228)	-	-	8,784
Addasiad mewn perthynas â'r Cyfrif Addasu Tâl Anghyfartal					
Symiau a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i gostau'r setliadau yn ystod y flwyddyn a hynny'n unol â gofynion statudol	713	-	-	-	(713)
Addasiad yn ymwneud â'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol					
Addasiadau mewn perthynas ag absenoldebau digolledol tymor byr	282	(9)	-	-	(273)
Cyfanswm Addasiadau	5,420	23,726	-	-	(29,146)

NODYN 8 – CRONFEYDD A GLUSTNODWYD

	Balans ar 01/04/2015 £'000	Trosglwy- ddiadau Mewn 2015/16 £'000	Trosglwydd- iadau Allan 2015/16 £'000	Balans ar 31/03/2016 £'000	Trosglwydd- iadau Mewn 2016/17 £'000	Trosglwydd- iadau Allan 2016/17 £'000	Balans ar 31/03/2017 £'000
Gwariant Cyfalaf	770	313	(184)	899	-	-	899
Cronfa wrth Gefn Safle Tirlenwi Gwastraff Penhesgyn	2,000	-	-	2,000	-	-	2,000
Cronfeydd wrth Gefn	8,211	1,333	(1,661)	7,883	2,719	(3,943)	6,659
Buddsoddi I Arbed	-	-	-	-	1,000	(29)	971
Tâl Cyfartal, Statws Sengl ac Arfarnu Swyddi	2,528	244	(2)	2,770	-	(2,770)	-
Cyflog Cyfartal	-	865	-	865	513	(318)	1,060
Ailgylchu	264	60	-	324	73	-	397
Cronfa Wrth Gefn ar gyfer Gwaith Trwsio Sylweddol (CRT)	860	-	(860)	-	-	-	-
Cronfa Yswiriant	2,161	175	(1,086)	1,250	356	(235)	1,371
Cyfanswm	16,794	2,990	(3,793)	15,991	4,661	(7,295)	13,357

Pwrpas Cronfeydd Refeniw wrth Gefn a Glustnodwyd

Cyfalaf – Cyfraniadau refeniw na Chymhwyswyd – i gyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod. Crëwyd hwn i sicrhau bod gwariant cyfalaf ymrwymedig, yn cynnwys gwariant sydd wedi llithro o flynyddoedd blaenorol, yn cael ei gyllido'n llawn.

Cronfa wrth Gefn Safle Tirlenwi Gwastraff Penhesgyn – crëwyd y gronfa wrth gefn hon i gyllido gwaith ailfodelu mewn perthynas â gwaith daear yn y safle tirlenwi.

Cronfeydd wrth Gefn Cyfyngedig – cronfeydd wrth gefn penodol a glustnodwyd o fewn meysydd gwasanaeth.

Buddsoddi-i-Arbed – crëwyd y gronfa wrth gefn hon i gyllido prosiectau buddsoddi-i-arbed lle mae'r cronfeydd wrth gefn yn cael eu buddsoddi mewn prosiectau fydd yn arwain i arbedion effeithlonrwydd yn y dyfodol.

Arfarnu Swyddi – y gronfa wrth gefn ar gyfer costau sy'n deillio o'r ymarfer arfarnu swyddi a oedd yn ofynnol dan y gyfraith, defnyddiwyd yn llawn yn ystod y flwyddyn i ariannu'r costau ychwanegol oedd yn ymwneud ag arfarnu swyddi yn 2016/17.

Tal Cyfartal – Mae'r gronfa wrth gefn yma i gyllido costau'n codi o hawliadau tâl cyfartak megis ffioedd cyfreithiol a hawliadau. Defnyddiwyd y gronfa wrth gefn yma i hefyd gyllido ychydig o gosat gweddillion arfarnu swyddi gan fod y ddau ohonynt yn codi o ddeddfwriaeth statws sengl.

Ailgylchu - adnoddau wedi cael eu neilltuo'n benodol ar gyfer mentrau ailgylchu gwastraff.

Cronfa Yswiriant - mae'r Cyngor yn rhedeg cyfrif yswiriant mewnol sy'n talu am golledion hunan yswiriedig ac sy'n derbyn 'premiymau' o gyfrifon gwasanaeth. Darperir ar gyfer y colledion y gwyddys amdanynt ar ddiwedd y flwyddyn. Y gronfa wrth gefn hon yw'r gwarged ar y cyfrif yswiriant mewnol ynghyd â llog ar falansau a bwriedir iddi gynnwys hawliadau yr aethpwyd iddynt ond nad adroddwyd arnynt.

NODYN 9 - BALANSAU YSGOLION

Cedwir y balansau hyn ar gyfer defnydd pob ysgol yn unol â'u hamcanion addysgiadol.

	Balans 1 Ebrill 2015 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2015/16 £'000	Balans 31 Mawrth 2016 £'000	Ychwanegiad / (Lleihad) am 2016/17 £'000	Balans 31 Mawrth 2017 £'000
Ysgolion Cynradd Cymunedol a Gwirfoddol	1,511	205	1,716	(294)	1,422
Ysgolion Uwchradd Cymunedol	629	(325)	304	(76)	228
Ysgol Arbennig Gymunedol	98	68	166	(10)	156
Ysgol Gynradd Sefydledig	200	76	276	7	283
Cyfanswm	2,438	24	2,462	(373)	2,089

Ar 31 Mawrth 2017, roedd gan bob ysgol falansau mewn llaw heblaw am 4 ysgol gynradd (3 ar 31 Mawrth 2016) ac 1 ysgol uwchradd (1 ar 31 Mawrth 2016), a oedd gyda'i gilydd â diffyg o £0.26m (£0.16m ar 31 Mawrth 2016). Gellir cael copïau o'r Datganiadau Adran 52 y mae'n ofynnol i bob Cyngor ei baratoi ar ôl diwedd pob blwyddyn ariannol o dan Adran 52(2) o Ddeddf Safonau a Fframwaith Ysgolion 1998 gan yr Adain Gyfrifeg, Swyddogaeth Adnoddau, Swyddfeydd y Sir, Llangedfni, Ynys Môn, LL77 7TW.

NODYN 10 – CRONFA WRTH GEFN DERBYNIADAU CYFALAF

Dyma dderbyniadau arian parod o werthiant asedau'r Cyngor. Defnyddir rhain i gyllido gwariant cyfalaf yn yr flwyddyn ac fe ddefnyddiwyd i gyd yn 2016/17.

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans 1 Ebrill	-	-
Derbyniadau Cyfalaf yn y Flwyddyn (net o leihad ar gyfer costau gweinyddu)	5,237	3,818
	5,237	3,818
Llai:		
Derbyniadau a roddwyd o'r neilltu i ad-dalu dyledion	-	-
Derbyniadau Cyfalaf a ddefnyddiwyd i gyllido	(5,237)	(3,818)
Balans ar 31 Mawrth	-	-

NODYN 11 - CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

	31/03/2016 £'000	31/03/2015 £'000
a) Cyfrif Addasu Cyfalaf	152,241	142,604
b) Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	(385)	(250)
c) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	91,772	96,045
ch) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn	(105,509)	(95,022)
d) Cyfrif cyflog anghyfartal	(2,664)	(2,151)
dd) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol	(1,282)	(1,547)
Cyfanswm Cronfeydd wrth Gefn na ellir eu Defnyddio	134,173	139,679

a) Cyfrif Addasu Cyfalaf

Mae'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo defnydd asedau nad ydynt yn gyfredol a chyllido'r broses o gaffael, adeiladu neu wella'r asedau hynny dan ddarpariaethau statudol. Mae'r Cyfrif yn cael ei ddebydu gyda chostau megis dibrisiant, colledion amhariad ac amorteiddiad sy'n cael eu codi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, a gydag arian a symudwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i drosi ffygyrau gwerth teg i sail cost hanesyddol.

Credydur y Cyfrif gyda symiau a osodwyd o'r neilltu gan y Cyngor fel cyllid ar gyfer costau caffael, adeiladu a gwella. Mae'r Cyfrif yn cynnwys enillion a cholledion cronnus ar Eiddo Buddsoddiad. Mae'r Cyfrif hefyd yn cynnwys enillion ailbrisiant cronnus ar Eiddo, Offer a Chyfarpar cyn 1 Ebrill 2007, y dyddiad y crëwyd y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i ddal y fath enillion. Mae Nodyn 7 ar dudalen 25 yn rhoi manylion ffynhonnell yr holl drafodion a symudwyd i'r Cyfrif, heblaw am y rheini a oedd yn ymwneud a'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Cyfrif Addasiad Cyfalaf	2016/17		2015/16	
	£'000	£'000	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill		142,604		163,189
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â gwariant cyfalaf wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr:				
Taliadau am ddibrisiant ac amhariad asedau nad ydynt yn gyfredol	(12,406)		(22,298)	
	(9,489)			
Colledion Ailbrisiant ar Eiddo, Offer a Chyfarpar	(819)		899	
Gwariant refeniw a ariennir o gyfalaf dan statud	(985)		(22,048)	
Symiau o asedau nad ydynt yn gyfredol a ddilëwyd ar waredu neu werthiant (yn cynnwys amhariad) fel rhan o'r enilliad/colled ar waredu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(7,261)		(1,684)	
		(30,960)		(45,131)
Symiau addasiad a ddilëwyd o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn		11,904		1,959
Swm net a ddilëwyd o gost asedau nad ydynt yn gyfredol a ddefnyddiwyd yn y flwyddyn		(19,056)		(43,172)
Ariannu cyfalaf a gymhwyswyd yn y flwyddyn:				
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf i gyllido gwariant cyfalaf newydd	5,237		3,818	
Defnydd y Gronfa Wrth Gefn Cyfalaf	244		115	
Cymhwyso grantiau i gyllido cyfalaf o'r cyfrif Grantiau Cyfalaf he eu defnyddio	-		-	
Cronfa Derbyniadau Cyfalaf a osodwyd o'r neilltu i ad-dalu dyledion	-		-	
Grantiau Cyfalaf a chyfraniadau wedi eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr sydd wedi ei gymhwyso i gyllido cyfalaf	13,356		11,504	
Darpariaeth statudol ar gyfer cyllido buddsoddiad cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	4,499		4,059	
Gwariant cyfalaf a godwyd yn erbyn Cronfa'r Cyngor a balansau CRT	5,059		2,905	
		28,395		22,401
Symudiadau mewn gwerth marchnad Eiddo Buddsoddiad wedi'u debydu neu gredydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr		298		186
Balans ar 31 Mawrth		152,241		142,604

b) Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol

Mae'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol (FIAA) yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo'r incwm a threuliau sy'n ymwneud ag offerynnau ariannol penodol ac i gynnal colledion neu gael budd o enillion fesul darpariaeth statudol. Mae'r Cyngor yn defnyddio'r Cyfrif i reoli'r premiymau a delir a'r cosbau a gafwyd oherwydd adbrynu benthyciadau yn gynnar. Mae'r premiymau a'r cosbau'n cael eu codi yn erbyn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan maent yn digwydd, ond maent yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor i'r FIAA yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Dros amser, caiff y gost hon ei symud yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn unol â'r trefniadau statudol ar gyfer gwasgaru baich y Dreth Gyngor. Yn achos y Cyngor, y cyfnod hwn yw'r tymor a oedd yn weddill ar y benthyciadau pan gawsant eu hadbrynu.

Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans ar 1 Ebrill	(250)	(115)
Swm y mae costau cyllido a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn wahanol i gostau cyllido sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â'r gofynion statudol	(135)	(135)
Balans ar 31 Mawrth	(385)	(250)

c) Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys yr enillion a wnaed gan y Cyngor yn deillio o gynnydd yng ngwerth ei Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth.

Mae'r balans yn gostwng pan fo asedau gydag enillion cronnus yn cael eu:-

- hailbriso i lawr neu fod amhariad arnynt a'r enillion yn cael eu colli;
- defnyddio i ddarparu gwasanaethau a'r enillion yn cael eu colli trwy ddibrisiant; neu
- gwaredu a gwireddu'r enillion.

Dim ond enillion ailbrisiant a gronnwyd ers 1 Ebrill 2007 sydd yn y Gronfa wrth Gefn, sef y dyddiad y crëwyd y Gronfa Wrth Gefn.

Mae enillion cronnus a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw'n cael eu cyfuno i'r balans ar y Cyfrif Addasu Cyfalaf.

Cronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans ar 1 Ebrill	96,045	85,178
Ailbrisiant asedau a cholledion amhariad na chodwyd ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	7,631	12,826
Gwahaniaeth rhwng dibrisiant werth teg a dibrisiant gost hanesyddol	(1,629)	(1,470)
Balansau ailbriso ar asedau wedi ei sgrapio neu eu gwaredu	(10,275)	(489)
Balans ar 31 Mawrth	91,772	96,045

ch) Cronfa Wrth Gefn Pensiwn

Mae'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn yn amsugno'r gwahaniaethau amseru sy'n deillio o wahanol drefniadau ar gyfer cyfrifo am fuddiannau ôl-gyflogaeth a chyllido buddiannau yn unol â darpariaethau statudol.

Mae'r Cyngor yn rhoi cyfrif am fuddiannau ôl-gyflogaeth yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel buddiannau a enillwyd gan weithwyr sy'n cronni blynyddoedd o wasanaeth, gan ddiweddarau'r rhwymedigaethau a gydnabyddir i adlewyrchu chwyddiant, rhagdybiaethau sy'n newid a dychweliadau buddsoddiad ar unrhyw adnoddau a osodir o'r neilltu i gwrdd â'r costau. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i fuddiannau a enillir gael eu cyllido fel y bo'r Cyngor yn gwneud cyfraniadau cyflogwr i'r cronfeydd pensiwn neu, yn y diwedd, yn talu unrhyw bensiynau y mae'n uniongyrchol gyfrifol amdanynt. Felly, mae'r balans debyd ar y Gronfa Wrth Gefn Pensiwn yn dangos diffyg sylweddol yn y buddiannau a enillwyd gan weithwyr y gorffennol a'r presennol a'r adnoddau y mae'r Cyngor wedi eu rhoi o'r neilltu i gwrdd â nhw.

Bydd y trefniadau statudol yn sicrhau y bydd arian wedi ei roi o'r neilltu erbyn yr amser y daw'n amser i ni dalu'r buddiannau.

Cronfa Wrth Gefn Pensiwn	2016/17	2015/16
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	(95,022)	(125,477)
Ail-fesur ymrwymiad net diffinedig	(7,334)	,35938
Gwyrddroad eitemau yn ymwneud â buddiannau ymddeoliad wedi'u debydu neu gredydu i'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	(12,195)	(14,266)
Cyfraniad pensiwn y cyflogwr a thaliadau uniongyrchol i bensiynwyr yn daladwy yn ystod y flwyddyn	,9042	,8783
Balans ar 31 Mawrth	(105,509)	(95,022)

d) Cronfa wrth Gefn ar gyfer Tâl Anghyfartal

Mae'r Cyfrif Talu Ôl-gyflog Anghyfartal yn gwneud yn iawn am y gwahaniaeth rhwng y raddfa y mae'r Cyngor yn ei darparu am y costau posib yn sgil setlo ôl-daliadau mewn perthynas ag achosion Tâl Cyfartal a'r gallu o dan ddarpariaeth statudol i ohirio'r effaith ar Falans y Gronfa Gyffredinol tan yr amser y caiff yr arian ei dalu allan i hawlwr.

Cronfa wrth Gefn ar gyfer Tâl Anghyfartal	2016/17	2015/16
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	(2,151)	(1,438)
Cynnydd yn y ddarpariaeth ar gyfer ôl-daliadau o ran achosion Tâl Cyfartal	(513)	(713)
Setliadau arian a dalwyd yn y flwyddyn	-	-
Balans ar 31 Mawrth	(2,664)	(2,151)

dd) Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol

Mae'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Digolledol Cronnol yn amsugno'r gwahaniaethau a fyddai fel arall yn codi ar Falans Cronfa'r Cyngor o gronni ar gyfer absenoldebau digolledol a enillwyd ond na chymerwyd yn ystod y flwyddyn e.e. hawliau gwyliau blynyddol a gariwyd drosodd ar 31 Mawrth. Mae trefniadau statudol yn ei gwneud yn ofynnol i'r effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor gael ei niwtraleiddio gan drosglwyddiadau i neu o'r Cyfrif.

Cyfrif Addasu Cronus am lawndal Absenoldeb	2016/17	2015/16
	£'000	£'000
Setliad neu ddiddymu'r cronniad a wnaed ar ddiwedd y flwyddyn flaenorol	(1,547)	(1,274)
Y gwahaniaeth yn y swm a godir am daliadau swyddogion ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar sail groniadau o'r taliadau sy'n daladwy yn y flwyddyn yn unol â gofynion statudol	265	(273)
Symiau a gronnwyd ar ddiwedd y flwyddyn gyfredol	(1,282)	(1,547)

NODYN 12 – GWARIANT GWEITHREDOL ARALL

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Praesept a delir i'r Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru	7,264	7,107
Praesept a delir i'r Cynghorau Cymuned	1,179	1,059
(Gwarged)/Colledion ar warediad asedau nad ydynt yn gyfredol (Yn cynnwys dad-gydnabyddiaeth)	11,533	7,944
Ardollau	3,195	3,204
Arall	(129)	(147)
Cyfanswm	23,042	19,167

NODYN 13 – INCWM A GWARIANT CYLLIDO A BUDDSODDI

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Llog Taladwy a Thaliadau Tebyg	6,003	5,985
Llog net ar y rhwymedigaeth diffiniedig	3,321	4,038
Llog derbyniadwy ac incwm tebyg	(54)	(89)
Incwm a gwariant yng nghyswllt Eiddo Buddsoddiad a newidiadau yn eu gwerth teg	(409)	(270)
Cyfanswm	8,861	9,664

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Incwm/Gwariant o Eiddo Buddsoddiad:		
Incwm yn cynnwys incwm rhent	(359)	(848)
Gwariant	140	764
Incwm net o Eiddo Buddsoddiad	(219)	(84)
Diffyg ar werthiant Eiddo buddsoddi :-		
Arian o Werthiannau	(145)	-
Swm cario o Eiddo Buddsoddiad a werthwyd	252	-
Diffyg ar werthiant Eiddo Buddsoddiad	107	-
Newidiadau mewn Gwerth Teg Eiddo Buddsoddiad	(298)	(186)
Cyfanswm	(409)	(270)

NODYN 14 - INCWM TRETH A GRANTIAU AMHENODOL

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Incwm y Dreth Gyngor	39,968	38,828
Ailddyrannu Trethi Annomestig	21,309	20,471
Grant Cynnal Refeniw	65,520	67,268
Grant Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	5,099	5,228
grantiau Llywodraeth Arall	-	725
grantiau Cyfalaf ddefnyddir I gyllido Gwariant Cyfalaf	13,356	11,504
Cyfanswm Incwm treth a Grantiau Amhenodol	145,252	144,024

NODYN 15 – ASEDAU NAD YDYNT YN GYFREDOL - EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

2016/17	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Gwarged	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2016	107,741	188,334	76,353	10,659	9	3,759	1,187	388,042
Addasiad balans agoriadol	-	-	(549)	-	-	549	-	-
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	8,511	3,971	8,287	1,109	-	11,724	-	33,602
Cynnydd / (gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	-	1,122	-	-	-	-	248	1,370
Cynnydd / (gostyngiad) ailbrisiant i Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(1,294)	-	-	-	-	(27)	(1,321)
Dadgydnabod - Gwarediadau	(340)	(2,814)	-	-	-	-	(115)	(3,269)
Dadgydnabod - Eraill	-	-	-	-	-	-	-	-
Ailddosbarthu o Fewn Nodyn 15	-	(31)	1,437	-	-	(1,437)	31	-
Ailddosbarthu a Throsglwyddiadau o'r Asedau a Ddelir i'w Gwerthu	-	-	-	-	-	-	751	751
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(83)	-	-	-	-	(100)	(183)
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	210	210
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balans ar 31 Mawrth 2017	115,912	189,205	85,528	11,768	9	14,595	2,185	419,202
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2016	-	10,340	20,637	6,722	-	-	60	37,759
Addasiad Cost a Tâl Dibrisiant	-	-	-	-	-	-	-	-
Tâl Dibrisiant	3,591	4,964	2,845	834	-	-	12	12,246
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	-	(3,702)	-	-	-	-	(7)	(3,709)
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(634)	-	-	-	-	(3)	(637)
Dadgydnabod - Ychwanegiadau	6,885	2,605	-	-	-	-	-	9,490
Dadgydnabod - Gwarediadau	(14)	(358)	-	-	-	-	-	(372)
Ailddosbarthu o fewn Nodyn 15	-	(5)	-	-	-	-	5	-
Ailddosbarthiadau i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(11)	-	-	-	-	-	(11)
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	-	-	-	-	-	-	-
Balance as at 31 March 2017	10,462	13,199	23,482	7,556	-	-	67	54,766
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2017	105,450	176,006	62,046	4,212	9	14,595	2,118	364,436
Balans ar 31 Mawrth 2016	107,741	177,994	55,716	3,937	9	3,759	1,127	350,283

2015/16	Eiddo, Offer a Chyfarpar							
	Anheddau Cyngor	Tir ac Adeiladau	Asedau isadeiledd	Cerbydau, Offer a Chyfarpar	Asedau Cymunedol	Eiddo, Offer a Chyfarpar sy'n cael ei adeiladu	Asedau Gwarged	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Cost neu Brisiant								
Ar 1 Ebrill 2015	118,255	181,586	70,265	9,584	9	472	1,590	381,761
Addasiad Côt a Disbrisiant	-	2,336	1,926	10	-	-	(38)	4,234
Ychwanegiadau (Nodyn 20)	6,077	4,648	4,162	1,065	-	3,287	-	19,239
Cynnydd / (gostyngiad) ailbrisiant i Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn	(10,805)	6,105	-	-	-	-	(244)	(4,944)
Cynnydd / (gostyngiad) ailbrisiant i Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	223	-	-	-	-	(221)	2
Dadgydnabod - Gwarediadau	(297)	(1,224)	-	-	-	-	(50)	(1,571)
Dadgydnabod - Eraill	(5,489)	(4,454)	-	-	-	-	-	(9,943)
Ailddosbarthiadau a Throsglwyddiadau o Asedau a ddelir i'w gwerhu	-	550	-	-	-	-	-	550
Ailddosbarthu i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(916)	-	-	-	-	-	(916)
Ailddosbarthu Asedau dros Ben	-	(150)	-	-	-	-	150	-
Ailddosbarthu Eiddo Buddsoddi	-	(370)	-	-	-	-	-	(370)
Balans ar 31 Mawrth 2016	107,741	188,334	76,353	10,659	9	3,759	1,187	388,042
Dibrisiant ac Amhariad								
Ar 1 Ebrill 2015	5,520	10,190	15,900	5,962	-	-	112	37,684
Addasiad Côt a Dibrisiant	-	2,336	1,926	10	-	-	(38)	4,234
Tâl Dibrisiant	3,607	5,035	2,811	750	-	-	25	12,228
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gronfa Ailbrisiant wrth Gefn	(9,115)	(5,682)	-	-	-	-	(48)	(14,845)
Dibrisiant wedi ei ysgrifennu allan i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(1,377)	-	-	-	-	-	(1,377)
Dadgydnabod - Gwarediadau	(12)	(30)	-	-	-	-	-	(42)
Ailddosbarthu i Asedau a ddelir i'w gwerthu	-	(19)	-	-	-	-	-	(19)
Ailddosbarthu i Asedau dros Ben	-	(9)	-	-	-	-	9	-
Ailddosbarthu i Eiddo Buddsoddi	-	(104)	-	-	-	-	-	(104)
Balans ar 31 Mawrth 2016	-	10,340	20,637	6,722	-	-	60	37,759
Gwerth Llyfr Net								
Balans ar 31 Mawrth 2016	107,741	177,994	55,716	3,937	9	3,759	1,127	350,283
Balans ar 31 Mawrth 2015	112,735	171,396	54,365	3,622	9	472	1,478	344,077

Ailbriso

Mae gan y Cyngor £368.093m sydd wedi ei gydnabod fel Eiddo, Offer a Chyfarpar ac Asedau Treftadaeth ar ei Fantolen ar 31 Mawrth 2017. Mae'r Cyngor bellach wedi mabwysiadu rhaglen dreigl 5 mlynedd ar gyfer prisio ei dir ac eiddo. Fodd bynnag, caiff asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar sydd â gwerth teg o £500k neu fwy eu hailbriso bob blwyddyn. Mae'r rhaglen wedi cael ei llunio mewn modd sy'n golygu y bydd categorïau cyfan o asedau o fewn ei bortffolio tir ac eiddo sy'n werth mwy na £500k yn cael eu hailbriso mewn un flwyddyn. Caiff yr asedau eu prisio gan dîm prisio mewnol y Cyngor sy'n aelodau o Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig (RICS). Mae'r prisiadau wedi cael eu cwblhau'n unol ag IFRS 13. Nid yw asedau nad ydynt yn eiddo wedi cael eu hailbriso oherwydd, ym marn y Cyngor, mae gwerth cario'r asedau yn adlewyrchiad o werth teg, oherwydd eu hoes economaidd gweddol fyr a'u gwerth cymharol.

NODYN 16 – YMRWYMIADAU CYFALAF SYLWEDDOL

Ar 31 Mawrth 2017, roedd y Cyngor wedi sefydlu nifer o gontractau ar gyfer adeiladu neu wella Eiddo, Offer a Chyfarpar gan olygu ymrwymiad cyfalaf sylweddol yn 2017/18 a blynyddoedd yn y dyfodol fel y tabl isod. Roedd ymrwymïadau tebyg hyd at 31 Mawrth 2016 yn (£15.1m). Mae'r cynnydd sylweddol wedi digwydd oherwydd y cynnydd a wnaed gyda rhaglen Ysgolion 21ain Ganrif yr Awdurdod a chynnydd gyda Ffordd Gyswllt Llangefni. Bydd rhaglenni'r Ysgolion 21ain Ganrif a'r Ffordd Gyswllt yn derbyn cyllid sylweddol gan Lywodraeth Cymru.

	Ymrwymiad yn 2017/18 a Blynyddoedd y Dyfodol £'000	Ymrwymiad yn 2016/17 a Blynyddoedd y Dyfodol £'000
Ysgolion y 21ain Ganrif - Caegybi	677	7,540
Ysgolion y 21ain Ganrif - Llannau	1,951	4,496
Ffordd Gyswllt Llangefni	393	3,064
Cyfanswm	3,021	15,100

NODYN 17 – ASEDAU TREFTADAETH 2016/17

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2016	1,834	1,644	3,478
Ychwanegiadau	-	-	-
Gwarediadau	-	-	-
Arian Ailbriso I Ailbriso Wrth Getn	-	316	316
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	-	-
Ar 31 Mawrth 2017	1,834	1,960	3,478
Dibrisiant ac Amhariad Cronedig			
Ar 1 Ebrill 2016	-	284	284
Cost Dibrisiant	-	56	56
Ar 31 Mawrth 2017	-	340	340
		1,654	
Gwerth Llyfr Net			
Ar 31 Mawrth 2017	1,834	1,620	3,454
Ar 1 Ebrill 2016	1,834	1,360	3,194

2015/16

	Casgliad Celf a Regalia Dinesig £'000	Tir ac Adeiladau Treftadaeth £'000	Cyfanswm Asedau Treftadaeth £'000
Cost neu Brisiant			
Ar 1 Ebrill 2015	1,795	1,644	-
Ychwanegiadau	39	-	3,484
Gwarediadau	-	-	-
Arian Ailbriso I Ailbriso Wrth Getn	-	-	(45)
Ailddosbarthu o Eiddo Buddsoddi	-	-	64
Ar 31 Mawrth 2016	1,834	1,644	(64)
<i>Dibrisiant ac Amhariad Cronedig</i>	-	-	3,439
Ar 1 Ebrill 2015	-	227	-
Cost Dibrisiant	-	57	171
Ar 31 Mawrth 2016	-	284	56
<i>Gwerth Llyfr Net</i>			
Ar 31 Mawrth 2016	1,834	1,360	3,194
Ar 1 Ebrill 2015	1,795	1,417	3,212

Ailbriso Asedau Treftadaeth

Nodwyd nifer o asedau tir ac adeiladau fel rhai a oedd yn cwrdd â'r diffiniad o Asedau Treftadaeth. Ar 31 Mawrth 2017, roedd pedwar ased o'r fath (dim newid o 31 Mawrth 2016):-

Carchar Biwmares
Llys Biwmares
Melin Llynnon
Bythynnod y Peilotiaid, Ynys Llanddwyn

Caiff yr eiddo hyn eu hailbriso gan ddefnyddio trefniadau ailbriso safonol y Cyngor ar gyfer tir ac eiddo. Fe ailbrisyd yr Asedau Treftadaeth diwethaf yn 2016/17.

Cafwyd prisiad o werth y Casgliadau Celf yn 2012/13 ac mae eu gwerth wedi cael ei adlewyrchu yng Nghyfrifon 2012/13. Mae'r prisiad diweddaraf yn seiliedig ar asesiad o sampl gynrychioliadol o'r casgliadau. Bonhams o Lundain, sef cwmni rhyngwladol o arwerthwyr a phriswyr celf, fu'n priso'r eiddo.

Mae Amgueddfa ac Oriel Gelf Ynys Môn wedi derbyn rhodd o gasgliad o dros 30 o baentiadau gan y diweddar Harry Hughes Williams, arlunydd a oedd yn paentio tirluniau Gogledd Cymru. Caiff yr asedau eu dal mewn ymddiriedolaeth ac nid ydynt wedi'u cynnwys ar y Fantolen oherwydd ni fyddai'r gost o gael prisiad yn gymesur â'r buddiannau i ddefnyddwyr y datganiadau ariannol.

NODYN 18a – EIDDO BUDDSODDIAD

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn	5,983	7,145
Ychwanegiadau:		
- Gwariant dilynol	-	-
Gwarediadau	(254)	-
Enillion / (Colledion) net o addasiadau gwerth teg	298	186
Trosglwyddiadau:		
- (i)/o Assedau a ddelir iw gwerthu	275	(1,613)
- (i)/o Eiddo, Offer a Chyfarpar	(210)	265
Balans ar ddiwedd y flwyddyn	6,092	5,983

Nid oes unrhyw eiddo buddsoddiad yn cael ei ddal dan Brydles Weithredol neu Ariannol. Nid oes unrhyw gyfyngiadau ar allu'r Cyngor i wireddu'r gwerth cynhenid yn ei eiddo buddsoddiad neu ar hawl y Cyngor i daliad o incwm ac elw gwarediad. Nid oes gan y Cyngor unrhyw rwymedigaethau cytundebol i brynu, adeiladu neu ddatblygu eiddo buddsoddiad neu i wneud atgyweiriadau, cynnal a chadw neu i wella eiddo buddsoddiad cyfredol.

NODYN 18b – MESUR GWERTH TEG O EIDDO BUDDSODDIAD

Hierarchaeth Gwerth Teg 2016/17

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd qweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol gweladwy arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol anweladwy (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2017 £'000
Eiddo preswyl	-	552	-	552
Unedau swyddfa	-	182	-	182
Unedau masnachol	-	5,358	-	5,358
Cyfanswm	-	6,092	-	6,092

Hierarchaeth Gwerth Teg 2015/16

Mesurau rheolaidd gwerth teg yn defnyddio:	Prisiau a ddyfynnir yn y marchnadoedd qweithredol ar gyfer asedau yr un fath (lefel 1) £'000	Mewnbynnau sylweddol gweladwy arall (lefel 2) £'000	Mewnbynnau sylweddol anweladwy (lefel 3) £'000	Gwerth teg ar 31 Mawrth 2017 £'000
Eiddo preswyl	-	1,754	-	1,754
Unedau swyddfa	-	605	-	605
Unedau masnachol	-	3,624	-	3,624
Cyfanswm	-	5,983	-	5,983

NODYN 18c – DULLIAU PRISIO A DDEFNYDDIWDYD I BRISIO EIDDO BUDDSODDIAD

Preswyl

Mae'r gwerth teg ar gyfer yr eiddo preswyl yn seiliedig ar ddull y farchnad gan ddefnyddio amodau'r farchnad gyfredol a phrisiau gwerthu yn ddiweddar a gwybodaeth berthnasol arall ar gyfer asedau tebyg yn ardal yr awdurdod lleol. Mae amodau'r farchnad yn golygu bod eiddo tebyg yn cael eu prynu a'u gwerthu'n frwd a bod lefel y mewnbynnu y gellir eu harsylw yn sylweddol, gan arwain at gategoreiddo'r eiddo ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg.

Eiddo Buddsoddiad

Mae'r swyddfeydd a'r unedau masnachol sydd wedi eu lleoli yn ardal yr awdurdod leol yn cael eu mesur gan ddefnyddio'r dull incwm drwy'r cost amnewid dibrisiedig, lle mae disgownt ar y llif arian y cytunwyd arno o'r eiddo (gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt yn seiliedig ar y farchnad) er mwyn sefydlu gwerth presennol y ffrwd incwm net. Mae'r llog wedi cael ei seilio ar brisiadau / gwerthiannau cymharol y mae modd eu harsylwi. Caiff eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, felly, eu categoreiddio ar Lefel 2 yn yr hierarchaeth gwerth teg oherwydd bod y dechneg o fesur yn defnyddio mewbynnau y gellir eu harsylwi er mwyn penderfynu ar y mesuriadau gwerth teg. Wrth amcangyfrif gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod, y defnydd mwyaf a gorau o'r eiddo yw eu defnydd cyfredol.

Caiff gwerth teg eiddo buddsoddiad yr Awdurdod ei fesur bob blwyddyn ar adeg pob cyfnod adrodd. Caiff yr holl waith prisio ei wneud yn fewnol yn unol â methodolegau ac amcanbrisiau a nodir yn safonau proffesiynol Sefydliad Brenhinol y Syrfewyr Siartredig. Mae arbenigwyr prisio'r Awdurdod yn gweithio'n agos â'r swyddogion cyllid gan adrodd yn uniongyrchol i'r Swyddog Adran 151 yn rheolaidd mewn perthynas ag unrhyw fater sy'n ymwneud â phrisio.

NODYN 19 – ASED AU ANNIRWEDDOL

Mae'r Cyngor yn cyfrifo am ei feddalwedd fel Asedau Annirweddol, i'r graddau nad yw'r feddalwedd yn rhan anhepgor o system TG neilltuol ac yn cael ei chyfrifo amdani fel rhan o eitem caledwedd yn yr Eiddo, Offer a Chyfarpar.

Mae'r swm cario o asedau annirweddol yn cael eu hamorteiddio ar sail llinell syth. Codwyd yr amorteiddiad o £102k a godwyd ar referniw yn 2016/17 i ganolfan gost Gweinyddu TG a cafodd ei amsugno fel gorbenion ar draws yr holl benawdau gwasanaeth yng Ngwariant Net y Gwasanaethau.

Rhoddir oes ddefnyddiol gyfyngedig i feddalwedd, wedi ei seilio ar asesiadau o'r cyfnod y disgwylir i'r feddalwedd fod yn ddefnyddiol i'r Cyngor. Mae'r oes ddefnyddiol a briodolir i'r switiau meddalwedd mawr a ddefnyddir gan y Cyngor yn bum mlynedd.

Mae'r Symudiad mewn Asedau Annirweddol am y Flwyddyn fel a Ganlyn:-

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans ar ddechrau'r flwyddyn:		
Symiau gros cario	1,247	1,092
Amortiddiad cronnus	(830)	(760)
Swm net cario ar ddechrau'r y flwyddyn	417	332
Ychwanegiadau	291	155
Amortiddiad am y flwyddyn arianol	(102)	(70)
Swm net cario ar ddiwedd y flwyddyn	606	417
Yn cynnwys:		
Symiau gros a gludir	1,538	1,247
Amortiddiad cronnus	(932)	(830)
Swm net cario ar ddiwedd y flwyddyn	606	417

NODYN 20 - GWARIANT CYFALAF A CHYLLIDO

Gweler y cyfanswm o wariant cyfalaf yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn yn y tabl isod, ynghyd â'r adnoddau a ddefnyddiwyd i'w gyllido. Pan mae angen cyllido gwariant cyfalaf mewn blynyddoedd i ddod trwy daliadau i refferiw fel mae asedau'n cael eu defnyddio gan y Cyngor, mae'r gwariant yn arwain at gynydd yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR), mesur o'r gwariant cyfalaf yr eir iddo'n hanesyddol sydd eto i'w gyllido.

Mae'r symudiad net yn y Gofyniad Cyllido Cyfalaf yn dangos y newid yn yr angen gwaelodol i'r Cyngor fenthycu yn ystod y flwyddyn i ariannu buddsoddiad cyfalaf nad yw wedi ei gyllido'n syth o adnoddau fel grantiau, derbyniadau cyfalaf a cyllido uniongyrchol o refferiw.

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Agoriadol	127,656	108,576
Cyfalaf a fuddsoddiwyd yn y Flwyddyn		
Eiddo, Offer a Chyfarpar	33,602	19,239
Asedau Annirweddol	291	155
Asedau Treftadaeth	-	39
Gwariant refferiw a gyllidir o gyfalaf dan statud	2,747	24,542
Cyfanswm	36,640	43,975
Ffynhonnell Cyllid		
Derbyniadau Cyfalaf a Chronfeydd wrth Gefn	(5,237)	(3,818)
Cronfa Wrth Gefn	(8)	(115)
Grantiau a Chyfraniadau Llywodraeth	(13,356)	(11,504)
Darpariaethau refferiw	(5,058)	(2,905)
Benthycu	(148)	-
Yswyriant	(236)	-
Grantiau REFCUS	(1,784)	(2,494)
Isafswm Darpariaeth Refeniw a Gosod o'r Neilltu	(4,455)	(4,059)
Cyfanswm	(30,282)	(24,895)
(Gostyngiad) / Cynydd Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	6,358	19,080
Gofyniad Cyllido Cyfalaf Cau	134,014	127,656
Esboniad o symudiad yn y Flwyddyn		
Cynydd mewn angen gwaelodol I fenthycu a gefnogir gan gymorth Llywodraeth	6,223	-
Cynydd mewn angen gwaelodol I fynhyca na chefnogir gan gymorth Llywodraeth	4,590	23,139
Isafswm Darpariaeth Refeniw a Gosod o'r Neilltu Gwirfoddol	(4,455)	(4,059)
(Gostyngiad) / Cynydd Net mewn Gofyniad Cyllido Cyfalaf	6,358	19,080

NODYN 21 – ASEDAU A DDELIR I'W GWERTHU

	Cyfredol		Dim yn Gyfredol	
	31-Mar-17 £'000	31-Mar-16 £'000	31-Mar-17 £'000	31-Mar-16 £'000
Balans sy'n sefyll ar ddechrau'r flwyddyn	6,388	2,137	-	-
Asedau newydd eu dosbarthu fel rhai ar gael i'w gwerthu:				
Trosglwyddo o Eiddo, Offer Chyfarpar tn ystod flwyddyn	172	897	-	-
Trosglwyddo o Eiddo Buddsoddi yn ystod y flwyddyn	-	1,615	-	-
Trosglwyddo i Eiddo, Offer a Chyfarpar	(751)	(550)	-	-
Trosglwyddo i Eiddo Buddsoddi	(275)	-	-	-
Costau asedau wedi eu gwerthu	(4,111)	(155)	-	-
Ailbriso	2,101	2,444	-	-
Balans sy'n sefyll ar ddiwedd y flwyddyn	3,524	6,388	-	-

NODYN 22 – PRYDLESAU

Prydlesau Gweithredol

Mae'r Cyngor wedi prydlesu 2 eiddo ar 31 Mawrth 2017 ar gyfer ei weithgaredd digartrefedd (2 eiddo ar 31 Mawrth 2016) ac mae cyfanswm rhenti'r prydlesau am y flwyddyn yn £0.012m (£0.012m yn 2015/16).

Mae'r Cyngor hefyd yn dal rhai offer a chyfarpar dan brydlesau gweithredol neu dan gytundebau rhent mewn ysgolion ac adrannau eraill y Cyngor. Y gost i referniw am yr eitemau hyn yn 2016/17 yw £0.158m (£0.150m yn 2015/16).

NODYN 23 – RHESTRAU STOC

Wrth wneud ei waith, mae'r Cyngor yn dal cronfeydd stoc wrth gefn ynghyd â symiau o waith heb ei gwblhau (gwaith yn mynd yn ei flaen). Gellir isrannu'r ffigwr a ddangosir yn y Fantolen ymhellach fel a ganlyn:-

	31-Mar-17 £'000	31-Mar-16 £'000
Gwaith yn mynd yn ei flaen	-	53
Storfa Ganolog - Uned Cynnal a Chadw Adeiladau	140	146
Gofal Môn - Cyflenwadau Gwasanaethay Cymdeithasol	87	90
Arall – deunydd swyddfa a defnuddiau traul arall, tanwydd a nwyddau a delir i'w ailwerthu	141	163
Cyfanswm	368	452

NODYN 24 – DYLEDWYR

	Dyledwyr Tymor Hir		Dyledwyr Tymor Byr	
	31-Mawth 2017 £'000	31-Mawth 2016 £'000	31-Mawth 2017 £'000	31-Mawth 2016 £'000
Adrannau Llywodraeth	-	-	7,064	5,430
Trethi Annomestig a'r Dreth Gyngor	-	-	3,595	5,749
Awdurdodau Lleol Eraill	-	-	1,277	1,037
Rhenti	-	-	134	208
Benthyciadau car gweithwyr	248	291	153	135
Gwasanaeth Iechyd/Cyrrff Cyhoeddus	-	-	1,333	977
TAW	-	-	1,560	2,052
Ymddiriedolaethau	-	-	853	534
Dyledwyr Masnach	300	299	1,789	2,383
Cyrrff allanol i Lywodraeth Ganolog	-	-	26	-
Arall	98	98	2,415	4,853
Cyfanswm	646	688	20,199	23,358

Mae'r ffigwr dyledwyr uchod yn net o ddarpariaeth ar gyfer dyledion drwg o £5.653m yn 2016/17 (£5.414m yn 2015/16), y gellir eu dadansoddi fel a ganlyn:-

	31-Mawth 2017 £'000	31-Mawth 2016 £'000	Symudiad yn y Flwyddyn
Y Dreth Gyngor	1,571	1,199	372
Trethi Annomestig	731	701	30
Rhenti	560	608	(48)
Dyledwyr Masnach	2,791	2,906	(115)
Cyfanswm	5,653	5,414	239

NODYN 25 - ARIAN PAROD A CHYWERTHOEDD ARIAN

Gellir cysoni arian parod a chywerthoedd arian ar ddiwedd y flwyddyn ariannol fel y dangosir yn y Datganiad Llif Arian i'r eitemau cysylltiedig yn y Fantolen fel a ganlyn:-

	31-Mawrth-17 £'000	31-Mawrth-16 £'000
Balansau arian a banc	14,940	17,624
Gorddrafft banc	-	-
Cyfanswm	14,940	17,624

NODYN 26 – CREDYDWYR

	Credydwy'r Tymor Hir		Credydwy'r Tymor Byr	
	31-Mawrth-17	31-Mawrth-16	31-Mawrth-17	31-Mawrth-16
	£'000	£'000	£'000	£'000
Adrannau Llywodraeth	-	-	6,130	5,541
Awdurdodau Eraill	-	-	2,068	500
Balansau Ymddiriedolaethau	-	-	1,033	888
Gwasanaeth Iechyd / Cyrff Cyhoeddus	-	-	107	144
Absenoldebau Cronnus	-	-	1,282	1,547
Derbyniadau ymlaen llaw	-	-	1,009	645
Credydwy'r masnach	-	-	152	3,666
Eraill	166	59	8,375	9,199
Cyfanswm Credydwy'r	166	59	20,156	22,130

NODYN 27 – DARPARIAETHAU

	Balans ar 1 Ebrill 2015 £'000	Cynnydd mewn Darpariaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2016 £'000	Cynnydd mewn Darpariaethau yn ystod y flwyddyn £'000	Defnyddiwyd yn ystod y flwyddyn £'000	Balans ar 31 Mawrth 2017 £'000
Darpariaeth Hawliadau Yswiriant	221	38	-	259	366	(457)	168
Safle Gwastraff Penhesgyn	2,569	-	(57)	2,512	-	(98)	2,414
Buddiannau Terfynu	23	-	-	23	-	(23)	-
Arfarnu Swyddi	2,900	-	(2,774)	126	-	(126)	-
Arall	3,016	-	(865)	2,151	512	-	2,663
Cyfanswm	8,729	38	(3,696)	5,071	878	(704)	5,245
Darpariaethau Tymor byr	6,160	38	(3,639)	2,559	878	(606)	2,831
Darpariaethau Tymor hir	2,569	-	(57)	2,512	-	(98)	2,414
Cyfanswm	8,729	38	(3,696)	5,071	878	(704)	5,245

Pwrrpas y Prif Ddarpariaethau

Darpariaeth Hawliadau Yswiriant

Mae didyniadau ym mholisiâu yswiriant allanol y Cyngor, sy'n golygu bod y Cyngor ei hun yn talu rhan gyntaf unrhyw golled neu hawliad dan y polisiâu hyn ac yn cael ei ddiogelu trwy ddull cyfyngu colled. Nid oes yswiriant allanol ar gyfer eiddo cyffredinol ac addysg y Cyngor i'r peryglon canlynol: dŵr sydd yn dianc o danc neu beipen, llifogydd, trawiad, lladrad, difrod damweiniol, ymsuddiad, ymchwyddiad tir, tirlithriad. Ar wahân i ladrad a difrod damweiniol, mae colledion o ganlyniad i'r peryglon hyn fel arfer yn cael eu cyllido o'r gronfa yswiriant wrth gefn. Y balans ar y ddarpariaeth yswiriant yw'r rhwymedigaeth debygol ar gyfer yr elfen wedi ei hyswiro'n fewnol o'r hawliadau sy'n hysbys ond nad ydynt wedi eu setlo ar ddiwedd y flwyddyn.

Safle Gwastraff Penhesgyn

Gwnaed darpariaeth ar gyfer ôl-ofal y rhannau o'r safle yr arferid ei ddefnyddio ar gyfer tirlenwi. Nid oes unrhyw amserlen bendant ar gyfer cwblhau'r gwaith hwn er, i bwrpas rheolaeth, ystyrir 30 mlynedd o ddyddiad cau y safle yn dderbyniol.

Buddiannau Terfynu

Darpariaeth ar gyfer rhwymedigaethau hysbys i'r dyfodol sy'n deillio o leihad mewn staff ar ôl ailstrwythuro adrannau'r Cyngor. Mae buddiannau ar hyn o bryd yn cael eu talu naill ai yn y flwyddyn y gwneir y cytundeb terfynu neu fesul rhandaliadau i Gronfa Bensiwn Gwynedd. Defnyddiwyd y swm terfynol o'r ddarpariaeth yma i helpu cyllido buddiannau terfynu yn 2016/17 ac mae hyn wedi clirio'r ddospariaeth i ddim.

Arfarnu Swyddi Mae'r ddarpariaeth ar gyfer talu ôl-gyflog o ganlyniad i adolygiad Cyngor gyfan o delerau ac amodau gweithwyr. Defnyddiwyd y balans sy'n weddill ar y ddarpariaeth yn llawn yn 2016/17 ar gostau arfarnu swyddi.

Tâl Cyfartal Darpariaeth yw hwn ar gyfer hawliadau cyfreithiol parhaus yn erbyn y Cyngor mewn perthynas â Thâl Cyfartal. Fodd bynnag, gwrthbwsir hyn gan Gronfa Tâl Anghyfartal Na Ellir Ei Ddefnyddio sy'n diddymu y ddarpariaeth hon i ddim yng Nghronfa'r Cyngor. Mae hyn yn unol â chanllawiau CIPFA, mae'r dull hwn yn galluogi'r Cyngor i ohirio effaith hawliadau Tâl Cyfartal ar Gronfa'r Cyngor tan y flwyddyn bydd yr hawliadau yn cael eu talu.

NODYN 28 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU GWEITHREDOL

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Addasiad i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ar symudiadau nad ydynt yn arian parod		
Dibrisiant ac Amhariad	12,302	22,298
Prynu allan CRT	-	21,169
Ailbrisiadau at i lawr a dad-gydnabyddiaethau nad ydynt yn ymwneud â gwerthiannau	10,308	(899)
Amortiddiadau	102	70
Gostyngiad mewn Stoc	85	114
(Cynnydd) Gostynagiad mewn Dyledwyr	3,203	(2,462)
Cynnydd/(Gostyngiad) yn yr amhariadau ar gyfer Dyledion Drwg	239	(28)
Cynnydd Gostynagiad mewn Credydwyr	(1,867)	5,890
Cynnydd/(Gostyngiad) mewn Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw	(1,029)	922
Trafodion yn y DIGC yn ymwneud â buddiannau ymddeol	3,154	5,481
Swm cario o asedau nad ydynt yn gyfredo a rhai a delir l'w gwerthu, l a werthwyd neu eu dadgydnabod	7,262	1,684
Cyfraniadau i Ddarpariaethau	174	(3,600)
Symudiad mewn gwerth o Eiddo Buddsoddiad Amhariad ac ailbrisiadau i lawr (a dadgydnabodaethau nad ydynt yn werthiant)	(298)	(186)
Cyfanswm	33,635	50,453
Addasiad ar gyfer eitemau a gynhwysir yn y gwarged neu ddiffyg Net ar Ddarparu Gwasanaethau sy'n weithgareddau buddsoddi a chyllido		
(Enill)/Colled o werthiant Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau yn Cael eu Dal i'w Gwerthu	-	(2,415)
Elw o werthu Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir l'w gwerthu	(5,237)	-
Grantiau Cyfalaf a gynhwysir mewn "Trethi ac incwm grant amhenodol"	(13,356)	(11,504)
Cyfanswm	(18,593)	(13,919)

NODYN 29 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU BUDDSODDI

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Pryniant Eiddo, Offer a Chyfarpar, Asedau Treftadaeth, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau Annirweddol	(33,893)	(19,433)
Buddsoddiadau tymor byr (nad ystyrir yn Gywerthoedd Arian)	5	-
Elw o werthiant Eiddo, Offer a Chyfarpar, Eiddo Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	-	2,415
Buddsoddiad ac Asedau y delir i'w gwerthu	5,237	-
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau a dderbyniwyd	13,356	11,504
Llif arian net o weithgareddau buddsoddi	(15,295)	(5,514)

NODYN 30 – LLIF ARIAN O WEITHGAREDDAU CYLLIDO

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Derbyniadau Arian Parod o Fenthyca Tymor Byr a Hir	6,198	-
Gwahaniaeth rhwng arian a dalwyd/derbyniwyd fel rhan o Gronfa Trethi Annomestig 2016/17	(276)	(1,514)
Eraill	195	(275)
Llif arian net o weithgareddau ariannu	6,117	(1,789)

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Llog Derbyniwyd	(54)	(88)
Llog Dalwyd	6,015	5,985

NODYN 31– NODYN AR NATUR Y GWARIANT

Mae'r Datganiad o Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn yn rhoi gwybodaeth gyllidol mewn perthynas a gwariant ac incwm bob gwasanaeth. Mae nodyn ar natur y gwariant hwn yn rhoi gwybodaeth gyllidol ar y math o wariant yn hytrach na fesul gwasanaeth.

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Gwariant		
Buddiannau Gweithwyr	89,160	87,586
Treuliau Gwasanaethau Arall	113,838	129,734
Ad-daliad Gwasanaethau Cefnogol	11,636	11,696
Dibrisiant, amorteiddio, amhariad	13,225	21,399
Taliadau Llog	9,324	10,023
Praeseptau ac Ardollau	11,509	11,223
Enillion ar gael gwared o asedau	11,533	(1,999)
Cyfanswm Gwariant	260,225	269,662
Incwm		
Ffioedd, Taliadau ac incwm gwasanaeth arall	(55,560)	(52,132)
Incwm Llog a Buddsoddi	(462)	(359)
Incwm o'r dreth gyngor, trethi annomestig	(145,252)	(144,024)
Grantiau Llywodraeth a Chyfraniadau	(50,403)	(49,135)
Cyfanswm Incwm	(251,677)	(245,650)
(Gwarged) neu Ddiffyg ar y Ddarpariaeth o Wasanaethau	8,548	24,012

NODYN 32 – GWEITHREDIADAU MASNACHU

Nid oes gan y Cyngor unrhyw weithrediadau masnachu.

NODYN 33 - LWFANSAU AELODAU

Talwyd cyfanswm o £0.681m (£0.677m yn 2015/16) o ran lwfansau i Aelodau'r Cyngor yn ystod y flwyddyn fel a ganlyn:-

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Lwfansau sylfaenol a chyfrifoldeb arbennig	547	548
Lwfansau'r Cadeirydd a Dirprwy Gadeirydd	6	6
Costau pensiwn	57	57
Costau Yswiriant Cenedlaethol	43	38
Costau teithio	6	12
Cynhaliaeth	3	4
Amrywiol	19	11
Cyfanswm	681	677

Yn ychwanegol at hyn, gwariodd y Cyngor £7,281 ar gostau i aelodau lleyg (£8,814 yn 2015/16).

NODYN 34 – CYDNABYDDIAETH ARIANNOL I SWYDDOGION

Roedd y nifer o weithwyr yr oedd eu cydnabyddiaeth ariannol a dalwyd yn 2016/17, ac eithrio cyfraniadau pensiwn ond yn cynnwys tâl diswyddo, yn fwy na £60,000 ond dim yn fwy na £150,000 yn:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Swyddogion	Yn Cynnwys Tâl Diswyddo 2016/17	Yn Cynnwys Tâl Diswyddo 2015/16	Ac Eithrio Tâl Diswyddo 2016/17	Ac Eithrio Tâl Diswyddo 2015/16
	Nifer o weithwyr	Nifer o weithwyr	Nifer o weithwyr	Nifer o weithwyr
£60,000 i £65,000	5	5	5	5
£65,001 i £70,000	3	3	3	2
£70,001 i £75,000	7	3	7	3
£75,001 i £80,000	3	-	3	2
£80,001 i £85,000	2	-	2	-
£85,001 i £90,000	2	-	2	-
£90,001 i £95,000	-	1	-	1
£95,001 i £115,000	-	-	1	-
£115,001 i £135,000	1	1	-	-
£135,001 i £155,000	-	-	-	-
Dros £155,000	-	1	-	-
Cyfanswm	23	14	23	13

Mae'r tabl canlynol yn nodi'r gydnabyddiaeth ariannol a dalwyd i uwch swyddogion sy'n cael eu cyflogi ar sail barhaol ac y mae eu cyflogau blynyddol a buddion eraill yn uwch na £60,000 y flwyddyn. Mae uwch swyddogion sy'n ennill mwy na £150,000 y flwyddyn cael eu henwi'n unigol hefyd er mwyn cydymffurfio gyda gofynion statudol.

2016/17

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion	Cyflog, Ffioedd a Lwfansau £'000	Lwfansau Costau £'000	Cyfraniad Pensiwn £'000	Cyfanswm £'000
Prif Weithredwr	121	1	22	145
Prif Weithredwr - Cynorthwyol	86	1	16	103
Prif Weithredwr - Cynorthwyol	86	2	16	104
Pennaeth Swyddogaeth - Busnas y Cyngor	75	0	14	89
Pennaeth Swyddogaeth - Adnoddau	82	1	15	98
Pennaeth Proffesiwn - AD	63	0	12	75
Pennaeth Adran (Tai)	66	1	12	79
Pennaeth Adran (Economaid)	72	2	13	87
Pennaeth Adran (Addysg)	72	1	13	87
Pennaeth Adran (Plant)	56	0	14	70
Pennaeth Adran (Oedolion)	72	-	13	86
Pennaeth Adran (Amgylchedd)	66	1	12	80
Pennaeth Adran (Trawsnewid)	66	-	12	78
Prif Swyddog Cynllunio - (Ynys Ynni)	61	0	11	72
Cyfanswm	1,043	12	197	1,252

Ceir ffigyrau cymharol ar gyfer 2015/16 yn y tabl isod:-

Cydnabyddiaeth Ariannol i Uwch Swyddogion	Cyflwg, Ffioedd a Lwfansau	Lwfansau Costau	Iawndal am gollu Swydd	Cyfraniad Pensiwn	Cyfanswm
	£'000	£'000	£'000	£'000	£'000
Prif Weithredwr - Gadael 31/05/2015	24	-	-	4	28
Prif Weithredwr - Dechrau 01/06/2016	92	1	-	17	110
Prif Weithredwr Cynorthwyol - Dechrau 01/01/2016	22	-	-	4	26
Prif Weithredwr Cynorthwyol - Dechrau 02/11/2015	35	7	-	7	49
Cyfarwyddwr - Cymuned - Gadael 31/12/2015	75	-	48	14	137
Cyfarwyddwr - Datblygu Cynaliadwy (Arthur Owen) - Gadael 31/12/2015	78	-	87	14	179
Pennaeth Swyddogaeth - Cyfreithiol a Gweinyddol	74	-	-	14	88
Pennaeth Swyddogaeth - Adnoddau - Dechrau 26/10/2015	35	1	-	7	43
Cyfarwyddwr - Dysgu Gydol Oes - Gadael 31/05/2015	17	-	-	3	20
Pennaeth Proffesiwn - AD	61	-	-	11	72
Pennaeth Adran (Tai)	65	1	-	12	78
Pennaeth Adran (Economaid)	63	1	-	12	76
Pennaeth Adran (Addysg)	72	2	-	13	87
Pennaeth Adran (Plant)	63	1	-	12	76
Pennaeth Adran (Oedolion)	71	-	-	13	84
Pennaeth Gwasanaeth (Cynllunio)	63	-	-	12	75
Pennaeth Adran (Amgylchedd)	65	1	-	12	78
Cyfanswm	975	15	135	181	1,306

*Nodyn: Mae ffioedd, lwfansau a taliad y Swyddog Canlyniadau o £2,840 wedi ei gynnwys yng nghyflog y Prif Weithredwr.

Mae cymhareb taliad cyflwg y Prif Weithredwr fel canolrif o gyflogau'r holl weithwyr eraill yn 6.47:1 ar gyfer 2016/17 (6.47:1 yn 2015/16).

NODYN – 35 PECYNNAU YMADAEL

Mae'r nifer o becynnau ymadael gyda chyfanswm cost fesul band a chyfanswm cost diswyddiadau gorfodol ac ymadawiadau eraill wedi eu nodi yn y tabl isod:-

Band cost pecyn ymadael (gan gynnwys taliadau arbennig)	Nifer o ddiswyddiadau gorfodol		Nifer o ymadawiadau eraill a gytunwyd		Cyfanswm y nifer o becynnau ymadael fesul band cost		Cyfanswm cost pecynnau ymadael	
	2016/17	2015/16	2016/17	2015/16	2016/17	2015/16	2016/17 £000	2015/16 £000
£0 - £20,000	19	24	19	23	38	47	259	378
£20,001 - £40,000	2	1	6	14	8	15	202	428
£40,001 - £60,000	-	-	-	6	-	6	-	276
£60,001 - £80,000	-	-	-	2	-	2	-	127
£80,001 - £100,000	-	1	-	-	-	1	-	89
£100,001 - £250,000	-	1	-	1	-	2	-	234
Total	21	27	25	46	46	73	461	1,532

NODYN 36 – FFIOEDD ARCHWILIO ALLANOL

Codwyd y ffioedd canlynol ar y Cyngor mewn perthynas ag archwilio allanol ac arolygiaeth:-

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am y flwyddyn	193	191
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas â gwasanaethau archwilio allanol gan yr archwilydd apwyntiedig am blynnydoedd cynt	-	18
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru mewn perthynas ag arolygon statudol	114	114
Ffioedd yn daladwy i Deloitte ar gyfer ardystio hawliadau a dychweliadau grant am y flwyddyn	-	106
Ffioedd yn daladwy i Swyddfa Archwilio Cymru am wasanaethau eraill	88	-
Cyfanswm	395	429

NODYN 37 – INCWM GRANTIAU

Mae'r Cyngor wedi credydu'r grantiau, cyfraniadau a rhoddion canlynol i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn 2016/17 fel a ganlyn:-

Grantiau	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Credwydwyd I Trethiant ac Incwm grant Amhenodol		
Grant Cymllum Gostyngiadau'r Dreth Gyngor	5,099	5,228
Grant Cynnal Refeniw (Grantiau'r Llywodraeth sydd heb eu neilltuo)	65,520	67,267
Grantiau a Chyfraniadau Cyfalf (Grantiau a Chyfraniadau Cyfalf)	10,629	8,848
Grant – CRT (Grantiau a Chyfraniadau Cyfalf)	2,727	2,656
Arall (Grantiau Llywodraeth heb eu neilltuo)	-	725
Cyfanswm	83,975	84,724
Credwydwyd I Wasanaethau		
Grantiau:		
Grant ôl 16 (Addysg)	2,554	2,616
Grant Cyfnod Sylfaen (Addysg)	1,853	1,935
Grant Tocynnau Teithio Rhatach	774	735
Cymhorthdal budd-dâliadau Tai	18,441	18,694
Grant Cefnogi Pobl (SPG a SPRG)	2,644	2,644
Rheoli gwastraff Cynaliadwy	1,654	1,713
Cyfanswm	27,920	28,337
Grantiau Arall:		
Gwasanaethau Canolog	21	77
Gwasanaethau Diwylliannol a Chysylltiedig	259	516
Gwasanaethau Plant Ac Addysg	5,742	3,379
Gwasanaethau Priffyrdd a Thrafnidiaeth	1,479	1,532
Gwasanaethau Tai Arall	1,654	1,284
Grantiau Gofal Cymdeithasol Oedolion	1,096	779
Cynllunio a Datblygu	469	756
Gwasanaethau Amgylcheddol	380	40
Corfforathol a Craidd Democratiaid	322	498
Cyfanswm	11,422	8,861
Cyfraniadau:		
	11,060	11,939
Cyfanswm	134,377	133,861

Grantiau Cyfalaf a Dderbyniwyd Ymlaen Llaw

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans agoriadol	1,302	380
Ychwanegu: Grantiau Cyfalaf newydd a dderbyniwyd ymlaen llaw (amodau defnydd heb eu cwrdd)	9,675	11,555
Grantiau cyfalaf ad-dalwyd	(43)	(43)
Llai: symiau a ryddhawyd i'r Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (amodau wedi eu cwrda)	(10,661)	(10,590)
Balans Cau	273	1,302

NODYN 38 – PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae'r Cyngor yn penodi aelodau i rai cyrff cyhoeddus, elusennol a gwirfoddol. Yn ystod 2016/17, talwyd cyfanswm o £3.280m mewn grantiau ar gyfer prynu gwasanaethau gan y cyrff hyn (£4.546m yn 2015/16). Mae'r Cyngor wedi asesu maint y trafodion unigol yn codi drwy'r partiön cysylltiedig ac mae'r datgeliadau isod yn ymwneud â thrafodion rhwng y Cyngor a'r parti cysylltiedig sydd yn uwch na £0.02m o ran eu gwerth:-

Mae'r Cyngor yn aelod o Gymdeithas Llywodraeth Leol Cymru, a thalwyd tanysgrifiad o £0.095m iddi yn 2016/17 (£0.079m yn 2015/16).

Mae Aelodau wedi datgan diddordebau mewn contractau neu mewn sefydliadau a all fod yn ymwneud â'r Cyngor yn y Gofrestr Statudol o Ddiddordebau Aelodau. Talwyd cyfanswm o £dim gan y Cyngor yn 2016/17 mewn perthynas â'r diddordebau hyn (£dim yn 2015/16).

Mae Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr, drwy reolaeth gyffredinol gan Llywodraeth ganol, yn barti cysylltiedig i'r Cyngor. Cyfanswm y taliadau a wnaed i BIPBC gan y Cyngor am 2016/17 oedd £1.185m (£1.256m yn 2015/16) ac nid oedd unrhyw arian yn ddyledus ar ddiwedd y flwyddyn. Cyfanswm y derbyniadau i'r Cyngor gan BIPBC oedd £2.093m (£1.049m yn 2015/16), gyda £1.294m (£0.872m yn 2015/16) yn ddyledus gan ein parti cysylltiedig ar ddiwedd y flwyddyn.

Mae nifer o sefydliadau'n annibynnol ô'r Cyngor ond serch hynny'n cael effaith ar ei feysydd gwasanaeth. Fel y gall y Cyngor gynnal partneriaethau effeithiol gyda nifer o'r sefydliadau hyn, mae cynrychiolwyr o'r Cyngor, Cynghorwyr etholedig fel arfer, yn gwasanaethu ar amryfal bwyllgorau a fforymau sy'n gyfrifol amdanynt. Ceir rhestr o'r cyrff allanol a chynrychiolwyr y Cyngor arnynt yn Atodiad 1.

DIDDORDEBAU MEWN CWMNÏAU

Mae gan y Cyngor ddiddordeb mewn dau gwmni ac, yn y ddau achos, yr aelod arall yw Cyngor Gwynedd ond nid oes ganddo ddylanwad mawr dros y cwmnïau hyn:-

Cwmni Gwastraff Môn-Arfon Cyf

Cwmni Gwaredu Gwastraff Awdurdod Lleol yw Cwmni Gwastraff Môn-Arfon Cyf. a sefydlwyd ar y cyd gan ragflaenwyr Cynghorau Ynys Môn a Gwynedd yn 1994. Roedd y cwmni yn rhedeg dau safle rheoli gwastraff yn Ynys Môn a Gwynedd a oedd ar brydles gan yr Awdurdodau Lleol. Roedd y rhan fwyaf o weithgaredd y cwmni yn ymwneud â chontractau â'r ddau Awdurdod Lleol.

Yn dilyn newid yn y ddeddfwriaeth, penderfynodd y ddau Gyngor ddirwyn y cwmni i ben yn ystod 2007/08 ac ymgymryd â'r gwaith yn fewnol. Yn 2008 trosglwyddwyd yr asedau a'r ymrwymïadau gweithredol perthnasol a'r staff i'r Cyngor, ynghyd â swm balans mewn arian parod. Mae'r buddsoddiad wedi cael ei ailbriso bob blwyddyn ac mae'r rhan fwyaf o arian y cydranddeiliaid wedi cael ei dalu'n ôl i'r ddau Gyngor. Nid yw'r budd gweddilliol yn y cwmni ar 31 Mawrth 2017 yn berthnasol i gyfrifon y Cyngor.

Cwmni Cynnal Cyf

Sefydlwyd y cwmni hwn adeg ad-drefnu llywodraeth leol ar y cyd rhwng Cyngorau Ynys Môn a Gwynedd. Mae'n darparu gwasanaethau cefnogaeth addysg dan gytundeb i ysgolion a gynhelir ac i awdurdodau addysg lleol a gwasanaethau arolygu ysgolion i Estyn. Dim ond i hyrwyddo ei amcanion y mae modd defnyddio incwm y cwmni. Mae'r cwmni yn gyfyngedig dan warant, heb gyfalaf cyfranddaliadau, ac mae ymrwymiad y Cyngor yn gyfyngedig i un bunt.

Mae cyfrifon y cwmni am 2015/16 yn dangos colled net o £0.124m (£0.09m colled yn 2014/15). Trosiant y cwmni am 2015/16 oedd £2.735m (£3.013m yn 2014/15). Dengys cyfrifon cyhoeddedig y Cwmni rwymedigaethau net o £0.490m ar 31 Mawrth 2016 (roedd rhwymedigaethau net yn £0.508m ar 31 Mawrth 2015).

Gellir cael copïau o'r datganiadau ariannol gan Gwmni Cynnal Cyf, Plas Llanwnda, Caernarfon, Gwynedd. Mae adroddiad yr archwiliwr ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol hyd at 31 Mawrth 2016 wedi ei gadarnhau. Yn ystod blwyddyn ariannol 2016/17, cyfrifodd y Cyngor am £0.719m (£0.813m yn 2015/16) o gostau'n gysylltiedig â phrynu gwasanaethau gan y cwmni.

Mae gan y Cyngor ddi-ddordebau mewn cwmnïau fel a ganlyn:-

Cyd-bwyllgor Addysg Cymru - WJEC CBAC Cyf

Mae'r Cyngor yn aelod o WJEC CBAC Cyfyngedig, cwmni elusennol y mae'r 22 awdurdod unedol Cymru yn aelodau ohono. Ei amcanion yw darparu gwasanaethau arholiad a darparu a hyrwyddo gwasanaethau addysg a diwylliannol eraill. Mae'r cwmni yn gyfyngedig dan warant, heb gyfalaf cyfranddaliadau, ac mae rhwymedigaeth y Cyngor yn gyfyngedig i un bunt.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2016/17, talodd y Cyngor £0.414m (£0.449m yn 2015/16) am brynu gwasanaethau gan y cwmni.

Mae cyfrifon y Cwmni am 2015/16 (h.y. at y flwyddyn a ddaeth i ben ar 30 Medi) yn dangos symudiad net negatif mewn cronfeydd o £12.785m (symudiad net positif mewn cronfeydd o £5.281m yn 2014/15). Trosiant y cwmni am 2015/16 oedd £41.364m (£40.704m yn 2014/15) a'i asedau net yn £19.068m ar 30 Medi 2016 (£32.04m ar 30 Medi 2015).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni o WJEC CBAC Cyfyngedig, 245 Rhodfa'r Gorllewin, Llandaf, Caerdydd, CF5 2YX. Nid yw adroddiad yr archwiliwr ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol i 30 Medi 2016 wedi ei gadarnhau.

Menter Môn Cyfyngedig

Mae'r Cyngor yn aelod o Menter Môn Cyf, ac roedd yn un o dri aelod ar 31 Mawrth 2017. Amcanion y cwmni yw hyrwyddo twf economaidd yn Ynys Môn wledig. Mae'r cwmni wedi ei gyfyngu dan warant, heb gyfalaf cyfranddaliadau, ac mae ymrwymiad y Cyngor yn gyfyngedig i un bunt.

Yn ystod blwyddyn ariannol 2016/17, talodd y Cyngor £0.090m i'r cwmni i gefnogi ei weithgareddau (£0.133m yn 2015/16).

Mae cyfrifon y Cwmni am y flwyddyn ariannol ddaeth i ben ar 31 Rhagfyr 2015 yn dangos incwm net cyn treth o £0.365m (incwm net o £0.100m cyn treth yn 2014/15). Trosiant y Cwmni am 2015 oedd £4.258m (£7.092m yn 2014) a'i asedau net yn £0.542m ar 31 Rhagfyr 2015 (£0.026m yn 2014).

Gellir cael copïau o gyfrifon y cwmni o Menter Môn, Neuadd y Dref, Sgwar Buckley, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7LR. Nid yw adroddiad yr archwiliwr ar y cyfrifon am y flwyddyn ariannol i 31 Rhagfyr 2014 wedi ei gadarnhau.

Ysgol Sefydledig Caergeiliog

Mae balansau ar gyfer asedau a rhwymedigaethau cyfredol a reolir gan Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys yn y cyfrifon yma ac, o'r herwydd nid yw cronfeydd wrth gefn yr ysgol, fel y cânt eu nodi yn y Fantolen hon, ond yn cynrychioli'r asedau net cyfredol. Mae gan yr ysgol hefyd asedau nad ydynt yn gyfredol o £0.631m ar Fantolen yr ysgol ar 31 Mawrth 2017 (£0.613m ar 31 Mawrth 2016), ar sail cyfuniad o brisiant a chost hanesyddol, llai dibrisiant. Mae'r asedau nad ydynt yn gyfredol wedi eu breinio yng Nghorff Llywodraethu'r ysgol ac ni chânt eu hymgorffori ym Mantolen y Cyngor.

NODYN 39 – CRONFEYDD YMDDIRIEDOL

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel ymddiriedolwr i nifer o gronfeydd ymddiriedol. Mae eu cyfrifon ar gael gan yr Adain Gyfrifeg, Adnoddau, Swyddfeydd y Cyngor, Cyngor Sir Ynys Môn, Llangefni, Ynys Môn, LL77 7TW. Yn ychwanegol at gymynroddion i bethau megis gwobrau mewn ysgolion a chysuron a gwelliannau yn sefydliadau'r Gwasanaethau Cymdeithasol, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am gronfeydd Ymddiriedol fel a ganlyn:-

Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn (Rhif 1000818)

Y Cyngor yw unig ymddiriedolwr Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn, sef ymddiriedolaeth a sefydlwyd i weinyddu buddsoddiadau a brynwyd gydag arian a gafwyd gan Shell UK Limited pryd y daeth gwaith y cwmni i ben yn y lanfa olew oedd ganddo ym Môn. Amcanion yr Ymddiriedolaeth Elusennol yw darparu cyfleusterau er lles cyffredinol cyhoeddus pobl sy'n byw yn Ynys Môn. Mae'n gwneud hyn trwy gyfrannu tuag at wariant ar wasanaethau cyhoeddus a thrwy roi grantiau i gyrff elusennol a gwirfoddol.

Yn 2016/17, derbyniodd y Cyngor £0.215m (£0.215m yn 2015/16) gan yr Ymddiriedolaeth tuag at gostau rhedeg Oriel Ynys Môn. Hefyd, cafodd y Cyngor ei ad-dalu am gostau rheoli a llywodraethu ariannol.

Cronfa'r Degwm

Ar hyn o bryd, gweinyddir buddsoddiadau'r gronfa gan Gyngor Gwynedd ar ran yr awdurdodau a olynodd yr hen Gyngor Sir Gwynedd. Yn y dyfodol, fe drosglwyddir cyfran Ynys Môn o Gronfa'r Degwm i Gyngor Sir Ynys Môn i'w weinyddu.

Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn (Rhif 525254)

Mae 75% o'r incwm net o Stad Elusennol David Hughes yn ffurfio rhan o Gronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn - sef Cronfa y mae'r Cyngor yn Ymddiriedolwr iddi. Defnyddir yr incwm i ddibenion addysgol penodol. Telir y 25% arall i "Elusen David Hughes er Lles y Tlodion", elusen nad yw'n cael ei gweinyddu gan y Cyngor.

Ar 31 Mawrth 2017, roedd balansau'r Cronfeydd Ymddiriedol hyn (yn ôl gwerth yr asedau ar y farchnad) yn:-

Crynodebau datganiad cyn eu harchwilio	2016/17 Incwm £'000	2016/17 Gwariant £'000	2016/17 Asedau £'000	2016/17 Ymrwymadau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	583	648	22,360	578
Cronfa'r Degwm	6	20	913	20
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	163	831	2,503	-

Crynodebau datganiad cyn eu harchwilio	2015/16 Incwm £'000	2015/16 Gwariant £'000	2015/16 Asedau £'000	2015/16 Ymrwymadau £'000
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	856	822	19,997	928
Cronfa'r Degwm	6	11	957	20
Cronfa Ymddiriedolaeth Addysg Bellach Ynys Môn	106	207	3,242	63

Cyfanswm gwerth y cronfeydd eraill ar 31 Mawrth 2017, gan gynnwys buddsoddiadau yn ôl eu gwerth ar y farchnad, yw £0.136m (£0.244m ar 31 Mawrth 2016).

Yn ystod 2016/17, roedd gan y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau)/Swyddog Adran 151 ddyletswydd ariannol am amryw o elusennau. Er fod eu gweinyddiaeth ariannol wedi cael ei integreiddio gyda gwaith y Cyngor, mae'r elusennau yn gyfreithiol ar wahân ac fe gynhyrchir datganiadau ariannol ar wahân, sydd yn unol â safonau cyfrifyddu cymwys a'r Datganiad o'r Arfer a Argymhellir ar Gyfrifo gan Elusennau, a gyhoeddwyd gan y Cymisiynwyr Elusennau. Fe rheolir yr elusennau ac fe cymeradwyir y gwariant yn unol â'r meini prawf a nodir yn nogfennau llywodraethu pob un.

Nid yw balansau Cronfa'r Ymddiriedolaeth yn cael eu cynnwys gan fod rhain yn cynrychioli asedau a ddelerir mewn ymddiriedolaeth ar gyfer trydydd partion yn hytrach nag ym mherchnogaeth y Cyngor. Fe ddangosir crynodeb o berfformiad yr Ymddiriedolaethau Elusennol mwyaf yn y tabl uchod.

NODYN 40 – CYNLLUN PENSIWN ATHRAWON

Mae athrawon a gyflogir gan y Cyngor yn aelodau o Gynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan yr Adran Addysg. Mae'r cynllun yn rhoi buddiannau penodol i athrawon ar eu hymddeoliad, ac mae'r Cyngor yn cyfrannu tuag at y gost drwy dalu cyfraniadau sy'n seiliedig ar ganran o dâl pensiynadwy aelodau.

Yn dechnegol, cynllun buddiannau diffiniedig yw'r cynllun. Fodd bynnag, mae'r cynllun heb ei gyllido ac mae'r Adran Addysg yn defnyddio cronfa dybiannol er mwyn cyfrifo cyfradd cyfraniad cyflogwyr i'w thalu gan awdurdodau lleol. Nid yw'r Cyngor yn gallu adnabod ei ran o'r sefyllfa ariannol waelodol a pherfformiad y cynllun gyda digon o ddibynadwyedd at ddibenion cyfrifo. At ddiben y Datganiad Cyfrifon yma maent, felly, yn cael eu cyfrifo ar yr un sail â chynllun cyfraniadau diffiniedig.

Yn 2016/17, talodd y Cyngor £3.771m i Bensiynau Athrawon yn ymwneud â buddiannau ymddeol athrawon, a oedd yn cynrychioli 16.12% o dâl pensiynadwy (£3.502m a 14.79% yn 2015/16).

Mae'r Cyngor yn gyfrifol am gostau unrhyw fuddiannau ychwanegol a ddyfernir ar gyfer ymddeoliad cynnar y tu allan i delerau'r cynllun athrawon. Cyfrifir am y costau hyn ar sail buddiannau diffiniedig a manylir arnynt yn Nodyn 41 isod.

NODYN 41 – CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG LLYWODRAETH LEOL

Buddiannau Ymddeoliad

Cyfranogiad yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Fel rhan o delerau ac amodau gwaith ei swyddogion a'i weithwyr eraill, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er nad yw'r buddiannau yma yn cael eu talu hyd nes i'r gweithwyr ymddeol, mae gan y Cyngor rwymedigaeth i wneud y taliadau sydd raid eu dangos ar yr adeg mae'r gweithwyr yn ennill eu hawliau i'r dyfodol.

Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yng Nghronfa Bensiwn Gwynedd a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hwn yn gynllun a gyllidir, gan olygu fod y Cyngor a gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, a gyfrifir ar lefel y bwriedir iddi gydbwyso rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

a) Trafodion yn ymwneud â buddiannau ôl-gyflogaeth

Mae'r Cyngor yn adnabod cost y buddiannau ymddeol yn yr adroddiadau ar gostau'r gwasanaethau pan mae'r gweithwyr yn eu hennill, yn hytrach na phan mae'r buddiannau yn cael eu talu fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r gost sydd raid ei dangos yn erbyn Cronfa Cyngor yn seiliedig ar yr arian a delir yn ystod y flwyddyn ac, felly, mae gwir gost buddiannau ôl-gyflogaeth / ymddeoliad yn cael eu symud allan o'r Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Yn ystod y flwyddyn, mae'r trafodion canlynol wedi cael eu gwneud yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a Balans y Gronfa Gyffredinol drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn:-

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Cost y gwasanaeth yn cynnwys:		
Costau cyfredol y gwasanaeth	8,778	10,132
Colledion ar setliadau neu gwtogiadau	97	96
Cyfanswm cost y Gwasanaeth	8,875	10,228
Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddi		
Cost llog ar yr ymrwymiad budd diffiniedig	11,440	11,255
Incwm llog ar Asedau'r Cynllun	(8,119)	(7,217)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-Gyflogaeth sy'n cael eu codi i'r Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarpariaeth y Gwasanaeth	12,196	14,266
Elw ar Asedau'r Cynllun (ac eithrio symiau sydd wedi eu cynnwys yn y gwariant llog net)	(34,434)	1,532
Elw a cholledion actiwariad yn codi oherwydd newidiadau yn y rhagdybiaethau ariannol	45,047	(33,606)
Arall	(3,280)	(3,864)
Ailfesur yn llwyr yr ymrwymiad o ran buddiannau net diffiniedig yn cynnwys	7,333	(35,938)
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd ar Incwm a Gwariant Cynhwysfawr	19,529	(21,672)
Gwyrddroi'r taliadau net a wnaed ar gyfer buddiannau ymddeoliad yn unol â'r côd	3,154	5,482
Swm gwirioneddol a godwyd yn erbyn balans Cronfa'r Cyngor ar gyfer pensiynau yn ystod y flwyddyn:		
Cyfraniad y cyflogwyr sy'n daladwy i'r cynllun	9,042	8,784
Cyfanswm y buddiannau Ôl-gyflogaeth a godwyd i'r Gwarged neu'r Diffyg ar ddarparu Gwasanaethau	12,196	14,266

b) Asedau ac Ymrwymadau Pensiwn a gydnabyddir yn y Fantolen

Mae ymrwymadau wedi cael eu hasesu ar sail actiwariad gan ddefnyddio'r dull credyd uned rhagdybiedig, amcangyfrif o'r pensiynau a fydd yn daladwy yn y blynyddoedd i ddod yn seiliedig ar ragdybiaethau ynghylch cyfraddau marwolaethau, lefelau cyflogau ac ati. Mae'r Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a'r ymrwymadau o ran Buddiannau Dewisol wedi cael eu hasesu gan Hymans Robertson LLP, cwmni annibynnol o actiwariad, ac mae'r amcangyfrifon yn seiliedig ar y prisiad llawn diweddaraf o'r Cynllun ar 31 Mawrth 2017.

Mae'r symiau sydd wedi eu cynnwys yn y Fantolen yn codi o ymrwymiad yr Awdurdod mewn perthynas a'i gynllun buddiannau diffiniedig fel a ganlyn:	31 Mawrth 2017	31 Mawrth 2016
	£'000	£'000
Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun	275,083	231,770
Gwerth Presennol Ymrwymadau'r Cynllun	(380,591)	(326,792)
Ymrwymiad net yn codi o'r rhwymedigaethau diffiniedig	(105,508)	(95,022)

Cysoni Gwerth Presennol Ymrwymadau'r Cynllun

	2016/17	2015/16
	£'000	£'000
Balans ar 1 Ebrill	326,792	350,438
Cost gyfredol y gwasanaeth	8,778	10,132
Cost llog	11,440	11,255
Cyfraniadau gan cyfanogwyr y cynllun	2,202	2,175
Ailfesur (elw) a cholledion	41,767	(37,470)
Costau blaenorol y gwasanaeth	97	96
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllido	(1,004)	(1,027)
Amcangyfrif o'r buddiannau a dalwyd	(9,481)	(8,807)
Balans ar 31 Mawrth	380,591	326,792

Cysoni Gwerth Presennol Asedau'r Cynllun:-

	2016/17	2015/16
	£'000	£'000
Gwerth Teg Agoriadol Asedau'r Cynllun ar 1 Ebrill	231,770	224,961
Incwm Llog	8,119	7,217
Elw ar asedau a gynlluniwyd (heb gynnwys gwariant llog net)	34,434	(1,532)
Cyfraniadau gan aelodau	2,202	2,174
Cyfraniadau gan y cyflogwr	8,038	7,757
Cyfraniadau mewn perthynas â buddiannau nad oeddynt yn cael eu cyllido	1,004	1,027
Buddiannau a dalwyd nad oeddynt yn cael eu cyllid	(1,004)	(1,027)
Buddiannau a dalwyd	(9,481)	(8,807)
Balans ar 31 Mawrth	275,082	231,770

c) **Gwerth Teg Asedau'r Cynllun**

Asedau Cynllun Pensiwn y Cyngor yw :-

Prif gategoriâu asedau'r gronfa yn ôl y prisiau a ddyfynnwyd ar 31 Mawrth 2017.

	2016/17 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2016/17 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredo £'000	2015/16 Prisiau a Ddyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000	2015/16 Prisiau nas dyfynnwyd mewn Marchnadoedd Gweithredol £'000
Arian a chywerthoedd arian	10,349	-	7,138	-
	-	-	-	-
Buddsoddiad ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)				
Defnyddwyr	9,432	-	7,371	-
Cynhyrchu	8,518	-	-	-
Sefydliadau Ariannol	5,276	-	3,778	-
Ynni a Chyfleustodau	1,532	-	1,270	-
Lechyd a Gofal	13,577	-	13,363	-
Technoleg Gwybodaeth	11,060	-	7,670	-
Arall	754	-	9,234	-
Gwarantau dyled	-	34,365	-	30,975
Buddsoddiadau Ecwiti Preifat	-	12,426	-	9,418
Ecwiti	58,797	83,687	47,045	68,204
Bondiau	-	-	-	-
Isadeiledd	-	3,688	-	1,929
Eiddo Tiriog	-	-	-	-
Eiddo yn y DU	6,044	15,020	4,423	19,514
Eiddo dramor	-	559	-	438
Cyfanswm Gwerth yr holl Asedau	125,338	149,745	101,292	130,478
Cyfanswm Gwerth yr Asedau Gweithredol ac Anweithredol		275,083		231,770

Prif categorïau asedau'r cynllun fel canran o asedau'r cynllun cyfan

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd yn cynnwys y categorïau canlynol, yn ôl y gyfran o'r asedau cyfan a ddelir:-

	31 Mawrth 2017	31 Mawrth 2016
Arian a chyferthoedd arian	4%	3%
Buddsoddiadau ecwiti (yn ôl y math o ddiwydiant)		
Defnyddwyr	3%	3%
Cynhyrchu	3%	0%
Sefydliadau Ariannol	2%	0%
Ynni a chyfleustodau	1%	1%
Lechyd a Gofal	5%	6%
Technoleg Gwybodaeth	4%	3%
Arall	0%	4%
Ecwiti preifat	5%	4%
Gwarantau dyled arall	12%	13%
Cronfeydd Buddsoddi ac Unedau Buddsoddi		
Ecwiti	52%	50%
Bondiau	0%	0%
Isadeiledd	1%	1%
Eiddo Tiriog	0%	0%
Eiddo	8%	10%
Eiddo Tramor	-	-
Cyfanswm	100%	100%

ch) Hanes y Cynllun

Dadansoddiad o asedau a rhwymedigaethau'r cynllun

	31 Mawrth 2017 £'000	31 Mawrth 2016 £'000	31-Mawrth 2015 £'000	31 Mawrth 2014 £'000	31 Mawrth 2013 £'000
Gwerth Teg yr Asedau'r Cynllun Pensiwn	275,083	231,770	3,224,961	199,636	190,773
Gwerth Presennol Budd Diffinedig y Cynllun	(380,591)	(326,792)	(350,438)	(290,788)	(270,807)
Diffyg yn y Cynllun	(105,508)	(95,022)	2,874,523	(91,152)	(80,034)

Mae'r rhwymedigaethau yn dangos maint y rhwymedigaethau gwaelodol sydd gan y Cyngor yn yr hirdymor i dalu buddiannau ymddeoliad. Mae'r cyfanswm rhwymedigaeth budd diffinedig presennol o £380.5m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y'i cofnodwyd yn y Fantolen, yn arwain at rwymedigaeth net o £105m.

Fodd bynnag, mae'r trefniadau statudol ar gyfer ariannu'r diffyg yn golygu bod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach. Bydd y diffyg yng Nghynllun Pensiwn Gwynedd yn cael ei adennill drwy gynyddu'r cyfraniadau, fel yr asesir gan actwari'r cynllun, dros weddill oes waith y gweithwyr.

d) Prif Ragdybiaethau a ddefnyddiwyd gan yr Actiwari oedd:-

	2016/17	2015/16
Rhagdybiaethau Marwoledd		
<i>Hirhoediedd yn 65 bensiynwyr presennoi:</i>		
Dynion	22.0 years	22.0 years
Merched	24.2 years	24.0 years
<i>Hirhoediedd yn 65 bensiynwyr dyfodol:</i>		
Dynion	24.0 years	24.4 years
Merched	26.4 years	26.6 years
Graddfa Cynnydd Chwyddiant Pensiwn	2.40%	2.20%
Gradda cynydd mewn cyflogau	2.40%	4.20%
Dychweliad disgwylidig ar yr asedau	21.50%	2.50%
Graddfa didisgownt ar rwymedigaethau'r cynllun	2.60%	3.50%
Defnyddio'r opsiwn I drosi pensiwn blynyddol I lwmp swm ymddeoliad:		
Gwasanaeth I Ebrill 2008	50.00%	50.00%
Gwasaneath ôl Ebrill 2008	75.00%	75.00%

dd) Dadansoddiad Sensitifrwydd

Mae'r dadansoddiad sensitifrwydd isod yn seiliedig ar newidiadau posibl i'r rhagdybiaethau a all, yn rhesymol, ddigwydd ar ddiwedd y cyfnod adrodd. Ar gyfer pob newid mewn rhagdybiaeth, mae'n cymryd yn ganiataol bod yr holl ragdybiaethau eraill yn gyson. Mae'r dadansoddiad o sensitifrwydd yn dangos y gallai gostyngiad 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real oherwydd newidiadau posibl yn y farchnad, gynyddu rhwymedigaethau'r gronfa gan £37.9m oherwydd rhoddir gwerth uwch ar fuddiannau a delir yn y dyfodol. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd cynnydd cyflogau olygu cynnydd o £6.9m yng nghostau'r gronfa. Gallai cynnydd 0.5% yn y gyfradd bensiynau olygu cynnydd o £30.4m mewn rhwymedigaethau. Mae'r amcanbrisiau yn y dadansoddiad sensitifrwydd wedi cael eu gweithio allan yn unol â thybiaethau actiwaraid proffesiynol, IAS19 a FRS102.

Newid Mewn Tybiaethau fel ar 31 Mawrth 2017	% Y Cynnydd yn fras I'r Cyflogwr	Swn Ariannol Bras £'000
Ileihad o 0.5% yn y gyfradd ddisgownt real	10%	37,922
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd cyflog	2%	6,935
cynnydd o 0.5 % yn y gyfradd cynnydd pensiwn	8%	30,382

e) Yr Effaith ar Lif Arian yr Awdurdod

Amcan y cynllun yw cadw cyfraniadau'r cyflogwr ar gyfradd sydd mor gyson ag y gall fod. Mae gan y Cyngor strategaeth gydag actiwari'r cynllun i sicrhau lefel gyllido o 100% yn ystod yr 20 mlynedd nesaf. Caiff lefelau cyllido eu monitro'n flynyddol. Caiff y prisiad tairblwyddol nesaf ei gwblhau erbyn 31 Mawrth 2019.

Bydd angen i'r cynllun gymryd i ystyriaeth y newidiadau cenedlaethol i'r cynllun dan Ddeddf Gwasanaethau Pensiynau Cyhoeddus 2013.

Yn unol â'r Ddeddf, efallai na fydd y CPLIL yn Lloegr a Chymru, a'r prif gynlluniau cyfredol eraill ar gyfer gwasanaethau cyhoeddus, yn darparu buddiannau ar gyfer gwasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2014 (neu Wasanaeth ar ôl 31 Mawrth 2015 yn achos y prif gynlluniau pensiwn eraill ar gyfer gwasanaeth cyhoeddus yn Lloegr a Chymru). Mae'r Ddeddf yn cynnwys darpariaeth ar gyfer rheoleiddio'r cynllun mewn fframwaith cyffredinol er mwyn sefydlu cynlluniau yn seiliedig ar yr enillion cyfartalog yn ystod gyrfa wedi eu hailbrisio er mwyn talu pensiynau a buddiannau eraill.

Mae'r rhwymedigaethau'n dangos yr ymrwymiad sydd ar y Cyngor yn y tymor hir i dalu buddiannau ôl-gyflogaeth (ymddeoliad). Mae'r rhwymedigaeth net o £105.5m yn cael effaith sylweddol ar werth net y Cyngor fel y cafodd ei gofnodi yn y Fantolen. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol ar gyfer cyllido'r diffyg yn golygu fod sefyllfa ariannol y Cyngor yn parhau i fod yn iach.

Gwneir iawn am y diffyg yn y cynllun llywodraeth leol drwy gynyddu'r cyfraniadau dros weddill oes gweithio'r gweithwyr (h.y. cyn y bydd y taliadau'n ddyledus) yn unol ag asesiad actiwari'r cynllun; nid oes angen cyllid ond i gwrdd â chostau buddiannau dewisol pan fydd y pensiynau'n cael eu talu.

f) Amcangyfrif o'r cyfraniadau i'w talu i Gronfa Bensiwn Gwynedd yn 2017/18

Mae'r Cyngor yn rhagweld y bydd yn talu cyfraniad o £6.6m i'r cynllun yn 2017/18. Mae hyd cyfartalog rhwymedigaeth buddiannau diffiniedig ar gyfer aelodau'r cynllun ar ôl ei bwysoli yn 19 o flynyddoedd.

Y swm sy'n ddyledus i Gyngor Gwynedd mewn perthynas â chyfraniadau CPLIL am 2016/17 ar 31 Mawrth 2017 yw £0.827m ac mae wedi ei gynnwys yn y nodyn datgelu o ran credydwy'r tymor byr.

NODYN 42 – RHWYMEDIGAETHAU WRTH GEFN

Adran 117 Deddf Iechyd Meddwl 1983

Yn dilyn dyfarniadau a gadarnhawyd yn Nhŷ'r Arglwyddi ac adroddiad gan Ombwdsmon Llywodraeth Leol ar achosion prawf mewn lleoedd eraill, nid oedd grym i godi am wasanaethau a ddarparwyd dan Adran 117 y Ddeddf Iechyd Meddwl 1983 ac mae'r Cyngor yn gorfod ad-dalu costau o'r fath. Er bod nifer o achosion wedi cael eu setlo, mae cyfanswm yr ymrwymiad posib hwn yn anodd ei gyfrifo ond mae swm wedi ei neilltuo mewn cronfa wrth gefn glustnodedig ar gyfer ad-daliadau o'r fath, ond ni wyddys i sicrwydd ar hyn o bryd faint fydd yr y rhwymedigaeth terfynol.

Hawliadau Chwiliad Eiddo

Ceisiodd grwp o gwmniau chwiliad eiddo hawlio ad-daliad o ffioedd a dalwyd i'r Cyngor i weld data pridiannau tir. Mae'r partion wedi dod i gytundeb ar y r hawliadau ceisiadau. Mae'r Cyngor wedi cytuno i dalu costau cyfreithiol y cwmniau chwiliad eiddo yn amodol ar asesiad manwl drwy gyfrwng agwedd cost yr hawliad cais dim ond os nad yw trafodion yn cael eu cytuno. Mae'r Cyngor yn cynnal trafodaethau gyda'r hawlwr am yr agwedd cost y ceisiadau. Ar hyn o bryd nid yw'n bosibl rhoi gwerth terfynol ar y rwymedigaethau posibl, felly, mae'r Cyngor yn ystyried hyn i fod yn rhwymedigaeth wrth gefn." (1) Bevan Brittan LLP, 2015, Cyngor cyffredinol am gyfrifon awdurdodau wedi eu cyhoeddi â'r hawliadau chwiliadau am eiddo, Llundain.

NODYN 43 – ASED AU WRTH GEFN

Mae'r Cyngor yn cadw nifer o bridiannau cyfreithiol dros eiddo preswyl â pherchenogion preifat, lle darparwyd cefnogaeth i'r prynwyr dan gynlluniau ar gyfer prynu tai â chefnogaeth, gyda'r Cyngor hefo'r hawl am ran o'r enillon ar werthiant yr eiddo. Fodd bynnag, bydd amrywiaeth yn y gwir swm a dderbynnir, yn seiliedig ar brisiau gwerthu'r eiddo unigol a natur unrhyw alwadau cyfreithiol arall yn eu herbyn byddAI EFALLAI yn cymryd blaenoriaeth dros bridiant y Cyngor. Mae amseru unrhyw dderbyniadau yn ddibynnol ar unrhyw werthiannau.

NODYN 44 – OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae'r categorïau canlynol o Offerynnau Ariannol yn cael eu cario yn y Fantolen:-

	Tymor hir		Cyfredol	
	31 Mawrth 17 £'000	31 Mawrth 16 £'000	31 Mawrth 17 £'000	31 Mawrth 16 £'000
Balansau Arian parod				
Adneuon banc	-	-	14,640	17,844
Cyfanswm arian a buddsoddiadau	-	-	14,640	17,844
Dyledwyr				
Benthyciadau a Derbyniadau	646	688	5,369	8,113
Cyfanswm Dyledwyr	646	688	5,369	8,113
Benthyciadau				
Rhwymedigaethau Ariannol ar gost amorteiddio	111,557	110,735	5,553	9
Cyfanswm Benthyciadau	111,557	110,735	5,553	9
Credydwyr				
Rhwymedigaethau Ariannol ar gost amorteiddio	166	59	10,569	15,700
Cyfanswm Credydwyr	166	59	10,569	15,700

Nid yw dyledwyr a chredydwyr yn y tabl hwn yn cynnwys trafodion gydag adrannau'r llywodraeth, gwerth damcaniaethol yr absenoldebau sydd wedi cronni ac sy'n ddyledus i staff ac incwm a thaliadau'n codi o drethi, sy'n golygu, hefyd, fod trafodion sy'n ymwneud â'r dreth gyngor a threthi busnes wedi eu gadael allan.

Incwm, Gwariant, Enillion a Cholledion

Caiff yr enillion a'r colledion a gydnabyddir yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr mewn perthynas ag offerynnau ariannol eu mesur fel a ganlyn:-

	2016/17			2015/16		
	Rhwymedigaethau Ariannol wedi'u mesur ar gost lai amorteiddio cronedig £'000	Asedau Ariannol, Benthyciadau a derbyniadau £'000	Cyfanswm £'000	Rhwymedigaethau Ariannol wedi'u mesur ar gost lai amorteiddio cronedig £'000	Asedau Ariannol, Benthyciadau a derbyniadau £'000	Cyfanswm £'000
Treuliau llog	6,015	-	6,015	5,985	-	5,985
Cyfanswm treuliau mewn Gwarged neu Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	6,015	-	6,015	5,985	-	5,985
Incwm llog	-	(54)	(54)	-	(88)	(88)
Cyfanswm incwm mewn Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau	-	(54)	(54)	-	(88)	(88)
Enilliad/(Colled) Net am y flwyddyn	6,015	(54)	5,961	5,985	(88)	5,897

Gwerth Teg Asedau a Rhwymedigaethau

Mae rhwymedigaethau ariannol, a gynrychiolir gan fenthycia, a chredydwy ac asedau ariannol, a gynrychiolir gan fenthyciadau a derbyniadau, a dyledwyr tymor hir yn cael eu cario yn y Fantolen ar gost amorteiddio. Gellir asesu eu gwerth teg trwy gyfrifo gwerth presennol y llif arian a fydd yn digwydd dros weddill tymor yr offerynnau, gan ddefnyddio'r rhagdybiaethau canlynol:-

- Amrediad amcangyfrifedig graddfeydd llog ar 31 Mawrth 2017 o 1.03% i 2.80% ar gyfer benthyciadau o'r Bwrdd Benthycia Gwaith Cyhoeddus (PWLb) yn seiliedig ar y graddfeydd benthycia newydd ar gyfer benthyciadau cyfatebol ar y dyddiad hwnnw;
- Ni chydabyddir ad-daliad cynnar neu amhariad;
- Pan fo offeryn yn aeddfedu yn y deuddeg mis nesaf, tybir bod y swm sy'n cael ei gario yn cyfateb yn fras i werth teg;
- Cymerir bod gwerth teg dyledwyr a chredydwyr tymor byr yn cyfateb i'r swm y maent yn eu cario ar ddyddiad y Fantolen.

Dadansoddiad benthyciadau yn ôl dyddiad aeddfedu:-

	2016/17 Prifswm Gweddillol £'000	2016/17 Llog wedi Cronni £'000	2016/17 Cost lai Amorteiddio Cronedig £'000	2015/16 Prifswm Gweddillol £'000	2015/16 Llog wedi Cronni £'000	2015/16 Cost lai Amorteiddio Cronedig £'000
>25 blwyddyn	72,708	-	72,708	66,508	-	66,508
15-25 blwyddyn	12,106	-	12,106	14,056	-	14,056
10-15 blwyddyn	6,452	-	6,452	5,905	-	5,905
5-10 blwyddyn	5,611	-	5,611	4,222	-	4,222
2-5 blwyddyn	9,669	-	9,669	14,534	-	14,534
1-2 blwyddyn	5,010	-	5,010	5,510	-	5,510
Cyfanswm y benthyciadau tymor hir	111,556	-	111,556	110,735	-	110,735
Cyfanswm Benthyciadau Tymor Byr (< 1 blwyddyn)	5,553	2,119	7,672	9	2,119	2,128

Mae'r gwerth teg a gyfrifir fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2017		31 Mawrth 2016	
	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg
	£'000	£'000	£'000	£'000
Rhwymedigaethau Ariannol	116,935	173,549	110,744	181,649
Credydwy'r Tymor Hir	166	166	-	-

	31 Mawrth 2017		31 Mawrth 2016	
	Swm Cario	Gwerth Teg	Swm Cario	Gwerth Teg
	£'000	£'000	£'000	£'000
Benthyciadau a derbyniadau	14,634	14,655	17,844	17,878

Mae gwerth teg y rhwymedigaethau yn fwy na'r swm cario oherwydd bod portffolio'r Cyngor o fenthyciadau yn cynnwys nifer o fenthyciadau graddfa sefydlog ble mae'r raddfa llog yn uwch na'r graddfeydd cyffredinol ar ddyddiad y Fantolen. Mae'r ymrwymiad hwn i dalu llog uwchben y graddfeydd marchnad bresennol yn cynyddu faint sydd raid i'r Cyngor ei dalu, pe gofynnai'r benthyciwr am, neu y cytunai ar, ad-daliad cynnar o'r benthyciadau.

Mae gwerth teg yr asedau yn fwy na'r swm cario oherwydd bod portffolio'r Cyngor o fuddsoddiadau'n cynnwys nifer o fenthyciadau graddfa sefydlog ble mae'r raddfa llog a dderbynnir yn uwch na'r graddfeydd sydd ar gael ar gyfer benthyciadau tebyg ar ddyddiad y Fantolen. Dengys hyn enilliad tybiannol i'r dyfodol (wedi'i seilio ar amodau economaidd ar 31 Mawrth 2017) y priodolir i'r ymrwymiad i dderbyn llog uwchlaw'r graddfeydd marchnad bresennol.

NODYN 45 – NATUR A MAINT Y RISGIAU SY'N DEILLIO O OFFERYNNAU ARIANNOL

Mae gwaith y Cyngor yn golygu ei fod yn agored i sawl risg ariannol:-

Risg Credyd - y posibilrwydd bod partïon eraill yn methu â thalu'r symiau dyledus i'r Cyngor.

Risg Hylifedd - y posibilrwydd na fydd yr arian gan y Cyngor i gwrdd ai ymrwymadau yng nghyswllt taliadau.

Risg y Farchnad - y posibilrwydd y bydd y Cyngor yn wynebu colled ariannol oherwydd newidiadau mewn mesurau megis cyfraddau llog a symudiadau yn y farchnad stoc.

Mae'r rheolaeth gyffredinol dros risgiau sylweddol sy'n codi o'r Offerynnau Ariannol yn cael cefnogaeth Datganiad Strategaeth Rheoli'r Trysorlys y Cyngor a hefyd y Strategaeth Buddsoddi Blynyddol sydd wedi ei chymeradwyo gan y Cyngor Llawn.

Risg Credyd

Mae Risg Credyd yn codi oherwydd yr adneuo'n mewn banciau a sefydliadau ariannol, ond hefyd oherwydd credyd i gwsmeriaid y Cyngor (dyledwyr ar y Fantolen).

Nid ydym yn trefnu adneuo'n gyda banciau a sefydliadau ariannol oni bai eu bod, ar ôl cael eu graddio'n annibynnol, wedi cael graddfa credyd digonol neu lefel o warant llywodraeth, a phenderfynir ar uchafsymiau credyd i bob gwrthbarti. Gosododd y Cyngor nifer o gyfyngiadau yn seiliedig ar raddfeydd credyd ar gyfer gwahanol gyrf, gwahanol gyfnodau a symiau, ac mae ganddo bolisi o beidio â benthycu rhagor na £10m i unrhyw un sefydliad heblaw am lywodraeth y DU. Mae'n monitro cyfraddau credyd yn gyson a chaiff rybudd o unrhyw newidiadau gan ei ymgynghorwyr Rheoli'r Trysorlys. Cymerir camau priodol yn sgil unrhyw newid gan ddilyn y Strategaeth Fuddsoddi Flynyddol. Paratoir Adroddiad Trysorlys Blynyddol sy'n manylu ar y gwaith buddsoddi.

Roedd yr holl adneuron a oedd yn sefyll ar ddiwedd y flwyddyn wedi eu gwneud yn wreiddiol am lai na blwyddyn.

Ni aethpwyd tu draw i unrhyw uchafswm credyd yn ystod y flwyddyn ariannol ac ni thorwyd unrhyw feini prawf gwrthbartïon. Nid yw'r Cyngor yn disgwyl y bydd unrhyw golledion oherwydd bod unrhyw un o'i wrthbartïon yn methu â pherfformio yng nghyswllt adneuron. Mae'r argyfwng credyd presennol wedi cynyddu'r posibilrwydd o fethu talu ac, mae'r Cyngor wedi mabwysiadu meini prawf credyd llymach ar gyfer gwrthbartïon buddsoddi o fewn ei bolisi cyffredinol.

Creodd canlyniad y refferendwm UE i adael yr Undeb Ewropeaidd sioc economaidd sy'n effeithio ar farchnadoedd a llawer agwedd o'r economi. Fe hisraddwyd cyfraddau rhagolygon tymor hir ar gyfer banciau'r DU gyfan i agwedd negyddol. Byddai cwmp yn y sector bancio yn tansellio'r adneuron a ddelir mewn banciau yn y DU (£8.319m ar 31/03/17). Mae hyn yn cael ei fonitro'n agos ac y mae statws credyd y banciau lle mae'r Awdurdod yn dal adneuron yn parhau i fod yn galonogol ac ar lefel dderbyniol, yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Os bydd y statws credyd yn disgyn yn is na'r lefel dderbyniol, bydd yr Awdurdod yn ceisio rhoi y balansau mewn buddsoddiadau eraill, bydd rhaid iddynt fod yn unol â'r Strategaeth Rheoli Trysorlys. Mae'r gostyngiad yn y cyfradd banc swyddogol o 0.50% i 0.25% wedi lleihau'r llog derbyniadwy ar adneuron. Yn ychwanegol i'r adneuron banc, mae'r Cyngor wedi benthycu £5m i awdurdod lleol arall i arallgyfeirio a lleihau risg.

Nid yw'r Cyngor fel rheol yn caniatáu credyd i gwsmeriaid; mae gan y Cyngor weithdrefnau casglu rhagnodedig ar gyfer symiau dyledus gan gwsmeriaid a gwneir darpariaethau priodol ar gyfer dyledion a allai fod yn rhai drwg. Mewn rhai amgylchiadau, mae'r Cyngor yn cael pridiant cyfreithiol ar eiddo ar gyfer rhai dyledion gohiriedig fel hunan gyllidwyr mewn cartrefi gofal.

Yn ogystal, mae gan y Cyngor nifer o ddyledwyr tymor hirach, gan gynnwys benthyciadau ceir i staff a morgeisi gweddilliol o gynllun caeëdig yn cynnig benthyciadau cartrefi i denantiaid ac i aelodau'r cyhoedd. Ystyrir bod y benthyciadau ceir yn rhai risg isel oherwydd bod modd tynnu addaliadau am y benthyciadau geir o gyflogau'r gweithwyr, a hefyd mae trefniadau cilyddol gydag awdurdodau lleol eraill ar gyfer staff sy'n trosglwyddo ac yn symud gyda dyledion ar eu benthyciadau ceir, yswiriant ar gyfer benthyciadau heb eu had-dalu oherwydd marwolaeth mewn gwasanaeth a hefyd trefniadau arferol i ad-enill dyledion yng nghyswllt gweithwyr sy'n gadael eu swyddi mewn llywodraeth leol. Mae'r morgeisi yn rhai risg isel oherwydd bod y Cyngor yn diogelu'r hawl gyntaf ar yr eiddo morgeisiedig.

Risg Hylifedd

Mae Risg Hylifedd yn isel am nad yw'r Cyngor yn y gorffennol wedi cael unrhyw broblem cael arian ac mae'n rhydd i fynd at y Bwrdd Benthycu ar gyfer Gwaith Cyhoeddus (PWLB) fel corff i fenthycu oddi arno ar ôl methu fel arall. Prif nodau'r Strategaeth Rheoli Trysorlys yw i sicrhau bod yr Awdurdod yn agored i risg isel ac i sicrhau hylifedd. Mae'r rhan fwyaf o fuddsoddiadau'r Awdurdod mewn cyfrifon adneuron mynediad yn syth. Felly, mae llai o risg y bydd yn methu â chodi'r arian i gwrdd â'i ymrwymadau dan yr offerynnau ariannol. Fodd bynnag, yn aml, mae risg y bydd y Cyngor yn gorfod adnewyddu cyfran sylweddol o'i fenthyciadau ar adeg pan fo'r cyfraddau llog yn uchel. Yr arfer yw ceisio sicrhau na fydd rhagor na 20% o'r benthyciadau i'w had-dalu mewn unrhyw gyfnod o 2 flynedd, ac asesu'n gyson gyfraddau'r farchnad a'r rhagolygon er mwyn trefnu benthyciadau newydd yn lle'r rhai sy'n aeddfedu neu ar gyfer ad-drefnu'r benthyciadau presennol ar yr adeg fwyaf manteisiol. Byddai'r cyfraddau llog isel cyfredol yn gostwng cyfraddau llog ar fenthyciadau newydd a gymerir i ad-dalu'r ddyled sy'n aeddfedu. I gyflawni'r nod hwn, mae'r Cyngor yn defnyddio cynghorwyr rheoli'r trysorlys allanol. Dangosir dadansoddiad aeddfedu benthyciadau sy'n sefyll yn nodyn 44. Mae holl daliadau masnachol a thaliadau eraill yn daladwy mewn llai na blwyddyn.

Risg y Farchnad

Risg Cyfraddau Llog - Mae'r Cyngor yn wynebu risg posibl pan fo symudiadau ymhlith cyfraddau llog ar ei fenthyciadau a buddsoddiadau. Mae unrhyw symudiad yn y cyfraddau llog yn cael effaith gymhleth ar y Cyngor. Er enghraifft, byddai cynnydd yn y cyfraddau llog yn cael yr effaith a ganlyn:-

- Benthyciadau ar gyfraddau amrywiol - byddai cynnydd yn y treuliau llog a godir ar y Gwarged neu Ddiffyg ar y Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr;
- Benthyciadau ar gyfraddau sefydlog - ceid gostyngiad yn rhwymedigaethau gwerth teg y benthyciadau;
- Buddsoddiadau ar gyfraddau amrywiol – byddai cynnydd yn yr incwm llog wedi'u gredydu i'r Gwarged neu Ddiffyg ar y Cyfrif Incwm a Gwariant Cynhwysfawr;
- Buddsoddiadau ar gyfraddau sefydlog - gwelid gostyngiad yng ngwerth teg yr asedau.

Nid yw benthyciadau'n cael eu cario ar werth teg, felly ni fyddai enillion a cholledion nominal ar fenthyciadau graddfa sefydlog yn effeithio ar y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau neu Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall. Fodd bynnag, bydd newidiadau yn y llog sy'n daladwy neu'n dderbyniadwy ar fenthyciadau a buddsoddiadau graddfa amrywiol yn cael eu postio i'r Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau ac yn effeithio ar Falans Cronfa'r Cyngor.

Mae gan y Cyngor nifer o strategaethau i reoli risg cyfraddau llog. Polisi'r Cyngor yw benthycu'n bennaf yn ôl cyfraddau sefydlog, er mwyn cael sicrwydd beth fydd y llog taladwy dros gyfnod y benthyciadau. Mae'r Cyngor, gyda chefnogaeth ei gynghorwyr trysorlys, yn monitro'n barhaus y cyfraddau llog ar y pryd a rhagolygon y farchnad. Pe ceid risg sylweddol o godiad sydyn yn y cyfraddau llog tymhorau hir a byr, yna ailasesid y sefyllfa portffolio ac mae'n debygol y byddai hynny'n arwain, fel arfer, at godi cyllid cyfraddau sefydlog tra bo cyfraddau llog yn dal i fod yn gymharol rhad. Pe ceid risg sylweddol o ostyngiad sydyn yn y cyfraddau llog tymor hir a byr, yna câi benthyciadau tymor hir eu gohirio a symud ymlaen i ad-drefnu a symud o gyllid cyfraddau sefydlog i gyllid cyfraddau tymor byr.

Mae'r cyfan o fenthyciadau'r Cyngor a'i adneuon banc cyfredol a thymor hir ar gyfraddau sefydlog.

Mae canlyniad Refferendwm yr UE wedi cael effaith bositif ar gost benthycu yn dilyn gostyngiad Banc Lloegr yng nghyfradd llog swyddogol y banc o 0.50% i 0.25%.

NODYN 46 – CYD-BWYLLGORAU

Mae'r Cyngor a Chyngor Gwynedd yn rhan o'r is-bwyllgorau isod:-

- Pwyllgor Cynllunio ar y Cyd
- Cyd-bwyllgor Anghenion Addysgol Arbennig

Mae'r Cyngor a Chynghorau Gwynedd, Conwy, Fflint, Wrecsam a Sir Ddinbych yn rhan o gydbwyllgor Gwe (Gwasanaeth Effeithiolrwydd a Gwella Ysgolion Rhanbarthol).

Mae'r Cyngor a Chynghorau Fflint, Conwy, Sir Ddinbych a Gwynedd yn rhan o Gyd-bwyllgor Prosiect Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru (NWRWTP).

Cyngor Gwynedd sy'n gyfrifol am weithrediad y tri cyd-bwyllgor a chaiff y balansau diwedd blwyddyn eu hadlewyrchu yn eu Mantolen. Gellir gweld cyfrifon am 2016/17 i'r cyd-bwyllgorau yma drwy ddilyn y linciau isod:-

Cyd-Bwyllgor Cynllunio

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/en/Council/Strategies-and-policies/Environment-and-planning/Planning-policy/Joint-Local-Development-Plan/Joint-Local-Development-Plan.aspx>

Cyd-Bwyllgor Anghenion Addysg Arbennig

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/en/Council/Performance-and-spending/Budgets-and-finance/Statement-of-Accounts/Special-Educational-Needs-Joint-Committee.aspx>

GwE

<https://www.gwynedd.llyw.cymru/en/Council/Performance-and-spending/Budgets-and-finance/Statement-of-Accounts/GwE-Joint-Committee.aspx>

Cyngor Fflint sy'n gyfrifol am weithrediad y cyd-bwyllgor NWRWTP a chaiff y balansau diwedd blwyddyn eu hadlewyrchu yn eu Mantolen, Gweler y manylion yn y tabl isod .

North Wales Residual Waste Treatment Project		
	2016/17	2015/16
	£'000	£'000
Short Term Debtors	330	270
Short Term Creditors	(330)	(270)
Net Assets	-	-

Mae Cyngor Sir Ynys Môn hefyd yn cymryd rhan mewn amryw o drefniadau ar ycyd â Chynghorau Gogledd Cymru cyfagos, fel a ganlyn:-

- Gwasanaeth Mabwysiadu Gogledd Cymru (Arwain: Wrecsam. Partïon : Sir Fflint, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Mwynau a Gwastraff (Arwain: Sir Fflint. Partïon : Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Gwasanaeth Cynllunio Argyfwng Rhanbarthol (Arwain: Sir Fflint. Partïon : Wrecsam, Sir Ddinbych, Conwy, Gwynedd);
- Galw Gofal (Arwain: Sir Ddinbych. Partïon: Gwynedd, Sir Fflint.

NODYN 47 – TROI TAI'N GARTREFI

Mae'r Cyngor yn gweithredu fel asiant i Lywodraeth Cymru ar gyfer darparu benthyciadau i unigolion i atgyweirio cartrefi gwag er mwyn lleihau y nifer o gartrefi gweigion ar Ynys Môn a chynyddu'r cyfleoedd tai. Yn 2016/17 £0.226m (£0.353m yn 2015/16) oedd wedi ei wario ar atgyweirio cartrefi gwag.

NODYN 48 – Y DRETH GYNGOR

Mae incwm y Dreth Gyngor yn deillio o godi ar werth eiddo preswyl, ac mae'r gwerth hwnnw wedi ei rannu'n naw band yr amcangyfrifwyd eu gwerth ar 1 Ebrill 2003 i'r pwrpas penodol hwn. Penderfynir ar y taliadau trwy amcangyfrif faint o incwm y bydd raid i'r Cyngor ac Awdurdod Heddlu Gogledd Cymru ei gael dros y flwyddyn nesaf ac wedyn rhennir y swm gyda'r sylfaen i'r Dreth Gyngor. Sylfaen y Dreth Gyngor yw cyfanswm nifer yr anheddau ym mhob band prisio gan addasu trwy gyfran a throsi'r nifer i'r hyn sy'n cyfateb i fand D ac addasu ar gyfer disgownt. Sylfaen y Dreth Gyngor ar gyfer 2016/17 oedd £30,250.23 (£30,188.51 yn 2015/16).

Wedyn, mae'r swm i eiddo band D yn 2016/17, £1,340.57 (£1,296.08 yn 2015/16) yn cael ei luosi gan y gyfran a benodir i'r band penodol a bydd hynny wedyn, ar ôl caniatáu disgownt a budd-dal, yn rhoi'r swm unigol sy'n ddyledus.

Roedd biliau'r Dreth Gyngor yn seiliedig ar y lluosyddion isod i fandiau A i I:-

Band	A	B	C	D	E	F	G	H	I
Lluosydd	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9

Caiff Sylfaen y Dreth Gyngor ei weithio allan fel a ganlyn:-

Band	A*	A	B	C	D	E	F	G	H	I	Total
Cyfanswm Anheddau	15	3936	5919	5948	6515	5007	2375	965	145	41	30,866
Lluosydd	5/9	6/9	7/9	8/9	9/9	11/9	13/9	15/9	18/9	21/9	
Band "D" Cyfatebol	8.06	2,624.00	4,603.28	5,286.89	6,514.50	6,119.67	3,430.19	1,607.92	290.50	95.08	30,580.09

	2016/17	2015/16
Band D cyfatebol fel yr uchod	30,580.09	30,519.95
Cyfradd Gasglu	98.50%	98.50%
Band D cyfatebol diwygiedig	30,121.39	30,062.15
Eiddo'r Weinyddiaeth Amddiffyn – Band D cyfatebol	128.84	126.36
Sylfaen y Dreth Gyngor am	30,250.23	30,188.51

Yn 2013/14, cyflwynodd Llywodraeth Cynulliad Cymru Gynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor i gymryd lle'r cynllun budd-daliadau'r Dreth Gyngor. Yn 2016/17, roedd 95% o'r gostyngiadau'r dreth gyngor a roddwyd i breswylwyr yn cael ei gyllido gan y grant Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor gan Lywodraeth Cymru a oedd werth £5.099m (gweler nodyn 14). Cyllidodd y Cyngor £0.282m (5%) o'r gostyngiadau'r dreth gyngor a roddwyd i breswylwyr.

Dadansoddiad o'r enillion net o'r Dreth Gyngor:	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Y Dreth Gyngor Gros	40,183	39,202
Llai Gostyngiadau'r Dreth Gyngor a roddwyd i breswylfeydd	(5,381)	(5,343)
Treth Gyngor sy'n Gasgladwy	34,802	33,859
Llai: darpariaeth ar gyfer diffyg-dalu nas cyfrifwyd amdano o'r blaen	(215)	(374)
Enillion Net o'r Dreth Gyngor	34,587	33,485

NODYN 49 – TRETHI ANNOMESTIG (TA)

Mae'r TA yn cael eu trefnu ar sail genedlaethol. Mae Llywodraeth Cymru yn pennu cyfradd – 48.6c yn 2016/17 (48.2c yn 2015/16), ac mae busnesau lleol yn talu trethi a gyfrifir trwy luosi gwerth ardrethol eu eiddo gyda'r swm uchod. Y Cyngor sy'n gyfrifol am gasglu trethi oddi ar drethdalwyr ei ardal ond wedyn mae'n trosglwyddo'r elw i'r Gronfa Genedlaethol o Drethi Annomestig dan weinyddiaeth Llywodraeth Cymru. Mae Llywodraeth Cymru yn aildosbarthu'r symiau a delir yn ôl i awdurdodau lleol yn seiliedig ar swm penodol fesul pen o'r boblogaeth.

Roedd incwm TA, ar ôl ystyried rhyddhad a darpariaethau (yn cynnwys Rhyddhad Trethi Busnesau Bach Llywodraeth Cymru, yn £13.449m yn 2016/17 (£11.098m yn 2015/16) yn seiliedig ar werth trethadwy ar ddiwedd y flwyddyn o £39.252m (£38.990m yn 2015/16).

Y gwerth trethadwy ar gyfartaledd ar gyfer y flwyddyn oedd £39.252m (£38.943m 2015/16).

Dadansoddiado'r enillion net o drethi annomestig:	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Trethi annomestig casgladwy	13,449	13,920
Cost lwfans casglu	(147)	(145)
Llog dalwyd ar ordaliadau	-	-
Darpariaeth ar gyfer dyledion drwg	(135)	(198)
Cyfraniad i gost rhyddhad trethi elusennol/gwledig	57	57
Taliadau i mewn i'r gronfa genedlaethol	13,224	13,634
Aiddosbarthu o'r gronfa genedlaethol	21,309	20,472

NODYN 50 – ARFOROL

Mae'r Cyngor, fel Awdurdod Harbwr, yn gyfrifol am y gwasanaethau arforol canlynol: Biwmares, Fryars Bay, Glyn Garth, Porthaethwy, Traeth Coch ac Harbwr Amlwch. Mae'r Rheoliadau Ymgymeriadau Statudol ar gyfer Harbyrau (Cyfrifon ac ati) 1983, rhif 931, yn eithrio awdurdodau harbwr gyda throsiant sy'n llai na £250,000 rhag gorfod paratoi cyfrifon ar wahân dan Ddeddf Harbyrau 1964. Mae'r incwm a'r gwariant ar gyfer y gwasanaethau arforol hyn, felly'n cael eu cynnwys yn y cyfrifon hyn dan Priffyrdd, Ffyrdd a Thrafnidiaeth yn unol â SeRCOP CIPFA. Mae'r cyfrifon arforol, serch hynny, wedi eu neilltuo'n benodol ac mae unrhyw ddiffyg/gwarged sy'n cronni ar gyfer yr harbyrau hyn yn cael eu cadw yn y gronfa gyffredinol ar gyfer eu buddsoddi yn y gwasanaethau arforol yn y dyfodol neu i dalu symiau sy'n ddyledus i Gronfa'r Cyngor. Yn 2016/17, roedd y trosiant ar wasanaethau arforol yn £47,336. Roedd y costau a gafwyd yn ystod y flwyddyn yn £122,797 (sy'n cynnwys £58,671 o log ar fenthyciadau/ad-daliadau cyfalaf). Roedd balans y diffyg ar wasanaethau Arforol yn £476,580 ar 31 Mawrth 2017. Dyma'r swm sy'n ddyledus i gronfa gyffredinol y Cyngor gan y gwasanaethau Arforol.

NODYN 51- POLISIŌAU CYFRIFO

Yn yr adran hon, ceir manylion am y polisiau cyfrifo penodol a fabwysiadwyd gan y Cyngor ar gyfer cwblhau'r cyfrifon.

Cyfeirnod Polisi	Teitl Polisi
1	Egwyddorion Cyffredinol
2	Cronni Incwm a Gwariant
3	Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen
4	Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd
5	Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiâu Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau
6	Treth ar Werth (TAW)
7	Mesur Gwerth Teg
8	Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)
9	Eiddo Buddsoddiad
10	Asedau Annirweddol
11	Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir
12	Arian Parod a Chywerthoedd Arian
13	Offerynnau Ariannol
14	Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn
15	Cronfeydd Wrth Gefn
16	Cydnabyddiaeth Refeniw
17	Llog Mewnol
18	Prydlesau
19	Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol - Darpariaeth Refeniw Isaf (MRP)
20	Grantiau a Chyfraniadau gan y Llywodraeth
21	Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)
22	Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol
23	Arian Tramor
24	Buddiannau'r Gweithwyr
25	Eitemau Eithriadol
26	Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)
27	Incwm a Gwariant Asiantaeth

1. Egwyddorion Cyffredinol

Mae'r Datganiad Cyfrifon yn crynhoi trafodion y Cyngor am flwyddyn ariannol 2016/17 a'i sefyllfa ariannol ar ddiwedd y flwyddyn ar 31 Mawrth 2017. Mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi Datganiad Cyfrifon blynyddol dan Reoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014, a than y Rheoliadau rhaid eu paratoi'n unol ag arferion cyfrifo priodol. Yr arferion hyn, yn bennaf, yw Côt Ymarfer CIPFA ar Gyfrifo Llywodraeth Leol yn y Deyrnas Unedig 2016/17 a Chôt Ymarfer CIPFA ar gyfer Adroddiadau Gwasanaeth 2016/17, ac a ategir gan y Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol (IFRS). Mae'r holl brif bolisiau cyfrifo wedi cael eu defnyddio'n gyson drwy gydol y flwyddyn.

2. Cronni Incwm a Gwariant

Rhoddir cyfrif am drafodion yn y flwyddyn pryd y digwyddodd, nid pan fydd yr arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn. Mae'r dull hwn o gyfrifo cronniadau yn darparu sylfaen fwy cyflawn ar gyfer adrodd ar berfformiad ariannol y Cyngor oherwydd mae'n cynnwys ymrwymadau'r Cyngor yn y dyfodol i dalu/derbyn arian am nwyddau a gwasanaethau a dderbyniwyd erbyn 31 Mawrth 2017 ond nas talwyd amdanynt. Caiff incwm a gwariant eu cyfrifo amdanynt yn y flwyddyn y digwyddodd y gweithgaredd y mae'n berthnasol iddynt, nid pan fo arian yn cael ei dalu neu ei dderbyn, h.y. ar sail gronol. Mae hyn yn golygu fod incwm yn cael ei gofnodi pan gaiff ei ennill ac nid ar adeg ei dderbyn a gwariant pan mae'n digwydd yn hytrach nag ar adeg ei dalu. Fe gynhwysir incwm am werthu nwyddau yn y cyfrifon pan gwblheir y gwerthiant, nid pan dderbynnir yr arian. Caiff incwm o ddarparu gwasanaethau ei gydnabod pan fedr y Cyngor fesur yn ddibynadwy y ganran o'r trafodyn a gwblhawyd ac, o ganlyniad i hyn, bydd y Cyngor yn cael incwm yn gyfnewid am y gwasanaethau a ddarparwyd. Yn ychwanegol at hyn:-

- Mae cyflenwadau'n cael eu cofnodi fel gwariant pan gânt eu defnyddio – pan fo bwlich rhwng dyddiad derbyn cyflenwadau a'u defnyddio, cânt eu cario fel rhestrau stoc ar y Fantolen;
- Mae treuliau yng nghyswllt gwasanaethau a dderbyniwyd (gan gynnwys gwasanaethau a ddarparwyd gan weithwyr) yn cael eu cofnodi fel gwariant pan fo'r gwasanaethau'n cael eu derbyn yn hytrach na phan fo taliadau'n cael eu gwneud;
- Mae'r llog a dderbynnir ar fuddsoddiadau ac adneuon banc ac sy'n daladwy ar fenthyciadau (gan gynnwys gorddrafftiau banc) yn cael ei gyfrifo fel incwm a gwariant yn seiliedig ar y gyfradd llog effeithiol ar gyfer yr offeryn ariannol perthnasol yn hytrach nag fel llif arian parod sy'n cael ei bennu neu ei sefydlu dan y contract;
- Pan fo refeniw a gwariant wedi'i gydnabod ond dim arian parod wedi'i dalu na'i dderbyn, mae dyledwr neu gredydwr i'r swm perthnasol yn cael ei gofnodi ar y Fantolen. Pan na fydd dyledion o bosib yn cael eu setlo, mae balans y ddyled yn cael ei nodi a chodir ar refeniw am yr incwm na chaiff, o bosib, ei gasglu.

3. Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen

Gall pethau ddigwydd ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol a all gael effaith sylweddol ar ganlyniadau ariannol y flwyddyn honno. Digwyddiadau ar ôl Dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol ac anffafriol, sy'n digwydd rhwng diwedd y flwyddyn ariannol a'r dyddiad pan fo'r Datganiad Cyfrifon wedi ei awdurdodi i'w gyhoeddi. Caiff y Datganiad Cyfrifon ei awdurdodi i'w gyhoeddi pan fydd y Swyddog Adran 151 wedi llofnodi'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio, cyn iddynt gael eu cymeradwyo gan yr Aelodau. Yn unol â'r gyfraith, rhaid cwblhau'r cyfrifon terfynol wedi eu harchwilio a'u hawdurdodi erbyn 30 Medi ar ôl diwedd y flwyddyn ariannol. Gellir dynodi dau fath o ddigwyddiad:-

- y rheini sy'n rhoi tystiolaeth o'r amgylchiadau oedd yn bodoli ar ddiwedd y flwyddyn ariannol – mae'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau;
- y rheini sy'n arwydd o amgylchiadau a gododd ar ôl y flwyddyn ariannol – nid yw'r Datganiad Cyfrifon yn cael ei addasu i adlewyrchu'r fath ddigwyddiadau, ond lle byddai categori o ddigwyddiadau yn cael effaith sylweddol, gwneir datgeliad yn y nodiadau ar natur y digwyddiadau a'r effaith y disgwylir iddynt eu cael o safbwynt ariannol.

Nid yw digwyddiadau ar ôl dyddiad awdurdodi'r datganiad ar gyfer ei gyhoeddi yn cael eu hadlewyrchu yn y Datganiad Cyfrifon.

4. Gweithrediadau a Reolir ar y Cyd ac Asedau a Reolir ar y Cyd

Y gweithrediadau a reolir ar y cyd yw'r gwaith hwnnw a wna'r Cyngor ar y cyd â mentrau eraill pan fo defnydd yn cael ei wneud o asedau ac o adnoddau'r mentrau yn hytrach na sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cydnabod ar ei Fantolen ei gyfran o'r asedau a'r rhwymedigaethau y mae'n eu hwynebu. Caiff y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ei ddebydu gyda'r gwariant hwnnw a'i gredydu gyda'r gyfran o'r incwm y mae'n ei ennill o ganlyniad i weithrediad y fenter.

Asedau a reolir ar y cyd yw eitemau eiddo, offer neu gyfarpar sydd yn cael eu cydreoli gan y Cyngor a mentrau eraill a phan fo'r asedau'n cael eu defnyddio i sicrhau buddiannau i'r mentrwyf. Nid yw'r fenter ar y cyd yn golygu sefydlu endid ar wahân. Mae'r Cyngor yn cadw cyfrif am ei gyfran ei hun yn unig o'r asedau a reolir ar y cyd, am y rhwymedigaethau a'r treuliau a gaiff ar ei ran ei hun neu ar y cyd ag eraill yng nghyswllt ei fuddiannau yn y fenter ar y cyd a'r incwm a ddaw iddo o'r fenter.

5. Addasiadau Cyfnod Blaenorol, Newidiadau Mewn Polisiau Cyfrifo ac Amcangyfrifon a Chamgymeriadau

Gall Addasiadau ar gyfer Cyfnod Blaenorol ddeillio o newid mewn polisiau cyfrifo neu o gywiro camgymeriad perthnasol. Cyfrifir am newidiadau mewn amcangyfrifon cyfrifo yn rhagolygol, h.y. yn y flwyddyn gyfredol ac yn ystod y blynyddoedd i ddod a fydd yn cael eu heffeithio gan y newid ac nid ydynt yn achosi addasiad cyfnod blaenorol.

Ni fydd newidiadau i bolisiau cyfrifo ond yn cael eu gwneud pan mae hynny'n ofynnol dan arferion cyfrifo cywir neu pan fo'r newid yn rhoi gwybodaeth sy'n fwy dibynadwy neu berthnasol o safbwynt effeithiau trafodion, digwyddiadau eraill a'r amodau mewn perthynas â sefyllfa ariannol a pherfformiad ariannol y Cyngor. Pan wneir newid, caiff ei ddefnyddio'n ôl-weithredol (oni ddywedir fel arall) trwy addasu'r balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol fel petai'r polisi newydd wedi ei ddefnyddio erioed.

Mae camgymeriadau perthnasol a ganfyddir yn ffigyrau'r cyfnod blaenorol yn cael eu cywiro'n ôl-weithredol trwy addasu balansau agoriadol a symiau cymharol ar gyfer y cyfnod blaenorol.

6. Treth ar Werth (TAW)

Nid yw TAW sy'n daladwy ond yn cael ei gynnwys fel traul i'r graddau nad oes modd ei hawlio oddi ar Gyllid a Thollau EM yn unig. Mae'r TAW derbyniadwy yn cael ei eithrio o incwm.

7. Mesur Gwerth Teg

Mae Mesur Gwerth Teg IFRS13 yn golygu bod rhaid i'r rhan fwyaf o'r asedau, rhwymedigaethau ac offerynnau ariannol nad ydynt yn gyfredol gael eu prisio ar werth teg, yn amal yn ôl cyfraddau marchnad actif lle mae un ar gael. O safbwynt asedau gweithredol, mae'r safon yn cyflwyno'r cysyniad o werth teg yn seiliedig ar werth cyfredol (yn aml, gwerth mewn defnydd) ar gyfer ailbrisió Eiddo, Offer a Chyfarpar. Mae hyn yn golygu y dylai'r mesur adlewyrchu amodau'r farchnad ar gyfer y gwasanaeth neu'r swyddogaeth ar ddyddiad cyflwyno'r adroddiad. Mae'r safon yn darparu gwahanol ddulliau prisio teg ar gyfer asedau gwahanol. Yn achos asedau nad ydynt yn rhai gweithredol, h.y. asedau buddsoddi, asedau a ddelir i'w gwerthu ac asedau nad oes mwyach eu hangen, caiff y rhain eu prisio ar eu huchaf ac yn ôl y defnydd gorau y gellir ei wneud ohonynt. Mewn achos lle gellid gwneud defnydd arall ohonynt a fyddai o werth teg uwch, dyna'r gwerth teg a fyddai'n cael ei ddefnyddio ar gyfer prisio asedau nad ydynt yn rhai gweithredol. Dan y côd hwn, nid oes angen ailbrisió asedau isadeiledd yn ôl eu gwerth cyfredol. Yn lle hynny, caiff asedau isadeiledd eu prisio yn ôl y gost hanesyddol dibrisiedig. Mae hyn oherwydd newidiadau sylweddol i brisiad asedau isadeiledd (lonydd ac ati) o 2017/18 ymlaen.

Mae'r Awdurdod yn mesur gwerth teg ased neu rwymedigaeth drwy ddefnyddio'r rhagdybiaethau y byddai'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad yn eu defnyddio wrth brisió ased neu rwymedigaeth, gan dybio y byddai'r rheini yn gweithredu er eu budd economaidd gorau.

Wrth fesur gwerth teg ased anariannol, mae'r Awdurdod yn cymryd i ystyriaeth gallu'r sawl sy'n weithredol yn y farchnad i greu buddiannau economaidd drwy wneud y defnydd mwyaf a gorau ohono neu drwy ei werthu i rywun arall yn y farchnad a fyddai'n gwneud y defnydd mwyaf a gorau ohono.

Mae'r Awdurdod yn defnyddio technegau prisio sy'n briodol yn yr amgylchiadau a rhai y mae data digonol ar gael ar eu cyfer, gan wneud y defnydd gorau posibl o'r mewnbynnau perthnasol y gellir eu harsylwi a lleihau i'r eithaf ar y defnydd o fewnbynnau nad oes modd eu harsylwi.

Caiff mewnbynnau i'r technegau prisio ar gyfer asedau a rhwymedigaethau y mae gwerth teg yn cael ei fesur neu eu datgelu ar eu cyfer yn natganiadau ariannol yr Awdurdod eu categoreiddio fel a ganlyn yn yr hierarchaeth brisio:-

- Lefel 1 - prisiau a ddyfynnwyd (heb eu haddasu) mewn marchnadoedd gweithredol ar gyfer asedau neu rwymedigaethau sydd union yr un fath ac y gall yr Awdurdod gael mynediad iddynt ar y dyddiad mesur;
- Lefel 2 - mewnbynnau ac eithrio prisiau a ddyfynnwyd yn Lefel 1 y mae modd eu harsylwi ar gyfer yr ased neu'r rhwymedigaeth, naill ai'n uniongyrchol neu'n anuniongyrchol;
- Lefel 3 - mewnbynnau nad oes modd eu harsylwi ar gyfer yr ased neu'r rhwymedigaeth.

Rhaid i'r Awdurdod ddefnyddio technegau prisio sy'n briodol i'r amgylchiadau a rhai y mae data digonol ar eu cyfer er mwyn mesur gwerth teg, gan wneud y defnydd mwyaf posibl o fewnbynnau perthnasol y mae modd eu harsylwi (lefelau 1 a 2) a lleihau'r defnydd o fewnbynnau nad oes modd eu harsylwi (lefel 3). Tri o dechnegau prisio sy'n dderbyniol yn eang yw:-

- Dull y farchnad;
- Dull cost;
- Dull incwm.

8. Asedau nad ydynt yn Gyfredol (Eiddo, Offer a Chyfarpar)

8.1 Cydnabyddiaeth

Mae asedau nad ydynt yn gyfredol - Eiddo, Offer a Chyfarpar - yn asedau ffisegol sy'n para am flwyddyn neu ragor ac sy'n cael eu defnyddio gan y Cyngor i gefnogi'r ddarpariaeth o nwyddau a gwasanaethau. Mae'r Cyngor wedi pennu isafswm ar gyfer gwariant ar asedau a fydd yn cael ei gategoreiddio fel gwariant cyfalaf. Y swm de-minimus hwn yw £30,000. Caiff gwariant ar brynu, creu neu wella asedau nad ydynt yn gyfredol ac sy'n costio £30,000 neu fwy ei gyfalafu ar sail croniadau ar yr amod ei fod yn cwrdd â'r diffiniad uchod o ased nad yw'n gyfredol. Byddai Eiddo, Offer a Chyfarpar yn cynnwys asedau megis peiriannau, ni fyddai fel arfer yn cynnwys asedau a ddelir ar gyfer eu gwerthu oherwydd, fel arfer, byddid yn disgwyl cael gwared ar y rhain o fewn 12 mis.

Gall costau'r asedau hyn gynnwys costau cychwynnol eu prynu a'u hadeiladu a chostau dilynol i wella neu i adnewyddu rhan o'r ased. Caiff unrhyw wariant arall a gyfyd yn sgil gynnal a chadw asedau o ddydd i ddydd, yn cynnwys atgyweiriadau a cynnal a chadw ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr wrth i'r costau hynny godi.

8.2 Mesur

Caiff asedau eu mesur yn y lle cyntaf ar gost, yn cynnwys:-

- y pris prynu;
- unrhyw gostau a briodolir i ddod ag ased i'r lleoliad a'r cyflwr sy'n angenrheidiol i bwrpas ei weithredu yn y dull a fwriadwyd gan reolwyr;

- amcangyfrif cychwynnol o gostau datgymalu a symud yr eitem ac adfer y safle y mae'r eitem arno mewn achosion lle mae'n rhaid, er mwyn defnyddio'r ased, ei hail-leoli.

Nid yw'r Cyngor yn cyfalafu costau benthyca a geir tra bo asedau'n cael eu hadeiladu.

Tybir bod cost asedau a gaffaelir mewn modd ac eithrio drwy eu prynu yn gost gwerth teg, ac eithrio pan nad oes sylwedd masnachol i'r pryniant (h.y. ni fydd yn arwain at amrywiad yn llif arian y Cyngor). Yn yr achos olaf, pan brynir ased drwy gyfnewid, cost y pryniant yw swm cario'r ased a roddir i fyny gan y Cyngor.

Yna mae'r asedau'n cael eu cario yn y Fantolen gan ddefnyddio'r seiliau mesur canlynol:-

- Isadeiledd, asedau cymunedol ac asedau sy'n cael eu hadeiladu – cost dibrisiant hanesyddol;
- Tai Cyngor – gwerth teg, a bennir gan ddefnyddio sail gwerth defnydd presennol ar gyfer tai cymdeithasol (EUV-SH);
- Mae'r holl asedau gweithredol eraill wedi cael eu mesur yn unol â'u gwerth presennol yn seiliedig ar eu gwerth defnydd presennol (EUV). Mae hyn yn golygu mai gwerth cyfredol tir ac adeiladau fyddai'r swm a fyddai'n cael ei dalu am yr ased yn ei ddefnydd presennol. Os nad oes marchnad amlwg ar gyfer ased oherwydd ei natur arbenigol neu os nad yw'r math hwnnw o ased yn cael ei werthu'n aml, bydd yr Awdurdod yn amcangyfrif ei werth cyfredol gan ddefnyddio'r dull cost amnewidiol dibrisiedig. Er enghraifft, yn achos eiddo sy'n cynnwys tir ac adeiladau, y gost ddibrisiedig o'i amnewid fyddai gwerth marchnad y tir y mae'r adeilad arno ar gyfer ei ddefnydd cyfredol ynghyd â chost gros amnewid yr adeilad llai lwfansau ar gyfer dirywiad, darfodedigrwydd ac optimeiddio.
- Caiff asedau a dderbynnir fel rhoddion eu mesur yn y lle cyntaf yn ôl eu gwerth teg. Caiff y gwahaniaeth rhwng gwerth teg ac unrhyw bris a dalwyd ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Trethiant a Grant Amhenodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Lle mae amodau ynghlwm wrth unrhyw asedau a gafwyd yn rhodd, caiff yr enillion eu credydu i'r Cyfrif Asedau a gafwyd yn rhodd. Lle mae enillion yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, cânt eu symud allan o falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiadau yn yr Arian Wrth Gefn.
- Os nad yw ased yn cael ei ddefnyddio i bwrpas cynhyrchu llif arian, tybir bod gwerth mewn defnydd o leiaf yn gyfartal i gost amnewid gwasanaeth potensial o'r ased.

Pan fo gan asedau nad ydynt yn eiddo oes ddefnyddiol fer neu werth isel (neu'r ddau), defnyddir sail cost hanesyddol dibrisiedig fel procsi ar gyfer gwerth teg. Fel arfer, mae 'bywyd defnyddiol byr' yn golygu 7 mlynedd neu lai, er gall fod yn hirach am eitemau arbenigol o offer a chyfarpar.

Mae'r asedau a gynhwysir yn y Fantolen ar werth teg yn cael eu hailbrisio yn ddigon aml i sicrhau nad yw eu swm cario'n sylweddol wahanol i'w gwerth teg ar ddiwedd y flwyddyn, ond ailbrisio o leiaf bob pum mlynedd. Yn ymarferol, mae'r Cyngor yn prisio ei asedau ar sail rhaglen dreigl pum mlynedd. Fodd bynnag, caiff asedau sydd â gwerth cario o dros £500k eu hailbrisio bob blwyddyn.

Mae cynnydd mewn gwerthoedd asedau'n cydweddu â chredydau i'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i gydnabod enillion heb eu gwireddu. Mewn achosion eithriadol, gellir credydu enillion ailbrisiant i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan fônt yn codi o wyrddroi colled a godwyd yn flaenorol ar wasanaeth.

Pan ddynodir lleihad mewn gwerth, cyfrifir amdano trwy:-

- pan fo balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion sydd wedi cronni);
- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm cario'r ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr (DIGC).

Mae'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cynnwys enillion ailbrisiant a gydnabuwyd ers 1 Ebrill 2007 yn unig, dyddiad eu gweithredu'n ffurfiol. Mae'r enillion a gafwyd cyn y dyddiad hwnnw wedi eu hymgorffori yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

8.3 Amhariad

Mae gwerth asedau'n cael eu hadolygu ar ddiwedd pob blwyddyn am arwydd o amhariad ar werth.

Mae enghreifftiau o ddigwyddiadau a newidiadau mewn amgylchiadau sy'n rhoi arwydd y gallai amhariad fod wedi digwydd yn cynnwys:-

- dirywiad sylweddol (h.y. mwy na'r disgwyl o ganlyniad i dreigl amser neu ddefnydd cyffredin) yn swm cario'r ased yn ystod y cyfnod, sy'n benodol i'r ased;
- tystiolaeth o ddarfodiad neu niwed ffisegol i ased;
- ymrwymiad gan y Cyngor i ymgymryd ag ad-drefnu sylweddol; a
- newid andwyol sylweddol yn yr amgylchedd statudol neu reoleiddiol arall y mae'r Cyngor yn gweithredu ynddo.

Pan fo arwyddion, ac amcangyfrifir bod gwahaniaethau posib yn berthnasol, yna amcangyfrifir swm adferadwy'r ased ac, mewn achos lle mae'r swm hwn yn llai na swm cario'r ased, cydnabyddir colled amhariad ar gyfer y diffyg.

Pan ddynodir colledion amhariad ar asedau a gawsant eu hailbrisio, cyfrifir amdanynt trwy:-

- pan mae balans o enillion ailbrisiant i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn y balans hwnnw (i fyny at y swm o enillion cronnus);
- pan nad oes balans yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn, nodir swm yr amhariad yn erbyn yr ased i lawr yn erbyn llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Pan fo colled amhariad yn cael ei wrthdroi wedyn, credydir y gwyrddroad i'r llinell(au) gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, i fyny at swm y golled wreiddiol, wedi ei addasu ar gyfer dibrisiant y byddid wedi ei godi pe na fyddai'r golled wedi ei chydnabod. Nodir unrhyw beth dros ben yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn.

Pan mae'r amhariad yn ymwneud ag ased na chafodd ei hailbrisio (h.y. ased â gwerth cario yn seiliedig ar gost hanesyddol), caiff yr amhariad ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

8.4 Dibrisiant

Darperir ar gyfer dibrisiant yr holl asedau Eiddo, Offer a Chyfarpar er mwyn dyrannu eu symiau dibrisio dros eu hoes ddefnyddiol. Gwneir eithriad ar gyfer asedau heb oes ddefnyddiol benodol (h.y. tir rhydd-ddaliadol) ac asedau nad ydynt eto ar gael i'w defnyddio (h.y. asedau sy'n cael eu hadeiladu).

Cyfrifir dibrisiant ar y seiliau canlynol:-

- anheddau ac adeiladau eraill – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 75 mlynedd, fel yr amcangyfrifir gan y Prisiwr;
- cerbydau, offer, dodrefn a chyfarpar – dyraniad llinell syth dros 5 i 15 mlynedd;
- isadeiledd – dyraniad llinell syth dros gyfnodau hyd at 30 mlynedd.

Mewn achos lle mae gan eitem o ased Eiddo, Offer a Chyfarpar gydrannau mawr y mae eu cost yn sylweddol mewn cysylltiad â chost gyfan yr eitem, dibrisir y cydrannau ar wahân. Cyfeiriwch at nodyn 4a.

Mae enillion ailbrisiant hefyd yn cael eu dibrisio, gyda swm sy'n cyfateb i'r gwahaniaeth rhwng gwerth presennol dibrisiant a godir ar asedau a'r dibrisiant a fyddai wedi ei godi yn seiliedig ar eu cost hanesyddol yn cael ei drosglwyddo bob blwyddyn o'r Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Ni chodir dibrisiant yn y flwyddyn y prynir yr ased.

8.5 Asedau y ceir gwared arnynt ac Asedau nad ydynt yn Gyfredol a delir i'w Gwerthu

Mae'r asedau hyn yn cael eu marchnata'n rhagweithiol ar gyfer eu gwerthu ac mewn achosion ble y mae'r Cyngor yn disgwyl iddynt gael eu gwerthu yn y 12 mis nesaf. Fe nodir yr asedau yma ar wahân oherwydd bydd y gwerth ar y Fantolen yn cael ei adennill yn bennaf drwy werthiant yn hytrach na pharhau i'w ddefnyddio yn y dyfodol. Mae'r ased (neu grŵp gwaredu) yn cael ei ailbrisio yn union cyn ei ail-gategoreiddio ac yna ei gario ar yr isaf o'r swm hwn a gwerth teg llai costau gwerthu. Caiff gwerth teg asedau nad ydynt yn gyfredol a delir dal i'w gwerthu, eu mesur yn unol â'u lefel uchaf a gorau o ddefnydd. Pan fo gostyngiad dilynol i werth teg llai costau gwerthu, mae'r golled yn cael ei phostio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Dim ond hyd at swm unrhyw golledion a gydnabuwyd yn flaenorol yn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau y cydnabyddir enillion mewn gwerth teg. Ni chodir dibrisiant ar Asedau sy'n a delir i'w Gwerthu.

Os nad yw asedau (neu grŵp gwaredu) bellach yn cwrdd â'r meini prawf i'w dosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu, yna cânt eu hailddosbarthu'n ôl i asedau nad ydynt yn gyfredol a'u prasio ar yr isaf o'u swm cario cyn iddynt gael eu dosbarthu fel rhai y delir i'w gwerthu, addasu ar gyfer dibrisiant, amorteiddiad neu ailbrisiadau a fyddai wedi cael eu cydnabod petaent ddim wedi cael eu dosbarthu fel rhai a delir i'w Gwerthu, a'u swm adferadwy ar ddyddiad y penderfyniad i beidio gwerthu.

'Grŵp gwaredu' yw grŵp o asedau, o bosib gyda rhai rhwymedigaethau cysylltiedig, y bwriada'r Cyngor gael gwared â nhw mewn un trafodyn unigol. Defnyddir y sail sy'n ofynnol ar gyfer mesur Asedau nad ydynt yn Gyfredol a ddsberthir fel rhai a delir i'w gwerthu i'r grŵp cyfan, ac mae unrhyw golled ddilynol yn lleihau swm cario'r Asedau nad ydynt yn Gyfredol yn y grŵp gwaredu yn y drefn ddsbarthu sy'n ofynnol gan IAS 36.

Nid yw asedau fydd yn cael eu gadael neu eu sgrapio yn cael eu hailddosbarthu fel Asedau a delir i'w Gwerthu.

8.6 Cael Gwared ar Asedau nad ydynt yn Gyfredol

Pan ceir gwared ag ased neu pan gaiff ei ddigomisiynu, dilëir swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu Asedau a delir i'w Gwerthu) i linell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r budd neu'r golled ar adeg gwaredu. Caiff y gost hon ei throsglwyddo wedyn i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Mae derbyniadau o warediadau (os oes rhai) yn cael eu credydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r budd neu golled ar waredu (h.y. wedi ei netio i ffwrdd yn erbyn gwerth cario'r ased adeg cael gwared arno). Mae unrhyw enillion ailbrisiant a gronnwyd i'r ased yn y Gronfa Ailbrisiant Wrth Gefn yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf.

Mae symiau uwch na £10k a dderbynnir ar gyfer eitem a waredwyd yn cael eu categoreiddio fel derbyniadau cyfalaf ac ni fedrir ond eu defnyddio wedyn ar gyfer buddsoddiad cyfalaf newydd neu eu gosod o'r neilltu i leihau angen gwaelodol y Cyngor i fenthyca (y gofyniad cyllido cyfalaf). Mae derbyniadau yn cael eu neilltuo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf Wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

Nid yw gwerth dileu gwarediadau'n cael ei godi yn erbyn y Dreth Gyngor, oherwydd darperir yn llawn ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol dan drefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Mae symiau'n cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

8.7 Asedau nad oes eu hangen mwyach

Gwerth teg asedau nad oes eu hangen mwyach yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar adeg mesur. Bydd hyn yn seiliedig ar y lefel uchaf a gorau o ddefnydd.

8.8 Asedau Treftadaeth

Asedau Treftadaeth yw'r rheini y bwriedir eu cadw mewn ymddiriedolaeth i genedlaethau'r dyfodol oherwydd eu cysylltiadau diwydiannol, amgylcheddol neu hanesyddol. Maent yn cael eu dal gan y Cyngor yn unol â'i amcanion cyffredinol i warchod treftadaeth Ynys Môn. Mae'r Cyngor yn berchen ar nifer o Asedau Treftadaeth diriaethol megis adeiladau hanesyddol a gwaith celf.

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth weithredol (h.y. rheini sydd, ynghyd â chael eu dal am eu nodweddion treftadaeth, hefyd yn cael eu defnyddio gan y Cyngor am weithgareddau arall neu i ddarparu gwasanaethau arall) a chyfrif amdanynt fel asedau gweithredol, yn yr un modd ag asedau arall o'r math cyffredinol yna (e.e. adeiladau gweithredol).

Rhoddir gwerth ar Asedau Treftadaeth ar y sail fwyaf priodol a pherthnasol i'r ased unigol neu ddsbarth yr asedau. Lle nad yw'n ymarferol i gael prisiad ar gost sy'n gymesur â'r buddiannau i ddefnyddwyr y datganiadau ariannol, mesurir yr Asedau Treftadaeth ar gost hanesyddol (llai unrhyw dibrisiant cronedig, amorteiddio a cholledion amhariad fel sy'n briodol). Lle mesurir Asedau Treftadaeth ar brisiad, fe fesurir y swm cario yn ddigon aml i sicrhau fod y prisiadau yn parhau i fod yn gyfredol, ac ar gyfnodau dim mwy na phum mlynedd. Mewn achos lle na fedrir penderfynu ar gost neu werth Ased Hanesyddol heb fynd i gost anghymesur, ni fydd yr ased yn cael ei chydabod yn y Fantolen. Yn lle hynny, bydd yr ased yn cael ei datgelu yn y nodiadau i'r cyfrifon.

Pan fo Ased Treftadaeth ag oes benodol, darperir dibrisiant ar yr un sail â chategoriâu eraill o asedau (am fanylion, gweler y polisi Cyfrifo am Dibrisiant, 8.4 uchod)

Ni ddarperir dibrisiant ar Asedau Treftadaeth sydd ag oes amhenodol a gwerth gweddilliol uchel. Dylid adolygu swm cario Ased Treftadaeth pan fo tystiolaeth o amhariad, er enghraifft, pan mae wedi dioddef dirywiad ffisegol neu wedi cael ei dorri neu pan fo amheuon newydd yn codi ynglŷn â'i ddilysrwydd. Adnabyddir unrhyw amhariad ar yr un sail â dosbarthiadau arall o ased (am fanylion gweler polisi cyfrifo 8.3, Amhariad. Ar hyn o bryd, nid yw'r Cyngor yn mynd ati'n weithredol i gaffael mwy o Asedau Treftadaeth, ond mae'n ymateb i gyfleoedd i wella ei bortffolio fel maent yn codi. Cedwir y casgliadau celf yn Oriel Ynys Môn, gyda gwaith cynnal a chadw'n cael ei wneud pan fo'r angen. Rhannau o'r casgliad sy'n cael ei arddangos ar unrhyw adeg, tra gellir trefnu i gael mynediad i'r gweddill. Mae'r Eiddo Treftadaeth yn cael eu rheoli a'u cynnal a'u cadw, tra'n ystyried eu nodweddion treftadaeth, fel rhan o bortffolio cyffredinol y Cyngor o dir ac adeiladau.

8.9 Trin asedau ysgol

Cymerir yn ganiataol mai awdurdodau lleol sy'n rheoli'r ysgolion y maent yn eu cynnal. O'r herwydd, caiff asedau, rhwymedigaethau, arian wrth gefn a llif arian yr ysgolion a gynhelir gan yr Awdurdod eu cynnwys yn natganiadau ariannol y Cyngor.

Ymddiriedolwyr yr ysgol neu'r corff sefydledig sy'n berchen ar, ac yn rheoli, tir ac adeiladau ysgolion a gynorthwyr yn wirfoddol ac ysgolion sefydledig ac, o'r herwydd, ni chânt eu cynnwys ar Fantolen y Cyngor.

Caiff gwariant cyfalaf ar ysgolion cymunedol ei ychwanegu at falansau'r ysgolion hynny. Caiff balansau ysgolion unigol ar 31 Mawrth 2017 eu cynnwys ym Mantolen y Cyngor oherwydd eiddo'r Cyngor fydd unrhyw gyllidebau a ddatganolwyd i'r ysgolion sydd heb eu gwario.

I bwrpas cyfrifo, mae asedau Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol ac Ysgolion a Gynorthwyr yn wirfoddol fel a ganlyn:-

- Ysgolion Dan Reolaeth Wirfoddol: mae'r tir wedi ei gynnwys ar y Fantolen ond nid yr adeiladau;
- Ysgolion a Gynorthwyr yn Wirfoddol: nid yw'r tir na'r adeiladau wedi eu cynnwys ar y Fantolen;
- Yn ychwanegol, nid yw'r tir na'r adeiladau yn Ysgol Sefydledig Caergeiliog wedi eu cynnwys ar y Fantolen oherwydd mae'r asedau hyn wedi eu breinio gydag ymddiriedolwyr yr ysgol.

9. Eiddo Buddsoddiad

Eiddo buddsoddiad yw'r tir a'r adeiladau hynny a ddefnyddir i bwrpas cynhyrchu rhent a/neu ar gyfer cynnydd cyfalaf yn unig. Nid yw'r diffiniad yn cael ei fodloni os ydyw'r eiddo'n cael ei ddefnyddio mewn unrhyw ffordd i hwyluso darparu gwasanaethau neu i gynhyrchu nwyddau neu pan fo'n cael ei ddal i'w werthu.

Mae eiddo buddsoddiad yn cael eu cydnabod pan mae'n debygol y bydd buddion economaidd cynlluniedig ar gyfer y dyfodol yn llifo i'r Awdurdod ac y gellir mesur mewn modd dibynadwy gost neu werth teg yr eiddo buddsoddiad hwnnw. Caiff eiddo buddsoddiad eu mesur yn ôl cost yn y lle cyntaf ac, wedyn, yn ôl gwerth teg, gan ddibynnu ar faint y gellid ffeirio'r ased rhwng partion gwybodus hyd braich. Yn unol a'r Côt, rhaid prisio Eiddo Buddsoddiad yn ôl y defnydd mwyaf a gorau y gellir ei wneud ohonynt, waeth beth fo bwriadau'r Cyngor ar eu cyfer. Mae hyn yn golygu bod defnydd amgen wedi cael ei ystyried ar gyfer pob eiddo buddsoddiad ac, os byddai modd defnyddio'r eiddo i bwrpas arall a hynny'n codi ei werth teg, yna dylid defnyddio'r gwerth teg hwnnw. Nid yw'r eiddo'n cael ei ddibrisio, yn hytrach caiff eu hailbrisio'n flynyddol yn unol ag IFRS 13 yn ôl amgylchiadau'r farchnad ar ddyddiad y Fantolen. Mae enillion a cholledion adeg ailbrisio'n cael eu symud i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yr un driniaeth yn union a roddir i enillion a cholledion wrth gael gwared ohonynt.

Mae rhent a dderbynnir am eiddo buddsoddiad yn cael ei gredydu i'r llinell Incwm Cyllido a Buddsoddiad ac yn arwain at gynnydd ym Malans Cronfa'r Cyngor. Fodd bynnag, dan drefniadau statudol, ni chaniateir i enillion a cholledion a geir yn sgil ailbrisio a gwerthu gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor.

Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

10. Asedau Annirweddol

Mae asedau annirweddol yn asedau nad ydynt yn gyfredol nac yn ariannol y gellir eu hadnabod ar wahân ond nid oes iddynt sylwedd ffisegol (er enghraifft, meddalwedd cyfrifiadurol). Caiff y rhain eu rheoli gan y Cyngor oherwydd digwyddiadau yn y gorffennol. Nid yw gwariant ar ddatblygu gwefannau'n cael ei gyfalafu pan fo'r wefan yn cael ei defnyddio'n llwyr neu'n bennaf i hyrwyddo neu i hysbysebu nwyddau'r Cyngor neu ei wasanaethau. Caiff gwariant ar asedau annirweddol eu cyfalafu pan dybir y bydd buddiannau economaidd yn y dyfodol neu wasanaeth posib yn llifo o'r ased annirweddol i'r Cyngor.

Yn y lle cyntaf mesurir asedau annirweddol yn ôl y gost. Nid yw'r symiau'n cael eu hailbrisio hyd oni fydd modd pennu gwerth yr asedau y mae'r Cyngor yn eu dal trwy droi at y farchnad weithredol. Yn ymarferol, nid oes yr un o'r asedau annirweddol y mae'r Cyngor yn eu dal yn bodloni'r maen prawf hwn ac, felly, cânt eu cario yn ôl y gost lai amorteiddio cronedig. Mae swm dibrisiannol ased annirweddol yn cael ei amorteiddio dros ei oes ddefnyddiol i linell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Rhoddir prawf amhariad ar asedau annirweddol yn flynyddol a phryd bynnag y ceir arwydd bod amhariad ar yr ased. Mae unrhyw golledion a ganfyddir yn cael eu nodi yn erbyn y llinell(au) y gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Bydd unrhyw enillion neu golledion wrth gael gwared ag ased annirweddol neu wrth roi'r gorau iddo yn cael ei nodi yn erbyn y llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo gwariant ar asedau annirweddol yn gymwys i'w ystyried fel gwariant cyfalaf i ddibenion statudol, ni chaniateir i amorteiddio, colledion amhariad nag enillion a cholledion cael gwared â'r asedau gael effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Felly, mae'r enillion a'r colledion yn cael eu symud allan o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn a'u symud i mewn i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf ac (yn achos arian gwerthiant uwch na £10k) i'r Gronfa Wrth Gefn Derbyniadau Cyfalaf.

11. Rhestrau Stoc a Chontractau Tymor Hir

Cynhwysir rhestrau stoc yn y Fantolen yn ôl y gost neu'n ôl y gwerth gwerthu net - pa un bynnag o'r ddau sydd isaf. Mae cost rhestrau stoc yn cael ei aseinio trwy ddefnyddio fformwla gostio 'Cyntaf i Mewn, Cyntaf Allan' (FIFO).

Rhoddir cyfrif am gontractau tymor hir trwy godi ar y Gwarged neu ar y Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn seiliedig ar werth y gwaith neu'r gwasanaeth a dderbynnir dan y contract yn ystod y flwyddyn ariannol.

Mae gwaith sydd yn y broses o gael ei wneud yn cael ei gynnwys yn y Fantolen yn ôl y gost.

12. Arian Parod a Chywerthoedd Arian

Cynrychiolir arian parod gan arian mewn llaw ac adneuon gyda sefydliadau ariannol sy'n addaladwy heb gosb ar rybudd o ddim mwy na 24 awr. Mae cywerthoedd arian yn fuddsoddiadau hynod o hylifol sy'n aeddfedu ymhen tri mis neu lai o'r dyddiad prynu ac yn rhai y gellir eu trosi'n hawdd i symiau hysbys o arian parod heb beri unrhyw risg o bwys yn sgil newid mewn gwerth.

Yn y Datganiad Llif Arian Parod, dangosir arian parod a'i gywerth net o'r gorddrafftiau banc sy'n daladwy ar alw ac maent yn rhan hanfodol o reolaeth arian parod y Cyngor.

13. Offerynnau Ariannol

Caiff offerynnau ariannol eu mesur yn ôl eu gwerth teg yn unol ag IFRS 13. Gwerth teg offerynnau ariannol yw'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu'r pris a fyddai'n cael ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad trefnus rhwng rhai sy'n weithgar ar y farchnad ar y dyddiad mesur.

13.1 Rhwymedigaethau ariannol

Rhwymedigaeth ariannol yw'r angen i drosglwyddo budd economaidd a rheolir gan yr Awdurdod i endid arall, er enghraifft, drwy daliad ariannol neu drwy drosglwyddo asedau/rhwymedigaethau. Mae benthyciadau'r Awdurdod gan PWLIB yn esiamplau o rwymedigaethau ariannol. Caiff rhwymedigaethau ariannol eu cydnabod yn y Fantolen pan ddaw'r Cyngor yn barti i ddarpariaethau contract offeryn ariannol. Bydd rhai rhwymedigaethau ariannol yn cael eu cario ar gost wedi ei hamorteiddio er mwyn adlewyrchu'r ffaith bod y Cyngor wedi cael rhai costau mewn perthynas â'r trafodiad neu fod angen iddo ymestyn oes y rhwymedigaeth ariannol dros oes yr offeryn. Mae'r treuliau blynyddol yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt y llog sy'n daladwy yn seiliedig ar swm cario'r rhwymedigaeth a gludir, wedi ei luosi gan y gyfradd llog mewn grym ar y pryd mewn perthynas â'r offeryn hwnnw. Y cyfradd llog a ddefnyddir yw honno sy'n rhoddi disgownt cysáct ar y taliadau arian parod yn y dyfodol a amcangyfrifir dros oes yr offeryn yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo yn y lle cyntaf.

Yn achos y rhan fwyaf o'r benthyciadau sydd gan y Cyngor, y swm sydd yn y Fantolen yw'r swm gwreiddiol sydd ar ôl i'w dalu ynghyd â llog sydd wedi cronni. Y llog a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yw'r swm sy'n daladwy am y flwyddyn yn ôl y cytundeb benthycyca.

Mae'r enillion neu'r colledion wrth ail-brynu neu wrth setlo'r benthyciad yn gynnwys yn cael eu dangos fel credyd neu ddebyd yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn ail-brynu/setlo. Fodd bynnag, pan fo ail-brynu wedi digwydd fel rhan o ailstrwythuro'r portffolio benthycia, polisi'r Awdurdod yw lledaenu'r enillion neu'r golled dros y cyfnod sy'n weddill o'r benthyciad. Mae hyn yn golygu bod y premiwm neu'r disgownt yn cael ei dynnu neu ei ychwanegu at gost amorteiddio'r benthyciad newydd neu'r un diwygiedig a'i gofnodi yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ac yn cael ei ledaenu dros oes y benthyciad trwy wneud diwygiad i'r gyfradd log weithredol.

Pan fo premiwm neu ddisgownt wedi ei godi ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, mae rheoliadau yn caniatáu lledaenu, dros flynyddoedd yn y dyfodol, unrhyw effaith ar Falans Cronfa'r Cyngor. Polisi'r Cyngor yw lledaenu'r enillion neu'r colledion dros weddill tymor y benthyciad yr oedd y premiwm yn cael ei dalu drosto neu'r disgownt a fyddai'n cael ei dderbyn ar adeg ad-dalu. Mae cysoni symiau a godir ar y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr gyda'r taliad net o Falans Cronfa'r Cyngor yn cael ei reoli trwy drosglwyddo i mewn neu allan o'r Cyfrif Addasu Offerynnau Ariannol yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn.

13.2 Asedau ariannol

Dosberthir asedau ariannol yn ddau gategori:-

- Benthyciadau a derbyniadau posib - asedau sydd â thaliadau sefydlog neu benodadwy ond nad ydynt yn cael eu dyfynnu mewn marchnad weithredol;
- Asedau sydd ar gael i'w gwerthu - asedau sydd â phris marchnad a ddyfynnwyd ac/neu sydd heb daliadau sefydlog neu benodadwy.

13.2.1 Benthyciadau a derbyniadau posib

Cydnabyddir benthyciadau a derbyniadau posib ar y Fantolen pan fo'r Cyngor yn dod yn rhan o ddarpariaethau cytundebol offeryn ariannol ac, ar y cychwyn, maent yn cael eu mesur yn ôl gwerth teg. Mae enghreifftiau'n cynnwys adneuo tymor byr a buddsoddiadau mewn cyfrifon y gellir cael mynediad atynt ar unwaith. Wedi hynny, cânt eu mesur yn ôl y gost amorteiddio. Mae'r credydau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar gyfer llog a dderbynnir yn seiliedig ar swm cario ased wedi ei luosi gan y raddfa log sy'n berthnasol i'r offeryn.

Yn achos y rhan fwyaf o'r benthyciadau a drefnwyd gan y Cyngor, mae hyn yn golygu mai'r swm a gyflwynwyd yn y Fantolen yw'r swm gwreiddiol sydd ar ôl i'w dalu (plws llog sydd wedi cronni) a'r llog a roddwyd mewn credyd yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yw'r swm a geir yn y flwyddyn yn ôl cytundeb y benthyciad.

Pan fo asedau yn cael eu nodi fel rhai sy'n destun amhariad a hynny oherwydd y tebygrwydd, yn seiliedig ar ddigwyddiad yn y gorffennol, na fydd taliadau dyledus dan y contract yn cael eu cyflwyno, yna rhoddir gostyngiad yn erbyn yr ased a chodi am hynny ar y gwasanaeth perthnasol (ar gyfer derbyniadau sy'n benodol i'r gwasanaeth hwnnw) neu ar y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mesurir y golled amhariad fel y gwahaniaeth rhwng y swm cario a gwerth presennol llif arian diwygiedig yn y dyfodol gyda disgownt yn seiliedig ar log gweithredol gwreiddiol yr ased.

Bydd unrhyw enillion neu golledion sy'n codi oherwydd dadgydnabod ased yn cael eu dangos fel credyd neu ddebyd yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Mae'r Cyngor wedi rhoi nifer gyfyngedig o fethyciadau i weithwyr am lai na'r cyfraddau ar y farchnad (benthyciadau 'meddal'). Mae'r Cyngor wedi penderfynu bod gwerth y benthyciadau unigol a'r llog yn isel iawn ac, o'r herwydd, nid yw wedi addasu'r cofnod Incwm a Gwariant ar gyfer y benthyciadau meddal hyn.

13.2.2 Asedau Ariannol ar Gael i'w Gwerthu

Lle mae hynny'n berthnasol ac o bwys, cydnabyddir asedau ariannol ar-gael-i'w-gwerthu ar y Fantolen pan ddaw'r Cyngor yn rhan o ddarpariaethau contractyddol offeryn ariannol ac maent yn cael eu mesur a'u cario yn y lle cyntaf yn ôl eu gwerth teg. Mae enghreifftiau o offerynnau ariannol ar-gael-i'w-gwerthu yn cynnwys bondiau (giltiau) Llywodraeth y DU ac ardystiadau o adneuon. Lle mae gan ased daliadau penodol neu bendant, mae credydau blynyddol i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar gyfer llog a geir yn seiliedig ar gost amorteiddio'r ased wedi'i luosi gan y gyfradd llog perthnasol ar gyfer yr offeryn. Lle nad oes taliadau penodol neu bendant, caiff incwm (e.e. difidend) ei gredu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar adeg ei dderbyn gan y Cyngor. Mewn achos lle na fedrir mesur gwerth teg yn ddibynadwy, caiff yr offeryn ei gario ar gost (llai unrhyw golledion amhariad).

Caiff Asedau Ariannol ar-gael-i'w-gwerthueu dangos yn y Fantolen yn ôl eu gwerth teg. Mae prisiadau'n seiliedig ar yr egwyddorion isod:-

- Offerynnau gyda phris marchnad a ddyfynnwyd – pris y farchnad;
- Offerynnau eraill a chanddynt daliadau penodol a phendant – dadansoddiad o'r llif arian disgownt;
- Cyfranddaliadau ecwiti heb brisiau marchnad a ddyfynnwyd – gwerthusiad annibynnol o brisiadau'r cwmni;
- Gwerth Teg – pris y cytunwyd arno rhwng y ddau barti.

Caiff newidiadau mewn gwerth teg eu cydbwysu drwy roi cofnod yn y Gronfa Wrth Gefn Ar-Gael-i'w-Gwerthu a chaiff y budd/colled ei gydnabod yn y Gwarged neu'r Diffyg ar Ailbrisió'r Asedau Ariannol Ar-Gael-i'w-Gwerthu. Gwneir eithriad lle ceir colledion amhariad – caiff y rhain eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ynghyd ag unrhyw fudd neu golled net ar gyfer yr ased sydd wedi cronni yn y Gronfa Wrth Gefn Ar-Gael-i'w-Gwerthu.

Lle caiff asedau eu nodi fel amhariad oherwydd y tebygrwydd na fydd taliadau dan y contract (rhaf penodol neu bendant) yn cael eu gwneud oherwydd rhywbeth a ddigwyddodd yn y gorffennol neu os bydd eu gwerth teg yn disgyn llai na'r gost, yna caiff gwerth yr ased ei ddibrisio a'i chost yn cael ei roi yn erbyn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Os oes taliadau penodol neu bendant yn berthnasol i'r ased, yna caiff y golled oherwydd amhariad ei mesur fel y gwahaniaeth rhwng y swm sy'n cario a gwerth presennol y llif arian diwygiedig ar gyfer y dyfodol gyda disgownt yn ôl cyfradd log gwreiddiol yr ased. Fel arall, caiff y golled oherwydd amhariad ei mesur fel y diffyg rhwng gwerth teg a chost prynu'r offeryn (net o unrhyw brif ad-daliad ac amorteiddio).

Caiff unrhyw enillion a cholledion sy'n codi ar adeg dadgydnabod yr ased eu credydu neu eu debydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ynghyd ag unrhyw enillion neu golledion cronedig a gydnabyddwyd eisoes yn y Gronfa Wrth Gefn Ar-Gael-i'w-Gwerthu

14. Darpariaethau, Rhwymedigaethau Wrth Gefn ac Asedau Wrth Gefn

14.1 Darpariaethau

Gwneir darpariaethau pan fo rhywbeth wedi digwydd sy'n rhoi rhwymedigaeth gyfreithiol neu ddehongliadol i'r Cyngor sy'n debygol o fod angen setliad trwy drosglwyddo buddiannau economaidd neu wasanaeth posibl, a phan fo modd darparu amcangyfrif dibynadwy o faint y rhwymedigaeth. Er enghraifft, efallai bod y Cyngor yn rhan o achos llys fyddai'n debygol o arwain yn y pen draw at wneud setliad neu dalu iawndal.

Codir darpariaethau fel traul ar y llinell gwasanaeth priodol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y daw'r Cyngor yn ymwybodol o'r rhwymedigaeth, a chânt eu mesur yn ôl yr amcangyfrif gorau ar ddyddiad y Fantolen o'r gwariant sydd ei angen i setlo'r rhwymedigaeth, gan gymryd i ystyriaeth y risgiau ac ansicrwydd perthnasol.

Pan fo taliadau'n cael eu cyflwyno, yn y diwedd, rhoddir nhw yn erbyn y ddarpariaeth a gludir yn y Fantolen. Mae setliadau amcangyfrifedig yn cael eu hadolygu ar ddiwedd bob blwyddyn ariannol – pryd y bydd hi'n llai na thebygol y bydd angen trosglwyddo buddiannau economaidd (neu wneud setliad llai na'r disgwyl), caiff y ddarpariaeth ei gwrthdroi a'i rhoddi mewn credyd yn ôl i'r gwasanaeth perthnasol.

Pan fo disgwyl hawlio cyfran neu'r cyfan o'r taliad i setlo'r ddarpariaeth oddi ar barti arall (e.e. oddi ar hawliad yswiriant), caiff ei gydnabod fel incwm i'r gwasanaeth perthnasol os oes sicrwydd go bendant yn unig y bydd ad-daliad ar gael os ydyw'r Cyngor yn setlo'r rhwymedigaeth.

Mae'r Awdurdod wedi gwneud darpariaeth ar gyfer costau setlo hawliadau ar gyfer ôl-dâl yn codi o daliadau gwahaniaethol a wnaed cyn i'r Awdurdod weithredu ei strategaeth tâl cyfartal. Fodd bynnag, mae trefniadau statudol yn caniatáu i setliadau gael eu cyllido o'r Gronfa Gyffredinol yn y flwyddyn y gwnaed y taliadau mewn gwirionedd yn hytrach na'r flwyddyn pan gafodd y ddarpariaeth ei sefydlu. Mae'r ddarpariaeth, felly'n cael ei chydbwysu gan Cyfrif Ôl-dâl Tâl anghyfartal sydd, yn effeithiol, yn canslo'r darpariaeth i sero

14.2 Rhwymedigaethau wrth gefn

Mae rhwymedigaeth wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi rhwymedigaeth bosib ar y Cyngor, ond na fydd cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu ddim yn digwydd a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor. Mae rhwymedigaethau wrth gefn hefyd yn codi mewn amgylchiadau ble byddai darpariaeth yn cael ei gwneud fel arall ond naill ai nid yw'n debygol y bydd angen all-lif o adnoddau neu ni ellir mesur maint y rhwymedigaeth yn ddibynadwy.

Ni chydabyddir rhwymedigaethau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon (Nodyn 42).

14.3 Asedau wrth gefn

Mae ased wrth gefn yn codi pan fo digwyddiad wedi cymryd lle sy'n rhoi ased bosib i'r Cyngor, ond ni fydd modd cael cadarnhad hyd oni fydd digwyddiadau nad oes modd eu rhagweld wedi digwydd yn y dyfodol, neu heb ddigwydd, a rheini heb fod yn gyfan gwbl dan reolaeth y Cyngor.

Ni chydabyddir asedau wrth gefn yn y Fantolen, ond cânt eu datgelu mewn nodyn i'r cyfrifon ble mae'n debygol y bydd mewnllif o fuddiannau economaidd neu wasanaeth posib (Nodyn 43).

15. Cronfeydd Wrth Gefn

Mae'r Cyngor yn cadw amryw o gronfeydd wrth gefn sy'n adlewyrchu i ba raddau y mae ei asedau'n fwy na'i ymrwymadau ac unrhyw gyfyngiadau, statudol neu wirfoddol, a roddir ar y defnydd o'r balansau hyn. Mae gan y Cyngor y disgresiwn i osod o'r neilltu symiau penodol fel Cronfeydd wrth Gefn y mae'n dymuno eu clustnodi i ddibenion polisi i'r dyfodol neu i ymdrin â materion wrth gefn neu i reoli llif arian. Ceir crynodeb o'r rhan yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

Caiff Cronfeydd wrth Gefn eu creu trwy drosglwyddo symiau o Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn. Pan ceir traul sydd i'w gyllido o gronfa wrth gefn, caiff ei godi ar y gwasanaeth priodol yn y flwyddyn honno i'w sgorio yn erbyn y Gwarged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Yna trosglwyddir y gronfa wrth gefn yn ôl i Falans Cronfa'r Cyngor yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn fel nad oes taliad net yn erbyn y Dreth Gyngor ar gyfer y gwariant.

Cedwir rhai Cronfeydd wrth Gefn penodol er mwyn rheoli'r prosesau cyfrifo ar gyfer asedau nad ydynt yn gyfredol, offerynnau ariannol, buddiannau ymddeoliad a buddiannau gweithwyr ac nid ydynt yn cynrychioli adnoddau y gellir eu defnyddio i'r Cyngor - eglurir y Cronfeydd wrth Gefn hyn yn y polisïau a'r nodiadau perthnasol.

16. Cydnabyddiaeth Refeniw

Caiff refeniw ei gydnabod yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn y cafodd ei ennill yn hytrach na phan gafodd yr arian ei dderbyn. Mae hyn yn ymwneud ag incwm a geir o werthu nwyddau (a gynhyrchir gan y Cyngor i ddibenion eu gwerthu neu eu prynu i bwrpas ailwerthu), darparu gwasanaethau (ac eithrio gwasanaethau a wnelont yn uniongyrchol â chontractau adeiladu), llog, breindaliadau a difidendau, trafodion nad oes modd eu cyfnewid (h.y. y Dreth Gyngor) a lle cynt yr oedd rhwymedigaeth wedi'i hadnabod (h.y. credydwr) ar ôl bodloni'r meini prawf cydnabyddiaeth refeniw. Caiff refeniw ei gydnabod hefyd ar enillion a all godi neu beidio o weithgareddau cyffredin megis enillion ar ail-brisio asedau nad ydynt yn gyfredol, enillion ar werthu asedau nad ydynt yn gyfredol ac enillion ar asedau ariannol ar-gael-i'w-gwerthu. Lle mae'r Awdurdod yn gweithredu fel asiant, dim ond yr incwm a delir i'r Cyngor ar gyfer ei rôl fel asiant fydd yn cael ei gydnabod yn y cyfrifon. Ni fydd y swm sy'n gysylltiedig â'r trydydd parti (sef y prif swm) yn cael ei gynnwys yn y cyfrifon.

Mae refeniw'n cael ei gydnabod a'i fesur yn ôl gwerth teg y gydnabyddiaeth a dderbynnir. Dyma'r pris a fyddai'n cael ei dderbyn i werthu ased neu ei dalu i drosglwyddo rhwymedigaeth mewn trafodiad busnes trefnus rhwng y rhai sy'n weithgar yn y farchnad ar y dyddiad mesur. Bydd ad-daliadau a setliadau ariannol, lle'n berthnasol, yn cael eu cymryd i ystyriaeth wrth fesur gwerth teg y gydnabyddiaeth a gafwyd.

Os yw'r taliadau'n cael eu cyflwyno yn ôl telerau gohiriedig, mae'r gydnabyddiaeth a dderbynnir yn cael ei lleihau i'w gwerth presennol er mwyn sicrhau gwerth teg. Mae'r gwahaniaeth rhwng y swm hwn a chyfanswm y taliadau a dderbynnir yn cael ei gydnabod fel refeniw llog yn y Gwarged neu'r Diffyg ar Ddarparu Gwasanaethau. Mae derbyniadau tymor byr heb raddfa log dynodedig yn cael eu mesur yn ôl y swm ar yr anfoneb wreiddiol pan fo effaith disgownt yn amherthnasol. Nid oes gwahaniaeth rhwng dyddiad cyflenwi a dyddiad talu yn achos trafodion digontract a rhai lle nad oes cyfnewid yn digwydd h.y. refeniw yng nghyswllt y Dreth Gyngor a threthi cyffredinol ac, felly, mesurir y trafodion hyn yn ôl y symiau llawn a dderbynnir yn eu cylch.

17. Llog Mewnol

Buddsoddir balansau arian gan y Cyngor yn unol â'i Bolisiâu Rheoli Trysorlys a Buddsoddi ac fe gronnir a chredydir y llog i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Credydir llog i'r cronfeydd ymddiriedol a chronfeydd trydydd parti eraill ar sail y raddfa llog cyfartaleddig a enillwyd gan y Cyngor. Mae rhai Cronfeydd wrth Gefn yn derbyn llog trwy drosglwyddiad sydd wedi ei glandro ar yr un sail.

18. Prydlesau

Lle mae hynny'n berthnasol ac yn hanfodol, caiff prydlesau eu categorio fel prydlesau ariannol lle mae telerau'r brydles yn trosglwyddo'n sylweddol yr holl risgiau a'r enillion sy'n gysylltiedig â pherchenogaeth yr eiddo, offer neu gyfarpar o'r prydleswr i'r prydlesai. Nid yw'r Cyngor yn dal unrhyw brydlesau o'r math yma ac, o'r herwydd, mae'r prydlesau y mae'r Cyngor yn eu dal yn cael eu categorio fel prydlesau gweithredu. Lle mae prydles yn ymwneud â thir ac adeiladau, caiff y tir a'r adeiladau eu categorio ar wahân. Caiff trefniadau nad ydynt â statws gyfreithiol prydles ond sy'n trosglwyddo hawl i ddefnyddio ased yn gyfnewid am daliad eu cyfrif amdanynt dan y polisi hwn lle mae cyflawni'r trefniant yn dibynnu ar ddefnyddio asedau penodol. Mae asedau wedi cael eu hadolygu gan gymryd i ystyriaeth lefel bwysigrwydd y rhenti blyneddol a gwerthoedd cyfalaf ac mae eu cynnwys yn y cyfrifon yn seiliedig ar y lefelau hyn.

18.1 Y Cyngor fel Prydlesai

18.1.1 Prydlesau Ariannol

Os yn berthnasol ac o werth sylweddol, byddai eitemau eiddo, offer a chyfarpar a ddelir dan brydlesau ariannol yn cael eu cydnabod ar y Fantolen ar gychwyn y brydles yn ôl eu gwerth teg wedi ei fesur ar adeg sefydlu'r brydles (neu yn ôl gwerth cyfredol y taliadau isaf ar y brydles os ydynt yn is na'r gwerth teg). Wrth gydnabod yr ased, gwneir ymrwymiad cyfatebol i dalu i'r prydleswr. Caiff y costau uniongyrchol cychwynnol i'r Cyngor eu hychwanegu at swm cario'r ased. Caiff premiymau a delir ar adeg sefydlu prydles eu defnyddio i ddibrisio ymrwymiad y brydles. Caiff rhenti wrth gefn eu codi fel treuliau yn ystod y cyfnodau y bu iddynt godi.

Caiff taliadau prydles eu rhannu rhwng:-

- taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo, offer neu gyfarpar – a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y brydles; a
- tâl ariannol (sy'n cael ei ddebydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr).

Os yw eiddo, offer a chyfarpar yn cael eu cydnabod dan brydlesau ariannol, yna byddid yn cyfrifo amdanynt drwy ddefnyddio'r polisïau sy'n gyffredinol berthnasol i asedau o'r fath ar yr amod y codir am ddibrisiant yn ystod cyfnod y brydles os yw'r cyfnod hwnnw'n llai na oes ddefnyddiol dybiedig yr ased (lle nad yw perchenogaeth yr ased yn trosglwyddo i'r Cyngor ar ddiwedd cyfnod y brydles).

Nid oes rhaid i'r Cyngor godi'r Dreth Gyngor i dalu costau dibrisiant neu ailbriso a cholledion amhariad sy'n codi mewn perthynas ag asedau a brydlesir. Yn lle hynny, gwneir cyfraniad blynyddol call o'r arian refeniw tuag at y buddsoddiad cyfalaf tybiedig yn unol â gofynion statudol. Yn lle dibrisiant ac ailbriso a cholledion amhariad, felly, ceir cyfraniad refeniw ym Malans y Gronfa Gyffredinol a hynny drwy addasiad yn y Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn i gyfrif am y gwahaniaeth rhwng y ddau.

18.1.2 Prydlesau Gweithredol

Caiff rhent a delir mewn perthynas â phrydlesau gweithredol ei godi i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel cost i'r gwasanaethau sy'n elwa o ddefnyddio'r eiddo, offer neu gyfarpar a brydlesir. Codir tâl ar sail linell syth dros gyfnod oes y brydles, hyd yn oed oes nad yw hyn yn cyfateb i batrymau taliadau (e.e. cyfnod o rent am ddim ar gychwyn y brydles).

18.2 Y Cyngor fel Prydleswr

18.2.1 Prydlesau Ariannol

Os bydd y Cyngor yn caniatáu prydles ariannol ar gyfer eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, yna caiff yr ased berthnasol ei ddibrisio ar y Fantolen fel un y cafwyd gwared arni. Os yn berthnasol, ar gychwyn y brydles bydd swm cario'r ased yn y Fantolen (p'un a yw'n Eiddo, Offer a Chyfarpar neu'n Asedau a Ddelir i'w Gwerthu) yn cael ei ddibrisio i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni. Caiff enillion, sy'n cynrychioli buddsoddiad net yr Awdurdod yn y brydles, ei gredydu i'r un llinell yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hefyd fel rhan o'r enillion neu'r colledion ar adeg cael gwared arni (h.y. yn cael ei ddebydu yn erbyn gwerth cario'r ased ar adeg cael gwared arni) gyda chofnod o ased prydles (dyledwr tymor hir) yn y Fantolen. Caiff rhent a geir ar gyfer prydles ei rannu rhwng:-

- Taliadau ar gyfer prynu'r budd yn yr eiddo a ddefnyddir i ddibrisio ymrwymiad y brydles (ynghyd ag unrhyw bremymau a dderbyniwyd); ac
- Incwm Cyllido (sy'n cael ei gredydu i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr).

Yn unol â statud, ni chaniateir defnyddio'r enillion a gredydwyd i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr ar adeg cael gwared â'r ased i ychwanegu at Falans y Gronfa Gyffredinol a rhaid trin hyn fel derbyniad cyfalaf. Lle derbyniwyd premiwm, rhaid symud hwn allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Lle bydd y swm sy'n daladwy mewn perthynas â'r ased a brydlesir yn cael ei setlo drwy dalu rhent yn y blynyddoedd ariannol sydd i ddod, caiff hyn ei symud allan o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Gronfa wrth Gefn ar gyfer Derbyniadau Cyfalaf sydd wedi eu Gohirio yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fydd rhenti'n cael eu derbyn yn y dyfodol, bydd yr elfen ar gyfer y derbyniadau cyfalaf ar ôl gwerthu'r eiddo yn cael eu defnyddio i ddileu'r swm sy'n ddyledus gan y corff a brydlesodd yr ased. Bryd hynny, bydd y derbyniadau cyfalaf sydd wedi eu gohirio yn cael eu trosglwyddo i'r Gronfa Derbyniadau Cyfalaf.

Nid yw gwerth dileu asedau y ceir gwared arnynt yn cael ei godi yn erbyn y dreth gyngor oherwydd gwneir darpariaeth lawn ar gyfer costau asedau nad ydynt yn gyfredol mewn trefniadau ar wahân ar gyfer cyllido cyfalaf. Caiff y symiau, felly, eu trosglwyddo o Falans y Gronfa Gyffredinol i'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn.

18.2.2 Prydlesau Gweithredol

Pan fo'r Cyngor yn rhoi prydles weithredol dros eiddo neu eitem o offer neu gyfarpar, cedwir yr ased yn y Fantolen. Mae incwm rhent yn cael ei gredu i'r llinell Gwariant Gweithredol Arall yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Gwneir credydau ar sail llinell-syth dros oes y brydles, hyd yn oed os nad yw hyn yn cyd-fynd â'r patrwm taliadau (e.e. telir premiwm ar gychwyn y brydles). Mae costau uniongyrchol cychwynnol yr eir iddynt wrth negodi a threfnu prydles yn cael eu hychwanegu at swm cario'r ased perthnasol a'u codi fel traul dros oes y brydles ar yr un sail ag incwm rhent.

19. Taliadau i Refeniw ar gyfer Asedau nad ydynt yn Gyfredol - Darpariaeth Refeniw Isaf (MRP)

Caiff y symiau canlynol eu codi ar wasanaethau a gwasanaethau cefnogol er mwyn cofnodi'r costau gwirioneddol sydd ynghlwm wrth ddal asedau nad ydynt yn gyfredol yn ystod y flwyddyn:-

- Dibrisio asedau a ddefnyddir gan y Gwasanaeth;
- Ailbriso a cholledion amhariad ar asedau a ddefnyddir gan y Gwasanaeth lle nad oes unrhyw enillion wedi cronni yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Ailbriso y gellid gwrthbwysu'r colledion yn eu herbyn.

Nid oes rhaid i'r Cyngor godi'r dreth gyngor i gwrdd â'r costau hyn. Fodd bynnag, rhaid iddo neilltuo cyfraniad blynyddol o refeniw tuag at ei anghenion benthyca yn gyffredinol. Caiff y costau hyn, felly, eu disodli gan y Ddarpariaeth Refeniw Isaf (MRP) drwy gofnodi trafodyn gyda'r Cyfrif Addasiad Cyfalaf yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn i gyfrif am y gwahaniaeth rhwng y ddau.

Cyhoeddwyd rheoliadau newydd gan Lywodraeth Cymru yn 2008/09 yn gofyn i awdurdodau lleol yng Nghymru wneud darpariaeth ddarvoudus ar gyfer MRP, gan gynnwys opsiwn i ddarparu MRP am oes yr ased. Mae'r polisi hefyd yn caniatáu gohirio MRP hyd oni fydd yr ased yn cael ei chomisiynu.

Mae'r Cyngor, fodd bynnag, yn parhau i gyfrifo gan ddefnyddio'r fethodoleg ganlynol mewn perthynas â'r gofyniad cyllido cyfalaf:-

Caiff darpariaeth y Cyfrif Refeniw Tai (CRT) ei gyfrif fel 2% o'r Gofyniad Cyllido Cyfalaf (CFR) y CRT agoriadol. Mae darpariaeth Cronfa'r Cyngor wedi ei seilio ar 4% o'r CFR agoriadol nad yw'n CRT ar gyfer unrhyw brosiectau ac eithrio prosiectau a gyllidir drwy fenthyciadau digefnogaeth. Mae'r MRP ar gyfer y prosiectau hyn yn seiliedig ar oes ddefnyddiol yr ased. Cyfyd eithriad i'r polisi hwn o ran gwariant sy'n amodol ar gyfarwyddyd cyfalafu a gyhoeddwyd dan Adran 40(6) Deddf Llywodraeth Leol a Thai 1989. Bydd unrhyw wariant o'r fath yn cael ei amorteiddio naill ai yn unol â'r polisi uchod neu dros nifer y blynyddoedd a nodir yn y cyfarwyddyd.

Caiff trafodion mewn perthynas ag eiddo buddsoddiad eu cofnodi yn erbyn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

20. Grantiau a Chyfraniadau'r Llywodraeth

P'un a ydynt yn cael eu talu ar gyfrif, trwy randaliadau neu fel ôl-ddyledion, cydnabyddir grantiau llywodraeth a chyfraniadau a rhoddion trydydd parti fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor pan fo sicrwydd rhesymol:-

- y bydd y Cyngor yn cydymffurfio â'r amodau sydd ynghlwm â'r taliadau; ac
- y derbynir y grantiau neu gyfraniadau.

Ni chaiff symiau a gydnabyddir fel rhai sy'n ddyledus i'r Cyngor eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr hyd nes bydd yr amodau sydd ynghlwm i'r grant neu'r cyfraniad yn cael eu bodloni. Amodau grant yw'r gofynion y mae'n rhaid eu diwallu er mwyn bod yn gymwys i dderbyn y grant, er enghraifft ar gyfer adeiladu ysgol neu allbynnau allweddol a benodir o fewn yr amodau. Mae unrhyw arian a roddwyd fel grantiau a chyfraniadau, a'r amodau perthnasol heb eu bodloni, yn cael eu cario yn y Fantolen fel credydwy. Pan fo'r amodau'n cael eu bodloni, mae'r grant neu'r cyfraniad yn cael ei roddi fel credyd yn y llinell gwasanaeth perthnasol (grantiau a chyfraniadau refeniw priodoladwy) neu fel Trethiant ac Incwm Grant Amhenodol (grantiau refeniw heb eu hamgáu a'r holl grantiau cyfalaf) yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Pan fo grantiau cyfalaf yn cael eu credydu i'r Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr, maent yn cael eu gwyrddroi o Balans Cronfa'r Cyngor drwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd Wrth Gefn. Pan fo grant heb ei ddefnyddio eto i gyllido gwariant cyfalaf, mae'n cael ei symud i'r Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio. Pan fo wedi'i ddefnyddio, mae'n cael ei bostio i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf. Mae'r symiau yn y Grantiau Cyfalaf Wrth Gefn Na Chawsant Eu Defnyddio yn cael eu trosglwyddo i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf unwaith y cânt eu defnyddio i gyllido gwariant cyfalaf.

Mae rhai cyrff sy'n rhoddi grantiau yn gosod cyfyngiadau neu'n pennu i ba bwrpas y gellir defnyddio'r grant ond nid ydynt yn dweud a fydd angen ad-dalu'r grant ai peidio.

21. Gwariant Refeniw a Gyllidir gyda Chyfalaf Dan Statud (REFCUS)

Mae gwariant yr aethpwyd iddo yn ystod y flwyddyn y gellir ei gyfalafu dan ddarpariaethau statudol ond yn wariant nad yw'n creu ased nad yw'n gyfredol wedi ei godi fel gwariant i'r gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yn y flwyddyn. Pan fo'r Cyngor wedi penderfynu cwrdd â chost y gwariant hwn o adnoddau cyfalaf presennol neu trwy fenthyca, mae trosglwyddiad yn y Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn o Falans Cronfa'r Cyngor i'r Cyfrif Addasu Cyfalaf yna'n gwyrddroi'r symiau a godwyd fel nad oes effaith ar lefel y Dreth Gyngor.

22. Gorbenion a Gwasanaethau Cefnogol

Mae costau gorbenion a gwasanaethau cefnogol yn cael eu codi ar y gwasanaethau hynny sy'n cael y buddiant o'r cyflenwad neu o'r gwasanaeth yn unol â threfniadau'r Awdurdod ar gyfer atebolrwydd a pherfformiad ariannol.

23. Arian Tramor

Mae gan y Cyngor nifer o gynlluniau a gaiff gymorth grant o Ewrop lle mae'r grantiau efallai'n cael eu dyrannu mewn Ewros (mai nifer y cynlluniau hyn yn lleihau). Agorwyd cyfrif banc Ewro i gefnogi'r cynlluniau hyn. Caiff y balans ar y cyfrif hwn ar ddiwedd y flwyddyn ei drosi yn ôl y cyfraddau cyfnewid fel yr oeddynt ar 31 Mawrth gyda'r enillion neu'r colledion canlyniadol yn cael eu cydnabod yn y llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

24. Buddiannau'r Gweithwyr

24.1 Buddiannau sy'n daladwy yn ystod cyflogaeth

Y buddiannau tymor byr i'r gweithwyr yw'r rheini sy'n cael eu talu cyn pen 12 mis i ddiwedd y flwyddyn – buddiannau megis cyflogau wythnosol a misol, gwyliau blynyddol gyda thâl, absenoldeb gwaeledd gyda thâl, taliadau bonws a buddiannau heblaw arian i'r gweithwyr presennol a'r rheini'n cael eu cydnabod fel treuliau i'r gwasanaethau yn ystod y flwyddyn pryd y rhydd y gweithwyr wasanaeth i'r Cyngor. Darperir ffigwr gronnu ar gyfer costau hawliadau gwyliau (neu unrhyw fath o absenoldeb, e.e. amser i ffwrdd *in lieu*) a enillwyd gan weithwyr a'r rheini heb eu cymryd cyn diwedd y flwyddyn a hawl ganddynt i'w trosglwyddo i'r flwyddyn ariannol ddilynol.

Mae'r ffigwr cronol yn seiliedig ar y cyfraddau perthnasol i gyflogau wythnosol a misol yn y flwyddyn gyfrifo ddilynol, sef pryd y bydd y gweithiwr yn cymryd y budd. I atal amrywiadau gael effaith ar y Dreth Gyngor, mae'r newidiadau blwyddyn ar flwyddyn yn y gost a gynhyrchir gan y cronni yma'n cael ei godi yn erbyn Gwarged neu Ddiffyg ar y Ddarpariaeth o Wasanaethau, ond wedyn caiff ei wyrdroi trwy'r Datganiad o'r Symudiad mewn Cronfeydd wrth Gefn i'r Cyfrif Addasu Absenoldebau Cronol, fel bod buddiannau gwyliau yn cael eu codi yn erbyn referniw yn ystod y flwyddyn ariannol y mae'r absenoldeb gwyliau'n digwydd ynddi.

Nid yw'r Cyngor yn rhoddi buddiannau tymor hir i weithwyr h.y. y rheini nad oes disgwyl y byddant yn cael eu talu neu eu setlo cyn pen 12 mis i ddyddiad y Fantolen.

24.2 Buddiannau Terfynu

Buddiannau terfynu yw'r symiau sy'n daladwy o ganlyniad i benderfyniad gan y Cyngor i ddod â chyflogaeth swyddog i ben cyn y dyddiad ymddeol cyffredin neu benderfyniad swyddog i dderbyn diswyddo gwirfoddol. Codir y buddiannau hyn ar sail gronol i'r llinell gwasanaeth perthnasol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr pan na fedr y Cyngor mwyach dynnu'n ôl y cynnig o'r buddiannau hynny neu mewn achosion lle mae'r Awdurdod yn cydnabod costau ailstrwythuro.

Pan fo buddiannau terfynu'n golygu ychwanegu at bensiynau (fel arfer ar ffurf blynyddoedd ychwanegol), mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa bensiwn neu bensiynwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad yn y Symudiadau yn yr Arian Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer ychwanegiadau pensiwn a dalwyd fel buddiannau ar adeg terfynu cyflogaeth a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa bensiwn a phensiynwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn.

24.3 Buddiannau Ôl-Gyflogaeth

Mae gan weithwyr y Cyngor hawl i fod yn aelodau o ddau gynllun pensiwn sydd ar wahân i'w gilydd:-

- Cynllun Pensiwn Athrawon, a weinyddir gan Capita Teachers' Pensions ar ran yr Adran Addysg;
- Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol, a weinyddir gan Gyngor Gwynedd.

Mae'r ddau gynllun yn darparu buddiannau diffiniedig i aelodau (lwmp swm ymddeol a phensiwn), a enillwyd tra oedd gweithwyr yn gweithio i'r Cyngor.

24.4 Cynllun Pensiwn Athrawon

Oherwydd trefniadau cynllun yr athrawon nid yw'n bosib fel arfer priodoli'r atebolrwydd am y buddiannau hyn i'r Cyngor. Felly, mae cyfrif am y cynllun fel petai'n gynllun cyfraniadau diffiniedig ac nid oes yn y Fantolen gydnabyddiaeth yng nghyswllt unrhyw atebolrwydd i dalu buddiannau yn y dyfodol. Codir yn erbyn y llinell Gwasanaeth Dysgu Gydol Oes yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yng nghyswllt cyfraniadau'r cyflogwr sy'n daladwy i'r Asiantaeth Pensiwn Athrawon yn y flwyddyn.

24.5 Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol

Gall unrhyw weithwyr (ac eithrio athrawon) a Chynghorwyr, yn amodol ar feini prawf cymhwyso penodol, ymuno gyda'r Cynllun Pensiwn ar gyfer Llywodraeth Leol. Enw'r Cynllun yw Cronfa Bensiwn Gwynedd a chaiff ei gweinyddu gan Gyngor Gwynedd yn unol â Rheoliadau Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol 2013 ar ran y cyflogwyr sy'n rhan ohono. Yn unol â Safon Gyfrifo Ryngwladol (IAS 19), mae'r Cynllun ar gyfer Llywodraeth Leol yn cael ei gyfrif fel cynllun buddiannau diffiniedig.

Mae'r rhwymedigaethau i Gynllun Pensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor yn cael eu cynnwys yn y Fantolen yn ôl dull actiwaraid gan ddefnyddio'r dull uned ragamcanedig - h.y. asesiad o'r taliadau a wneir yn y dyfodol yng nghyswllt buddiannau ymddeoliad a enillwyd hyd yma gan y gweithwyr, yn seiliedig ar ragdybiaethau yng nghyswllt cyfraddau marwolaeth, cyfraddau trosiant y gweithwyr, ayyb., a hefyd ar ragamcanion yng nghyswllt enillion rhagamcanedig y gweithwyr presennol.

Rhoddir disgownt yn erbyn y rhwymedigaethau i lawr i'w gwerth yn ôl prisiau cyfredol, gan ddefnyddio cyfradd ddisgownt real, yn seiliedig ar raddfa dychweliad arwyddol ar fondiau Llywodraeth y DU wedi ei addasu ar gyfer ychwanegiad at y cynnyrch sy'n adlewyrchu'r risg ychwanegol sydd ynghlwm wrth ddefnyddio cynnyrch Bondiau Corfforaethol AA - a adwaenir fel taeniad credyd.

Mae asedau Cronfa Bensiwn Gwynedd a briodolir i'r Cyngor wedi'u cynnwys yn y Fantolen yn ôl eu gwerth teg:-

- Stociau a ddyfynnir - pris bid presennol;
- Stociau heb eu dyfynnu - amcangyfrif proffesiynol;
- Stociau fesul uned - pris bid bresennol;
- Eiddo – eu gwerth ar y farchnad.

Mae'r newid yn y rhwymedigaethau pensiwn net yn cael ei ddadansoddi fesul chwe rhan:-

- a) Costau gwasanaeth cyfredol - cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd eleni - wedi ei ddyrannu yn y Ddatganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr i'r gwasanaethau y mae'r gweithwyr yn gweithio iddynt;
- b) Costau gwasanaeth y gorffennol - y cynnydd yn y rhwymedigaethau oherwydd penderfyniadau a wnaed eleni ac effaith y rheini yn ymwneud â nifer y blynyddoedd o wasanaeth a enillwyd ym mlynnyddoedd y gorffennol - debyd i Warged neu Ddiffyg ar Ddarparu Gwasanaethau yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr fel rhan o'r Costau na Ddosberthir. Llog net ar yr ymrwymiad net o ran buddiannau diffiniedig, h.y. y costau llog net i'r Cyngor - mae'r newid yn ystod y cyfnod yn yr ymrwymiad o ran y buddiannau diffiniedig net sy'n codi o dreigl amser yn cael ei godi i'r llinell Incwm a Gwariant Cyllido a Buddsoddiad yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr. Mae hyn yn cael ei glandro drwy ddefnyddio'r gyfradd ddisgowntio a ddefnyddiwyd i fesur yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod, i'r ymrwymiad net diffiniedig ar ddechrau'r cyfnod (gan gymryd i ystyriaeth unrhyw newidiadau yn yr ymrwymiad o ran buddiannau diffiniedig net (yr ased) yn ystod y cyfnod fel canlyniad cyfraniadau a thaliadau buddiannau);

c) Ail-fesuriad yn cynnwys:-

- Yr enillion ar asedau'r cynllun (ac eithrio unrhyw symiau sydd eisoes wedi'u cynnwys yn y llog net ar fuddiannau net diffiniedig) sy'n cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr Arall;
- Enillion a Cholledion Actiwaraid - newidiadau yn yr ymrwymadau pensiwn net sy'n codi am nad yw'r digwyddiadau yn cyfateb i'r rhagdybiaethau a wnaed yn y prisiad actiwaraid diwethaf neu oherwydd bod yr actiwaraid wedi diweddarau eu rhagdybiaethau. Mae hyn yn cael ei godi i'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau fel Incwm a Gwariant Cynhwysfawr arall;

ch) Cyfraniadau a dalwyd i Gronfa Bensiwn Gwynedd - arian parod a dalwyd i mewn fel cyfraniadau'r cyflogwr i'r gronfa pensiwn fel setliad o rwymedigaethau; heb ei gyfrif fel traul.

Mewn perthynas â buddiannau ymddeol, mae darpariaethau statudol yn mynnu bod y swm sy'n daladwy gan yr Awdurdod i'r gronfa pensiwn neu'n uniongyrchol i'r pensiwnwyr yn ystod y flwyddyn, yn hytrach na'r swm a gyfrifiwyd yn unol â'r safonau cyfrifo perthnasol, yn cael ei godi ar Falans y Gronfa Gyffredinol. Yn y Datganiad yn y Symudiadau yn yr Arian Wrth Gefn, mae angen symud arian i mewn ac allan o'r Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau er mwyn cael gwared â'r debydau a'r credydau tybiannol ar gyfer buddiannau ymddel a rhoi yn eu lle ddebydau ar gyfer yr arian a dalwyd i'r gronfa pensiwn a phensiwnwyr ac unrhyw symiau sy'n daladwy ond sydd heb eu talu ar ddiwedd y flwyddyn. Mae'r balans negyddol yn y Gronfa Wrth Gefn ar gyfer Pensiynau felly'n fesur o'r manteision i'r Gronfa Gyffredinol yn sgil yr arfer o gyfrif am fuddiannau ymddeol ar sail llif arian yn hytrach na fel buddiannau a enillir gan weithwyr.

24.6 Buddiannau Dewisol

Yn ogystal, mae gan y Cyngor rai pwerau cyfyngedig i dalu buddiannau ymddeoliad dewisol pan fo gweithwyr yn ymddeol yn gynnar. Mae unrhyw rwymedigaethau y tybir eu bod am godi yn sgil rhoi dyfarniad i unrhyw aelod o staff (gan gynnwys athrawon) yn cronni yn ystod blwyddyn y penderfyniad a gwneir cyfrif amdanynt gan ddefnyddio'r un polisïau â'r rheini a ddefnyddir yng nghyswllt Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol.

25. Eitemau Eithriadol

Lle mae hynny'n berthnasol a lle mae eitemau o incwm a gwariant yn sylweddol, caiff natur a swm yr eitemau eu datgelu ar wahân naill ai ar wyneb y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr neu yn y nodiadau ar y cyfrifon, gan ddiwynnu ar arwyddocâd yr eitemau o ran cael dealltwriaeth o berfformiad ariannol y Cyngor.

26. Cyfrifo am TA (Trethi Annomestig)

Gan fod y Cyngor yn gweithredu fel asiant ar gyfer casglu incwm TA, nid yw'n cynnwys y sefyllfa ariannol o ran y trethdalwyr ac nid yw ond yn adrodd ar y sefyllfa ariannol net gyda'r Llywodraeth Ganolog yn ei Fantolen. Felly, os ydi'r swm a gesglir gan yr Awdurdod oddi ar drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu) yn fwy na delir i Llywodraeth Cymru ar 31 Mawrth, mae'r swm sydd heb ei dalu eto i Lywodraeth Cymru in cael ei gynnwys yn y Fantolen fel credydwr. Yn yr un modd, os yw'r arian a dalwyd i Llywodraeth Cymru yn fwy na'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA (net y gost o lwfans casglu), mae'r swm dros ben yn cael ei gynnwys yn y Fantolen fel dyledwr. Mae'r Cyngor yn cadw cofnod o ddyledion TA, lwfansau amhariad, rhagdaliadau a gordaliadau yn ei gyfrifon, fodd bynnag, i ddiben y cyfrifon terfynol caiff y balansau hyn eu cyfuno'n un cyfrif asiantaeth, gyda'r ffigyrau ar gyfer dyledwyr/credydwyr yn ymddangos fel ffigwr net ar gyfer y gronfa genedlaethol. Cost y lwfans casglu a dderbynnir gan Gyngor Sir Ynys Môn yw incwm y Cyngor sy'n bilio a chaiff ei gynnwys yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr.

Nid yw'r arian a gasglwyd gan drethdalwyr TA yn cael ei gynnwys yn y Datganiad Llif Arian heblaw am yr arian a ddelir yn ôl mewn perthynas â'r lwfans casglu. Mae unrhyw wahaniaeth rhwng yr arian a gasglwyd oddi wrth drethdalwyr TA â'r arian sydd yn cael ei dalu i'r Gronfa Drethi Cenedlaethol yn cael ei gynnwys o fewn y gweithgareddau ariannol yn Natganiad y Llif Arian.

27. Incwm a Gwariant Asiantaeth

Yn unol ag amryfal bwerau statudol, gall Cyngorau gytuno gydag awdurdodau lleol eraill, cwmnïau dŵr ac adrannau'r Llywodraeth i wneud gwaith ar eu rhan. Caiff y corff sy'n gwneud y gwasanaethau asiantaeth ei ad-dalu gan y corff cyfrifol hyd at swm a gymeradwywyd ynghyd ag unrhyw gyfraniad y cytunwyd arno tuag at gostau gweinyddol. Dim ond y symiau sy'n gysylltiedig â'r Cyngor, er enghraifft y ffioedd a gafwyd am ddarparu gwasanaethau'r asiantaeth, fydd yn cael eu cynnwys yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr y Cyngor.

Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi gweithredu fel asiant ar ran:-

Llywodraeth Ganolog - casglu Trethi Annomestig (TA) a thalu'r symiau a gasglwyd i'r Llywodraeth Ganolog, llai'r swm a gadwyd yn ôl ar gyfer y lwfans costau casglu.

**DATGANIAD ARIANNOL ATODOL
CYFRIF REFENIW TAI**

Datganiad Incwm a Gwariant am y flwyddyn yn diweddu 31ain Mawrth 2017

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Gwariant		
Rheoli a Chynnal a Chadw - Atgyweirio a Chynnal a Chadw	3,451	3,751
Rheoli a Chynnal a Chadw - Goruchwylio a Rheoli	3,664	3,099
Rhenti, Ardrethi, Trethi a Thaliadau Eraill	22	103
Dibrisiant, Amhariad a Cholledion Ailbrisiio Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol	10,721	9,268
Costau Rheoli Dyled	12	12
Symudiad yn y Ddarpariaeth ar gyfer Dyledion Drwg	40	54
Symudiad yng Nghroniad Absenoldebau Cronedig	9	(9)
Symiau sy'n Wariant yn unol â'r Cod yn ôl cyfarwyddyd gan Lywodraeth Cymru	-	21,169
Cyfanswm Gwariant	17,919	37,447
Incwm		
Rhenti Preswyl	(14,954)	(14,308)
Rhenti Dibreswyl	(219)	(211)
Taliadau am Wasanaethau a Chyfleusterau	(167)	(215)
Cyfraniadau tuag at Wariant	(91)	(188)
Arall	(174)	(166)
Cyfanswm Incwm	(15,605)	(15,088)
(Incwm) / Gwariant Net Gwasanaethau CRT fel yn Natganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan	2,314	22,359
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Craidd Corfforaethol a Democraidaidd	56	56
(Incwm) / Gwariant Net Gwasanaethau CRT	2,370	22,415
Cyfran Gwasanaethau CRT o'r Incwm a Gwariant Gweithredol yn y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr yr Awdurdod Cyfan		
(Ennill) / Colled ar werthiant Asedau Nad Ydynt yn Gyfredol CRT	(496)	(509)
Ailbrisiio Asedau	-	(134)
Llog Taladwy a Thaliadau Cyffelyb	2,029	1,686
Llog ac Incwm o Fuddsoddiad	(20)	(18)
Grantiau Cyfalaf a Chyfraniadau Derbyniadwy:	-	
- Lwfans Atgyweiriadau Mawr	(2,660)	(2,650)
- Arall	(67)	(269)
(Gwarged) / Diffyg am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	1,156	20,521

Datganiad Symudiadau ar Falans y CRT

Eitemau a gynhwysir yn y Cyfrif Incwm a Gwariant CRT ond a eithriwyd o'r symudiad ar Falans CRT am y flwyddyn

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Blaenorol	(7,042)	(2,821)
(Gwarged) / Diffyg am y Flwyddyn ar Wasanaethau CRT	1,156	20,521
Addasiadau rhwng Seiliau Cyfrifo ac Ariannu yn ôl Statud	(1,609)	(23,726)
(Cynnydd) / Gostyngiad Net cyn Trosglwyddiadau i / o Gronfeydd Wrth Gefn	(453)	(3,205)
Trosglwyddiadau i / (o) Gronfeydd Wrth Gefn a Glustnodwyd	-	(1,016)
(Cynnydd) / Gostyngiad yn y Flwyddyn ar y CRT	(453)	(4,221)
Balans y CRT ar ddiwedd y Cyfnod Adrodd Cyfredol	(7,495)	(7,042)

NODIADAU AR Y CYFRIF REFENIW TAI

NODYN 1 – CYFRIF REFENIW TAI

Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn gofnod o wariant ar, ac incwm o, ddarparu tai Cyngor lleol, ac mae ffurf a chynnwys y Cyfrif yn cael ei ragnodi gan statud. Mae'r Cyfrif Refeniw Tai yn cael ei "amgáu" a rhaid iddo fod yn hunangynhaliol. Mae cyfraniadau i ac o'r Cyfrif Refeniw Tai (e.e. o Gronfa'r Cyngor) yn cael eu cyfyngu i amgylchiadau arbennig.

NODYN 2 – STOC DAI

Yn ystod 2016/17, gwerthodd y Cyngor naw annedd dan y Cynllun Hawl i Brynu (gweler nodyn 5). Yn dilyn prynu allan o'r cynllun Cymhorthdal Tai (gweler nodyn 6), mae gan y Cyngor bolisi o brynu anheddau addas a oedd gynt ym mherchenogaeth y Cyngor a'u dychwelyd i stoc dai'r Cyngor. Yn ystod 2016/17, prynwyd deuddeg eiddo or fath. Ar 31 Mawrth 2017, roedd nifer yr anheddau yn y stoc dai yn 3,791, mae'r anheddau wedi eu rhannu fesul math fel a ganlyn:-

	31 Mawrth 2017	31 Mawrth 2016
Stoc y Cyngor		
Tai	2,010	2,017
Tai Unllawr	1,044	1,044
Fflatiau	730	720
Fflatiau un ystafell	7	7
Cyfanswm Stoc y Cyngor	3,791	3,788

NODYN 3 – GWARIANT CYFALAF CYFRIF REFENIW TAI

	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Buddsoddiad cyfalaf		
Tai	8,606	6,438
Ffynonellau Cyllido		
Derbyniadau Cyfalaf	(821)	(794)
Grantiau llywodraeth a chyfraniadau eraill	(2,727)	(2,919)
Cyllido Refeniw Uniongyrchol	(5,058)	(2,725)
Cyfanswm	(8,606)	(6,438)

Defnyddiwyd y Lwfans Atgyweiriadau Mawr o £2.660m ar gyfer 2016/17 yn llawn yn ystod y flwyddyn (£2.656m yn 2015/16).

NODYN 4 – DIBRSIANT AC AMHARIAD MEWN PERTHYNAS AG EIDDO, OFFER A CHYFARPAR

	2016/17 Dadgydnabod £'000	2016/17 Dibrsiant £'000	2016/17 Cyfanswm £'000	2015/16 Dadgydnabod £'000	2015/16 Dibrsiant £'000	2015/16 Cyfanswm £'000
Tir	-	-	-	-	-	-
Anheddau	6,884	3,594	10,478	5,489	3,650	9,139
Eiddo Arall – Asedau Gweithredol	-	243	243	-	129	129
	6,884	3,837	10,721	5,489	3,779	9,268

NODYN 5 – DERBYNIADAU CYFALAF O WAREDU TIR, TAI AC EIDDO ARALL YN Y CYFRIF REFENIW TAI

	2016/17 Nifer gwerthiannau	2016/17 £'000	2015/16 Nifer gwerthiannau	2015/16 £'000
Anheddau Cyngor				
Hawl i Brynu	9	804	10	765
Ad-dalu disgownt	-	-	-	-
Derbyniadau Arall				
Gwerthiant tir	-	-	1	24
Gwerthiant eiddo arall	1	17	-	-
Eiddo Morgais	-	-	-	5
		821		794
Llai Gosod o'r Neilltu		-		-
		821		794

NODYN 6 – PRYNU ALLAN O'R CYNLLUN CYMHORTHDAL TAI

Yn Ebrill 2015, talodd y Cyngor £21.169m i brynu allan o'r Cynllun Cymhorthdal CRT a disgwyllir y bydd yn gwneud arbedion a fydd dros £0.700m y flwyddyn.

NODYN 7 – ÔL-DDYLEDION RHENT A DRWG DDYLEDION A DYLEDION AMHEUS

Yn ystod 2016/17, gwelwyd gostyngiad o £0.072m yn y dyledion rhenti. Gweler yn y tabl isod grynodedeb o ôl-ddyledion rhenti a blaendaliadau:-

Ôl-ddyledion Rent	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Ôl-ddyledion Tenantiaid Cyfredol	456	466
Ôl-ddyledion Gyn-denantiaid	228	273
Cyfanswm Ôl-ddyledion Rent	684	739
Blaendaliadau	(169)	(152)
Cyfanswm Dyled	515	587

Mae darpariaeth yn y Fantolen ar gyfer drwg ddyledion a dyledion amheus. Roedd y rhain yn cynnwys £0.506m yn erbyn rhenti (£0.433m yn 2015/16).

NODYN 8 – COSTAU PENSIWN

Fel rhan o delerau ac amodau cyflogaeth ei swyddogion, mae'r Cyngor yn cynnig buddiannau ymddeoliad. Er na fydd y buddiannau hyn yn daladwy hyd nes bo'r gweithwyr yn ymddeol, mae gan y Cyngor ymrwymiad i wneud y taliadau sydd angen eu datgelu ar yr adeg mae gweithwyr yn ennill eu hawl ar gyfer y dyfodol. Mae'r Cyngor yn cymryd rhan yn y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol a weinyddir gan Gyngor Gwynedd. Mae hyn yn gynllun a ariennir, sy'n golygu fod y Cyngor a'r gweithwyr yn talu cyfraniadau i gronfa, sydd wedi ei chyfrifo ar lefel a fwriedir i gydbwysu rhwymedigaethau'r pensiwn gydag asedau buddsoddiad.

Cyfrif Incwm a Gwariant CRT	2016/17 £'000	2015/16 £'000
Cost Gwasanaeth Gyfredol	(270)	(228)
Cyfraniadau Cyflogwr a dalwyd yn wirioneddol	270	228
Cyfraniad i'r Gronfa Wrth Gefn Pensiwn	-	-

Cydnabyddir cost buddiannau ymddeoliad yng Nghost Net y Gwasanaethau pan gânt eu hennill gan weithwyr, yn hytrach na phan fo'r fath fuddiannau yn cael eu talu yn y pen draw fel pensiynau. Fodd bynnag, mae'r tâl y mae gofyn ei godi yn erbyn y Cyfrif Refeniw Tai wedi ei seilio ar yr arian sy'n daladwy yn y flwyddyn, felly, mae cost wirioneddol buddiannau ymddeoliad yn cael ei wydroi allan o'r Cyfrif Refeniw Tai ar ôl Gwariant Gweithredu Net. Mae'r trafodion canlynol wedi'u gwneud yn y Cyfrif Refeniw Tai yn ystod y flwyddyn:-

Ni fu'n bosib pennu faint o gost llogau pensiwn a dychweliad disgwylidig ar yr asedau'r adroddiad actiwariaid sy'n gysylltiedig â'r Cyfrif Refeniw Tai, felly, mae'r rhain wedi eu dyrannu'n llawn i Gronfa'r Cyngor.

DATGANIAD PARTI CYSYLLTIEDIG – CYNRYCHIOLAETH CYDRANDEILIAID GYDA SEFYDLIADAU TRYDYDD PARTI	
Age Concern Gwynedd a Môn	Jim Evans
Grŵp Mynediad Ynys Môn	Robert G Parry OBE
CAB Ynys Môn	Robert Llewelyn Jones
Cyngor Iechyd Cymuned Môn	Jeffrey M Evans, Dylan Rees a Dafydd Rhys Thomas
Cydbwyllgor Ymgynghorol yr Ardal o Harddwch Naturiol Eithriadol (Ynys Môn)	Lewis Davies, Richard A Dew, Derlwyn Rees Hughes, Victor Hughes & J Arwel Roberts
Eiriolydd y Lluoedd Arfog	Aled Morris Jones
Grŵp Cyfeirio Cydranddeiliaid Betsi Cadwaladr	Kenneth P Hughes
Eiriolydd Gofalwyr	Robert G Parry OBE
Llys Llywodraethwyr, Prifysgol Cymru, Bangor	Ieuan Williams
Cwmni CYNNAL CCB	Jim Evans
Cwmni Fran Wen	R Meirion Jones
Cymdeithas Tai Eryri	Kenneth P Hughes
Pwyllgor Rheoli CYNNAL	R Meirion Jones & Kenneth P Hughes
Eiriolydd Amrywiaeth	Carwyn Jones
Panel Maethu	Ieuan Williams
Pwyllgor Rheoli Gofal a Thrwsio Môn	Aled Morris Jones & Alun Wyn Mummery
Grŵp Llandrillo/Menai	Ieuan Williams
Panel Maethu Gwynedd a Môn	Jeffrey M Evans
Gwasanaeth Cyfiawnder Ieuenctid Gwynedd a Môn	Kenneth P Hughes
Pwyllgor Cyswllt Gwynedd (Cronfa Blwydd-dal)	Hywel Eifion Jones
Grŵp Cyswllt Prosiect Horizon Nuclear	John Griffith, Kenneth P Hughes, William Thomas Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Richard Owain Jones & Dafydd Rhys Thomas
Cyd-gyngor Cymru	John Griffith
Bwrdd Gwasanaeth Lleol ar y Cyd (Môn a Gwynedd)	Ieuan Williams
Medrwn Môn	Ieuan Williams
Aelod o'r Bwrdd Consortiwm Awdurdodau Lleol yng Nghymru (CLAW)	Richard A Dew & Kenneth P Hughes
Menter Môn	Ieuan Williams
Cyd-bwyllgor Cefnffyrdd Gogledd a Chanolbarth Cymru	J Arwel Roberts
Fforwm Economaidd Gogledd Cymru	Ieuan Williams
Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Lewis Davies, Jim Evans & Richard Owain Jones
Pwyllgor Archwilio Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Jim Evans
Panel Gweithredol Awdurdod Tân ac Achub Gogledd Cymru	Lewis Davies & Richard Owain Jones
Cymdeithas Dai Gogledd Cymru	Kenneth P Hughes

Panel Heddlu Gogledd Cymru a Throedd	William Thomas Hughes
Grŵp Llywio – Adolygu Cynllun Gwastraff Rhanbarthol Gogledd Cymru	Richard A Dew & J Arwel Roberts
Cyd-bwyllgor Trin Gwastraff Gweddilliol Gogledd Cymru	Richard A Dew & J Arwel Roberts
Partneriaeth Twristiaeth Gogledd Cymru	Ieuan Williams
Tribiwnlys Priso Gogledd Cymru – Panel Apwyntio ar y Cyd	Hywel Eifion Jones
Ymddiriedolaeth Addysgol Owen Lloyd, Penrhoslligwy	Derlwyn Rees Hughes
Pwyllgor Pensiynau (Cyngor Gwynedd)	Hywel Eifion Jones
Cyd-bwyllgor Effeithlonrwydd a Gwella Gwasanaeth Ysgol Rhanbarthol	Kenneth P Hughes
Datganiad Technegol Rhanbarthol (Fforwm Aelodau)	J Arwel Roberts
Eiriolydd Sgriwtini	R Meirion Jones
TALNET (Cymdeithas Lyfryddol ar y Cyd)	Richard A Dew a Vaughan Hughes
Pwyllgor Cyswllt y Sector Gwirfoddol	Jim Evans, Aled Morris Jones, Alun Wyn Mummery, Alwyn Rowlands a Ieuan Williams
Cyd-bwyllgor Addysg Cymru	Kenneth P Hughes
Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru	J Arwel Roberts ac Ieuan Williams
Grŵp Cydranddeiliaid Safle Wylfa	John Griffith, Kenneth P Hughes, William Thomas Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Richard Owain Jones ac Alwyn Rowlands

Sefydliadau Trydydd Parti	Cydranddeiliaid
Tribiwnlys Priso Gogledd Cymru – Panel Apwyntio ar y Cyd	Hywel Eifion Jones
Eiriolydd Pobl Hyn	Robert Llewelyn Jones
Ymddiriedolaeth Addysgol Owen Lloyd, Penrhoslligwy	Derlwyn Rees Hughes
Pwyllgor Pensiynau (Cyngor Gwynedd)	Hywel Eifion Jones
Cyd-bwyllgor Effeithlonrwydd a Gwella Gwasanaeth Ysgol Rhanbarthol	Ieuan Williams
Datganiad Technegol Rhanbarthol (Fforwm Aelodau)	J Arwel Roberts
Cyd-bwyllgor TAITH	Richard A Dew a Robert G Parry OBE
TALNET (Cymdeithas Lyfryddol ar y Cyd)	Richard A Dew a Vaughan Hughes
Pwyllgor Cyswllt y Sector Gwirfoddol	Jim Evans, Kenneth P Hughes, Alun Wyn Mummery, Alwyn Rowlands ac Ieuan Williams
Cyd-bwyllgor Addysg Cymru	Ieuan Williams
Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru	J Arwel Roberts ac Ieuan Williams
Grŵp Cydranddeiliaid Safle Wylfa	John Griffith, Kenneth P Hughes, William Thomas Hughes, Llinos Medi Huws, Aled Morris Jones, Richard Owain Jones ac Alwyn Rowlands

GEIRFA

ADDASIAD BLWYDDYN FLAENOROL

Mae Addasiad Blwyddyn Flaenorol yn addasiad perthnasol sy'n ymwneud â'r blynyddoedd blaenorol sy'n deillio o newidiadau mewn polisiau cyfrifo neu gywiriad i gamgymeriadau sylfaenol. Nid yw hyn yn cynnwys cywiriadau cylchol normal neu addasiadau o amcangyfrifon cyfrifo a wnaed mewn blynyddoedd blaenorol.

ADNODDAU HYLIFOL

Buddsoddiadau ased cyfredol sy'n rhwydd i'w gwaredu gan y Cyngor heb aflonyddu ar ei fusnes ac sydd naill ai:-

- Yn drosglwyddadwy'n hawdd i symiau hysbys o arian parod ar, neu'n agos at, y swm a gludir; neu
- Yn cael eu masnachu mewn marchnad weithredol.

AMHARIAD

Lleihad mewn gwerth ased nad yw'n gyfredol dan ei swm a gludir yn y Fantolen.

ARIAN A NEILLTUIR (APPROPRIATION)

Y symiau a drosglwyddir rhwng y Datganiad Incwm a Gwariant Cynhwysfawr a'r cronfeydd refferni neu gyfalaf wrth gefn.

ARCHWILIO CYFRIFON

Archwiliad annibynnol o faterion ariannol y Cyngor.

ARIAN A CHYWERTHOEDD ARIAN

Dyma'r arian mewn llaw, arian a ordynnwyd, arian a ddelir mewn cyfrifon banc a buddsoddiadau tymor byr (e.e. 3 mis) ac y gellir eu trosi'n rhwydd i symiau ariannol sy'n hysbys.

ASED

Eitem sydd â gwerth i'r Cyngor mewn termau ariannol. Mae asedau'n cael eu categoreiddio fel rhai cyfredol neu rhai nad ydynt yn gyfredol:

- Bydd ased cyfredol yn cael ei ddefnyddio neu â gwerth isel iawn yn y flwyddyn ariannol nesaf (e.e. arian parod a stoc);
- Mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn rhoi buddiannau i'r Cyngor ac i'r gwasanaethau mae'n darparu ar eu cyfer am gyfnod o fwy na blwyddyn a gall fod yn ddiriaethol (e.e. canolfan gymuned), neu annirweddol (e.e. trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol).

ASED AMODOL

Mae ased amodol yn ased posib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor.

ASEDAU ANNIRWEDDOL

Gellir diffinio eitem annirweddol (nid un ffisegol) fel ased pan fo'r mynediad at fuddiannau economaidd i'r dyfodol y mae'n ei gynrychioli'n cael ei reoli gan yr endid adrodd. Mae Asedau Annirweddol y Cyngor hwn yn cynnwys trwyddedau meddalwedd cyfrifiadurol.

ASEDAU CYMUNEDOL

Asedau mae'r Cyngor yn bwriadu eu dal am byth, nad oes iddynt oes ddefnyddiol benodadwy ac a all fod â chyfyngiadau ar eu gwaredu. Enghreifftiau o asedau cymunedol yw parciau ac adeiladau hanesyddol.

ASEDAU ISADEILEDD

Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n perthyn i'r Cyngor na ellir eu trosglwyddo na'u gwerthu, y mae gwariant yn adferadwy yn unig drwy ddefnydd parhaus a grëwyd gan yr ased. Enghreifftiau yw priffyrdd, llwybrau a phontydd.

ASEDAU GWEITHREDOL

Asedau nad ydynt yn gyfredol sy'n cael eu dal a'u meddiannu, defnyddio neu eu treulio gan y Cyngor wrth iddo ddilyn ei strategaeth ac wrth gyflenwi'n uniongyrchol y gwasanaethau hynny y mae ganddo gyfrifoldeb drostynt naill ai'n statudol neu â disgresiwn.

ASEDAU NAD YDYNT YN WEITHREDOL

Asedau nad ydynt yn gyfredol a ddelir gan y Cyngor ond nad ydynt yn cael eu meddiannu, defnyddio neu eu treulio'n uniongyrchol wrth gyflenwi gwasanaethau. Enghreifftiau yw eiddo buddsoddiad, asedau yn cael eu hadeiladu neu asedau gwarged i anghenion tra'n disgwyl eu gwerthu neu ailddatblygu.

ASEDAU TREFTADAETH

Ased sydd hefo rhinweddau hanesyddol, artistig, gwyddonol, technolegol, geoffisegol neu amgylcheddol sydd yn cael ei ddal a'i gynnal yn bennaf am ei gyfraniad at wybodaeth a diwylliant.

BENTHYCA DROS DRO

Arian a fenthycir am gyfnod o lai na blwyddyn.

BUDD-DALIADAU TAI

System o gymorth ariannol i unigolion tuag at gostau tai penodol a weinyddir gan awdurdodau, gyda chymhorthdal gan lywodraeth ganolog.

BUDDIANNAU Â DISGRESIWN (PENSIYNAU)

Buddiannau ymddeoliad, nad oes gan y cyflogwr unrhyw rwymedigaeth gyfreithiol, gytundebol neu adeiladol i'w dyfarnu, ac sy'n cael eu dyfarnu'n ôl pwerau disgresiwn y Cyngor fel y Rheoliadau Llywodraeth Leol (Taliadau Disgresiwn) 1996.

BUDDIANNAU YMDDEOLIAD

Bob ffurf o gydnabyddiaeth a roddir gan gyflogwr yn lle gwasanaethau a gyflenwyd gan weithwyr sy'n daladwy ar ôl terfyn y gyflogaeth.

BUDDSODDIADAU (CRONFA BENSIWN)

Bydd buddsoddiadau'r Gronfa Bensiwn yn cael eu cyfrifo yn natganiadau'r gronfa honno. Fodd bynnag, mae'n ofynnol hefyd ar awdurdodau i ddatgelu, fel rhan o ofynion datgelu sy'n ymwneud â buddiannau ymddeoliad, siâr i'w briodoli o asedau'r cynllun pensiwn sy'n gysylltiedig â'u rhwymedigaethau gwaelodol.

BUSNES HYFYW

Y cysyniad fod y Datganiad Cyfrifon yn cael ei baratoi ar y dybiaeth y bydd y Cyngor yn parhau mewn bodolaeth weithredol am y dyfodol rhagweladwy.

BWRDD BENTHYCIADAU GWEITHIAU CYHOEDDUS (PWL B)

Asiantaeth Llywodraeth Ganolog sy'n rhoi benthyciadau am flwyddyn a mwy i awdurdodau ar raddfeydd llog sydd ond ychydig yn uwch na'r rheini y gall y llywodraeth fenthycia ei hun.

CIPFA

Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifo. Y prif gorff proffesiynol a rheoleiddiol ar gyfer cyfrifon llywodraeth leol.

CONTRACT TYMOR HIR

Contract a ffurfir ar gyfer dylunio, cynhyrchu neu adeiladu ased sylweddol unigol neu ddarpariaeth gwasanaeth (neu gyfuniad o asedau neu wasanaethau sydd gyda'i gilydd yn ffurfio prosiect unigol), ble bo'r amser a gymerir i gwblhau'n sylweddol y contract o'r fath fel ei fod yn disgyn i mewn i fwy nag un flwyddyn ariannol.

COST GWASANAETH CYFREDOL (PENSIYNAU)

Y cynnydd mewn gwerth cyfredol o rwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y disgwylir iddo ddeillio o wasanaeth gweithiwr yn y flwyddyn bresennol.

COST GWASANAETH YN Y GORFFENOL (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y cynnydd yng ngwerth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun sy'n gysylltiedig â gwasanaeth gweithiwr mewn blynyddoedd ariannol blaenorol sy'n deillio yn y flwyddyn ariannol bresennol o ganlyniad i gyflwyno neu wella buddiannau ymddeoliad.

COSTAU HEB EU DOSBARTHU

Dyma orbenion nad yw unrhyw ddefnyddiwr yn cael budd ohonynt yn awr, ac fel y cyfryw nid ydynt yn cael eu dosrannu i wasanaethau.

COST LLOG (PENSIYNAU)

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig, y cynnydd disgwyliedig yn ystod y flwyddyn ariannol o werth cyfredol rhwymedigaethau'r Cynllun oherwydd bod y buddiannau yn un flwyddyn ariannol yn agosach at setliad.

CORFFORAETHOL A CRAIDD DEMOCRATAIDD

Mae'r Corfforaethol a Craidd Democrataidd yn cynnwys yr holl weithgareddau penodol y mae awdurdodau lleol yn ymgymryd â nhw oherwydd eu bod yn awdurdodau etholedig, amlbwrpas. Felly, mae cost y gweithgareddau hyn yn uwch na phe byddai cyfres o gyrrff annibynnol, un pwrpas, enwebedig yn rheoli'r un gwasanaethau. Felly, nid oes sail resymol dros ddyrannu'r costau hyn i wasanaethau.

CREDYDWR

Swm sy'n ddyledus i unigolion neu sefydliadau eraill gan y Cyngor am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd, neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol honno.

CRONFEYDD WRTH GEFN

Croniad gwarged, diffygion a meddiannau dros y blynyddoedd diwethaf. Mae cronfeydd wrth gefn o natur referniw ar gael a gellir eu gwario neu eu clustnodi ar ddisgresiwn y Cyngor. Ni ellir defnyddio peth cronfeydd wrth gefn cyfalaf, fel y Gronfa Ailbrisio Wrth Gefn, i gwrdd â gwariant cyfredol.

CRONFEYDD YMDDIRIEDOLAETH

Cronfeydd a weinyddir gan y Cyngor i bwrpasau fel gwobrwyon, elusennau, prosiectau penodol ac ar ran plant dan oed.

CRONIADAU

Symiau a gynhwysir yn y cyfrifon terfynol i gydnabod nwyddau/gwasanaethau a dderbyniwyd yn y flwyddyn neu incwm referniw a chyfalaf a gwariant a enillwyd neu yr aethpwyd iddo yn y flwyddyn ariannol, ond nad oedd taliad gwirioneddol wedi ei dderbyn neu ei wneud ar ei gyfer ar 31 Mawrth.

CYDNABYDDIAETH ARIANNOL

Yr holl symiau a delir i, neu sy'n dderbyniadwy gan weithiwr a symiau sy'n ddyledus trwy lwfansau treuliau (cyn belled ag y mae'r symiau hynny'n daladwy yn nhreth incwm y DU) a gwerth ariannol unrhyw fuddiannau eraill a dderbyniwyd heblaw mewn arian parod. Mae cyfraniadau pensiwn sy'n daladwy gan y cyflogwr yn cael eu heithrio.

CYFNOD CYFRIFO

Y cyfnod o amser a gynhwysir yn y cyfrifon, fel arfer cyfnod o ddeuddeng mis yn cychwyn ar 1 Ebrill. Diwedd y cyfnod cyfrifo yw dyddiad y Fantolen, fel arfer 31 Mawrth y flwyddyn ddilynol.

CYFRIF REFENIW TAI (CRT)

Cyfrif ar wahân i Gronfa'r Cyngor, sy'n cynnwys yr incwm a gwariant sy'n deillio o'r ddarpariaeth llety tai gan y Cyngor.

CYLLIDEB

Datganiad o faint o arian y mae'r Cyngor wedi ei neilltuo i bob gwasanaeth a swyddogaeth i'w wario neu ei godi mewn incwm ar gyfer y flwyddyn ariannol.

CYLLIDO CYFALAF

Arian sydd ar gael i dalu am wariant cyfalaf. Mae nifer o ffyrdd o gyllido gwariant cyfalaf yn cynnwys benthycu, prydlesu, cyllido referniw uniongyrchol, derbyniadau cyfalaf defnyddiadwy, grantiau cyfalaf, cyfraniadau cyfalaf, cronfeydd wrth gefn referniw a chronfeydd wrth gefn a glustnodwyd.

CYNLLUN PENSIWN BUDDIANNAU DIFFINIEDIG

Cynlluniau pensiwn ble bo buddiannau a dderbynnir gan y cyfranogwyr yn annibynnol ar y cyfraniadau a dalwyd, ac nad ydynt yn uniongyrchol gysylltiedig â buddsoddiadau'r cynllun.

CYSONDEB

Y cysyniad fod triniaeth gyfrifo o eitemau tebyg o fewn blwyddyn ariannol ac o un flwyddyn i'r nesaf yr un fath.

DARPARIAETH

Swm a osodir o'r neilltu yn y cyfrifon ar gyfer rhwymedigaethau neu golledion i'r dyfodol sy'n sicr neu'n debygol iawn o ddigwydd ond bod y symiau neu'r dyddiadau pryd y byddant yn digwydd yn ansicr.

DATGANIAD INCWM A GWARIANT CYNHWYSFAWR

Un o brif ddatganiadau ariannol y Cyngor sy'n cofnodi'r holl incwm a gwariant ar gyfer y Cyngor wedi ei gategoreiddio'n unol â gofynion safonol CIPFA fel y gellir cymharu awdurdodau.

DATGANIAD LLIF ARIAN

Mae'r datganiad llif arian yn dangos y newidiadau yn yr arian a'r cywerthoedd ariannol sydd gan y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol.

DERBYNIADAU CYFALAF

Yr elw o waredu tir neu asedau eraill nad ydynt yn gyfredol eraill. Gellir defnyddio cyfrannau o dderbyniadau cyfalaf i ariannu gwariant cyfalaf newydd, o fewn y rheolau a osodir i lawr gan y llywodraeth ond ni ellir eu defnyddio i gyllido gwariant referniw.

DIBRISIANT

Mesur o'r gost o wisgo allan, defnyddio neu fel arall leihau oes economaidd ddefnyddiol asedau nad ydynt yn gyfredol y Cyngor yn ystod y flwyddyn ariannol, p'un a yw hynny o ddefnydd, treuliad amser neu anarferiant trwy newidiadau technegol neu rai eraill.

DIGWYDDIADAU AR ÔL DYDDIAD Y FANTOLEN

Digwyddiadau ar ôl dyddiad y Fantolen yw'r digwyddiadau hynny, ffafriol neu anffafriol, sy'n digwydd rhwng dyddiad y Fantolen a'r dyddiad yr awdurdodir cyhoeddi'r Datganiad Cyfrifon.

DYCHWELIAD DISGWYLIEDIG AR ASEDAU PENSIWN

Ar gyfer cynllun buddiannau diffiniedig a ariennir, hwn yw'r raddfa dychweliad ar gyfartaledd, yn cynnwys incwm a newidiadau mewn Gwerth Teg ond yn net o dreuliau cynllun, a ddisgwylir dros weddill oes y rhwymedigaeth gysylltiedig ar yr asedau gwirioneddol a ddelir gan y cynllun.

DYLED NET

Benthyciadau'r Cyngor llai arian parod ac adnoddau hylifol.

DYLEDWR

Swm sy'n ddyledus i'r Cyngor gan unigolion a sefydliadau eraill am waith a wnaed, nwyddau a dderbyniwyd, neu wasanaethau a gyflenwyd yn ystod y flwyddyn ariannol, ond na thalwyd amdanynt cyn diwedd y flwyddyn ariannol.

ENILLION A CHOLLEDION ACTIWARIAID

I gynllun pensiwn buddiannau diffiniedig, y newidiadau mewn gwarged neu ddiffyg actiwaraidd sy'n codi oherwydd:

- Nad yw digwyddiadau wedi cyd-fynd â'r tybiaethau actiwarïaid a wnaethpwyd i'r prisiant diwethaf (enillion a cholledion profiad); neu
- Fod y tybiaethau actiwaraidd wedi newid.

GRANT CYNNAL REFENIW

Grant a delir gan Lywodraeth Ganolog i awdurdodau, yn cyfrannu tuag at gost gyffredinol eu gwasanaethau.

GRANTIAU LLYWODRAETH

Grantiau a wneir gan y llywodraeth tuag at naill ai wariant refeniw neu gyfalaf gan ddisgwyl cydymffurfriad yn y gorffennol neu i'r dyfodol gyda rhai amodau penodol sy'n ymwneud â gweithgareddau'r Cyngor. Gall y grantiau hyn fod yn benodol i gynllun neilltuol neu gall gefnogi gwariant refeniw'r Cyngor yn gyffredinol.

GWAITH YN MYND YN EI FLAEN (WIP)

Cost gwaith a berfformir ar brosiect heb ei orffen ar ddyddiad y Fantolen.

GWARIANT CYFALAF

Gwariant ar brynu ased nad yw'n gyfredol, a ddefnyddir i ddarparu gwasanaethau tu draw i'r flwyddyn ariannol gyfredol, neu wariant sy'n ychwanegu at, ac nid cynnal yn unig, werth ased presennol nad yw'n gyfredol. Mae enghreifftiau'n cynnwys i adeiladu ysgol newydd, prynu offer TG, adnewyddu sylweddol cartref gofal.

GWARIANT REFENIW

Treuliau dydd i ddydd o ddarparu gwasanaethau.

GWARIANT REFENIW A ARIENNIR O GYFALAF O DAN STATUD (REFCUS)

Gwariant y gellir ei ohirio'n gywir (h.y. ei drin fel cyfalaf o ran natur) ond nad yw'n arwain at, neu'n parhau i gydweddu ag, ased diriaethol. Enghreifftiau o daliadau gohiriedig yw grantiau o natur cyfalaf i sefydliadau gwirfoddol.

GWASANAETHAU ASIANTAETH

Y Gwasanaethau a ddarperir gan y Cyngor i drydydd parti neu ar ran sefydliad arall.

GWERTH GWEDDILLIOL

Gwerth net ased y gellir ei wireddu ar ddiwedd ei oes ddefnyddiol.

GWERTH LLYFR NET

Y swm y mae asedau nad ydynt yn gyfredol yn cael eu cynnwys yn y Fantolen, h.y. eu costau hanesyddol neu werth cyfredol llai'r symiau cronus ar gyfer dibrisiant.

GWERTH NET

Gwerth y Cyngor o gyfanswm asedau llai cyfanswm rhwymedigaethau.

GWERTH TEG

Gwerth teg ased yw'r pris y gellid ei gyfnewid amdano mewn trafodion hyd braich, llai, ble bo'n berthnasol, unrhyw grantiau derbyniadwy tuag at brynu neu ddefnyddio'r ased.

GWERTH TRETADWY

Rhent tybiedig blynyddol hereditament, a ddefnyddir i bwrpasau TAC.

ISAFSWM DARPARIAETH REFENIW (MRP)

Yr isafswm sydd raid ei godi ar y cyfrif refeniw bob blwyddyn er mwyn darparu ar gyfer ad-daliad benthyciadau a symiau eraill a fenthycir gan y Cyngor.

LLOG A DDERBYNNIR NEU A DELIR

Defnyddir y dull gyfradd log sydd mewn grym gweithredol i fesur beth yw gwerth cludadwy ased ariannol neu rwymedigaethau a fesurir yn ôl y gost lai amorteiddio cronodig, ac i ddyrannu incwm neu dreuliau cysylltiedig i'r cyfnod perthnasol. Y gyfradd log sydd mewn grym yw hwnnw sy'n rhoddi disgownt cysáct ar y taliadau arian parod neu'r derbyniadau amcangyfrifedig yn y dyfodol dros oes yr offeryn ariannol yn ôl y swm a gafodd ei gydnabod iddo'n y lle cyntaf. Mae'r gyfradd log sydd mewn grym yn cael ei diwygio yn ôl y tál llog neu'r derbyniadau gwirioneddol trwy'r Datganiad Symudiadau yn y Cronfeydd wrth Gefn i sicrhau mai dim ond llog gwirioneddol a godir yn erbyn y Dreth Gyngor.

Yn achos asedau ariannol a rhwymedigaethau a gludwyd yn ôl y gost, gan fod y llog sydd mewn grym yr un faint â'r llog cludo, mae'r gwerth cludo'n cael ei ddiwygio ar gyfer llog cronus.

MATEROLIAETH

Y cysyniad y dylai'r Datganiad Cyfrifon gynnwys yr holl symiau y gellid disgwyl iddynt, pe gadewid hwy allan, neu eu cam-ddatgan, arwain at lurguniad o'r datganiadau ariannol ac yn y pen draw gamarwain defnyddiwr y cyfrifon.

OES ECONOMAIDD DDEFNYDDIOL (UEL)

Y cyfnod dros yr hwn y bydd y Cyngor yn cael buddiannau o ddefnydd ased nad yw'n gyfredol.

PARTIÖN CYSYLLTIEDIG

Ceir diffiniad manwl o Bartion Cysylltiedig yn IAS 24. I bwrpasau'r Cyngor, ystyrir fod partion cysylltiedig yn cynnwys Llywodraeth Ganolog, Awdurdodau Lleol a chyrrff arall, sy'n codi un ai praeseptau neu ardollau ar y Cyngor. Gall partion cysylltiedig hefyd gynnwys is-gwmnïau a chwmnïau cysylltiedig, a cydfenter a phartion cydfenter ac yn enwedig Aelodau a phrif swyddogion y Cyngor.

Pan yn ystyried pwy sy'n barti cysylltiedig, rhoddir sylw hefyd i drafodion yn gysylltiedig ag aelodau teulu agos neu gartref unrhyw unigolyn a restrir.

PRAESEPT

Yr ardoll a wneir gan awdurdodau praesept ar awdurdodau bilio, sy'n ei gwneud yn ofynnol ar i'r olaf gasglu incwm y Dreth Gyngor ar eu rhan.

PRYDLES ARIANNOL

Prydles sy'n trosglwyddo'n sylweddol risgiau a gwobrwyon perchnogaeth ased nad yw'n gyfredol i'r prydleswr.

PRYDLES WEITHREDOL

Prydles ble mae'r berchnogaeth o'r ased nad yw'n gyfredol yn aros gyda'r prydleswr.

RHAGLEN GYFALAF

Y cynlluniau cyfalaf mae'r Cyngor yn bwriadu eu cynnal dros gyfnod penodol o amser.

RHESTRAU STOC

Eitemau o ddeunyddiau crai a deunyddiau mae'r Cyngor wedi eu caffael ac sy'n cael eu dal gan ddisgwyl defnydd i'r dyfodol. Enghreifftiau yw deunyddiau deffiniad, deunyddiau crai a gwaith sy'n mynd yn ei flaen.

RHWYMEDIGAETH

Rhwymedigaeth yw pan fo gan y Cyngor ddyled i'w thalu i unigolyn neu sefydliad arall.

- Mae rhwymedigaeth gyfredol yn swm a fydd yn dod yn daladwy neu y gellid ei galw i mewn yn ystod y flwyddyn ariannol nesaf, e.e. credydwr neu arian parod wedi'u gordynnu.
- Mae rhwymedigaeth ohiriedig yn swm sydd drwy drefniant yn daladwy tu draw i'r flwyddyn nesaf ar ryw bwynt yn y dyfodol neu i'w dalu i ffwrdd trwy swm blynyddol dros gyfnod o amser.

RHWYMEDIGAETH AMODOL

Mae rhwymedigaeth amodol naill ai'n:-

- Rhwymedigaeth bosib sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol y bydd eu bodolaeth yn cael ei chadarnhau dim ond trwy ddigwyddiad o un neu fwy o ddigwyddiadau ansicr yn y dyfodol nad ydynt yn llwyr o fewn rheolaeth y Cyngor; neu'n
- Rhwymedigaeth bresennol sy'n deillio o ddigwyddiadau yn y gorffennol ble nad yw'n debygol y bydd angen trosglwyddiad o fuddiannau economaidd, neu na ellir mesur swm y rhwymedigaeth gyda dibynadwyedd digonol.

RHWYMEDIGAETHAU'R CYNLLUN PENSIWN

Rhwymedigaethau cynllun pensiwn buddiannau diffiniedig ar gyfer treuliau sy'n ddyledus ar ôl y dyddiad prisiant. Mae rhwymedigaethau'r cynllun a fesurir yn ystod y dull uned a ragamcenir yn adlewyrchu'r buddiannau mae'r cyflogwr wedi ymrwymo i'w darparu i'r Gwasanaeth hyd at y dyddiad prisiant.

TRETHI ANNOMESTIG CENEDLAETHOL (TAC)

Mae'r Trethi Annomestig Cenedlaethol yn ardoll ar fusnesau, wedi'i seilio ar raddfa genedlaethol yn y bunt a osodir gan y llywodraeth a'i luosi gan werth trethadwy asesedig yr eiddo dan sylw. Caiff ei gasglu gan y Cyngor ar ran llywodraeth ganolog ac yna ei ailddosbarthu'n ôl i gefnogi cost gwasanaethau.

TRAFODION PARTÏON CYSYLLTIEDIG

Mae'r Datganiad o Ymarfer a Argymhellir yn gwneud datgeliad o unrhyw drafodion perthnasol rhwng y Cyngor a Phartion Cysylltiedig yn ofynnol er mwyn sicrhau fod cydranddeiliaid yn ymwybodol pryd mae'r trafodion hyn yn digwydd a'r swm a goblygiadau hynny.

Y FANTOLEN

Datganiad o werth cywir a theg o'r asedau, rhwymedigaethau a balansau eraill cofnodedig ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

BENTHYCA DI-GEFNOGAETH

Gall y Cyngor fenthyca arian ychwanegol i'r benthyca â chefnogaeth y Llywodraeth i ariannu ei wariant cyfalaf cyn belled a'i fod yn fforddiadwy a chynaliadwy. Fe lywodraethir y pŵer yma gan Gôd Pwyllog CIPFA, a mae'r Cyngor yn lwyr gydymffurfio â hwn.

BENTHYCA GYDA CHEFNOGAETH

Mae'r Cyngor yn benthyca arian i ariannu rhan o'i raglen cyfalaf. Fe adnabyddir y benthycaid gan Lywodraeth Ganolog yn ei glandriad ariannu ar gyfer y Cyngor.

CRONFEYDD WRTH GEFN DEFNYDDIADWY

Symiau penodol a osodir o'r neilltu ar gyfer pwrpasau polisi'r dyfodol neu ar gyfer digwyddiadau annisgwyl. Gall eu defnyddio i ariannu gwariant neu i leihau trethi.

CRONFEYDD WRTH GEFN NA ELLIR EU DEFNYDDIO

Y cronfeydd wrth gefn a ddefnyddir i amsugno'r gwahaniaeth rhwng y canlyniad o ddefnyddio ymarferion cyfrifo cywir gofyniad am drefniadau statudol ar gyfer ariannu gwariant. Mae cronfeydd wrth gefn o'r fath yn cynnwys enillion a cholledion heb eu gwireddu mewn perthynas ag ail-brisio eiddo, offer a chyfarpar ble mae rhaid gwerthu'r ased cyn i'r gwerth fod ar gael.

Llyfryddiaeth

CIPFA 2015. Côt Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2015/16, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2015. Rhestr Wirio Datgeliadau 2015/16. CIPFA, Llundain

CIPFA 2016. Côt Ymarfer ar gyfer Cyfrifon Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig 2015/16, Canllawiau ar gyfer Ymarferwyr, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2015. Côt Ymarfer Adrodd ar Wasanaethau 2015/16, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2016. Bwletin LAAP 104: Cau Cyfrifon 2015/16 a Materion Cysylltiedig, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2012. Bwletin LAAP 92: Trafodion Cyfrifo mewn Perthynas a Setlo Taliadau 2012, CIPFA, Llundain.

CIPFA 2014. Bwletin LAAP 99: Arian Wrth Gefn a Balansau Awdurdodau Lleol. CIPFA, Llundain.

CIPFA. 2016. The Role of the Chief Financial Officer in Local Government. CIPFA. Llundain.

Trysorlys EM 2015. Llawlyfr Adroddiadau Ariannol (Frem) 2015/16.

Llywodraeth Cymru 2014. Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2014 Rhif 3362 (W337), Llywodraeth Cymru.

Llywodraeth Cymru 2015. Penderfyniad Cyffredinol ar Gredyd Eitem 8 a Debyd Eitem 8 (Cymru) 2015.

Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2016/2017

1. CYFLWYNIAD

Er mwyn dangos Llywodraethu da, rhaid i'r Awdurdod ddangos ei fod yn cydymffurfio â'r egwyddorion craidd (ac ategol) sydd yn y 'Framework for Delivering Good Governance in Local Government' (2007) a'i atodiad 2012, a gyflwynwyd gan Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) a Chymdeithas Prif Weithredwyr Llywodraeth Leol (SOLACE). Cyflwynodd 'The International Framework of Good Governance in Local Government' (2014) set gyfredol o egwyddorion. Cyhoeddwyd Fframwaith diwygiedig ar gyfer 'Delivering Good Governance in Local Government' (Wales) yn 2016. Mae'r datganiad hwn wedi'i baratoi yn unol â'r egwyddorion diwygiedig hynny.

Hwn yw'r Datganiad Llywodraethu cyntaf ar gyfer y Cyngor a etholwyd ar wardiau newydd ym Mai 2013. Mae'n gosod allan y trefniadau llywodraethu oedd yn eu lle ar gyfer y flwyddyn (Ebrill 2016 hyd Mawrth 2017) gan ganolbwyntio ar faterion llywodraethu arwyddocaol cyfredol mewn perthynas â chaniatáu i'r awdurdod gyflawni ei weledigaeth. Mae'n tynnu sylw at newidiadau a wnaed yn ystod y flwyddyn ac mae'n cynnwys gwerthusiad byr lle mae gwendidau neu welliannau sylweddol yn cael eu nodi.

Mae agweddau ar drefniadau llywodraethu'r Cyngor wedi cael eu cryfhau a'u moderneiddio yn ystod y blynyddoedd diweddar ar draws nifer o themâu llywodraethu, ac yna fe ymgorfforwyd y rhain yn y Cynllun Corfforaethol ar gyfer yr awdurdod a fabwysiadwyd ym mis Ionawr 2013, gan osod yr agenda ar gyfer ei waith hyd at a gan gynnwys 2017. Fe'i cynlluniwyd fel rhaglen o newid yn cael ei yrru gan y Cyngor ei hun.

Y weledigaeth ar gyfer Ynys Môn, yw y byddwn, erbyn 2017:-

“Yn Gyngor proffesiynol a threfnus sydd ag ymagwedd eangfrydig ac arloesol, sydd wedi ymrwymo i ddatblygu pobl a phartneriaethau er mwyn darparu gwasanaethau effeithlon ac effeithiol o safon, a werthfawrogi yn fawr gan ein dinasyddion.”

Rydym hefyd yn pwysleisio y bydd sicrwydd a llywodraethiant yn allweddol i sicrhau y caiff y cynllun corfforaethol ei wireddu.

“Wrth wneud hynny, byddwn yn:-

- darparu fframwaith rheoli perfformiad integredig, gan gysylltu'r Cynllun Corfforaethol â'r Strategaeth Ariannol Tymor Canol i lawr at y broses o bennu'r gyllideb flynyddol ac adolygiadau datblygiad perfformiad unigol
- casglu ac yn defnyddio gwybodaeth i fonitro ein perfformiad a chymryd camau i wella lle mae angen gwneud hynny
- cefnogi datblygiad prosesau'r Cyngor o ran gwneud penderfyniadau democrataidd a sgriwini
- cryfhau ein hymgysylltiad gyda dinasyddion Ynys Môn a'u cyfraniad nhw at brosesau'r Cyngor o ran atebolrwydd a gwneud penderfyniadau
- parhau i gryfhau ein prosesau sy'n ymwneud â chyllid ac adrodd ar y gweithlu a'i fonitro sefydlu trefniadau cadarn ar gyfer delio â'n heriau ariannol, gan sicrhau fod gwasanaethau'n trawsnewid a bod arloesedd wrth wraidd yr hyn yr ydym yn ei wneud”

At hyn, dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf cynhaliwyd ein gweledigaeth gan chwe thema:-

1. **Proffesiynol a Threfnus**
2. **Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig**
3. **Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned**
4. **Gwerthfawrogi a Datblygu'n Pobl**
5. **Wedi Ymrwymo i Bartneriaeth**
6. **Cyflawni**

y gellir eu alinio a saith egwyddor craidd yng nghyhoeddiad newydd llywodraethu da yn fframwaith CIPFA/SOLACE sydd yn 'Delivering Good Governance in Local Government' (WALES) 2016 sydd wedi'i addasu at ddibenion llywodraeth leol.

Egwyddor A. Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesol a pharchu'r rheol gyfreithiol

Egwyddor B. Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid

Egwyddor C. Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision cynaliadwy, economaidd, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol

Egwyddor D. Pennu'r ymyraethau sy'n angenrheidiol i wneud y gorau o gyflawni'r canlyniadau a fwriedir

Egwyddor E. Datblygu capasiti'r endid, yn cynnwys gallu ei arweinyddiaeth a'r unigolion ynddo

Egwyddor F. Rheoli risgiau a pherfformiad trwy reolaeth fewnol, gadarn a rheolaeth ariannol, gyhoeddus, gref

Egwyddor G. Gweithredu arferion da mewn tryloywder, adrodd ac archwilio er mwyn cyflawni atebolrwydd effeithiol

Yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol hwn, rydym wedi ceisio dangos sut mae'r holl themâu ac egwyddorion uchod yn ganolog i'n holl ymdrechion yn ystod 2016/17.

2. CWMPAS Y CYFRIFOLDEB

Mae Cyngor Sir Ynys Môn yn gyfrifol am sicrhau bod ei fusnes yn cael ei weithredu'n unol a'r gyfraith a'r safonau priodol, a bod arian cyhoeddus yn cael ei ddiogelu a'i gyfrif amdano'n briodol, yn cael ei ddefnyddio'n ddarbodus, yn effeithlon ac yn effeithiol.

Hefyd mae dyletswydd ar y Cyngor dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 i wneud trefniadau i sicrhau bod **gwelliant parhaus** o ran y modd y mae'n gweithredu ei swyddogaethau, gan ystyried cyfuniad o economi, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd.

Wrth weithredu'r cyfrifoldeb cyffredinol hwn, mae'r Cyngor hefyd yn gyfrifol am roi yn eu lle drefniadau iawn ar gyfer llywodraethu ei faterion, gan hwyluso gweithredu ei swyddogaethau yn effeithiol, ac mae hynny'n cynnwys trefniadau i reoli risg, a rheolaeth ariannol ddigonol ac effeithiol.

Mae'r Cyngor wedi cymeradwyo a mabwysiadu côd llywodraethu corfforaethol lleol sy'n gyson ag egwyddorion Fframwaith CIPFA/SOLACE 'Delivering Good Governance in Local Government'. Ceir copi o'r côd lleol ar ein gwefan yn <http://www.ynysmon.gov.uk/cyngor-a-democratiaeth/perfformiad-a-llywodraethu>.

Mae'r datganiad hwn yn egluro sut mae'r Cyngor wedi cydymffurfio a'r côd ac yn ateb gofynion ymarfer priodol anstatudol sy'n annog cyhoeddi Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac yn ateb gofynion rheoliad 4(2) Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2005 mewn perthynas â chyhoeddi datganiad ar reolaeth fewnol.

2. Y FFRAMWAITH LLYWODRAETHU

Mae'r fframwaith llywodraethu'n cynnwys y systemau a'r prosesau, y diwylliant a'r gwerthoedd, sy'n rhoi cyfeiriad i ac sy'n rheoli'r awdurdod a'i weithgareddau, a thrwy'r rheiny mae'n atebol i'r gymuned, yn ymgysylltu â'r gymuned ac yn ei harwain. Mae'n galluogi'r awdurdod i fonitro pa mor dda y mae'n cyflawni ei amcanion strategol ac ystyried a yw'r amcanion hynny wedi arwain at ddarparu gwasanaethau priodol, cost-effeithiol.

Mae'r system o reolaeth fewnol yn rhan sylweddol o'r fframwaith honno, ac wedi'i llunio i reoli risg hyd at lefel resymol. Does dim modd iddi gael gwared â phob risg o fethu cyflawni polisïau, nodau ac amcanion a dim ond sicrwydd rhesymol, nid sicrwydd llwyr, y gall ei rhoi o ran effeithiolrwydd.

Mae'r system o reolaeth fewnol wedi'i seilio ar broses barhaus, wedi'i llunio i ganfod a blaenoriaethu'r risgiau i gyflawni polisïau, nodau ac amcanion y Cyngor, asesu pa mor debygol yw i'r risgiau hynny ddigwydd a'r effaith os byddant yn digwydd, a'u rheoli'n effeithlon, yn effeithiol ac yn economaidd. Mae'r fframwaith llywodraethu wedi bod yn ei lle yn y Cyngor am y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2016, ac mae'n parhau i fod yn berthnasol hyd at ddyddiad cymeradwyo'r Datganiad Cyfrifon. Nodir yn y ddogfen lle cyflwynwyd trefniadau newydd yn ystod y flwyddyn.

4. DADANSODDI FFRAMWAITH LLYWODRAETHU 2016/17

Disgrifir y fframwaith cyfredol fel y bo'n berthnasol i bob un o'r saith egwyddor Llywodraethu Corfforaethol yn y pynciau cydgysylltiol fel y'u hamlinellir ac sydd ar gael yn <http://www.ynysmon.gov.uk/cyngor-a-democratiaeth/perfformiad-a-llywodraethu>.

Mae'r crynodeb a ganlyn yn canolbwyntio ar y gwaith i ddatblygu a chryfhau'r fframwaith ac yn amlinellu meysydd o wendid a nodwyd yn ystod blwyddyn ariannol 2016/17.

Egwyddor A	Ymddwyn yn ddidwyll, gan ddangos ymrwymiad cryf i werthoedd moesol a pharchu'r rheol gyfreithiol
Thema Allweddol Berthynol:	Proffesiynol a Threfnus

Mae endidau'r sector cyhoeddus yn atebol nid yn unig am faint y maent yn ei wario ond hefyd am sut y maent yn defnyddio'r adnoddau yn eu gofal. Mae hyn yn cynnwys atebolrwydd am allbynnau, rhai cadarnhaol a negyddol, ac am y canlyniadau y maent wedi'u cyflawni. Mae endidau'r sector cyhoeddus yn atebol i gyrff deddfwriaethol i arfer awdurdod cyfreithlon mewn cymdeithas. Mae hyn yn ei gwneud yn hanfodol bod pob endid yn ei gyfarwydd yn gallu dangos pa mor briodol yw ei holl weithredoedd a bod peirianwaith yn ei le i annog a gorfodi pobl i lynu wrth werthoedd moesol a pharchu'r rheol gyfreithiol.

Mae'r chwe thema allweddol a ymgorfforir yn y **Cynllun Corfforaethol** ar gyfer 2013-17 yn gosod allan gwerthoedd y Cyngor a chaiff y rhain eu gwreiddio yng ngweithgarwch trawsnewidiol y Cyngor a'i weledigaeth i'r dyfodol ar gyfer eu cyflawni. O'r herwydd, mae'r Chwe Thema Allweddol yn cynnal y ffordd gorfforaethol o feddwl a chaiff pwysigrwydd llywodraethu da ei bwysleisio yn y Cynllun Corfforaethol.

Mae nifer o godau ymddygiad a phrotocolau yn eu lle fel rhan o'r **Cyfansoddiad** i sicrhau safonau uchel o ymddygiad ac ymarwedd. Ceir Polisi er Atal Twyll a Llygredd yn y Cyfansoddiad gydag is-gynlluniau yn eu lle. Mae hyn yn cynnwys Côt Ymddygiad Swyddogion, sy'n statudol. Bellach mae Cyfarwyddyd Lleol wedi'i gyhoeddi a'i anfon at yr holl staff.

Mae'r **Swyddog Monitro** yn gweithredu fel y swyddog arweiniol ar gyfer y **Pwyllgor Safonau**, gyda saith o'i naw aelod wedi'u penodi'n allanol a'r gweddill yn Aelodau Etholedig. Mae'r Pwyllgor yn datblygu ac yn cefnogi annibyniaeth a gwrthrychedd yn hytrach na llywodraethu gwleidyddol ac mae'n cyflawni hyn yn y ffyrdd a ganlyn:

- Adroddiad Blynyddol y Cadeirydd i'r Cyngor
- Rhaglen Waith yn cael ei chymeradwyo'n flynyddol gan y Cyngor
- Pedwar cyfarfod chwarterol a chymaint o gyfarfodydd arbennig fel bo rhaid er mwyn ymdrin â chyfeiriadau gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru a cheisiadau am ganiatâd arbennig
- Ymdrin ag unrhyw faterion a gyfeirir dan y Protocol Datrysiaid Lleol
- Ymdrin ag unrhyw gais lleol gan Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru am wybodaeth
- Hyfforddiant a datblygiad a drefnir gan y Pwyllgor Safonau ac/neu a gynhelir gan y Pwyllgor Safonau. Eleni canolbwyntiodd y Pwyllgor Safonau ar ddatblygu Cynghorwyr Tref. Yr hyn y canolbwyntir arno yn 2016/17 fydd dyfeisio hyfforddiant i'w gyflwyno i'r cynghorwyr newydd a gânt eu hethol ym Mai 2017.

Yn ategol at yr hyfforddiant i Aelodau, mae nodiadau briffio wedi'u cyhoeddi ar y meysydd pwnc a ganlyn:

- Gosod Tai Cyngor Lleol (Wrthi'n cael ei adolygu ar hyn o bryd i adlewyrchu'r Polisi Gosod newydd)
- Adran 25 Deddf Lleoliaeth 2011
- Caffael Cyhoeddus
- (Wrthi'n cael ei adolygu ar hyn o bryd i adlewyrchu'r Rheolau Gweithdrefn Contractau newydd)
- Rhyddid Gwleidyddol i Lefaru v Côt Ymddygiad
- Anrhegion a Lletygarwch
- Caniatâd arbennig
- Fforwm y Pwyllgor Safonau

Cynnal adolygiad blynyddol o dair **Cofrestr o ddiddordebau Aelodau** a chyhoeddi ei gasgliadau a nodyn cynghorol i'r holl Aelodau. Eleni mae Aelodau Annibynnol y Pwyllgor a gynhaliodd yr adolygiad hefyd wedi cysylltu â phob Aelod etholedig yn uniongyrchol yng nghyswllt unrhyw faterion penodol yn ymwneud â chofrestru eu diddordebau. Am y tro cyntaf hefyd rhoddir adborth ysgrifenedig i Gynghorwyr unigol ond gan fod gan y Pwyllgor Safonau hefyd gyfrifoldebau am Gynghorwyr Cymuned, bydd y cofrestri eleni'n canolbwyntio ar gymryd samplau archwilio o ddatganiadau o ddiddordeb mewn cyfarfodydd Cynghorau Cymuned. Cynhelir y broses hon wrth adnabod risgiau.

Yn y gorffennol un o nodweddion y Cyngor oedd ymddygiad gwael rhai aelodau ond mae'r gwelliant a dystiwyd yn ystod cyfnod y Comisiynwyr wedi parhau. Ym marn y Pwyllgor Safonau, mae hyn wedi dod yn duedd sydd wedi'i gwreiddio gydag un mater yn unig yn cael ei archwilio gan yr Ombwdsmon yn ystod 2015/2016. Barn Cadeirydd y Pwyllgor Safonau, a glywyd gan y Cyngor ar y 12fed o Fai 2016, oedd bod hunanreolaeth bellach yn gweithio'n effeithiol ym Môn.

Yn ogystal â'r uchod ceir cydweithio rhwng y ddau dîm rheoli trwy'r cyfarfodydd Penaethiaid ac mae'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth yn gweithredu fel swyddogion cyswllt i Benaethiaid Gwasanaeth i sicrhau cyfathrebu clir ar sut y caiff blaenoriaethau strategol/corfforaethol eu gweithredu yn y Gwasanaethau.

Mae Ynys Môn a Gwynedd hefyd yn dilyn proses recriwtio ar y cyd ar hyn o bryd i gael aelodau annibynnol newydd o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu nawr bod eu tymor yn y swydd wedi dod i ben.

Yn ystod 2016/17 parhaodd Archwilio Mewnol i weithredu'r safonau a osodir allan yn y 'Code of Practice for Internal Audit in Local Government in the United Kingdom, 2006' a gynhyrchwyd gan Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) yn ystod 2014/15. Mae'r Cylch Gorchwyl yn diffinio pwrpas, awdurdod a chyfrifoldeb y gwaith archwilio mewnol.

Egwyddor B:	Sicrhau natur agored ac ymgysylltiad cynhwysfawr â rhanddeiliaid
Thema Allweddol Berthynol:	Canolbwyntio ar y Cwsmer, y Dinesydd a'r Gymuned

Gan fod endidau'r sector cyhoeddus yn cael eu sefydlu a'u cynnal er lles y cyhoedd, dylai eu cyrff llywodraethu sicrhau natur agored yn eu gweithgarwch. Dylid defnyddio sianelau o gyfathrebu ac ymgynghori clir a dibynadwy i ymgysylltu'n effeithiol â phob grŵp o rhanddeiliaid, megis dinasyddion a defnyddwyr gwasanaeth unigol, yn ogystal â rhanddeiliaid sefydliadol.

Cynhelir pob **Pwyllgor Gwaith** a Chyfarfodydd y Cyngor yn gyhoeddus (ac eithrio pan fo eitemau eithriedig) a chaiff yr holl bapurau eu cyhoeddi ar wefan y Cyngor. Daw pob adroddiad i bwyllgor ag adroddiad eglurhaol, sy'n rhoi crynodeb o'r adroddiad, yr argymhellion sy'n ceisio caniatâd a rhesymeg dros wneud yr argymhelliad hwnnw, a hynny er mwyn dangos yr ymresymiad am y penderfyniadau a'r dystiolaeth.

Mae **Blaenraglen Waith** ar gyfer y Pwyllgor Gwaith a'r Pwyllgorau Sgriwtini ar gael yn gyhoeddus. Mae yno gyfnod amser clir ar gyfer cyflwyno, cyhoeddi a dosbarthu adroddiadau.

Fel gyda blynyddoedd blaenorol ac yn yr hinsawdd ariannol sydd ohoni, mae'r Cyngor yn cydnabod bod angen iddo weithio'n agos gyda'i bartneriaid allweddol yn y maes gwaith hwn er mwyn osgoi dyblygu ac i ddefnyddio'i adnoddau'n effeithiol.

Ceir tystiolaeth o ymgysylltu da ar lefel gwasanaeth sy'n dangos sut mae'r Cyngor yn rhannu ei benderfyniadau a cheir tystiolaeth o ddiwylliant cynyddol o ymddiriedaeth a dealltwriaeth gyda'i ddinasyddion e.e.

- Ymgynghori ar y Gyllideb
- Rhaglen Moderneiddio Ysgolion Cynradd a phenderfyniad
- Rhaglen Ymgynghori ar y Strategaeth Dai
- Rhaglen trawsnewid Gofal Cymdeithasol Oedolion Hŷn a phenderfyniad
- Ymgynghori ar Lesiant

Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn cydnabod mai 'nid da lle gellir gwell' piau hi o ran ehangu'r grŵp o ddinasyddion sy'n mynd ati i ymgysylltu (yn cynnwys grwpiau anodd eu cyrraedd). O'r herwydd, mae Uwch Swyddogion bellach wedi cydnabod y cyfleoedd i greu proses safonedig a symlach i ymgysylltu ar draws y sector cyhoeddus a'r trydydd sector.

Gan adeiladu ar lwyddiant prosiect peilot Seiriol ym Miwmares a'r cyffiniau, defnyddiwyd **model ymgysylltu cymunedol** fel sylfaen ar gyfer gwella agwedd Gorfforaethol at ymgysylltiad cymunedol. Mae'r model hwn yn hanfodol i adnabod y cymunedau a'r grwpiau hynny a fydd â diddordeb mewn cymryd cyfrifoldeb am gyflawni anghenion math lleol yn eu cymunedau. Ers dechrau ei ddefnyddio, mae'r model hwn wedi'i deilwrio i'w ddefnyddio mewn gwahanol waith ymgysylltu ac ymgynghori. Mae'r model hwn wedi'i gymeradwyo gan y **Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori** diwygiedig dan arweiniad Prif Weithrediad Cynorthwyol.

Sefydlwyd y Bwrdd hwn mewn cydweithrediad â phrosiect y trydydd sector *Lleisiau Cymunedol* i oruchwylio datblygiadau a sicrhau y byddir yn prynu i mewn. Wrth weithredu fel hyn, sicheir y ceir adlewyrchiad cywir o farn wahanol rhanddeiliaid ar draws Ynys Môn ac y gellir yna ei defnyddio wedi hynny i lywio'r broses gwneud penderfyniadau. Mae'r Bwrdd wedi goruchwylio nifer o ymarferion ymgysylltu ac ymgynghori effeithiol yn ystod 2016/17, gan gynnwys ymgynghori ar y Gyllideb ac ymarfer ymgysylltu mewn wyth ardal ym Môn a ofynnodd am farn dros 2,600 o bobl am eu cymunedau.

Mae'r Bwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori hefyd yn gweithredu ar draws Cyngorau yng nghyswllt yr ymgysylltiad a'r ymgynghoriad ac mae hyn yn gostwng y gwaith dyblygu, yn sicrhau gweithredu torfol wrth ymgysylltu ac mae'n gwella ein gwybodaeth am ardal fel Cyngor.

Daeth y Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus ar gyfer awdurdod lleol Ynys Môn yn gorff statudol dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015. Cytunodd y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus i weithio ar y cyd gyda'r Bwrdd a sefydlwyd ar gyfer ardal awdurdod lleol Gwynedd ac mae Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus ar y cyd wedi'i sefydlu ar gyfer Gwynedd a Môn. Mae'r Bwrdd wedi cyfarfod yn rheolaidd yn ystod blwyddyn ariannol 16/17 ac yn ystod y cyfnod hwn mae'r Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus wedi arwain ar waith cynhyrchu'r Asesiad o Lesiant Lleol i'r ardal.

Mae **Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus** Gwynedd a Môn wedi rhannu'r ardal gyfan yn 14 o ardaloedd llai - wyth yng Ngwynedd a chwech ym Môn. Cynhaliwyd gwaith ymchwil ar ran y Bwrdd ar bob un o'r 14 o ardaloedd i ddysgu a deall mwy am eu llesiant.

Cynhyrchwyd llyfryn gwybodaeth ar gyfer pob ardal, cynhaliwyd sawl sesiwn galw heibio a chafwyd holiadur ar lein fel bod trigolion yn cael dweud eu dweud am eu cymunedau.

Nod y gwaith ymchwil a'r sesiynau galw heibio oedd galluogi'r Bwrdd i lunio asesiad a fyddai, yn y pen draw, yn arwain at gynllun a fyddai'n canolbwyntio ar wella llesiant Gwynedd a Môn. Mae dwy ddogfen wedi'u creu – y naill ar gyfer Gwynedd a'r llall ar gyfer Môn ac maent yn adolygu'r wybodaeth a gasglwyd yn ogystal â barn trigolion. Y camau nesaf ar gyfer y Bwrdd Gwasanaethau Cyhoeddus fydd cynhyrchu a chyhoeddi Cynllun Llesiant ar gyfer yr ardal ac ynddo bydd y Bwrdd yn cytuno ar yr amcan torfol i wella llesiant yn yr ardal a'r camau y bydd y Bwrdd yn eu cymryd i gyflawni'r amcanion hyn. Rhaid i'r cynllun hwn gael ei gyhoeddi erbyn Ebrill 2018 a bydd yn seiliedig ar asesiad llesiant fel a nodir ac a weithredir uchod.

Er mwyn cynorthwyo'r Cyngor i gyfrannu at y nod corfforaethol o gyflawni '*gwaith rhagorol o ganolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned* (6 Thema Allweddol), mae Prosiect **Rhagoriaeth Gwasanaeth Cwsmeriaid** wedi'i sefydlu. Mae'n cyfrannu at drawsnewid y ffordd y mae'r Cyngor yn rhyngweithio â'i gwsmeriaid er mwyn rhoi gwasanaethau cost-ffeithiol ac amserol trwy sianelau mynediad effeithlon, a arweinir gan alw ac sy'n hunanwasanaethu.

Mae **Siarter Rhagoriaeth Gwasanaeth Cwsmeriaid** bellach yn gweithredu er Rhagfyr 2014 yn sgil ymgynghoriad â grwpiau o randdeiliaid rheng flaen, swyddogion, Aelodau Etholedig, staff ac undebau llafur. Yn y Siarter amlinellir ein haddewid i'r cwsmer ynghylch sut y byddwn yn ymdrin â'u ceisiadau. Mae hefyd yn amlinellu'r disgwyliadau sydd gennym o'n defnyddwyr gwasanaeth er mwyn sicrhau y ceir dealltwriaeth glir o'r cychwyn cyntaf. Ymhlith y gwerthoedd a gynhwysir yn y Siarter mae, 'rhoi'r cwsmer yn gyntaf' a dangos agwedd o 'fedru gwneud'. Yn unol â'i bolisi iaith, mae'r Cyngor wedi ymrwymo i sicrhau bod gwasanaeth ar gael yn newis iaith defnyddiwr y gwasanaeth (Cymraeg neu Saesneg).

Fel rhan o'r gwaith a gomisiynwyd gan y Bwrdd Rhagoriaeth mewn Gwasanaeth Cwsmeriaid a gynhaliwyd siop dirgel yn ystod 16/17 ystyried pa mor dda ac yn effeithlon mae gwasanaethau a delio â rhyngweithio a'r cwsmer. Ymarferiad siopwr cudd oedd yr ail ddarn o waith o'r fath a daeth i'r casgliad - "Ar y cyfan mae safon Gofal Cwsmer o fewn Cyngor Ynys Môn wedi gwella ers yr archwiliad diwethaf, fodd bynnag, mae lle i wella o" a gwelir argymhellion eu hadroddiad isod:

- fod holl negeseuon e-bost yn cynnwys llofnod yn rhoi manylion am enw a swydd y swyddog.
- Sefydlu ymatebion cydnabyddiaeth awtomatig i bob e-bost ar gael i'r cyhoedd fel, er enghraifft, housing@ynysmon.gov.uk
- pob swyddog sy'n gweithio mewn derbynfa i wisgo bathodynau enw yn hytrach na lanyards
- Fod swyddogion sy'n gyfrifol am ateb y ffonau yn ymwybodol o'r siarter gofal cwsmer.

Cynhaliwyd peilot **gweddarlledu** ym Mehefin 2014 a ariannwyd gan grant Llywodraeth Cymru ac a ddangosodd enghraifft gadarnhaol o sut mae Ynys Môn wedi datblygu ei agwedd o ran gweithredu'n electronig wrth ganolbwyntio ar ei gwsmeriaid / ddinasyddion, a hynny trwy weddarlledu'r Pwyllgor Gwaith, cyfarfodydd Cynllunio a Gorchmynion a'r Cyngor. Fel hyn mae hi byth ac mae hefyd yn ychwanegu at dryloywder gwneud penderfyniadau ac mae'n dwyn i mewn gynulleidfa lawer ehangach ar gyfer dadleuon.

Mae hon yn enghraifft effeithiol o raglen newid sianelau ac ymgyrch barhaus y Cyngor i roi sylw i adnewyddu democratiaeth.

Cynhaliwyd **arolwg staff** yn ystod gaeaf 2016/2017 a bydd y canlyniadau'n cael eu defnyddio i lywio gwahanol raglenni ar draws y Cyngor. Roedd canlyniadau'r arolwg yn galonogol gan ddangos fod y Cyngor wedi cymryd camau breision o ran llywio ein gweithlu, gwrando arnynt a'u cefnogi. Mae gwellianau wedi'u hadnabod gan staff a gweithredir rhain yn ystod 17/18

Mae trefniadau yn eu lle i ymgysylltu yn rheolaidd â Llywodraeth Cymru, Archwilio Allanol a rheoleiddwyr eraill a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru. Mae'r rhain wedi'u cryfhau'n sylweddol dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf a chânt eu cynnal gan y weinyddiaeth Newydd fel rhan o'r trefniadau llywodraethu parhaus.

Mae gwaith yn parhau ar fireinio'r **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol**. Rydym yn gwerthfawrogi barn staff ac Aelodau wrth gyfrannu at y rhaglen drawsnewid. Rhoddwyd cyfleoedd trwy ystod o fforymau lle mae staff ac aelodau wedi'u hannog i fynd ati i gymryd rhan weithgar. I Aelodau, mae sesiynau briffio anffurfiol, rheolaidd wedi'u cynnal ar ystod o bynciau. Mae hyn yn eu galluogi i ddeall yn well feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer sgrwtini cytbwys a gwneud penderfyniadau. Ar gyfer blwyddyn Cyngor 16/17, mae rhaglen lawn ac amrywiol ar gyfer sesiynau briffio misol.

Cyhoeddwyd adroddiadau blynyddol ar eu gwaith gan Sgrwtini yn ogystal â'r Pwyllgorau Safonau ac Archwilio. O Fehefin 2014, mae Aelodau Etholedig unigol hefyd wedi cyhoeddi adroddiadau blynyddol.

Mae trefniadau'n mynd yn ôl flynyddoedd ar gyfer ymgysylltu â gweithwyr: gydag Undebau Llafur trwy'r Pwyllgor Ymgynghorol ar y Cyd Lleol a chyfarfodydd llai ffurfiol ac wrth gyfathrebu â staff yn gyffredinol trwy e.e. bwletinâu staff misol. Ymgynghorir â chynnwys rheolwyr a staff yn y broses gwneud sawl penderfyniad fel rhan o'r agenda datblygiadol.

Cyflwynwyd **Polisi Pryderon a Chwynion** i'r Cyngor ar y 1af o Ebrill, 2013 ac mae'n rhoi pwyslais ar Ofal Cwsmeriaid, cofnodi'n systemataidd yr holl bryderon, datrysiad cynnar a dangos gwersi a ddysgwyd a gweithredu gwelliannau. Mae'r Polisi'n seiliedig ar Bolisi Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru fel sy'n ofynnol gan Lywodraeth Cymru.

Mae gennym Swyddog Gwasanaeth Cwsmeriaid canolog sy'n gweinyddu'r system a swyddogion cwynion ym mhob gwasanaeth ac sy'n gyfrifol am gydlyn ymatebion a, lle bo modd, hwyluso gwaith datrys yn gynnar faterion a godwyd.

Roedd nifer y cwynion ffurfiol yn gostwng yn gyson hyd at 2015/16 ers cyflwyno'r polisi newydd gan fod llawer o "bryderon" yn cael eu datrys yn gynnar ar lefel y gwasanaeth. Fodd bynnag, er bod nifer y pryderon a gofnodwyd wedi gostwng gan 70, cododd nifer y cwynion ffurfiol i 71, sef cynnydd o 12 o gymharu â'r nifer yr ymdriniwyd â hi yn 2015/16.

Cyfeiriwyd 13 o gwynion at yr Ombwdsmon yn ystod 2016/17 ond ni chymerwyd yr un i mewn i'w archwilio gan yr Ombwdsmon. Cyhoeddir gwybodaeth ystadegol am gwynion gwasanaeth yn fisol ar wefan y Cyngor ac mae hyn yn rhan o adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio sydd hefyd yn ymdrin ag unrhyw gwynion yr ymdrinnir â nhw dan y Polisi Chwythu'r Chwiban.

Egwyddor C:	Diffinio canlyniadau yn nhermau manteision economaidd cynaliadwy, cymdeithasol, diwylliannol ac amgylcheddol
Thema Allweddol Berthynol:	Yn canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned; wedi ymrwymo i bartneriaeth
	Cyflawni

Golyga natur ac effaith tymor hir llawer o gyfrifoldebau'r sector cyhoeddus y dylai ddiffinio a chynllunio canlyniadau a dylai'r rhain fod yn gynaliadwy. Dylai'r corff llywodraethol sicrhau bod ei benderfyniadau'n datblygu pwrpas yr endid, yn cyfrannu at fanteision a chanlyniadau bwriadedig ac yn aros o fewn terfynau awdurdod ac adnoddau. Mae mewnbyn gan bob grŵp o randdeiliaid, yn cynnwys dinasyddion, defnyddwyr y gwasanaeth a rhanddeiliaid sefydliadol yn hanfodol i lwyddiant y broses hon ac wrth gydbwysu gwahanol alwadau pan fyddir yn pennu blaenoriaethau ar gyfer yr adnoddau cyfyngedig sydd ar gael

Parhaodd Cynllun Corfforaethol 2013-17 (mabwysiadwyd Rhagfyr 2013) y Cyngor i arwain gwaith y Cyngor ar gyfer yr ardal leol yn ystod 2016/17. Dywedodd Swyddfa Archwilio Cymru fod y Cynllun yn disgrifio blaenoriaethau'r Cyngor yn gryno ac yn glir ac yn egluro sut mae'r blaenoriaethau'n adlewyrchu barn y cyhoedd yn ogystal â barn y Cyngor a phartneriaid eraill. Dylid darllen y Cynllun Corfforaethol ar y cyd gyda'r Cynllun Ariannol Tymor Canolog. Mae hwn yn tanlinellu'r adnoddau sy'n ofynnol i wireddu'r cynllun corfforaethol cyfredol a'r cynllun newydd sydd yn cael ei ddatblygu. Rhydd y Cynllun Corfforaethol fframwaith sy'n cynorthwyo i lunio cyllideb a fframwaith y gall yr Awdurdod asesu yn ei erbyn a rhoi cyfrif i'r gymuned ar lefel y cynnydd a wnaed yn erbyn targedau a osodwyd, a'u llywio yng nghyswllt meysydd i'w gwella ymhellach. Adolygir hefyd **Strategaeth Ariannol Tymor Canolog** yn flynyddol, yn unol â blaenoriaethau corfforaethol.

Mae pob gwasanaeth hefyd yn llunio **Cynllun Cyflawni Gwasanaeth** blynyddol sy'n dangos yn glir sut maent yn cyfrannu tuag at gyflawni ein blaenoriaethau corfforaethol. Mae pob cynllun gwasanaeth yn cynnwys mesurau i dystio sut y bydd gweithredoedd yn gwneud gwahaniaeth. Fel y dywedwyd, caiff cynlluniau gwasanaeth eu hadolygu'n flynyddol a chânt hefyd eu monitro'n rheolaidd trwy gynhyrchu cardyn sgorio chwarterol - sy'n edrych ar sut mae gwasanaethau'n cyflawni ar y blaenoriaethau yn eu cynllun. Adroddir i'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth, y Gweithgor ac i Sgriwtini ar y cardyn sgorio.

At hyn, caiff **gwasanaethau eu hadolygu** bob chwe mis - gan edrych yn benodol ar y gyllideb a gwariant ym Mehefin ac ar berfformiad a chanlyniadau yn Nhachwedd. Mae aelodau o'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth ac aelodau etholedig yn herio perfformiad gwasanaeth yn galed yn y sesiynau adolygu gwasanaeth a chytunir ar weithredoedd i roi sylw i faterion neu wella perfformiad yn erbyn targedau.

Mae partneriaeth a chydweithrediad yn hanfodol i'r ffordd y mae'r Cyngor yn ceisio cyflawni ei uchelgeisiau a'i raglen gorfforaethol. I Gyngor 'bychan' mae'n ffordd bwysig o greu capasiti ac mae'n sylfaenol i'n dull gweithredu o gyflawni blaenoriaethau ar y cyd. Credwn fod llwyddo i weithio mewn partneriaeth yn hanfodol i gyflawni gwasanaethau gwell i'n cwsmeriaid a Môn llwyddiannus. Bydd gwella llesiant ein dinasyddion dan y ddeddfwriaeth newydd yn dibynnu'n fwyfwy arnom yn gweithio mewn partneriaeth ag eraill.

Mae'r Cyngor yn cymryd rhan frwd mewn nifer o bartneriaethau strategol yn genedlaethol, rhanbarthol a lleol. Yn ddiweddar adolygwyd y rhesymeg dros fynd i bartneriaeth fel rhan o bolisi a chyfarwyddyd y bartneriaeth, ac mae'n dal yn wir:-

- Bod gwelliannau gwasanaeth i'w gweld i drigolion Ynys Môn ac na fydd darpariaeth gwasanaeth yn cael ei andwyo.
- Bod arbedion adnoddau i'r Cyngor ac mae model y gwasanaeth newydd arfaethedig yn rhoi gwasanaeth i drigolion sydd o leiaf cystal â'r gwasanaeth y mae'n bwriadu ei ddisodli.

Rhaglen datblygu economaidd, a sefydlwyd yn 2010 gan Gyngor Sir Ynys Môn yn sgil cau gwaith cyflogwyr mawr / colli gwaith (e.e. Alwminiwm Môn) yw **Rhaglen Ynys Ynni Môn**. Ei nod yw denu buddsoddiad strategol mawr a chymryd camau i leihau ei risg, a dylanwadu ar ddatblygwyr posib wrth alluogi'r economi, y bobl a'r busnesau i elwa.

Mae'r Rhaglen Ynys Ynni wedi dod ynghyd â phartneriaid y sector cyhoeddus, preifat a'r trydydd sector i weithio gyda'i gilydd i gyflawni ein gweledigaeth- "Datblygu Ynys Môn a Gogledd Cymru yn ganolfan ragoriaeth fyd-enwog mewn perthynas ag Ymchwil a Datblyg, Cynhyrchu a Gwasanaethu Ynni Carbon Isel gan greu cyfle unwaith mewn oes o ran creu swyddi twf economaidd a ffyniant trwy fanteisio ar nifer o brosiectau trawsnewidiol ym Môn".

Mae'r Rhaglen yn cydweithio gyda nifer o randdeiliaid allweddol i:

- Ddenu buddsoddiad strategol mawr a chymryd camau i leihau ei risg
- Dylanwadu ar ddatblygwyr posib
- Cefnogi gwaith datblygu cymunedau a phobl gystadleuol
- Cefnogi gwaith datblygu busnesau cystadleuol
- Cefnogi gwaith datblygu isadeiledd cystadleuol
- Gwireddu'r manteision y gall prosiectau mawr ddod a lliniaru effeithiau andwyol
- Gwneud y mwyaf o fanteision gwaddol tymor hir

Gan mai datblygiadau'r sector preifat sy'n werth sawl biliwn o bunnau yw'r rhain, mae'n hanfodol canolbwyntio ar y cwsmer er mwyn ennill hygrededd ac ymddiriedaeth cwmnïau trwy gynorthwyo i geisio lleihau'r risg i'w buddsoddiadau hynod sylweddol a chael uniad 'llyfn' o ran ymgysylltu â'r sector cyhoeddus a chael ei gefnogaeth. Mae'r sector hwn wedi galw am weithio mewn partneriaeth go iawn gyda Gweinidogion ac Uwch Swyddogion Llywodraeth y Deyrnas Unedig a Llywodraeth Cymru, Awdurdodau Lleol eraill yng Ngogledd Cymru, Addysg Bellach ac Uwch, darparwyr Sgiliau, y gadwyn gyflenwi a'r Trydydd Sector.

Mae brand y Rhaglen Ynys Ynni bellach yn cael ei hadnabod yn bell ac agos, a chydabyddir llwyddiant y Rhaglen a'i nodi fel arfer da o ran ymgysylltiad a llwyddiant y sector cyhoeddus a phreifat, gyda nifer o bobl yn gofyn sut mae Llywodraethiant y Rhaglen yn gweithio – ac mae hyd yn oed Hitachi yn Japan wedi bod mewn cysylltiad.

Mae Gwasanaethau Cymdeithasol Môn wedi ymrwymo i bartneriaeth sy'n gweithio'n lleol, isranbarthol, rhanbarthol a chenedlaethol er mwyn darparu allbynnau fydd o les i'r dinasyddion a'u cymunedau. Mae hyn wedi'i gydnabod fel cryfder mewn adroddiadau archwilio allanol i ni adeiladu arnynt. Mae Gwasanaethau Plant ac Oedolion yn parhau i gymryd rhan frwd yn holl raglenni Cymru Gyfan a Gogledd Cymru i wella gwaith cyflawni gwasanaethau cymdeithasol trwy gydweithrediad.

Mae trefniadau llywodraethu yn eu lle trwy **Gydweithredfa Gwella Gwasanaeth Cymdeithasol a Llesiant Gogledd Cymru** ac mae gan y **Bwrdd Partneriaeth Ranbarthol** raglen gynhwysfawr o welliant trwy gydweithrediad yn ei lle sy'n canolbwyntio ar y gofynion dan Ran 9 **Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant 2014**. Mae modd tystio ymhellach i ethos y bartneriaeth hon trwy gydweithrediad Gwasanaethau Cymdeithasol y Cyngor gyda Bwrdd Iechyd Prifysgol Betsi Cadwaladr trwy'r Bwrdd Cyflawni Integredig.

Mae'r **Gymraeg** yn ganolog i fywyd Môn ac mae'n rhan o'i threftadaeth ddiwylliannol, doreithog. Er mwyn hyrwyddo'r Gymraeg yn strategol ar lefel gymunedol, mae'r Cyngor wedi sefydlu [Fforwm Iaith](#) mewn cydweithrediad â'i bartneriaid allweddol. Mae ei rôl yn cynnwys nodi cyfleoedd ar gyfer prosiectau cydweithredol, cynorthwyo i asesu effeithiau prosiectau economaidd graddfa fawr ar y Gymraeg a sgriwneiddio gwaith y Cyngor wrth hyrwyddo materion iaith.

Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu **Strategaeth iaith Gymraeg** gyda'r nod o gynyddu'r defnydd a wneir o'r Gymraeg yn ein cymunedau i 60% erbyn 2021. Mae hyn, ynghyd â chwrdd â disgwyliaid safonau iaith y Gymraeg yn rhoi fframwaith cadarn i waith partneriaeth y dyfodol wreiddio'r defnydd a wneir o'r Gymraeg ar draws gwasanaethau a darpariaeth mewn cymunedau.

Egwyddor D:	Pennu'r ymyraethau sy'n angenrheidiol i wneud y gorau o gyflawni'r canlyniadau a fwriedir
Thema Allweddol Berthynol:	Arloesol, Uchelgeisiol ac Eangfrydig

Mae'r sector cyhoeddus yn cyflawni ei ganlyniadau bwriadedig trwy ddarparu cymysgedd o ymyraethau cyfreithiol, rheolaethol ac ymarferol. Mae pennu'r cymysgedd iawn o ymyraethau'n ddewis strategol o'r pwys mwyaf y mae'n rhaid i gyrff llywodraethol endidau'r sector cyhoeddus ei wneud i sicrhau eu bod yn cyflawni eu canlyniadau bwriadedig. Yr hyn sydd ei angen ar endidau'r sector cyhoeddus yw peirianwaith gwneud penderfyniadau cadarn i sicrhau bod modd cyflawni eu canlyniadau diffiniedig mewn modd fydd yn cael y cydbwysedd gorau rhwng amryfal fathau o adnoddau wrth barhau i sicrhau gweithrediadau effeithiol ac effeithlon. Mae'n rhaid adolygu'n barhaus benderfyniadau a wneir er mwyn sicrhau y gwneir y gorau o gyflawni canlyniadau.

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn **Gyfansoddiad** cydnabyddedig sy'n gosod allan yn glir sut mae'r Cyngor yn gweithredu a sut y gwneir penderfyniadau ac mae angen dilyn gweithdrefnau i sicrhau tryloywder ac atebolrwydd effeithlon.

Mae'r trefniadau ar gyfer dirprwyo penderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith i Aelodau unigol bellach wedi ennill eu plwyf ar draws yr Awdurdod yn sgil cyfarwyddyd a ailgyflwynwyd yn Awst 2013, a'r hydref hwnnw adolygodd rheolwyr ei effeithiolrwydd ymhellach.

Yn 2012, cyflwynodd y Cyngor systemau newydd i sicrhau ei bod yn hawdd cael gweld raglenni, papurau a chofnodion y Cyngor ac ers Mai 2013 mae aelodau a'r cyhoedd wedi cael y fantais lawn o gael gweld papurau pwyllgor a gwybodaeth ategol. At hyn, mae aelodau'n gallu defnyddio'r system electronig hon yn uniongyrchol yn ystod cyfarfodydd gan eu bod bellach wedi debyn gliniadur neu dablet.

Aelodau Etholedig sy'n **caniatáu Polisi ac yn gwneud penderfyniadau** ac mae'r cyfarfodydd yn agored i'r cyhoedd ac eithrio pan drafodir materion eithriedig gan Aelodau Etholedig dan Atodlen 12A Deddf Llywodraeth Leol 1972.

Mae'r Cyngor, sy'n cyfarfod o leiaf bedair gwaith y flwyddyn, yn cymeradwyo polisiâu cyffredinol ac yn gosod y gyllideb yn flynyddol. Mae'n cytuno ar ffurf Pwyllgorau'r Awdurdod (yn unol â darpariaethau Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 lle bo'n briodol), yn penodi arweinydd y Cyngor (sydd yn ei dro yn penodi Cabinet y Cyngor) ac yn cynnal yr holl swyddogaethau eraill a neilltuir iddo dan y Cyfansoddiad.

Mae llywodraethu gwleidyddol wedi'i wreiddio yn yr awdurdod dros y ddwy flynedd ddiwethaf. Gwnaed newidiadau penodol i'r cyfansoddiad, megis cyflwyno cyfnod pedair blynedd ar gyfer Arweinydd y Cyngor ac mae hyn wedi arwain at sefydlogrwydd gwleidyddol.

Wrth adeiladu ar y sylfeini hyn rydym bellach wedi creu strwythur sy'n caniatáu ar gyfer llywodraethu gwleidyddol effeithiol. Dengys y dystiolaeth o'r ddwy flynedd ddiwethaf broses o wneud penderfyniadau sy'n gweithio ac yn effeithiol, gyda pheirianwaith priodol ar gyfer sicrwydd.

Mae'r dull gweithredu'n cynnwys **y Cyngor, y Pwyllgor Gwaith, y Pwyllgor Archwilio, Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd, Cynllunio a Thrwyddedu, Sgriwtini, a'r Pwyllgor Safonau.**

Mae gan y **Cyngor** gyfrifoldeb am y fframwaith cyllideb a pholisi. Materion i'r Cyngor yw adroddiadau llywodraethu allweddol a'r Cyngor sy'n cytuno ar y gyllideb refeniw a chyfalaf blynyddol.

Y **Pwyllgor Gwaith** yw'r corff allweddol i wneud penderfyniadau ac mae'n cynnwys yr Arweinydd a chwe Deilydd Portffolio, sy'n cymryd cyfrifoldeb am y portffolios a ganlyn:

- Addysg
- Cynllunio a'r Amgylchedd
- Gwasanaethau Cymdeithasol a Thai
- Datblygu Economaidd, Twristiaeth a Hamdden
- Cyllid
- Priffyrdd, Eiddo a Rheoli Gwastraff
- Rheolwr Busnes Gweithredol a Thrawsnewid.

Mae Aelodaeth y Pwyllgor Gwaith wedi bod yn sefydlog ers iddo gael ei benodi ac mae ei effeithiolrwydd cynyddol yn dod yn amlwg. Er bod aelodaeth y Pwyllgor Gwaith wedi bod yn sefydlog, bu newid mewn portffolios, sydd wedi meithrin dealltwriaeth ehangach ymhlith y pwyllgor. Lle bo'n briodol, gall y Pwyllgor ddirprwyo pwerau gwneud penderfyniadau i'r Deilyddion Portffolio.

Mae'r Pwyllgor Archwilio yn rhan allweddol o fframwaith llywodraethu'r awdurdod. Mae gan y Pwyllgor ddau aelod lleyg cyfetholedig sy'n ehangu ei brofiad a'i wybodaeth annibynnol. Mae'r rhain wrthi'n cael eu hailhysbysebu gan fod cyfnod gwasanaethu aelodau lleyg cyfetholedig wedi dod i ben.

Mae'n rhoi sicrwydd annibynnol i'r Cyngor a'i swyddogion statudol ar ba mor ddigonol yw'r llywodraethu a'r fframweithiau rheoli risg, yr amgylchedd rheoli mewnol a chywirdeb yr adrodd ariannol. Wrth oruchwylio gwaith archwilio mewnol ac allanol a rheoleiddwyr eraill, mae'n gwneud cyfraniad pwysig i sicrhau fod trefniadau sicrwydd effeithiol yn eu lle.

Mae'r Pwyllgor yn cynnal hunanasesiad blynyddol o'i berfformiad sy'n llywio'i flaengynllun gwaith. Noda cyfarwyddyd newydd ar rôl Pwyllgorau Archwilio gan CIPFA rôl lywodraethu ehangach nac sydd wedi bod yr achos yn hanesyddol. Mae angen adlewyrchu mwy ar y rôl ehangach hon fel bod modd i'r Pwyllgor Archwilio egluro mwy ar ei rôl a'i gylch gorchwyl ar gyfer y Cyngor newydd. Bydd y gwerthusiad hwn yn cael ei arwain gan y Swyddog Adran 151.

Mae'r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn cyfarfod yn chwarterol ac mae'n gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth i Aelodau sy'n cynnwys; datblygiad Aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Cyngor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân sy'n gosod allan rolau a chyfrifoldebau. Mae'r Cadeirydd hefyd yn gweithredu fel Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r Pwyllgor wedi datblygu rhaglen waith flynyddol ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blynyddol y Cyngor, yn cynnwys adroddiad ar y Cynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru yn rhan gynhenid o'i waith, gan gynnwys datblygu Aelodau.

Mae dau **Bwyllgor Sgriwtini**; y naill yn ymwneud â gwaith mewnol y Cyngor – *Sgriwtini Corfforaethol*, a'r llall yn ymwneud â phartneriaethau allanol ac effaith y Cyngor ar ei gymunedau – *Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio*. Mae'r ddau bwyllgor hyn wedi ei gwneud yn bosib i Aelodau edrych ar y Cyngor, ei rôl a'i effaith yn gyfannol a chorfforaethol.

Mae aelodau'n cynrychioli Sgriwtini ar amryfal Fyrddau mewnol a grwpiau adolygu. Pwrpas hyn yw hyrwyddo cynhwysiad, ychwanegu gwerth at y drafodaeth ac adrodd yn ôl i'w Pwyllgor Sgriwtini ar gynnydd a chodi meysydd y gallai bod gofyn eu sgritineiddio'n ffurfiol.

Mae gwaith y **Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol** o ganolbwyntio ar berfformiad wedi cynnal y newid diwylliannol a chyfrannu'n sylweddol at lywodraethu gwell.

Mae gan y **Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio** rôl bwysig a hanfodol yn adolygu trefniadau a gweithgarwch ein partneriaeth, ac mae'n cau'r diffyg democrataidd y mae partneriaethau wedi'u beirniadu amdano. Dros y ddwy flynedd ddiwethaf mae wedi arwain gwaith llunio cofrestr y bartneriaeth, cylch gorchwyl a disgwyliadau llywodraethu a gyfyd o drefniadau partneriaeth.

Yn ystod 2016/17 comisiynodd y Cyngor adolygiad allanol o'n trefniadau sgritini er mwyn gwneud argymhellion i'w hystyried gan ein Cyngor newydd. Mae'r adolygiad yn amlygu'r angen am fabwysiadu gweledigaeth newydd i sgritini a chanolbwyntir mwy ar sut gall y swyddogaeth sgritini ychwanegu gwerth wrth lywodraethu'r Cyngor gyda mwy o bwyslais ar flaengynllunio gwaith a blaenoriaethu. Mae'r Cyngor hefyd yn paratoi ar gyfer sefydlu tri phanel sgritini sefydlog a fydd yn canolbwyntio ar –

1. Welliannau mewn Safonau Addysg
2. Sgriwtini Ariannol
3. Sgriwtini Gofal Cymdeithasol Plant

Mae aelodau o'r Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol yn cynnal cyfarfodydd briffio o flaen pob pwyllgor er mwyn paratoi trafodaeth a chanolbwyntio arni yng nghyfarfodydd ffurfiol y pwyllgor. Ystyrir bod hyn yn arfer da a'r bwriad yw parhau gyda'r trefniadau hyn yn 2017-2018.

Cyflawnwyd nifer o **allbynnau** gan Sgrwtini yn ystod y flwyddyn ddinesig ddiwethaf, sy'n mynd rhyw gymaint o'r ffordd i'n cynorthwyo i asesu'r effaith y mae'r swyddogaeth honno wedi'i chael yn lleol:

- **Blaenraglenni gwaith** - Mae arfer o flaenraglennu gwaith i gynnal gwaith y ddau bwyllgor sgrwtini wedi hen ennill ei blwyf. Mae'r rhaglenni hyn yn arf pwysig i gynorthwyo aelodau'r pwyllgor sgrwtini i flaenoriaethu eu gwaith ac maent wedi'u trafod gyda'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth a'r Penaethiaid Gwasanaeth. Mae'r ddau bwyllgor yn adolygu cynnwys eu blaenraglenni gwaith yn mhob cyfarfod er mwyn sicrhau eu bod yn parhau'n berthnasol a'u bod yn cael gwybodaeth gyson am flaenoriaethau lleol.
- **Cyfarfodydd pwyllgor** - cynhaliwyd cyfanswm o 18 cyfarfod o'r pwyllgor sgrwtini yn ystod 2016/17; deg cyfarfod o'r Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol ac wyth o'r Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio. Mae hefyd drefniadau cadarn yn eu lle i sicrhau amser priodol yn y Pwyllgor Gwaith i drafod materion y mae'r ddau bwyllgor wedi'u hystyried.

Mae modd crynhoi gwaith y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol yn bedwar prif thema:

- Perfformiad Gwasanaeth
- Gosod y gyllideb a pherfformiad y flwyddyn gyfredol
- Adroddiadau blynyddol (gwasanaethau cymdeithasol a llyfrgelloedd)
- Cynigion trawsnewid

Mae modd crynhoi gwaith y Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio yn bedair prif thema:

- Perfformiad y Bartneriaeth
- Adfywio economaidd a chysyniad yr Ynys Ynni (neu gynlluniau a pholisïau olynol).
- Materion trosedd ac anhrefn
- Ymdrin ag unrhyw fater nad oes modd i'r Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol ei ystyried
-

Sefydlodd y Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol ddau banel canlyniad sgrwtini yn 2016/17 i ystyried dau faes polisi – Diogelu corfforaethol, a Gosod Tai'r Awdurdod Lleol (Tai Gwag). Yn ystod y cyfnod hwn parhaodd y Pwyllgor Sgrwtini Partneriaeth ac Adfywio hefyd gyda'i waith parhaus trwy'r Grŵp Adolygu Cynnydd Ysgolion.

Mae aelodau'n cynrychioli Sgrwtini ar amryfal fyrddau a grwpiau adolygu mewnol. Pwrpas hyn yw hyrwyddo cynhwysiad, ychwanegu gwerth at y drafodaeth ac adrodd yn ôl i'w Pwyllgor Sgrwtini ar gynnydd a chodi meysydd y gallai bod gofyn eu sgrwtineiddio'n ffurfiol. Mae gwaith y **Pwyllgor Sgrwtini Corfforaethol** o ganolbwyntio ar berfformiad wedi cynnal y newid diwylliannol a chyfrannu'n sylweddol at lywodraethu gwell.

Mae'r ddau bwyllgor sgrwtini'n adrodd ar eu gweithgarwch i'r Cyngor yn ei gyfarfod blynyddol.

Mae trefniadau y cytunwyd arnynt yn galluogi'r Cyngor i gydymffurfio â gofynion statudol yng nghyswllt amddiffyn plant ac amddiffyn oedolion bregus. Cynorthwya gweithdrefnau recriwtio i sicrhau fod gweithwyr y Cyngor ac aelodau sy'n gweithio gyda phlant neu oedolion bregus yn cael eu gwirio i sicrhau eu bod yn addas i wneud hynny. Adolygwyd a chymeradwywyd y polisi Diogelu yn 2016.

Yn unol â'i gyfrifoldebau statudol, mae Polisi Iechyd a Diogelwch a gweithdrefnau cysylltiedig yn eu lle gan y Cyngor.

Er mwyn gyrru'r rhaglen newid a chyflawni'r Cynllun Corfforaethol, mae Fframwaith Rheoli Rhaglenni wedi'i sefydlu.

Mae dau **Fwrdd Rhaglen Trawsnewid Corfforaethol** wedi'u sefydlu bellach yn dilyn adolygiad o'r tri bwrdd gwreiddiol.

1. Bwrdd Prosesau Busnes a Thrawsnewid Llywodraeth, a
2. Bwrdd Gwella Gwasanaeth, Cymuned a Phartneriaethau

Mae gan y rhain olwg cyffredinol ar brosiectau blaenoriaeth uchel y mae'r Cyngor wedi ymrwymo i'w cyflawni ac y mae'n gyfrifol am osod cyfeiriad ar eu cyfer.

Mae'r naill Fwrdd Trawsnewid Corfforaethol a'r llall yn cynnwys cynrychiolwyr o'r ddau Bwyllgor Sgrwtini a'r Pwyllgor Gwaith, gan roi cyfle i nodi meysydd lle gall rôl yr Aelodau ychwanegu gwerth un ai at y Byrddau eu hunain neu drwy'r broses Sgrwtini. Yn y gorffennol agos, rhoddwyd i aelodau'r cyfle i ddod yn aelodau er mwyn cynyddu'r her a'r ymwybyddiaeth gorfforaethol trwy gyfleu'r negeseuon allweddol yn eu gwasanaethau.

Mae'r dull corfforaethol o reoli prosiectau a rhaglenni'n aeddfedu flwyddyn ar ôl blwyddyn yn sgil cryfhau ein trefniadau Llywodraethu. Mae Llywodraeth Cymru wedi nodi arfer da mewn rhai o'n rhaglenni e.e. Moderneiddio Ysgolion a'r hyn y mae wedi'i gyflawni hyd yn hyn. Mae'r Adolygiadau Gateway wedi cadarnhau fod y rhaglen ar y trywydd iawn i gwrdd â'i hamcanion. Mae'r Cyngor wedi integreiddio'r timau perfformiad corfforaethol a rheoli perfformiad er mwyn rhoi sylw pellach i reoli perfformiad a chyflawniad. At hyn, gweithredwyd yn gorfforaethol ddull cadarn o reoli rhaglenni a phrosiectau er mwyn sicrhau y cânt eu cyflawni lle ynghynt câi hyn ei weld yn faes gwendid.

Mae'r Cyngor wedi buddsoddi mewn Swyddfa Rheoli Rhaglenni Corfforaethol gyda Rheolwyr Prosiect yn gyfrifol am brosiectau penodol sydd wedi bod yn weithredol er 2013. Caiff hyfforddiant mewnol ei dargedu hefyd a chaiff yr holl brosiectau eu goruchwyllo gan y Rheolwyr Prosiect a phenodwyd y Pennaeth Trawsnewid Corfforaethol i'w swydd yn 2015 gyda cyfrifoldeb trosfwaol i edrych ar draws y byrddau, rhaglenni a phrosiectau.

Egwyddor E:	Datblygu capasiti'r endid, yn cynnwys gallu ei arweinyddiaeth a'r unigolion o'i fewn
Thema Allweddol Berthynol:	Gwerthfawrogi a Datblygu'n Pobl

Mae angen strwythurau ac arweinyddiaeth briodol ar endidau'r sector cyhoeddus, yn ogystal â phobl â'r sgiliau cywir, y cymwysterau a'r cywair meddwl priodol i weithredu'n effeithlon ac effeithiol a chyflawni eu canlyniadau bwriadedig o fewn y cyfnodau penodol. Rhaid i'r corff llywodraethol sicrhau fod ganddo'r capasiti i gyflawni ei fandad ei hun a gwneud yn siŵr bod polisïau yn eu lle i warantu bod gan reolwyr endid y capasiti gweithredol ar gyfer yr endid yn ei gyfanrwydd. Oherwydd y bydd unigolion a'r amgylchedd y mae endid yn gweithredu ynddo'n newid dros amser, bydd angen parhaus i ddatblygu capasiti'r endid yn ogystal â sgiliau a phrofiad arweinyddiaeth y staff unigol.

Mae'r Cyngor wedi Cyflawni **Siarter Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru ar gyfer Cefnogi Aelodau** i gydnabod y gwaith yr ydym wedi'i wneud i roi safon uchel o gefnogaeth i Aelodau i ymgymryd â'u gwahanol rolau, sy'n amrywio o arweinydd cymunedol i'w cyfrifoldebau arbennig yn y Cyngor.

At hyn, mae nifer o Aelodau wedi mynd am adolygiadau datblygiad proffesiynol ac mae anghenion hyfforddi wedi'u nodi o'r rhain. Yn ei ddyddiau cynnar ym Môn, gwelir bod datblygiad o'r fath yn allweddol i alluogi aelodau i fod yn fwy effeithiol yn eu rôl. Mae hyn wedi'i ymestyn ymhellach i gynnwys Aelodau Annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y mae eu perfformiad a'u hamcanion yn cael eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau. Yn ystod 2016/17, parhaodd yr arfer hwn i gael ei wreiddio. Caiff hyfforddiant aelodau ei fonitro gan Bwyllgor Gwasanaethau Democraataidd y Cyngor.

Dros y 12 mis diwethaf mae'r Cyngor wedi parhau i ddefnyddio'r sesiynau briffio i aelodau sydd bellach wedi ennill eu plwyf, sef sesiynau briffio ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu gwerthfawrogiad a dealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn dadleuon a sgriwtini pellach mewn fforymau cyhoeddus.

Mae gan y Cyngor **Strategaeth Pobl** a adolygwyd yn annibynnol yn 2016. Cadarnhaodd yr adolygiad annibynnol hwnnw fod y strategaeth yn parhau'n "addas i bwrpas" i fynd â'r Cyngor ymlaen i 2020 wrth iddi barhau i gefnogi gweledigaeth y Cyngor a rhoi fframwaith ar gyfer symud ein rheolaeth o bobl ymlaen.

Mae gan y Strategaeth Pobl bum blaenoriaeth allweddol:

- Recriwtio a chadw'r gorau o ran bod yn arloesol, uchelgeisiol ac eangfrydig
- Ysbrydoli rhagoriaeth gwasanaeth (canolbwyntio ar y cwsmer, y dinesydd a'r gymuned)
- Creu effeithlonrwydd sefydliadol (proffesiynol a threfnus)
- Ymgysylltu â'n Talent, ei ddatblygu a'i reoli (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)
- atblygu sgiliau a chapasiti ein gweithlu (gwerthfawrogi ein pobl a'u datblygu)

Ceir fforwm Rheolwyr Canol bywiog ac mae'r **Clwb Sbardun** yn darparu sesiynau dysgu ysbrydoledig sy'n agored i'r holl staff. Fel rhan o'r gweithgarwch ar y Cynllun Trawsnewid a gweithgarwch ymgysylltu â staff, rhoddwyd i unigolion ar draws yr awdurdod gyfle i weithio ar brosiectau a strategaethau corfforaethol.

Mae'r **seremoni gwobrwyo staff** wedi parhau i gydnabod, dathlu, a hyrwyddo llwyddiannau staff y Cyngor. Bob dydd mae'n staff yn gweithio'n galed i gyflawni gwasanaethau cyhoeddus i bobl Môn, ac mae gwobrwyo staff yn gyfle i arddangos gwaith da a dangos faint yr ydym yn gwerthfawrogi ein pobl. Mae chwe categori o wobrau sy'n efelychu'r '*Chwe Thema Allweddol*'. Yn ystod 2016 cafodd y seremoni ei hymestyn i gynnwys gwobr cydnabod staff i'r rhai hynny sydd wedi ennill cymhwyster proffesiynol a chyflwyno gwobrau gwasanaeth hir.

Y Prif Weithredwr Cynorthwyol oedd yn arwain ar weithredu arolwg staff 2016. Cyhoeddir y canlyniadau trwy Monitor (Ebrill 2017) a dangosant fod –

- 90% o staff yn mwynhau eu gwaith gyda
- 95% yn gwybod yr hyn a ddisgwylir ohonynt ac o'r rhai a ymatebodd
- Teimla 53% y cânt eu gwerthfawrogi gan y Cyngor (mae hyn yn cyd-fynd â chanlyniadau 2013).
-

Fodd bynnag, ymddengys fod llai o ddealltwriaeth ymhlith ein staff o'r hyn sy'n digwydd yn gorfforaethol gyda 34% yn unig yn teimlo nad oes ganddynt lawer o wybodaeth am yr hyn sy'n mynd ymlaen yn y Cyngor yn gyffredinol.

Casglwyd Sylwadau ychwanegol gan yr arolwg hefyd gan 193 o ymatebwyr yn hysbysu'r sefydliad o ble mae angen gwneud mwy o waith. Ar adeg ysgrifennu'r adroddiad hwn mae'r Uwch Arweinyddiaeth yn ystyried ei hymateb i'r materion hyn a beth sydd angen ei wneud er mwyn gwella ein dealltwriaeth gyfunol o'r hyn sy'n digwydd yn gorfforaethol. Arddangosiad o hyn yw'r ffordd y mae'r Prif Weithredwr wedi arwain y sesiynau staff (12 i gyd) i gyflwyno disgygliadau'r cynllun corfforaethol arfaethedig.

Mae gan y Cyngor **Gynllun Cydraddoldeb 2016-2020** strategol a fabwysiadwyd gan y Pwyllgor Gwaith sy'n amlygu'n hymrwymiad i gydraddoldeb, wrth ddarparu gwasanaethau ac fel cyflogwr mawr, ac i gael gwared ag arfer o wahaniaethu'n annheg ac anghyfreithlon yn ein holl bolisiau, gweithdrefnau ac arferion. Yn ei adroddiad monitro blynyddol i'r Comisiwn Cydraddoldeb cynhwysir cynnydd ar ei flaenoriaethau allweddol ac mae'r Cyngor yn aelod allweddol o rwydwaith Cydraddoldeb Gogledd Cymru.

Mae ymgysylltiad mewnol yn hanfodol i ddatblygu diwylliant 'Tîm Môn' ac mae angen mireinio ymhellach **Fframwaith Cyfathrebu Mewnol** er mwyn galluogi a sicrhau fod Swyddogion ar bob lefel yn y Cyngor yn cymryd mwy o ran:

- Cyfarfodydd Penaethiaid misol
- Cynhadledd Rheolwyr Chwarterol
- Clwb Sbardun
- Sesiynau Briffio Aelodau
- Gweithdai Thematig (h.y. y gyllideb)
- Cyfarfodydd Rheoli Gwasanaeth
- Adolygiadau Gwasanaeth Blynyddol

- Cyfarfodydd Tîm
- Goruchwyliaeth Un i Un
- Arfarnu gweithwyr
- Cynlluniau awgrymiadau staff
- Defnyddio Y Ddolen i gael gwybodaeth gyson am gynlluniau corfforaethol
- Defnyddio Medra Môn fel newyddlen

Er bod cyfathrebu mewnol, corfforaethol wedi gwella'n sylweddol dan arweinyddiaeth yr Uwch-dîm Arweinyddiaeth - y teimlad o hyd yw bod angen i'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth fod yn fwy gweladwy a gwella'i ddulliau cyfathrebu gyda staff sy'n is na Rheolwyr a chyda'r staff hynny a leolir y tu allan i bencadlys y Cyngor, a hynny trwy dechnolegau newydd cyfryngau cymdeithasol ac wyneb yn wyneb.

Mae'r sesiynau briffio, anffurfiol, rheolaidd i Aelodau (a nodwyd yn gynharach) yn ei gwneud yn bosib cael gwell dealltwriaeth o feysydd gwaith penodol ac yn caniatáu iddynt baratoi ar gyfer proses o sgrwtini a gwneud penderfyniadau cytbwys.

Rydym yn Gyngor dwyieithog llwyr ac mae cyfran uchel o'n staff a'r rhan fwyaf o'n haelodau yn Gymry Cymraeg iaith gyntaf. O'r herwydd, cynhyrchir yr holl ohebiaeth gorfforaethol yn ddwyieithog, gan roi i staff ac aelodau'r gallu i gyfathrebu yn eu dewis iaith. Cefnogir siaradwyr nad ydynt yn rhugl eu Cymraeg i wella eu sgiliau iaith mewn amgylchedd cynhwysol.

Egwyddor F:	Rheoli risgiau a pherfformiad trwy reolaeth fewnol, gadarn a rheolaeth ariannol, gyhoeddus, gref
Thema Allweddol Berthynol:	Proffesiynol a Threfnus

Mae angen i gyrff llywodraethol endidau'r sector cyhoeddus sicrhau bod yr endidau y maent yn eu goruchwyllo wedi gweithredu - ac yn gallu cynnal - system o reoli perfformiad effeithiol sy'n hwyluso gwaith cyflawni gwasanaethau cynlluniedig yn effeithiol ac effeithlon. Mae rheoli risg a rheolaeth fewnol yn rhannau pwysig ac annatod o system rheoli perfformiad ac yn hanfodol i gyflawni canlyniadau. Maent yn cynnwys proses barhaus wedi'i llunio i nodi risgiau sylweddol wrth gyflawni canlyniadau endid a rhoi sylw i'r risgiau hynny.

Mabwysiadwyd y **Polisi Rheoli Risg** gan y Pwyllgor Gwaith ar y 26ain o Fai 2015 ac mae'r Polisi a'r Cyfarwyddyd cysylltiedig wedi'u huwchlwytho i Monitor (rhyngwyd y Cyngor). Yr hyn y mae'r dogfennau hyn yn eu gwneud yw cysoni'r fframweithiau Rheoli Risg a Rheoli Perfformiad.

Mae'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth yn adolygu y **Gofrestr Risg Gorfforaethol** ar sail chwarterol. Mae disgwyl i wasanaethau ddiweddarau eu cofrestru risg yn chwarterol gyda risgiau "coch" neu "ambr" yn cael eu trosglwyddo'n uwch i'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth iddyn nhw ystyried eu cynnwys ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol.

Yn ystod 2016/2017 cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ddau ddiweddariad ar y Gofrestr Risg Gorfforaethol ac yn ystod y flwyddyn mae gwaith wedi bod yn mynd rhagddo ar reoli risgiau Partneriaeth.

Mae Fframwaith Rheoli Perfformiad yn ei le yn cynnwys cardiau sgorio chwarterol, heriau hanner blwyddyn i Wasanaethau ac adroddiadau rheolaidd i'r Pwyllgor Gwaith ac i Sgriwtini. Mae'r fframwaith yn parhau i esblygu a chanolbwyntio ar waith hunanasesu Penaethiaid Gwasanaethau, ac ar feysydd allweddol risg a throsglwyddo. Mae hefyd yn canolbwyntio ar wella ar adrodd am wybodaeth am y gweithlu a gwybodaeth ariannol. Yn ystod 2015, cynhaliwyd cyfres o Adolygiadau Gwasanaeth oedd yn ymwneud ag –

- (i) Arbedion a Chyllidebau Gwasanaeth (Mehefin-Gorffennaf 2016)
- (ii) Perfformiad (Tachwedd-Rhagfyr 2016)

Er ein bod wedi sefydlu dulliau gweithredu cryf i sicrhau llywodraethiant effeithiol ar gyfer partneriaethau newydd, mae angen cryfhau trefniadau llywodraethu ar gyfer rhai o'r trefniadau partneriaeth mwy hanesyddol. Blaenoriaeth ar gyfer 2016 sydd wedi'w wireddu oedd datblygu Polisi Partneriaeth sydd yn rhoi fframwaith ar gyfer rheoli partneriaethau (rhai sydd eisoes yn bodoli a rhai newydd) yn effeithiol a rhoi arweiniad i'r unigolion hynny sy'n ymwneud yn uniongyrchol â phartneriaethau. At hyn, mae y polisi'n amlinellu'r disgwyliadau llywodraethu i sicrhau y bydd y partneriaethau y mae'r Cyngor yn ymwneud â nhw yn cael eu rheoli'n effeithlon ac effeithiol, gan ganolbwyntio ar weithredoedd a chanlyniadau sy'n cefnogi'r Cyngor i gyflawni ei nodau a'i amcanion strategol.

Cyhoeddir Adroddiad ar Berfformiad yn Flynyddol, gan wneud cyfrif am berfformiad a meincnod gydag Awdurdodau eraill, erbyn 31ain o Hydref bob blwyddyn.

Mae caffael yn rhan hanfodol o gyflawni gwasanaeth ym Môn gyda'r gwaith o ddarparu gwasanaeth mawr wedi'i allanoli e.e. cefnogaeth ymgynghorol addysg a phriffyrdd, gwastraff. Cynhaliwyd gan KPMG waith archwilio cenedlaethol Llywodraeth Cymru ynghylch ffitrwydd yn 2014 ac amlygwyd rhai materion sylweddol i'r Cyngor roi sylw iddynt. Sefydlwyd prosiect ffurfiol i roi sylw i'r gweithredoedd a amlygwyd yn yr adroddiad. Mae'r prosiect wedi rhoi sylw i'r materion pwysig h.y. datblygu strategaeth gaffael gorfforaethol, polisi a strategaeth rheoli contractau yn ogystal â rhoi hyfforddiant ar Reolau'r Weithdrefn Contractau a Deddfwriaeth Gaffael newydd yr UE i'r holl staff sy'n gyfrifol am gaffael.

Rhoes y Pwyllgor Gwaith ei gymeradwyaeth i'r **Cynllun Ariannol Tymor Canol (CATC)** am y cyfnod 2017/18 i 2019/20 ym Medi 2016. Adnabu'r CATC yr arbedion posib yr oedd eu hangen dros y cyfnod tair blynedd gan osod y strategaeth ar gyfer cyllideb 2017/18. Rhoes y Cyngor llawn ei gymeradwyaeth i'r gyllideb ariannol yn ei gyfarfod ar yr 28ain o Chwefror 2017. Roedd y gofyn i wneud toriadau ac arbedion i'r gyllideb yn rhan ganolog o waith gosod y gyllideb gyda tharged arbedion o fewn y flwyddyn o £2.586m yn angenrheidiol er mwyn cydbwysu'r gyllideb. Diweddarwyd y CATC bryd hynny, unwaith y cwblhawyd cyllideb 2017/18, ac fe adnabu y byddai gostyngiadau i'r gyllideb yn y dyfodol yn amrywio o £3.2m (y sefyllfa orau) i £8.8m (y sefyllfa waethaf). Noda'r cynllun a ddiweddarwyd bod angen parhau i ganolbwyntio ar ostwng y gyllideb a nodi rhagor o arbedion dros y tair blynedd nesaf er mwyn sicrhau sefydlogrwydd ariannol y Cyngor yn y dyfodol.

Cynhaliwyd Proses Cynllunio'r Gyllideb o Fai 2016 hyd Chwefror 2017. Roedd hyn yn cynnwys ymgynghori gyda grwpiau statudol, yn cynnwys y Fforwm Ysgolion, Cynghorau Tref a Chymuned, a busnesau, yn ogystal ag a rhanddeiliaid eraill megis Llais Ni a Fforwm y Bobl Hŷn. Roedd hyn hefyd yn cynnwys ymgynghori'n helaeth â'r Cyhoedd. Rhoddwyd ystyriaeth gan y Pwyllgor Gwaith i'r sylwadau a wnaed yn ystod yr ymgynghoriad wrth iddynt lunio eu cynigion ar gyfer y gyllideb derfynol ac arweiniodd at rai cynigion yn cael eu tynnu'n ôl neu'n cael eu diwygio.

Mae'r Cyngor wedi parhau i ddatblygu a gwreiddio strwythurau, systemau, prosesau a chefnogi trefniadau i sicrhau eu bod yn cefnogi galwadau Awdurdod Lleol yn yr 21ain ganrif. Mae trefniadau ffurfiol yn eu lle i reoli perfformiad, arian, rhaglenni a contractau sy'n cyfrannu at gynnal elfennau allweddol llywodraethu.

Cyflwynwyd **adroddiadau ariannol chwarterol** (Refeniw a Chyfalaf) i'r Pwyllgor Gwaith yn ystod 2016/17 oedd yn cynnwys cyllideb yn erbyn mesuriadau gwirioneddol yn ogystal â rhagamcan o'r sefyllfa ar ddiwedd y flwyddyn, sydd hefyd yn cynnwys amrediad o wybodaeth a chynllun ariannol gyda mesuriadau cywirol i ddod â'r cyllidebau'n ôl dan reolaeth pe bai angen. Mae trefniadau Rheoli Trysorlys y Cyngor yn dilyn ymarfer proffesiynol a chânt eu hadolygu'n rheolaidd gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu, y Pwyllgor Gwaith a'r Cyngor llawn.

Dengys Hunanasesiad Archwilio Mewnol yn erbyn Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus fod y gwasanaeth yn cael ei gyflawni i'r safonau gofynnol. Nodir mewn cynllun gweithredu y meysydd lle gofynnir am ragor o welliant a bydd yn cael ei rannu gyda'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym Mehefin 2017 fel rhan o'r broses adolygu ar gyfer cytuno ar y Datganiad Llywodraethu Blynyddol terfynol.

Cyflwynwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar yr 21ain o Fedi 2016, adroddiad Canfyddiadau Archwilio Allanol ar gyfer 2015/16 gan adlewyrchu fod y cyfrifon a baratowyd yn farn gywir a theg, bod y cyfrifon wedi'u paratoi'n dda, nid oedd addasiadau wedi cael effaith ar gronfeydd wrth gefn y Cyngor, nid oedd camddatganiadau nad oedd heb eu haddasu i'r Aelodau eu hystyried a rhoddwyd barn archwiliwr annibynnol o ran y datganiad o gyfrifon a'r gwerth am arian.

Cyflwynodd y cynllun gweithredu ychydig o argymhellion i wella prosesau ariannol a rheolaethau mewnol, sydd wedi'u derbyn gan y Rheolwyr ac maent yn y broses o gael eu gweithredu.

Mae'r **strategaeth caffael** wedi'i datblygu ac mae'n allweddol i lwyddiant parhaus yr Awdurdod wrth gaffael cynhyrchion a gwasanaethau. Yn unol ag argymhellion KPMG ynghylch yr adroddiad o ran ffitrwydd yn 2014, mae'r tîm Caffael wedi datblygu polisïau newydd a strategaeth rheoli contractau a'u rhoi yn eu lle, yn ogystal ag adolygu'r weithdrefn gontractau. Cyflawnodd brosiect caffael cychwynnol gwerth £500k o arbedion mewn arian ac mae'r ail brosiect caffael bellach wedi cael ei thraed dani a'r disgwyl yw y ceir arbedion. Fodd bynnag, ar gydymffurfio â rheolau'r weithdrefn gontractau y byddir yn canolbwyntio.

Cadarnhaodd y **Dystysgrif Cydymffurfio Flynyddol** bod y Cyngor wedi cydymffurfio â'i gyfrifoldebau yng nghyswllt adrodd yn ariannol, defnyddio adnoddau, cynllunio gwelliant a rheoli perfformiad.

Mae'r Cyngor wedi gwneud cynnydd sylweddol ar **lywodraethiant gwybodaeth** dros y ddwy flynedd ddiwethaf ond mae'n parhau'n flaenoriaeth. Dan arweinyddiaeth yr Uwchberchennog Risg Gwybodaeth, mae nifer fawr o staff wedi cael hyfforddiant gorfodol ar **warchod data** a chaiff cyrsiau gloymi blynyddol eu trefnu'n flynyddol.

Yn sgil archwiliad dilynol yn 2015 gan Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth, amlygwyd bod y trefniadau a roddwyd yn eu lle gan yr Uwch-dîm Arweinyddiaeth yn dangos fod parodrwydd corfforaethol i gydymffurfio â materion llywodraethiant gwybodaeth yn flaenoriaeth er ei fod yn parhau'n bryder. O gydnabod ei bwysigrwydd, mae'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth hefyd yn cydnabod y risgiau cysylltiedig o Swyddogion ac Aelodau ddim yn cydymffurfio â pholisiau a gweithdrefnau corfforaethol. Enghraifft o hyn yw'r ymateb i geisiadau Rhyddid Gwybodaeth o fewn amser sydd wedi'u hamlygu trwy'r cardyn sgorio corfforaethol. Yn sgil hyn, mae'r Cyngor wedi datblygu rhagor ar eu dull gweithredu rheoli risg gwybodaeth ac mae'r Grŵp Llywodraethiant Gwybodaeth Corfforaethol yn rhoi arweinyddiaeth ar y materion hyn.

Edrychodd yr **Adroddiad Perfformiad** (Adolygiad o Berfformiad) a gymeradwywyd gan y Cyngor Sir yn Hydref 2016 yn ôl i asesu sut y bu i ni berfformio yn erbyn y blaenoriaethau a'r targedau fel y'u nodir yn ein **Dogfen Cyflawni Blynyddol 2015/16** sy'n cyflawni blaenoriaethau a phrif nodau ein Cynllun Busnes Corfforaethol 2013/17. Cafodd hwn ei asesu gan Swyddfa Archwilio Cymru yn ei Lythyr Asesu Gwelliant gan fod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau adrodd ar welliant dan y Mesur ac wedi gweithredu'n unol â chyfarwyddyd Llywodraeth Cymru.

Egwyddor G:	Gweithredu arferion da mewn tryloywder, adrodd ac archwilio i gyflawni
Thema Allweddol Berthynol:	Proffesiynol a threfnus

Yr hyn yw atebolrwydd yw sicrhau fod y rhai hynny sy'n gwneud penderfyniadau ac yn cyflawni gwasanaethau yn atebol amdanynt, er bod ystod a chryfder gwahanol berthnasoedd atebolrwydd yn amrywio ar wahanol fathau o gyffwrdd llywodraethu. Nid yn unig y mae atebolrwydd effeithiol yn ymwneud ag adrodd ar weithredoedd a gwblhawyd, ond mae hefyd yn sicrhau y gall rhanddeiliaid ddeall ac ymateb wrth i'r endid gynllunio a chynnal ei weithgarwch mewn modd tryloyw. Mae archwilio allanol a mewnol yn cyfrannu at atebolrwydd effeithiol

Mae'r holl **raglenni a'r adroddiadau ar gael ar Wefan y Cyngor** oni bai ei bod yn cynnwys gwybodaeth eithriedig. Mae hyn yn cynnwys gwybodaeth am 'ddatganiadau o ddiddordeb' a wneir mewn cyfarfodydd.

Cyhoeddir Cofrestr Diddordebau'r Aelodau ar Wefan y Cyngor hefyd.

Fel y nodwyd yn flaenorol yn Adran D, mae dau **Bwyllgor Sgriwtini**; y naill yn ymwneud â gwaith mewnol y Cyngor - *Sgriwtini Corfforaethol*, a'r llall yn ymwneud â phartneriaethau allanol ac effaith y Cyngor ar ei gymunedau - *Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio*. Mae'r ddau bwyllgor hyn wedi galluogi i Aelodau edrych ar y Cyngor, ei rôl a'i effaith mewn modd cyfannol a chorfforaethol.

Mae'r **Pwyllgor Gwasanaethau Democrataidd** yn gyfrifol am adolygu'r gefnogaeth i Aelodau sy'n cynnwys; Datblygu aelodau, adnoddau staffio, cyfleusterau, a sicrhau ei bod yn ddigonol. Rhoddwyd i Gadeirydd y Pwyllgor ddisgrifiad swydd penodol, ac mae gan aelodau'r pwyllgor ddisgrifiad swydd ar wahân, sy'n gosod allan rolau a chyfrifoldebau. Y Cadeirydd, hefyd, yw'r Pencampwr Datblygu Aelodau ac mae'n cymryd rhan yng nghyfarfodydd rhwydwaith Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru lle rhennir arfer gorau.

Mae'r **Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu** yn cyfarfod yn rheolaidd i ystyried effeithlonrwydd rheolaeth fewnol, gwaith rheoli risg a threfniadau llywodraethu'r Cyngor. Mae'n monitro gwaith archwilwyr ac arolygwyr allanol a mewnol, yn monitro perthynas rhwng archwilwyr a staff ac yn monitro'r ymatebion i argymhellion archwilio ac arolygu. Mae nifer o Aelodau wedi cynnal adolygiadau datblygiad proffesiynol ac fe nodwyd anghenion hyfforddi o'r rhain. Bellach, mae hyn wedi'i ymestyn i gynnwys Aelodau annibynnol o'r Pwyllgor Safonau y caiff eu perfformiad a'u hamcanion eu hadolygu gan Gadeirydd y Pwyllgor Safonau.

Datblygodd y Pwyllgor raglen waith ar gyfer 2016/17 ac mae'r Cadeirydd yn adrodd yn flynyddol i Gyfarfod Cyffredinol Blynyddol y Cyngor, yn cynnwys adroddiad ar Gynllun Datblygu Aelodau. Mae themâu sy'n gysylltiedig â Siarter Datblygu Aelodau Cymdeithas Llywodraeth Leol Cymru a ddyfarnwyd i'r Cyngor yn rhan annatod o'i raglen waith.

Mae'r Cyngor wedi parhau gyda'r arfer o gynnal sesiynau briffio aelodau'n unig yn fisol ar ddatblygiadau mawr / strategaethau allweddol a chynigion y gyllideb. Mae hyn wedi bod yn ddefnyddiol i gynyddu'r gwerthfawrogiad a'r ddealltwriaeth ehangach o wahanol gynlluniau cyn rhagor o drafodaethau a sgritini mewn fforymau cyhoeddus.

Mae gan y Cyngor berthynas gwrthrychol a phroffesiynol gyda'i archwilwyr allanol a'i arolygwyr statudol, fel y tystir gan yr Adroddiad Gwelliant Blynyddol. Mae modd gweld hwn ar wefan y Cyngor neu Swyddfa Archwilio Cymru. Bydd yr Uwch-dîm Rheoli, Aelodau a swyddogion o Archwilio Mewnol a Thrawsnewid Corfforaethol yn cyfarfod yn rheolaidd â rheoleiddwyr allanol i drafod y Gofrestr Risg Gorfforaethol, datblygiadau allweddol, canfyddiadau'r holl adroddiadau allanol ac i roi diweddariad ar gynnydd a wneir i weithredu argymhellion.

Dros y blynyddoedd diwethaf, mae'r Cyngor wedi llwyddo i reoli a gwerthuso'i hun yn rheolaidd ac, yn sgil hynny, mae barn rheoleiddwyr wedi bod yn gadarnhaol o ran parodrwydd i gyflawni.

Yn eu tystysgrif cydymffurfio flynyddol (Tachwedd 2016) datgan Swyddfa Archwilio Cymru:

"Rwyf o'r farn bod y Cyngor wedi cyflawni ei ddyletswyddau dan adran 15(6) i (9) y Mesur a'i fod wedi gweithredu'n unol â chanllawiau Llywodraeth Cymru yn ddigonol i gyflawni ei ddyletswyddau."

At hyn, nododd Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Gofal Cymru, yn eu hadroddiad diweddar (Adroddiad Arolwg Gwasanaethau Plant– Mawrth 2017) bod y Gwasanaethau Plant wedi bod yn gweithio mewn cyfnod o newid sylweddol yn wyneb y ddeddf gwasanaethau cymdeithasol a llesiant newydd a bod

"uwch reolwyr yn derbyn canfyddiadau'r arolygwyr a'u bod yn ymrwymedig i gyflawni'r gwelliannau angenrheidiol."

Yn y cyd-destun hwn, mae'r Cyngor yn llwyr ymwybodol o'r angen i ymateb yn adeiladol i argymhellion Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru ac mae wedi llunio cynllun gwaith cynhwysfawr. Cyfrifoldeb y Prif Weithredol Cynorthwyol fyddai arwain a chyflawni yn erbyn y cynllun hwn, a hynny mewn cydweithrediad â Phennaeth y Gwasanaethau Plant. Gan oruchwylio'r gwaith hwn a chydabod ei bwysigrwydd, byddai'r Uwch-dîm Arweinyddiaeth yn mynd ati'n weithgar gan sicrhau'n rheolaidd lwyddiannau yn erbyn y cynllun. Bydd hyn yn rhoi mwy o faich ar amser (capasiti) yr Uwch-dîm Arweinyddiaeth fel tîm ac fel unigolion.

Yn gyffredinol, mae perfformiad ysgolion, ar lefel Awdurdod, wedi gostwng mewn cymhariaeth ag ysgolion Cynghorau eraill. Mae angen cadw llygad barcud ar hyn a cheisio sicrhau fod perfformiad yn y cyfnod sylfaen a Chyfnod Allweddol 4 yn gwella.

Yn ôl Llywodraeth Cymru, bernir bod mwyafrif llethol ysgolion Môn bellach yn perfformio'n effeithiol ac y bu gwelliant pellach gyda saith o ysgolion wedi'u rhoi yn y categori uchaf (gwyrdd) ym mis Ionawr 2017 (o gymharu â thair yn 2015). Er mai dyma'r achos, mae angen cynyddu nifer yr ysgolion yn y categori gwyrdd.

Mae modd gweld bod nifer yr ysgolion sydd wedi'u rhoi yn y categori coch (h.y. ysgolion y mae arnynt angen cefnogaeth sylweddol) wedi syrthio ymhellach yn 2017 (o ddwy i un) ac mae nifer yr ysgolion yn y categori ambr hefyd wedi syrthio o bymtheg ysgol yn 2016 i naw ysgol yn Ionawr 2017. Mae rhai o'r ysgolion hyn yn cymryd gormod o adnoddau.

Mae Fframwaith Estyn ar gyfer arolygu ysgolion yr awdurdod yn asesu safonau addysgu, dysgu a llesiant disgyblion mewn ysgolion unigol. Mae modd dweud bod gwelliant yng nghanran yr ysgolion a roddwyd yn y categorïau yr oedd angen y gefnogaeth ddwysaf arnynt (gostyngiad o 25.0% yn 2014/15 i 15.4% yn 2016/17). Ar hyn o bryd, tair ysgol yn unig sy'n parhau i fod yng nghategoriâu dilyn i fyny Estyn o gymharu â phum ysgol yn 2015, a chaiff yr ysgolion hyn eu monitro gan y Panel Sgriwtini Safonau Addysg.

5. ADOLYGU EFFEITHIOLRWYDD

Mae gan Gyngor Sir Ynys Môn gyfrifoldeb am gynnal, o leiaf yn flynyddol, adolygiad o effeithlonrwydd ei fframwaith llywodraethu gan gynnwys y drefn rheolaeth fewnol. Mae'r adolygiad o effeithlonrwydd wedi ei siapio gan waith rheolwyr o fewn yr awdurdod sydd â chyfrifoldeb am ddatblygu a chynnal yr amgylchedd llywodraethu, gan adroddiad blynyddol Pennaeth Archwilio Mewnol, a hefyd gan sylwadau a wnaed gan archwilyr allanol ac asiantaethau arolygu ac archwilio eraill.

Mae effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu wedi ei werthuso trwy gyfuniad o:-

- canlyniadau adolygiadau a monitro cyson yn ystod y flwyddyn gan swyddogion a phwyllgorau;
- adolygiad o ddogfennau perthnasol a baratowyd o fewn y flwyddyn neu yn ymwneud â'r flwyddyn;
- adolygiad o gynnydd yn erbyn y Cynllun Trawsnewid;
- adolygiad o'r chwe thema sy'n sail gwerthoedd yr awdurdod;
- adolygu adborth gan Estyn ac AGGCC a'r byrddau adfer perthynol ar y gwaith gwella ynglŷn ag Addysg a Gwasanaethau Plant;
- cyfres o gyfweiliadau gyda swyddogion allweddol;
- trafodaeth gyda, a chael sylwadau gan, grwpiau o swyddogion ac aelodau gan gynnwys yr Uwch-dîm Arweinyddiaeth a'r Pwyllgor Gwaith.

Mae adolygiadau a monitro cyson yn golygu:-

- gweithgarwch rheoli risg ffurfiol, gan gynnwys ystyriaeth benodol i'r risgiau hynny sy'n gysylltiedig â phrosesau llywodraethu;
- Archwilio Mewnol, y mae eu gwaith yn cymryd ystyriaeth o risgiau sydd wedi eu hadnabod, trwy archwiliadau cyson o'n prif systemau, sefydliadau, prosiectau o sylwedd a phrif brosesau llywodraethu gan gynnwys rheoli risg, yn gyson efo'r cynllun archwilio mewnol, ac yn cynnwys gwaith 'dilyn-i-fyny' i sicrhau fod uwch swyddogion yn cyflwyno'r argymhellion sydd wedi eu cytuno;

- asesiad blynyddol Archwilio Mewnol gan archwilwyr allanol y Cyngor;
- gwaith Pwyllgorau Sgriwtini a phwyllgorau eraill y Cyngor gan gynnwys ei
- bwyllgorau Archwilio a Safonau,
- barn ac argymhellion archwilwyr allanol y Cyngor ynghyd ag asiantaethau adolygu ac arolygwyr eraill,
- monitro cyson gan aelodau ac uwch-reolwyr o wella perfformiad yn erbyn y Cynllun Corfforaethol a'r cynlluniau a'r strategaethau cefnogol.

Cymeradwyir y polisïau allweddol, ac unrhyw addasiadau iddynt gan y Pwyllgor Gwaith, ac fe'u mabwysiadir yn ffurfiol gan y Cyngor Sir fel bo'r angen.

Yn Chwefror 2015 cynhaliwyd Asesiad Corfforaethol gan Swyddfa Archwilio Cymru a daeth yr adroddiad yn sgil hynny (a gynhwyswyd fel Adroddiad Gwelliant Blynyddol 2014-15 Swyddfa Archwilio Cymru a'i gyhoeddi yn Rhagfyr 2015) i'r casgliad ....

“Bod y Cyngor wedi gwella ei hunanymwybyddiaeth, gan wneud cynnydd da o ran atgyfnerthu ei drefniadau a gwella gwasanaethau, ond bod llawer i'w wneud o hyd i ddefnyddio staff ac adnoddau eraill mewn modd mwy strategol”.

Yn ystod Mai 2017, cynhaliodd y Cyngor hefyd hunanasesiad cynhwysfawr yn erbyn ei chwe thema allweddol er mwyn asesu pa mor dda yr ydym yn cyflawni ac yn llwyddo yn erbyn y gyrwyr allweddol hollbwysig hyn. Mae fersiwn ddrafft y ddogfen hunanasesu hefyd wedi'i hystyried ac wedi cyfrannu at y datganiad Llywodraethu Blynyddol hwn.

6. MATERION LLYWODRAETHU SYLWEDDOL

Y ffynhonnell swyddogol ddiweddaraf o ddadansoddi cynnydd, felly, yw'r Adroddiad Gwelliant Blynyddol a ryddhawyd gan Swyddfa Archwilio Cymru ym Mehefin 2016. Nododd yr adroddiad y gwneir cynnydd da ar draws nifer o themâu llywodraethu yn ystod y flwyddyn a daeth i'r casgliad...

“Mae'r Cyngor wedi parhau i wneud cynnydd o fewn meysydd blaenoriaeth wrth iddo ailstrwythuro ei drefniadau arweinyddiaeth a llywodraethu ac mae'n hunanymwybodol o hyd”

Datganodd yr Adroddiad ymhellach bod yr Archwilydd Cyffredinol wedi dod i'r casgliad hwn oherwydd:

- Mae'r Cyngor yn parhau i wella perfformiad ar draws ei feysydd blaenoriaeth ac mae wedi cydymffurfio â Mesur Llywodraeth Leol 2009, er ei fod yn cydnabod yr angen i wella mewn rhai gwasanaethau
- Mae gan y Cyngor drefniadau rheoli ariannol priodol sy'n parhau i wella; ac
- Mae aelodau a swyddogion yn parhau i gydweithredu'n effeithiol o fewn fframwaith arweinyddiaeth a llywodraethu newydd ac mae ganddo brosesau corfforaethol ar gyfer ymateb i adroddiadau ac argymhellion gan reoleiddwyr allanol

Mewn perthynas â materion llywodraethu penodol, noda'r adroddiad fel a ganlyn....

“Mae aelodau a swyddogion yn parhau i gydweithredu'n effeithiol o fewn fframwaith arweinyddiaeth a llywodraethu newydd ac mae'r prosesau corfforaethol ar gyfer ymateb i adroddiadau ac argymhellion gan reoleiddwyr allanol yn ddigonol”.

Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, caiff materion blaenoriaeth is, a adwaenir fel cynigion ar gyfer gwelliant, eu cynnwys mewn adroddiadau eraill ac mae'r Cyngor yn rhoi sylw iddynt.

Mae Adroddiad Blynyddol 2017 y Pennaeth Archwilio Mewnol yn rhoi sicrwydd ar y fframwaith ar gyfer rheolaeth fewnol. Mae'n nodi fod y Gwasanaeth wedi cwblhau 44 o archwiliadau yn ystod y flwyddyn ac, o'r rhain, chwech oedd heb eu cynllunio yn erbyn targed cynlluniedig o 63 archwiliad.

Bu i bob un o'r archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn arwain at lefelau cadarnhaol o sicrwydd ac eithrio'r archwiliadau a ganlyn a gafodd eu hasesu fel eu bod yn rhoi Sicrwydd Cyfyngedig:

- Rheolau Allweddol Budd-dal Tai;
- Diogelu corfforaethol;
- Gorchmynion Llys Gofal Plant dan yr Amlinelliad Cyfraith Cyhoeddus ;
- Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu;
- Tai Gofal Ychwanegol – Trefniadau Comisiynu;
- Fframwaith Caffael Corfforaethol– Cydymffurfio Corfforaethol; a'r
- Uned Cynnal a Chadw Tai

Bydd yr archwiliadau uchod yn cael eu dilyn i fyny yn ystod 2017/18.

Cynhaliwyd adolygiad pellach o'r Fframwaith Rheoli Risg yn ystod 2016/17, a ddangosodd broses resymol yn gwreiddio gwaith rheoli risg yn yr Awdurdod.

Cynhaliwyd ail archwiliad dilynol o Barhad Busnes ac Adfer ar ôl Trychineb TGCh ac adroddwyd arno i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar y 9fed o Chwefror 2017. Dangosodd Parhad Busnes gynnydd da wrth roi gweithredoedd ar waith i roi sylw i'r argymhellion archwilio a chafodd lefel y sicrwydd ei hailasesu fel Sylweddol. Cadarnhaodd y dilyniant i'r Adfer ar ôl Trychineb TGCh bod un argymhelliad lefel uchel wedi'i weithredu a bod pedwar argymhelliad arall a sgorir yn uchel a thri a sgorir yn ganolog yn cael eu hystyried yn waith sy'n mynd rhagddo. Roedd lefel y sicrwydd yn parhau'n Rhesymol. Adroddir ar adolygiad pellach i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar yr 28ain o Fehefin 2017. Bydd yr archwiliadau uchod yn cael eu dilyn i fyny yn ystod 2017/18.

Parhaodd Archwilio Mewnol i ganolbwyntio ar adnoddau i mewn i ardaloedd oedd yn ymwneud â grant yn ystod 2016/17 er mwyn sicrhau bod y risgiau a gyflwynwyd gan fath yr ariannu'n cael eu rheoli'n briodol. Ni nodwyd risgiau sylweddol yng nghyswllt grantiau a adolygwyd.

Nododd cyfanswm canlyniadau'r gwaith Archwilio Mewnol fod **81.08%** o adolygiadau yn arwain at farn 'gadarnhaol' (Sylweddol neu Resymol) a **18.92%** at farn sicrwydd 'negyddol'. Mae'r **18.92%** o adroddiadau sy'n cael barn sicrwydd negyddol wedi'i wneud o **7** adroddiad (7 Cyfyngedig, 0 Sylfaenol)

Y farn gyffredinol ar gyfer y systemau a adolygwyd yw Lefel Resymol o Sicrwydd sy'n gyson â blynyddoedd blaenorol. Mae'r lefel gyffredinol hon o sicrwydd yn seiliedig ar gwmpas y gwaith a wneir, rhoi ar waith weithred a argymhellir i reolwyr a'r systemau hynny'n parhau i weithredu fel y'u bwriadwyd.

Er mwyn cydymffurfio â Safonau Archwilio Sector Cyhoeddus CIPFA 2013 mae proses dilyn i fyny ffurfiol ar waith o fewn y Gwasanaeth er mwyn cadarnhau fod yr argymhellion a wnaed mewn adroddiadau Archwilio Mewnol wedi'u gweithredu gan reolwyr o fewn amser y cytunwyd arno. Lle bynnag y bo'n bosib bydd archwiliad dilynol yn digwydd chwe mis ar ôl rhyddhau'r adroddiad terfynol, ac eithrio'r archwiliadau hynny a aseswyd eu bod yn rhoi lefelau sylweddol o sicrwydd lle na wneir gwaith dilyn i fyny, er mwyn gwneud y gorau o'r adnodd archwilio.

Yn y tabl isod crynhoir yr argymhellion a weithredir hyd at yr 31ain o Fawrth 2017.

Tabl 1 – Statws yr argymhelliad y cytunwyd arno hyd at 31-3-2017				
Statws	Uchel	Canolig	Cyfanswm	%
Cyflawn	87	305	392	86
Yn weddill	20	42	62	14
Cyfanswm	107	347	454	100

Ar hyn o bryd caiff argymhellion eu sgorio'n goch, ambr, melyn neu wyrdd yn ôl y risg sydd i'w weld. Nid yw'r rhai gwyrdd yn cael eu dilyn i fyny'n ffurfiol gan Archwilio Mewnol ac ni chânt eu cynnwys yn y dadansoddiad hwn. Hyd at 31 Mawrth 2017, roedd canran y gyfradd weithredu yn **86%** o argymhellion wedi'u cofnodi fel rhai oedd wedi'u gweithredu. Mae adroddiad y Pennaeth Archwilio Mewnol hefyd yn nodi ardaloedd lle byddai gwendidau sylweddol mewn rheolaeth yn rhwystro'r Cyngor rhag rhoi dibyniaeth resymol ar systemau rheolaeth fewnol yng nghyswllt y systemau hynny a adolygwyd yn ystod y flwyddyn. Bydd y meysydd yn parhau'n bryder i Archwilio Mewnol hyd oni bydd yr holl argymhellion sylweddol wedi'u gweithredu ac y bydd modd rhoi sicrwydd bod y fframweithiau a'r systemau yn eu lle; wedi'u gwreiddio; yn gadarn ac effeithiol. Isod ceir y sefyllfa gyfredol ar y rhain:-

Materion Llywodraethu o Sylwedd	Gweithredu sydd wedi'i adnabod i roi sylw i wendidau
Fframwaith Caffael Corfforaethol - Er bod fframwaith caffael wedi'i ddatblygu yn yr Awdurdod, parhau'n wendid y mae lefel cydymffurfio â rheolau caffael contractau a rheoliadau'r UE. Y broses caffael hefyd yw elfen wanaf y Tai Gofal Ychwanegol - Archwilio Trefniadau Comisiynu.	Yn sgil cyflwyno'r Rheolau Caffael Contractau newydd, mae adolygiad o'r trefniant Caffael wedi'i gynnwys yng Nghynllun Gweithredol Archwilio Mewnol ar gyfer 2016/17 i roi sicrwydd y bydd newidiadau'n arwain at fwy o gydymffurfio â rheoliadau, polisiau a threfniadaethau caffael.

<p>Diogelu Corfforaethol - Argymhellodd adolygiad o drefniadau diogelu corfforaethol yng nghynghorau Cymru a gyhoeddwyd gan Swyddfa Archwilio Cymru yng Ngorffennaf 2015 bod cynghorau'n sefydlu rhaglen dreiglo o adolygiadau archwilio mewnol i gynnal adolygiadau o brofi systemau a chydymffurfio â nhw yng nghyswllt arferion diogelu.</p>	<p>Er dod â chyfrifoldeb am ddiogelu plant ac oedolion ynghyd dan y Pennaeth Gwasanaeth (Plant), mae diogelu 'yn fusnes i bawb', gan gyfeirio at ein cyfrifoldeb torfol. Mae rhai gwasanaethau yn y Cyngor yn araf i wreiddio amcanion diogelu i mewn i'r prosesau cynllunio busnes a chroesawu diogelu fel rhan elfennol o bob agwedd o waith sy'n ymwneud â phlant, pobl ifanc ac oedolion bregus. Byddir yn adrodd ar ddilyniant o Ddiogelu Corfforaethol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar yr 28ain o Fehefin 2017.</p>
<p>Gwasanaethau Plant Gorchmynion Llys Gofal Plant dan yr Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus - Protocol sy'n ceisio gostwng achosion o oedi heb reswm mewn achosion llys teuluoedd. Tystiwyd gwendidau mewn cadw cofnodion, casglu tystiolaeth a sgiliau yn y llys, yr ystyrir eu bod yn hanfodol i sicrhau datrysiad cyflym. Nid oedd ymweliadau gan weithwyr cefnogi wastad yn cael eu cynnal yn unol â chynlluniau i sicrhau diogelwch a llesiant plant.</p>	<p>Arweiniodd yr archwilio at sgôr sicrwydd cyfyngedig a byddir yn dilyn hyn i fyny yng Ngorffennaf 2017.</p>
<p>Cynhaliodd Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) archwiliad o wasanaeth i blant ym Môn yn ystod Tachwedd 2016 gan ddod i'r casgliad "Nid oedd arolygiaeth y rheolwyr o drefniadau diogelu, mynediad ac asesu'n ddigon cadarn a rhaid prysuro cyflymder y newid wrth wella'r ddarpariaeth am gymorth, gofal a chefnogaeth a/neu amddiffyn i blant a theuluoedd ym Môn".</p>	<p>Mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wedi gofyn i'r Pwyllgor Archwilio roi diweddariad ar y cynnydd a wnaed wrth weithredu'r cynllun gwella a gafwyd yn sgil hyn.</p>
<p>Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu- Nid yw'r Awdurdod wedi adnabod lefel y cydymffurfio sy'n angenrheidiol nac wedi llunio rhaglen cydymffurfio i gwrdd ag anghenion Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu</p>	<p>Mae gweithgor trawsadrannol, yn cynnwys Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel pencampwr, wedi'i sefydlu i sicrhau y cydymffurfir â Safonau Diogelu Data'r Diwydiant Cardiau Talu.</p>

<p>Llywodraethu - Cydymffurfio â Pholisïau'r Cyngor - Adnabu Aseiad Corfforaethol 2014/15 y gofyn i wreiddio diwylliant o weithio corfforaethol cyson ymhlith staff ar bob lefel ac iddynt gael eu dal i gyfrif am gydymffurfio â pholisïau'r Cyngor.</p>	<p>Mae materion sy'n ymwneud a pheidio â chydymffurfio â pholisïau a threfniadaethau corfforaethol allweddol wedi'u nodi mewn gwaith archwilio mewnol a gynhaliwyd yn ystod 2016/17, y mwyaf nodedig yw'r Fframwaith Caffael Corfforaethol – Cydymffurfio Corfforaethol a Dilyn i Fyny Bolisïau ac Arferion Adnoddau Dynol ar gyfer Rheoli'r Gweithlu.</p>
--	--

Mae nifer o'r meysydd hyn wedi'u hadnabod yn flaenorol gan Hunanasesiad y Cyngor a gwnaed cynnydd da ar nifer o'r gweithredoedd a nodwyd yn Natganiad Llywodraethu Blynyddol 2015/16 fel Sylweddol.

Noda'r farn archwilio gan Bennaeth yr Archwilio Mewnol fel a ganlyn.....

Rwyf yn fodlon fod y gwaith archwilio mewnol a wnaed yn ystod y flwyddyn yn caniatáu i mi ddod i gasgliad rhesymol o ran digonolrwydd ac effeithiolrwydd prosesau rheoli'r Cyngor ar gyfer y meysydd hynny a arolygwyd. Rwyf yn fodlon bod gwaith y rheolwyr allanol ynghyd ag adolygiadau perfformiad gwasanaeth yr Awdurdod yn caniatáu i mi ddod i gasgliad rhesymol bod gan Gyngor Sir Ynys Môn brosesau rheolaeth fewnol, rheoli risg a llywodraethu corfforaethol boddhaol ar gyfer y 12 mis a ddaeth i ben ar y 31ain o Fawrth, i reoli gwaith cyflawni amcanion y sefydliad.

7. ARDYSTIO'R DATGANIAD LLYWODRAETHU BLYNYDDOL

Rydym wedi ein cyngori ar oblygiadau canlyniad yr adolygiad o effeithlonrwydd y fframwaith llywodraethu gan y Pwyllgor Archwilio a bod y trefniadau yn parhau i'w hystyried yn addas i bwrpas yn gyson â'r fframwaith llywodraethu. Mae'r meysydd sydd wedi cael sylw a'r rhai sydd i'w trafod yn benodol trwy weithredu o'r newydd wedi eu hamlinellu yn y ddogfen.

Rydym yn bwriadu cymryd camau priodol i ymdrin â'r gwendidau hyn a'r rhai eraill a nodwyd yn y Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac i wella ymhellach ein trefniadau llywodraethu ac aswiriant yn y flwyddyn sydd i ddod. Fe fyddwn yn monitro gweithrediad y gwelliannau trwy'r Pwyllgor Archwilio ac fel rhan o'n hadolygiad blynyddol nesaf.

.....

Arweinydd y Cyngor
Dyddiad:

2017

Prif Weithredwr
Dyddiad:

2017

Ar ran Cyngor Sir Ynys Môn

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
ADRODD I	PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU
DYDDIAD	28 MEHEFIN 2017
PWNC	ADRODDIAD ARCHWILIO MEWNOL AR GYFER 2016/17
SWYDDOG ARWEINIOL	PENNAETH ARCHWILIO MEWNOL – MIKE HALSTEAD
SWYDDOG CYSWLLT	RHEOLWR ARCHWILIO - SIONED PARRY
<p>Natur yr adrodd a'r rheswm amdano - Cydymffurfio â gofynion Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus y Deyrnas Unedig a Safonau CIPFA UK a ddaeth i rym 1^{af} Ebrill 2013, lle mae gofyn i Bennaeth Archwilio Mewnol roi i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sicrwydd ynghylch y system gyfan o reolaeth fewnol.</p>	

1. CYFLWYNIAD

- 1.1 Dan delerau Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio (Cymru) 2005, mae gofyn i'r Cyngor gynnal adolygiad blynyddol o effeithiolrwydd ei system rheolaeth fewnol. Mae archwilio mewnol yn rhan annatod o'r system honno ac yn gyfrannwr arwyddocaol i'r gwaith o baratoi'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol sy'n mynd law yn llaw â'r Datganiad Cyfrifon Blynyddol.
- 1.2 Yn unol â Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus CIPFA 2013, rhaid i'r Pennaeth Archwilio Mewnol roi i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sicrwydd ynghylch y system gyfan o reolaeth fewnol, gan gynnwys pa mor ddigonol yw trefniadau rheoli risg a llywodraethu corfforaethol. Dylid nodi na all sicrwydd fyth fod yn llwyr. Y mwyaf y gall Archwilio ei roi i'r Pwyllgor Archwilio yw sicrwydd rhesymol nad oes gwendidau mawr yn y system gyfan o reolaeth fewnol.
- 1.3 Yn ystod y flwyddyn mae'r Pwyllgor Archwilio wedi cynnal trosolwg o fframwaith sicrwydd y Cyngor trwy ystyried y farn archwilio ar ddarnau unigol o waith archwilio mewnol, adolygu cynnydd wrth roi camau gwella ar waith yn codi o'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol ac ystyried y Gofrestr Risg Gorfforaethol. Mae hefyd wedi cael sicrwydd o'r adroddiadau a gyflwynwyd gan reoleiddwyr allanol yr Awdurdod.
- 1.4 Mae'r adroddiad yn dadansoddi perfformiad y Gwasanaeth Archwilio Mewnol am y cyfnod 1 Ebrill 2016 i 31 Mawrth 2017 ac yndo ceir datganiad sicrwydd sy'n seiliedig ar waith Archwilio Mewnol yn ystod y flwyddyn a ddaeth i ben ym Mawrth 2017. Ategir yr adroddiad gan **Atodiadau A i H** sy'n nodi cynnydd yn erbyn targedau perfformiad ar gyfer 2016/17 a'r gwaith cynlluniedig (llithriad) na fu modd ei gyflawni yn ystod y flwyddyn.

2. ARGYMHELLIAD

- 2.1 Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn cael sicrwydd fod gan Gyngor Sir Ynys Môn brosesau rheoli mewnol, rheoli risg a llywodraethu corfforaethol boddhaol yn eu lle am y 12 mis a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017 er mwyn rheoli a chefnogi gwaith y cyngor i gyflawni ei amcanion.

3. GWYBODAETH GEFNDIROL

3.1 Rôl Archwilio Mewnol

3.1.1 Rôl y Gwasanaeth Archwilio Mewnol yw rhoi i'r rheolwyr asesiad gwrthrychol o p'un a yw systemau a rheolaethau'n gweithio'n iawn. Mae'n rhan allweddol o system reolaeth fewnol y sefydliad oherwydd ei fod yn mesur ac yn gwerthuso pa mor ddigonol ac effeithiol yw rheolaethau eraill fel bod:

- Y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a'r uwch-reolwyr yn ymwybodol o faint y gallant ddibynnu ar y system gyfan; a bod
- Rheolwyr yn ymwybodol o faint y gellir dibynnu ar y systemau a'r rheolaethau y maent yn gyfrifol amdanynt.

3.1.2 Mae'r system rheolaeth fewnol yn cynnwys y rhwydwaith cyfan o systemau a rheolaethau a sefydlwyd i reoli'r Awdurdod, fel bod modd sicrhau y byddir yn cwrdd â'i amcanion. Mae'n cynnwys rheolaethau ariannol ac eraill a threfniadau ar gyfer sicrhau fod yr Awdurdod yn cael gwerth am arian o'i weithgareddau.

3.2 Perfformiad Archwilio Mewnol 1/4/16 i 31/3/17

3.2.1 Bob blwyddyn mae Gwasanaeth Archwilio Mewnol y Cyngor yn cymryd rhan yng ngwaith meincnodi ar draws Cymru yn erbyn dangosyddion sy'n ymwneud â chost a chanlyniad. Nid oedd canlyniadau'r ymarfer meincnodi ar gyfer 2016/17 ar gael i'w cynnwys yn yr Adroddiad Blynyddol ond adroddir arnynt i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu pan gânt eu cyhoeddi.

3.2.2 Mae rhestr o berfformiad y Gwasanaeth yn erbyn targedau sefydledig ar gyfer y flwyddyn ynghlwm fel **Atodiad A** ac mae'n dangos fod y gwasanaeth wedi cyflawni **73.85%** o'r Cynllun Blynyddol yn erbyn targed o **80%** a dangosydd perfformiad cyfartalog Cymru gyfan o **85%**. Fodd bynnag, mae **3** archwiliad y mae gwaith yn parhau i fynd rhagddo arnynt ddiwedd y flwyddyn ac unwaith y byddant wedi'u cwblhau byddant yn dangos fod **78.46%** o'r Cynllun Blynyddol wedi'i gyflawni. Adroddwyd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn chwarterol trwy gydol 2016/17 am y cynnydd wrth gyflawni'r Cynllun Blynyddol. Dyma'r prif resymau am y diffyg:

- Roedd y Cynllun Blynyddol wedi'i seilio ar lefel staffio o **5** swydd a Rheolwr Archwilio a'r Pennaeth Archwilio Mewnol a oedd gyfwerth â **5.68 staff (cyfwerth ag amser llawn)** a **1,542 diwrnod** yn y cynllun. Fodd bynnag, yn ystod y flwyddyn, roedd y lefelau staffio cyfwerth â **4.91 (cyfwerth ag amser llawn)**. Mae cyfnod mamolaeth, a ddechreuodd ar 8 Chwefror 2016 wedi gostwng yr adnodd archwilio **200 diwrnod**. Yn naturiol, mae hyn wedi cael effaith ar allu'r Gwasanaeth i gyflawni'r Cynllun Blynyddol;
- Nid oedd **6** prosiect y cychwynwyd arnynt yn 2015/16 wedi eu cwblhau ar 31 Mawrth 2016 a chafodd y gwaith ei gario drosodd i 2016/17 fel gwaith a oedd yn mynd rhagddo; roedd hyn yn cyfrif am **111.55 diwrnod**;
- Cynhaliwyd **4** prosiect archwilio heb eu cynllunio sy'n cyfrif am **49.40 diwrnod** arall;
- Roedd **7** prosiect archwilio ar y blaen i dargedau cynlluniedig am wahanol resymau dilys gan gyfrif am **97.62 diwrnod** ychwanegol;

- 3.2.3 Cwblhaodd y Gwasanaeth **48 archwiliad** yn ystod y flwyddyn ac o'r rhain roedd **4** heb eu cynllunio yn erbyn targed cynlluniedig o **65 archwiliad**.
- 3.2.4 Nod Archwilio Mewnol yw cynnig gwasanaeth effeithlon ac effeithiol i bob un o'i gleientiaid ac mae'n defnyddio holiadur boddhad cleientiaid ar ddiwedd pob archwiliad er mwyn ceisio barn rheolwyr ynghylch ansawdd y gwasanaeth archwilio a roddwyd. Cafodd y gwasanaeth raddfa ymateb **100%** boddhaol oddi wrth gleientiaid yn ystod 2016/17 sy'n cymharu'n ffafriol â dangosydd cyfartalog Cymru o **99%**.
- 3.2.5 Cwblhaodd y Gwasanaeth **79.17%** o archwiliadau o fewn yr amser cynlluniedig yn erbyn dangosydd perfformiad heriol iawn o **90%**. Cafodd y **7** prosiect oedd ar y blaen i'r targedau cynlluniedig effaith ar y dangosydd hwn. Fodd bynnag, o gymharu â ffigwr cyfartalog Cymru gyfan o **68%** ar gyfer y dangosydd hwn, mae'r gwasanaeth yn dangos ei effeithlonrwydd yn cyflawni canran sylweddol o archwiliadau o fewn amser cynlluniedig.
- 3.2.6 **98.57%** yw'r dangosydd perfformiad yng nghyswllt nifer yr argymhellion a dderbyniwyd gan y rheolwyr. Mae hyn yn adlewyrchiad o'r methiant i gytuno ar **4** argymhelliad allan o gyfanswm o **279** o argymhellion a wnaed. Aseswyd yr argymhellion fel rhai effaith isel ac nid oeddynt yn peri pryder.
- 3.2.7 Mae'r gwasanaeth yn perfformio'n effeithlon o ran yr amser y mae'n ei gymryd i gyflwyno fersiynau drafft o adroddiadau archwilio, gyda pherfformiad o **3.59 diwrnod** yn erbyn targed perfformiad o **7 diwrnod** a chyfartaledd Cymru gyfan o **7.2 diwrnod**. Cymerodd y gwasanaeth, ar gyfartaledd, **2.05 diwrnod** i gyflwyno adroddiadau terfynol o dderbyn ymatebion rheolwyr o gymharu â tharged o **2 ddiwrnod** a chyfartaledd Cymru gyfan o **3.4 diwrnod**.
- 3.2.8 Ar gychwyn 2015/16, roedd gan y Gwasanaeth **4.91** swyddog (**cyfwerth ag amser llawn**) mewn swydd o gymharu â strwythur staffio o **5.68 cyfwerth ag amser llawn**. Mae Cyfrifydd dan Hyfforddiant wedi cael ei secondio am gyfnod o 6 mis yn lle swyddog sydd ar gyfnod mamolaeth o Ionawr i Fehefin 2016. Daeth trefniant allanoli rheolaeth y swyddogaeth i Gyngor Bwrdeistref Sirol Conwy i ben ar 31 Mawrth 2017 oherwydd penodi Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg o 1 Ebrill 2017.
- 3.2.9 Roedd gwelliant sylweddol yn lefelau salwch yn ystod 2017/18. Roedd salwch yn cyfrif am **12 diwrnod** o absenoldeb yn ystod 2016/17 o gymharu â tharged cenedlaethol o **45 diwrnod** a gwir absenoldeb o **117 diwrnod** 2015/16.
- 3.2.10 Yn olaf, dengys y dangosydd perfformiad yng nghyswllt costau staffio mai **£240.14** yw cost gyfartalog fesul diwrnod archwilio y codir yn uniongyrchol amdano yn erbyn cyfartaledd Cymru gyfan o **£227**.
- 3.3 Ffactorau sy'n cael Effaith ar Faint Gwaith Archwilio Mewnol**
- 3.3.1 Cafwyd **258 diwrnod** o lithriadau yn y flwyddyn a arweiniodd at beidio â gweithredu **23** o brosiectau cynlluniedig am y rhesymau a nodir ym mharagraff 3.2.2 uchod. Nid oes modd rhoi sicrwydd archwilio yng nghyswllt archwiliadau a dynnwyd o Gynllun Blynnyddol 2016/17. Bydd archwilio mewnol yn blaenoriaethu'r meysydd hynny ar gyfer eu harchwilio yn ystod 2017/18. Ynghlwm yn **Atodiad B** mae rhestr o'r union lithriad a gafwyd yn ystod y flwyddyn.

4. SICRWYDD

4.1 Yn fy marn i, roedd gan Gyngor Sir Ynys Môn brosesau rheoli digonol ac effeithiol yn eu lle i reoli ei waith o gyflawni amcanion yr Awdurdod am y cyfnod 12 mis hyd at 31 Mawrth 2017. Fodd bynnag, mae'r sicrwydd wedi'i gymhwyso o ran y **23** prosiect archwilio a dynnwyd o'r Cynllun Blynyddol yn ystod 2016/17 am y rhesymau a nodir ym mharagraff 3.2.2. Wrth ddod i'r farn hon, rhoddwyd ystyriaeth i amryfal ffactorau fel y nodir isod.

4.2 Gwaith Archwilio Cynlluniedig a Gwblhawyd yn ystod y Flwyddyn

4.2.1 Cynhaliodd y gwasanaeth nifer o adolygiadau ar sail risg ar ystod eang o weithgarwch yn ystod y flwyddyn. Ynglwm yn **Atodiad C** mae rhestr sy'n rhoi barn archwilio ar ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd prosesau rheoli yng nghyswllt yr holl aseiniadau archwilio a gynhaliwyd yn ystod 2016/17. Mae'r rhestr yn crynhoi'r farn archwilio a nifer yr argymhellion a wnaed yng nghyswllt pob maes a adolygwyd ac yn nodi'n fyr y negeseuon allweddol a gyfyd o'r archwiliadau sy'n sail i'r sicrwydd a roddir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu am ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd cyffredinol fframwaith llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yr Awdurdod ar gyfer 2016/17.

4.2.2 Mae pob un o'r archwiliadau a gafwyd yn ystod y flwyddyn wedi arwain at lefelau cadarnhaol o sicrwydd ac eithrio'r archwiliadau isod a aseswyd fel rhai sy'n rhoi Sicrwydd Cyfyngedig ac a gânt eu crynhoi yn **Atodiad C**:

- Rheoliadau Allweddol Budd-dal Tai;
- Diogelu Corfforaethol;
- Gorchmynion Llys Gofal Plant dan yr Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus;
- Safonau Diogelwch Data'r Diwydiant Cardiau Talu;
- Tai Gofal Ychwanegol – Trefniadau Comisiynu;
- Fframwaith Caffael Corfforaethol – Cydymffurfiaeth Gorfforaethol; ac
- Uned Cynnal a Chadw Tai.

4.2.3 Bydd yr archwiliadau a nodir uchod yn cael eu dilyn i fyny yn ystod 2017/18.

4.2.4 Cynhaliwyd adolygiad pellach o'r Fframwaith Rheoli Risg yn ystod 2016/17 a ddangosodd ddatblygiad sylweddol yn ymgorffori rheoli risg yn yr Awdurdod.

4.2.5 Cynhaliwyd ail archwiliadau dilyn i fyny o Barhad Busnes ac Adfer ar ôl Trychineb TGCh a Pharhad Busnes ac adroddwyd arnynt i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 9 Chwefror 2017. Dangoswyd bod cynnydd da wedi ei wneud o ran Parhad Busnes a chymryd camau gweithredu i fynd i'r afael ag argymhellion archwilio ac ailaseswyd lefel y sicrwydd i Sylweddol. O'r 8 argymhelliad a oedd yn parhau i fod angen sylw yn yr archwiliad dilyn i fyny cyntaf, cadarnhawyd bod 1 argymhelliad Lefel Uchel wedi ei weithredu a gwaith yn mynd rhagddo ar 4 o argymhellion sgôr uchel arall a 3 sgôr ganolig. Erys y lefel sicrwydd yn Rhesymol. Adroddir ar adolygiad pellach o Adfer ar ôl Trychineb TG i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 28 Mehefin 2017.

- 4.2.6 Parhaodd Archwilio Mewnol i ganolbwyntio adnoddau mewn meysydd oedd yn ymwneud â grantiau yn ystod 2016/17 er mwyn sicrhau fod y risgiau a gyflwynwyd gan y math o gyllido yn cael ei reoli'n briodol. Ni chafodd yr un risg sylweddol ei hadnabod yng nghyswllt y grantiau a adolygwyd.
- 4.2.7 Adnabu canlyniadau cyffredinol y gwaith Archwilio Mewnol **81.08%** o adolygiadau a arweiniodd at farn 'gadarnhaol' (Sylweddol neu Resymol) ac arweiniodd **18.92%** at farn sicrwydd 'negyddol' (Cyfyngedig neu Leiaf). Mae'r **18.92%** o adroddiadau a gafodd farn sicrwydd negyddol yn cynnwys **7** (7 Cyfyngedig, Dim Lleiaf).
- 4.2.8 Y farn gyffredinol am y systemau a adolygwyd yw Lefel Resymol o sicrwydd sy'n gyson â blynyddoedd blaenorol. Seilir y lefel gyffredinol hon o sicrwydd ar sgôp y gwaith a wnaed, y camau a argymhellwyd i'r rheolwyr yn cael eu cymryd a'r systemau hynny'n parhau i weithredu fel y'u bwriadwyd.

4.3 Gwaith Ychwanegol na Gynlluniwyd ar ei gyfer

- 4.3.1 Mae'r gwasanaeth wedi cynnal **4** archwiliad ychwanegol heb eu cynllunio yn ystod y flwyddyn am y rhesymau a nodir yn **Atodiad D**. Roedd hyn yn cyfrif am **49.40 diwrnod** o waith.

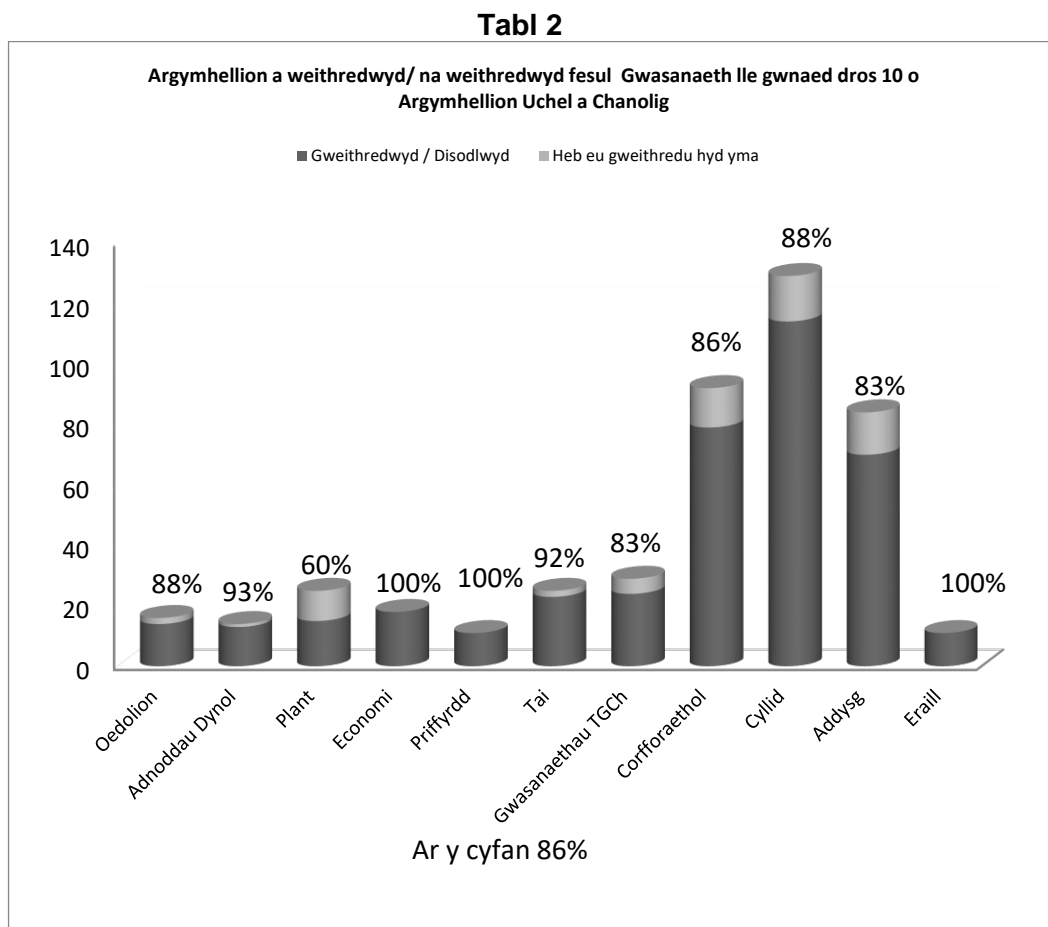
4.4 Camau Archwilio Dilydol a Thracio Argymhellion

- 4.4.1 Er mwyn cydymffurfio gyda Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus CIPFA 2013, mae'r Gwasanaeth yn gweithredu proses ddilyn i fyny ffurfiol er mwyn cadarnhau bod yr argymhellion a wnaed mewn adroddiadau Archwilio Mewnol wedi cael eu gweithredu gan reolwyr o fewn yr amser gofynnol. Bydd archwiliad dilyn i fyny, lle bynnag y mae hynny'n bosibl, yn cael ei gynnal chwe mis ar ôl cyhoeddi'r adroddiad terfynol, ac eithrio'r archwiliadau hynny a oedd yn darparu lefelau sylweddol o sicrwydd a bod dim angen gwaith dilyn i fyny, er mwyn gwneud y defnydd mwyaf effeithiol posib o adnoddau archwilio.
- 4.4.2 Ynghlwm yn **Atodiad E** mae rhestr o'r **11** archwiliad y cymerwyd camau dilydol yn eu cylch. Mae'n dangos nifer yr argymhellion a dderbyniwyd ac y gweithredwyd arnynt wedi hynny gan reolwyr ym mhob un o'r meysydd, ynghyd â barn archwilio ddiwygiedig ynghylch pa mor ddigonol yw'r rheolaethau mewnol. Bydd rhagor o waith dilydol yn cael ei wneud yn y meysydd hynny lle parheir i ddisgwyl gweithredu ar nifer sylweddol o argymhellion.
- 4.4.3 Gwelir yn **Nhabl 1** isod grynodeb o'r argymhellion a weithredwyd hyd at 31 Mawrth 2017.

Tabl 1 – Statws argymhellion y cytunwyd â nhw hyd at 31-3-2017				
Statws	Uchel	Canolig	Cyfanswm	%
Cyflawn	87	305	392	86
Yn disgwyl eu gwneud	20	42	62	14
Cyfanswm	107	347	454	100

- 4.4.4 Ar hyn o bryd, caiff argymhellion eu sgorio yn goch, amber, melyn neu wyrdd, yn unol â'r risg ganfyddedig fel yr amlinellir yn **Atodiad F**. Ni fydd Archwilio Mewnol yn cymryd camau dilydol ffurfiol ar y rhai a gaiff eu sgorio'n wyrdd ac ni chânt eu cynnwys yn y dadansoddiad hwn. Hyd at 31 Mawrth 2017 roedd **86%** o argymhellion wedi'u cofnodi fel rhai wedi'u gweithredu.

4.4.5 Yn **Nhabl 2** isod gwelir graff yn dangos dadansoddiad o'r argymhellion a weithredwyd fesul gwasanaeth:

4.4.6 Yn **Atodiad G** ceir copi o'r holl Argymhellion Uchel a Chanolig y mae disgwyl gweithredu arnynt.

4.5 Cyfeiriadau

4.5.1 Mae'r gwasanaeth wedi cynnal **11** o ymchwiliadau, gyda rhai ohonynt wedi'u dwyn ymlaen o 2015/16. Mae hyn wedi cyfrif am **224.46 diwrnod** gwaith o gymharu â tharged blynyddol o **153** diwrnod o waith atal twyll. Lle nodir materion rheoli wrth gyfeirio, cyflwynir adroddiad ar wahân i reolwyr yn manylu ar y camau gwella sy'n ofynnol. Ynglwm yn **Atodiad H** mae dadansoddiad o'r mathau o ymchwiliad a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn a'u statws cyfredol a'r canlyniadau perthnasol.

4.5.2 Mae'r Swyddog Twyll Corfforaethol hefyd wedi ymchwilio i **9** o droseddau twyll Cynllun Gostyngiadau'r Dreth Gyngor, gan arwain at adfer **£1,974.38**. Mae **381** o achosion o gyfatebu data'r Cynllun Twyll Cenedlaethol wedi'u prosesu yn ystod 2016/17 gan arwain at arbedion o **£2,529.42**.

4.6 Rheoli Risg a Pherfformiad

4.6.1 Mae gan yr Awdurdod Fframwaith Rheoli Perfformiad sy'n nodi'r camau ar gyfer cyflawni'r blaenoriaethau a'r targedau perfformiad a'r modd y cânt eu rhaedru i Gynlluniau Gwasanaeth a gwerthusiadau unigol a dadansoddiad o anghenion hyfforddi. Caiff y cynnydd a wneir yn erbyn camau a gymerir a mesurau perfformiad ei fonitro ddwywaith y flwyddyn trwy Adolygiadau Darparu Gwasanaeth y bydd yr uwch reolwyr, aelodau'r Pwyllgor Gwaith a chynrychiolwyr craffu yn mynd iddynt.

- 4.6.2 Cadarnhaodd adolygiad Archwilio Mewnol o'r Fframwaith Rheoli Risg a gynhaliwyd yn 2015/16 gynnydd sylweddol mewn ymgorffori rheoli risg yn yr awdurdod a rhoi lefel 'Resymol' o sicrwydd.
- 4.6.3 Mewn archwiliad dilynol o'r Fframwaith Rheoli Risg ym mis Gorffennaf 2016, nodwyd bod cynnydd 'Rhesymol' wedi ei wneud o ran gweithredu'r tri argymhelliad a oedd yn parhau i fod angen sylw o archwiliad 2015/16. Aseswyd bod un argymhelliad categori Canolig wedi cael ei weithredu'n llawn ac aseswyd nad oedd un argymhelliad categori isel bellach yn berthnasol. Aseswyd yr argymhelliad fel un nad oedd wedi ei weithredu'n llawn a hynny oherwydd nad oedd y Cynlluniau Darparu Gwasanaeth wedi cael eu cyflwyno'n brydlon neu'n gyflawn gan y Gwasanaethau ac nad oedd y dystiolaeth gefnogol ar gyfer lliniaru un o'r pum prif risg ar gael.
- 4.6.4 Mae'r farn archwilio wedi'i seilio ar y casgliadau uchod a chanlyniadau Asesiad Corfforaethol Swyddfa Archwilio Cymru a gafwyd yn 2014/15 a ddaeth i'r casgliad fod y Cyngor wedi gwella ei brosesau rheoli risg oedd gynt yn gymhleth ac anghyson.

4.7 Trefniadau Sgrwtini

- 4.7.1 Daeth Asesiad Corfforaethol Swyddfa Archwilio Cymru i'r casgliad fod rhaglenni gwaith y ddau bwyllgor sgrwtini yn eang eu hystod o reidrwydd ond fod cadeiryddion a swyddogion cefnogi sgrwtini'n gweithio'n dda gyda'i gilydd i flaenoriaethu, gan dynnu'n effeithiol ar flaenraglen waith y Pwyllgor Gwaith. Mae'r swyddogaeth sgrwtini'n ychwanegu gwerth at waith y Cyngor ac yn rhoi sicrwydd fod y penderfyniadau a wneir yn gadarn ac yn ddigon cytbwys.
- 4.7.2 Yn dilyn adroddiad SAC, Sgrwtini Da Cwestiwn Da, comisiynodd y Cyngor y Ganolfan Sgrwtini Gyhoeddus i gynnal adolygiad sgrwtini yn yr Awdurdod. Er bod nifer o welliannau wedi cael eu gwneud, canfu'r adolygiad nad oedd potensial sgrwtini o ran cynorthwyo'r Cyngor i gyflawni ei amcanion corfforaethol a chryfhau gweithio mewn partneriaeth wedi cael ei wireddu'n llawn. Mewn ymgynghoriad gyda'r Ganolfan Sgrwtini Gyhoeddus, datblygwyd cynllun gweithredu cynhwysfawr gyda'r nod o sefydlu diwylliant corfforaethol sy'n agored ac sy'n herio. Mae Archwilio Mewnol wedi dibynnu ar yr asesiad hwn i bwrpas yr adroddiad blynyddol.

4.8 Digwyddiadau Arwyddocaol yn ystod y Flwyddyn

- 4.8.1 Ni chafwyd unrhyw ddigwyddiadau arwyddocaol yn ystod y flwyddyn y mae angen cyfeirio atynt yn yr Adroddiad Blynyddol.

5. DIFFINIAD BARN AC ARGYMHELLION ARCHWILIO

- 5.1 Mae'n ofynnol i'r Pennaeth Archwilio roi i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu farn ar ddigonolrwydd ac effeithlonrwydd cyffredinol gwaith yr Awdurdod o ran llywodraethu, systemau rheoli risg ac amgylchedd rheolaethau mewnol, er mwyn cydymffurfio â gofynion Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a Nodyn Cymhwyso Llywodraeth Leol CIPFA. Y farn gyffredinol yw un o sicrwydd a ddefnyddir gan yr Awdurdod wrth baratoi'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol dan y Rheoliadau Cyfrifon ac Archwilio.
- 5.2 Mae'r farn archwilio ar yr aseiniadau a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn hyd yn hyn wedi'u categoreiddio fel a ganlyn:

- Sicrwydd Sylweddol
- Sicrwydd Rhesymol
- Sicrwydd Cyfyngedig

- Sicrwydd Lleiaf

5.3. Er mwyn ategu'r farn archwilio, mae'r argymhellion sydd wedi'u gwneud yn ystod y flwyddyn wedi'u categoreiddio'n unol â'r Matrics Risg Corfforaethol. Ynghlwm yn **Atodiad F** mae diffiniadau o sgôr risg argymhellion a'r farn archwilio.

6. MATERION ERAILL

6.1 Cymwyseddau i'r Farn Archwilio

6.1.1 Wrth roi barn archwilio, dylid nodi na all sicrwydd fyth fod yn llwyr. Y mwyaf y gall y Gwasanaeth Archwilio Mewnol ei roi i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yw sicrwydd rhesymol yn seiliedig ar y gwaith a wnaed yn ystod y flwyddyn, nad oes gwendidau mawr ac eithrio'r rhai hynny a nodwyd.

6.1.2 Mae'r cymwyseddau i'r Farn Archwilio wedi'u cyflwyno ym mharagraff **3.5.1** uchod ac wrth ddod i'n barn, rydym wedi ystyried:

- Canlyniadau pob archwiliad a wnaed yn ystod y flwyddyn a ddaeth i ben 31 Mawrth 2017;
- Canlyniadau'r camau dilynol a gymerwyd yng nghyswllt archwiliadau a gynhaliwyd yn ystod 2016/17 a monitro gweithrediad argymhellion yn ystod blynyddoedd blaenorol;
- A oes argymhellion categori Uchel neu Ganolig heb eu derbyn gan reolwyr a'r risgiau yn sgil hynny;
- Effeithiau unrhyw newidiadau o bwys yn amcanion neu weithgarwch y sefydliad;
- Materion yn codi o adroddiadau blaenorol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu;
- Oes cyfyngiadau wedi'u rhoi ar sgôp archwilio mewnol ai peidio;
- Cyfyngiadau adnoddau'r Gwasanaeth a pha gyfran o anghenion Archwilio Mewnol y sefydliad sydd wedi cael sylw hyd yn hyn;
- Y gwaith a wneir gan Swyddfa Archwilio Cymru, Deloitte a rheoleiddwyr allanol eraill.

6.2 Cwrdd ag Anghenion Archwilio Mewnol

6.2.1 Er nad yw anghenion archwilio'r Awdurdod wedi'u bodloni'n llawn yn 2016/17, rwyf yn fodlon fod Archwilio Mewnol wedi gwneud digon o waith yng nghyswllt yr amgylchedd rheoli er mwyn dod i farn gyffredinol, er nad yw hyn yn ymestyn i'r amgylchedd rheoli yng nghyswllt y **23** archwiliad cynlluniedig a dynnwyd o'r Cynllun Blynyddol yn ystod 2016/17.

6.3 Derbyn yr Argymhellion

6.3.1. Derbyniwyd **98.57%** o argymhellion gan y rheolwyr. Methwyd cytuno ar **4** argymhelliad allan o gyfanswm o **279** o argymhellion a wnaed. Cafodd yr argymhellion eu hasesu fel rhai effaith isel ac nid oeddynt yn peri pryder.

6.4 Y Ddibyniaeth ar Waith gan Gyrrff Sicrwydd Eraill

6.4.1 Mae Archwilio Mewnol wedi ystyried y gwaith a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru wrth ddrafftio'r Adroddiad Blynyddol a ffurfio barn gyffredinol am y cyfnod.

6.5 Materion a Fernir sy'n Berthnasol i'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol

- 6.5.1 Mae'r Rheolwr Archwilio'n ymwybodol o feysydd lle byddai gwendidau sylweddol mewn rheolaeth yn atal y Cyngor rhag dibynnu'n rhesymol ar systemau rheoli mewnol yng nghyswllt gwaith y gwasanaeth Archwilio Mewnol yn ystod y flwyddyn.
- 6.5.2 Bydd y meysydd yn parhau i fod yn bryder i Archwilio Mewnol hyd oni weithredir ar yr holl argymhellion arwyddocaol a bod modd rhoi sicrwydd fod fframweithiau a systemau yn eu lle; wedi'u hymgorffori; yn gadarn ac yn effeithiol. Isod nodir y sefyllfa sydd ohoni yng nghyswllt y rhain:
- 6.5.3 **Fframwaith Caffael Corfforaethol** - Yn sgil cyflwyno'r Rheolau Caffael Contract newydd, mae adolygiad o'r trefniant Caffael wedi'i gynnwys yng Nghynllun Gweithredol Archwilio Mewnol ar gyfer 2016/17 er mwyn rhoi sicrwydd y bydd y newidiadau yn arwain at fwy o gydymffurfio â rheolau caffael, polisïau a gweithdrefnau.
- 6.5.4 Er bod fframwaith caffael wedi cael ei ddatblygu yn yr Awdurdod, mae lefel cydymffurfiaeth gyda Rheolau Gweithdrefn Contract a rheoliadau'r UE yn parhau i fod yn wan. Y broses gaffael hefyd yw elfen wanaf yr archwiliad o Drefniadau Comisiynu ar gyfer Tai Gofal Ychwanegol.
- 6.5.5 **Diogelu Corfforaethol** - Mewn adolygiad o drefniadau diogelu corfforaethol yng Nghynghorau Cymru a gyhoeddwyd gan SAC ym mis Gorffennaf 2015, argymhellwyd y dylai cynghorau sefydlu rhaglen dreigl o adolygiadau archwilio mewnol er mwyn rhoi prawf ar systemau ac adolygu cydymffurfiaeth ymarferion diogelu'r cyngor.
- Er bod cyfrifoldeb am ddiogelu plant ac oedolion wedi cael ei ddwyn ynghyd dan un Pennaeth Gwasanaeth (Plant), mae diogelu 'yn fater i bawb' – sef cyfeiriad at ein cyfrifoldeb fel corff. Mae rhai gwasanaethau yn y Cyngor yn araf i gynnwys amcanion diogelu yn eu prosesau cynllun busnes a sefydlu diogelu fel rhan sylfaenol o holl agweddau ein gwaith sy'n ymwneud â phlant, pobl ifanc ac oedolion bregus. Adroddir ar adolygiad dilyniant mewn perthynas â Diogelu Corfforaethol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 28 Mehefin 2017
- 6.5.6 **Gwasanaethau Plant - Gorchmynion Llys Diogelu Plant dan yr Amlinellid Cyfraith Gyhoeddus** - Protocol yw'r Amlinellid Cyfraith Gyhoeddus sy'n ceisio lleihau oedi dianghenraid mewn achosion llys teulu. Canfuwyd gwendidau o ran cadw cofnodiadau, casglu tystiolaeth a sgiliau llys sy'n hanfodol er mwyn sicrhau y gellir datrys materion yn gyflym. Nid oedd ymweliadau gan weithwyr cymorth yn cael eu cynnal bob amser yn unol â'r cynlluniau er mwyn sicrhau diogelwch a llesiant plentyn. Arweiniodd yr archwiliad at sicrwydd cyfyngedig a bydd archwiliad dilyniant yn cael ei gynnal ym mis Gorffennaf 2017.
- 6.5.7 **Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC)** – cynhaliwyd archwiliad ganddynt o'r gwasanaethau ar gyfer plant yn Ynys Môn yn ystod Tachwedd 2016 a daethpwyd i'r casgliad "*fod arolygiaeth y rheolwyr o'r trefniadau diogelu, mynediad ac asesu yn annigonol a bod rhaid cyflymu'r newid wrth wella'r ddarpariaeth cymorth, gofal a chefnogaeth a/neu ddiogelu i blant a theuluoedd ar Ynys Môn*". Mae'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wedi gofyn am ddiweddariad o ran cynnydd a wnaed ynghylch gweithredu'r cynllun gwella.
- 6.5.8 **Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu** - Nid yw'r Awdurdod wedi nodi lefel y gydymffurfiaeth angenrheidiol ac nid yw ychwaith wedi darparu rhaglen gydymffurfio er mwyn cwrdd â gofynion PCI DSS. Mae gweithgor trawsadrannol yn cynnwys y Pennaeth

Swyddogaeth (Adnoddau) a'r Swyddog Adran 151 fel hyrwyddwr wedi cael ei sefydlu er mwyn sicrhau cydymffurfiaeth gyda PCI DSS.

6.5.9 **Llywodraethiant – Cydymffurfio gyda Pholisïau'r Cyngor** – Yn Asesiad Corfforaethol 2014/15, nodwyd yr angen i sefydlu diwylliant o weithio corfforaethol cyson ymysg staff ar bob lefel ac iddynt gael eu dal i gyfrif am gydymffurfio gyda pholisïau'r Cyngor. Mae materion sy'n gysylltiedig â diffyg cydymffurfiaeth gyda pholisïau a gweithdrefnau allweddol wedi cael eu nodi yn yr archwiliadau mewnol a gynhaliwyd yn ystod 2016/17, yn bennaf y Fframwaith Caffael Corfforaethol – Cydymffurfiaeth Gorfforaethol a Dilyniant Polisïau ac Arferion AD ar gyfer Rheoli'r Gweithlu.

6.6 Cydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol

6.6.1 Mae gan Archwilio Mewnol ddull archwilio seiliedig ar risg i bennu anghenion archwilio'r Awdurdod ar ddechrau bob blwyddyn ac mae'n defnyddio methodoleg seiliedig ar risg wrth gynllunio a chynnal aseiniadau archwilio. Mae gwaith y Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi'i wneud wrth gydymffurfio â Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus CIPFA 2013.

6.6.2 Mae Deloitte yn adolygu Archwilio Mewnol yn flynyddol er mwyn canfod a gydymffurfir â safonau archwilio.

6.6.3 Mae Pennaeth Archwilio Mewnol wedi gwneud darpariaeth i adolygiadau ansawdd mewnol gael eu cynnal o bryd i'w gilydd gan aelodau profiadol o'r gwasanaeth Archwilio Mewnol er mwyn gwerthuso:

- Cydymffurfiaeth â'r safonau trefniadaethol a gweithredol y cyfeirir atynt uchod,
- Ansawdd gwaith archwilio,
- Ansawdd goruchwyliaeth,
- Cydymffurfio â'r llawlyfr archwilio lleol,
- Y cyflawnir targedau perfformiad.

6.6.4 Mae'r adolygiad a gynhaliwyd yng nghyswllt y gwaith a wnaed yn ystod 2016/17 wedi dangos y cydymffurfir â safonau mewnol ac allanol.

6.6.5 Yn unol â'r Safonau, rhaid cynnal asesiad allanol o leiaf unwaith bob pum mlynedd gan 'aseswr neu dîm asesu cymwys ac annibynnol o'r tu allan i'r sefydliad'. Cytunodd Grŵp Prif Archwilwyr Mewnol Cymru ar hunanasesiad gyda dilysiad allanol annibynnol ac mae wedi sefydlu sgôp yr asesiad a chylch gorchwyl. Cynhaliwyd Asesiad Cymheiriaid Gwasanaethau Archwilio Mewnol Ynys Môn ym mis Mawrth 2017 gan Bennaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ddinbych.

6.6.6 Daeth yr asesiad allanol i'r casgliad bod yr holl strwythurau, polisïau a gweithdrefnau'r gwasanaeth archwilio mewnol, gan gynnwys y modd y cânt eu cymhwyso, yn cydymffurfio gyda gofynion y Safon neu'r elfen unigol o'r Côd Moeseg ym mhob agwedd berthnasol.

6.6.7 Daeth yr aseswr allanol i'r casgliad bod Gwasanaeth Archwilio Mewnol Ynys Môn yn cael ei reoli'n effeithiol ac y cydymffurfir gyda'r mwyafrif o Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus a bod yr hunanasesiad yr adroddwyd arno i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar 6 Rhagfyr 2016, eisoes yn cydnabod cydymffurfiaeth rannol. Un maes y mae angen ei gryfhau yw datblygu proses fapio ar gyfer sicrwydd archwilio er mwyn gwella cydlyniant y sicrwydd corfforaethol a roddir gan archwilio mewnol, rheoleiddwyr eraill a ffynonellau sicrwydd eraill, e.e. adroddiadau gan ymgynghorwyr, adroddiadau sgrïwtini, adolygiadau cymheiriaid.

6.7 Rhaglenni Sicrwydd Ansawdd Mewnol

6.7.1 Er mwyn sicrhau ansawdd y gwaith a wneir gan Archwilio Mewnol, mae ystod o fesurau ansawdd yn eu lle sy'n cynnwys:

- Goruchwyllo a chyfeirio staff sy'n cynnal gwaith archwilio;
- Defnyddio holiaduron boddhad cleientiaid;
- Adolygiad dogfennol o'r holl ffeiliau o bapurau ac adroddiadau gweithio gan reolwyr;
- Gwerthusiad blynyddol o staff archwilio yn arwain at gynlluniau gwaith hyfforddiant a datblygiad personol;
- Cynnal Llawlyfr Archwilio Mewnol y gwasanaeth;
- Hunanasesiad blynyddol;
- Asesiad allanol bob pum mlynedd.

7. Y DATGANIAD O SICRWYDD

7.1 Sicrwydd Cyffredinol

7.1.1 Mae gwaith y Gwasanaeth Archwilio Mewnol wedi'i gynnal mewn cydymffurfiaeth â safonau archwilio mewnol proffesiynol sydd yn Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus CIPFA 2013.

7.1.2 Swyddogaeth sicrwydd yw Archwilio Mewnol sy'n rhoi barn annibynnol a gwrthrychol i'r sefydliad ar yr amgylchedd rheoli, trwy werthuso ei effeithiolrwydd wrth gyflawni amcanion y sefydliad. Mae gwaith Archwilio Mewnol wedi'i gysylltu â nifer o nodau ac amcanion corfforaethol y Cyngor ac mae'n cwrdd â gofynion statudol ac yn cyfrannu at gyflawni blaenoriaethau ac amcanion y Cyngor y cytunwyd â nhw.

7.1.3 Mae'n ofynnol i'r Pennaeth Archwilio Mewnol roi i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sicrwydd ar y system rheoli fewnol gyfan, gan gynnwys pa mor ddigonol yw'r trefniadau rheoli risg a llywodraethu corfforaethol. Dylid nodi na all sicrwydd fyth fod yn llwyr. Y mwyaf y gall Archwilio ei roi i'r Pwyllgor Archwilio yw sicrwydd rhesymol nad oes gwendidau mawr yn y system gyfan o reolaeth fewnol. Materion a ddaeth i'n sylw yn ystod ein gwaith archwilio mewnol yn unig yw'r materion a godir yn yr adroddiad hwn ac nid ydynt yn ddatganiad cynhwysfawr o'r holl wendidau sy'n bodoli, neu o'r holl welliannau y gallent fod yn ofynnol.

7.2 Barn Archwilio

7.2.1 Rwyf yn fodlon fod y gwaith archwilio mewnol a gynhaliwyd yn ystod y flwyddyn yn caniatáu i mi ddod i gasgliad rhesymol o ran pa mor ddigonol ac effeithiol yw prosesau rheoli'r Cyngor ar gyfer y meysydd a gafodd eu hadolygu. Rwyf yn fodlon fod gwaith y rheolyddion allanol ynghyd ag adolygiadau perfformiad gwasanaeth yr Awdurdod yn caniatáu i mi ddod i gasgliad rhesymol fod gan Gyngor Sir Ynys Môn brosesau boddhaol o ran reolaeth fewnol, rheoli risg a llywodraethu corfforaethol i gyflawni amcanion y sefydliad am y 12 mis a ddaeth i ben ar 31 Mawrth 2017.

Gellid defnyddio'r farn archwilio gyffredinol wrth baratoi'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol.

Disgrifiad	CSYM Gwirioneddol 2013/14	CSYM Gwirioneddol ar 31/3/15	CSYM Gwirioneddol ar 31/3/16	CSYM Gwirioneddol ar 31/03/17	CSYM Targed 2016/17	Cyfartaledd Cymru 2015/16
1. % yr Archwiliadau Cynlluniedig a Gwblhawyd	81%	92%	60.32%	73.85%	80%	85%
2. Nifer yr Archwiliadau	51	46	38	48	65	97
3. % Ymatebion 'Bodddhaol' gan Gleientiaid	100%	100%	100%	100%	100%	99%
4. % yr Argymhellion a dderbyniwyd	100%	100%	98%	98.57%	100%	99%
5. % Gweithredu Argymhellion Lefel Uchel a Chanolig mewn archwiliadau Dilyn-i-fyny	46%	49%	74%	86%	85%	D/B
6. % yr Archwiliadau a gwblhawyd o fewn yr amser a gynlluniwyd	D/B	D/B	78.95%	79.17%	90%	68%
7. % yr amser y codir amdano'n uniongyrchol yn erbyn y cyfanswm sydd ar gael	D/B	D/B	59.74%	60.37%	70%	67%
8. Nifer y dyddiadau ar gyfartaledd o'r cyfarfod cau i gyhoeddi'r adroddiad drafft	D/B	D/B	6.61 diwrnod	3.59 diwrnod	7 diwrnod	7.2 diwrnod
9. Nifer y dyddiau ar gyfartaledd rhwng yr ymateb i'r adroddiad drafft a chyhoeddi'r adroddiad terfynol	D/B	D/B	2.41 diwrnod	2.05 diwrnod	2 ddiwrnod	3.4 diwrnod
10. Y gost wirioneddol fesul diwrnod archwilio y codir amdano'n uniongyrchol	£245	£238	£318	£240.14	£280	£227
11. Nifer staff Archwilio	5.5	5.6	5.68	5.68	5	8.1
12. % y staff a adawodd	0	0	0	0	0	10%

ATODIAD B

CYNGOR SIR YNYS MÔN
ARCHWILIO MEWNOL
LLITHRIAD 1-4-16 I 31-03-17

TASGAU	RHESWM	DYDDIAU	SGŌR RISG
CORFFORAETHOL Archwilio Contractau – Gwariant Cyfalaf	Diffyg adnoddau archwilio	20	Amherthnasol
Diogelu Data a Llywodraethu Gwybodaeth	Cynhaliwyd archwiliad ym mis Hydref 2015	15	Rhesymol
Rhaglen Drawsnewid – Gweithio'n Gallach	I'w gynnal yn 2017/18 yn dilyn gweithredu newidiadau i lety swyddfeydd a gweithio'n hyblyg.	15	Adolygiad unwaith ac am byth
ADNODDAU Credydwy'r	Cynhaliwyd archwiliad dilyn i fyny yn Ionawr 2016	10	Rhesymol
Mân ddyledwyr	Ar gais y Pennaeth Gwasanaeth – Mehefin 2017	10	Cyfyngedig
Ymddiriedolaeth Elusennol Ynys Môn	Llithrad am gyfnod amhenodol oherwydd bod y trefniadau llywodraethiant yn newid. Efallai y daw'r Ymddiriedolaeth yn Gwmni Corfforedig.	10	Amhenodol
BUSNES Y CYNGOR Democrataidd a Gwasanaethau Aelodau	Diffyg adnodd archwilio	8	Amherthnasol
TRAWSNEWID Archwilio TG	Diffyg adnodd archwilio	40	Amherthnasol
ADFYWIO ECONOMAIDD A CHYMUNEDOL Astudiaethau Iechyd yr Amgylchedd	Adroddiad SAC ym mis Hydref 2014. Mae'r gwaith hwn yn cael ei wneud gan y CIEH yng Nghymru mewn ymgynghoriad gyda grŵp Penaethiaid Iechyd Amgylcheddol Cymru. Unwaith y bydd y Safonau ymarfer orau wedi cael eu mabwysiadu, bydd yr awdurdod yn eu defnyddio fel sy'n briodol.	15	Anhysbys
Swyddogaeth Hamdden a Pherfformiad	Trawsnewid y Gwasanaethau Hamdden	10	Sylweddol
Swyddfa Rheoli Prosiect	Diffyg adnodd archwilio.	10	Amherthnasol
PRIFFYRDD, TRAFNIDIAETH AC EIDDO Gwasanaethau Dylunio a Chynnal a Chadw	Diffyg adnodd archwilio	10	Anhysbys
Gwasanaethau Peirianeg a Dylunio	Diffyg adnodd archwilio	10	Anhysbys
Rheoli Llifogydd	Diffyg adnodd archwilio	10	Anhysbys

ATODIAD B

Tai Yr Uned Fusnes a Llywodraethiant y CRT	Diffyg adnodd archwilio	10	Anhysbys
Atal Digartrefedd, Gosod Tai ac ati	Diffyg adnodd archwilio	10	Anhysbys
Gwasanaethau Oedolion Gwasanaethau ar gyfer yr Henoed – Adolygu'r Strategaeth	Diffyg adnodd archwilio	15	Anhysbys
Dysgu Gydol Oes Ysgolion Uwchradd	3 ysgol	30	Amrywiol
CYFANSWM Y LLITHRIAD		258	

Ni chafodd y meysydd gwaith uchod yr oedd bwriad eu harchwilio sylw yn ystod 2016/17 am y resymau a roddir. Lle mae hynny'n berthnasol, bydd yr archwiliadau hynny na chawsant eu cynnal yn ystod 2016/17 yn cael eu blaenoriaethu ar gyfer eu hadolygu yn 2017/18.

Crynodeb o Argymhellion a Lefelau Sicrwydd 1-4-16 i 31-03-17

ATODIAD C

	Teitl yr adroddiad	Dyddiad	Gwasanaeth	Cyfanswm yr Argymhellion Archwilio	Negeseuon allweddol	Lefel Sicrwydd	
Tudalen 24	1	Gwirio Stoc TLIU DLO Stoc Gwirio Gwaith yn mynd rhagddo 2015/16	Mai 2016	Tai	Amherthasol	<p>Cynhaliwyd gwiriad stoc blynyddol gan Wasanaeth Archwilio Mewnol yr Awdurdod yn Nepo'r UCA ar 28 Mawrth, 2016. Gwerth y stoc ar ddiwedd y flwyddyn oedd £134,515.08</p> <p>Barn: Mae'r cofnodiadau stoc a gedwir yn y Depo yn ddigon cywir ac yn darparu cofnod dibynadwy o lefelau stoc fel yr oeddynt ar ddiwedd y flwyddyn.</p>	Sylweddol
	2	Rheolaethau Allweddol Budd-dal Tai Gwaith yn mynd rhagddo 2015/16	Mehafin 2016	Tai	12	<p>Dyma'r canfyddiadau allweddol o'r adolygiad hwn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Caiff diweddariadau ar weithdrefnau eu dosbarthu drwy e-bost i staff Budd-dal Tai fel sy'n briodol. Defnyddir fforymau perthnasol a chyfarfodydd rhanbarthol amrywiol hefyd i rannu arfer da. ▪ Mae angen diweddarau canllawiau'r Awdurdod i sicrhau eu bod yn cydymffurfio gyda'r Canllawiau Gordaliadau Budd-dal Tai a gyhoeddwyd gan DWP yn ystod mis Chwefror 2015, ac a adolygwyd wedi hynny ym mis Gorffennaf 2015. ▪ Ni chanfuwyd bod tystiolaeth bob amser yn cael ei chadw ar ffeiliau hawlwyr yn unol â'r disgwyliad. 	Cyfyngedig

					<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nid oedd cofnod o benderfyniadau a wnaed o ran y dull o adennill gordaliadau yn cael ei gadw ar ffeil. Disgwylir y byddai ffurflen Adennill Budd-dal Tai a ordalwyd a Gostyngiad Gormodol yn y Dreth Gyngor yn cael ei chwblhau fel cofnod o'r trywydd penderfyniadau a wnaed yn ystod y broses adfer. ▪ Mae yna broblemau pan yn cysoni'r symiau a awdurdodwyd i'w dileu a'r swm gwirioneddol a ddilëwyd ar y system Northgate SX3. Roedd un achos lle yr oedd y swm a ddilëwyd ar gyfer hawliwr unigol yn fwy na'r hyn a awdurdodwyd gan y Swyddog Adran 151. ▪ Cynhelir cyfarfodydd rheolaidd i drafod gwaith monitro perfformiad a chymerir camau cadarnhaol i sicrhau bod cywirdeb yn gwella. ▪ Cymerwyd camau pellach i ychwanegu at y gordaliadau sy'n cael eu hadennill gordaliadau gyda chyfwerth ag un swyddog llawn amser yn treulio eu hamser yn ymdrin â gordaliadau. <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risgiau a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Arweiniodd yr adolygiad at Farn Archwilio Sicrwydd Cyfyngedig gydag un argymhelliad categori Uchel, pum argymhelliad categori Canolig a chwe argymhelliad categori Isel yn cael eu cytuno gyda'r rheolwyr.</p>	
3	Diogelu Corfforaethol Gwaith yn mynd rhagddo 2015/16	Awst 2016	Corfforaethol	32	<p>Yn 2014/15, bu Swyddfa Archwilio Cymru'n ymchwilio i ba raddau yr oedd Cynghorau wedi sefydlu, ac yn gweithredu, prosesau a dulliau rheoli a sicrwydd effeithiol mewn perthynas â diogelu.</p> <p>Argymhellodd yr adolygiad 'Archwilio Mewnol i gynnwys Diogelu yn ei raglen flynyddol i ddarparu</p>	Cyfyngedig

sicrwydd ar effeithiolrwydd Diogelu Corfforaethol y Cyngor’.

Yn ystod 2013/14, cyfunodd y Cyngor y cyfrifoldeb am ddiogelu plant ac oedolion dan un Pennaeth Gwasanaeth (Plant). Yn 2014/15, sefydlwyd Bwrdd Diogelu Corfforaethol er mwyn sicrhau bod dyletswyddau allweddol y Cyngor mewn perthynas â diogelu plant, pobl ifanc ac oedolion bregus yn cael eu cyflawni'n ddigonol.

Cynhaliwyd archwiliad o Ddiogelu Corfforaethol fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17.

Canfu'r adolygiad:

- Nid oedd y Polisi a'r Gweithdrefnau Corfforaethol ar gyfer Diogelu Plant ac Oedolion Bregus wedi cael eu diweddarau i adlewyrchu canllawiau statudol diweddar gan gynnwys y Ddeddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 a ddaeth i rym ym mis Ebrill 2016 a'r canllawiau Cadw Dysgwyr yn Ddiogel (2015);
- Tystiolaeth gyfyngedig oedd ar gael bod gwybodaeth wedi cael ei rhannu ar benodiadau corfforaethol mewn perthynas â diogelu ac enwi uwch swyddogion i gyflawni swyddogaethau diogelu dynodedig;
- Defnydd cyfyngedig oedd yn cael ei wneud hefyd o fewnwyd y Cyngor i roi cyhoedduswyd i, a

hyrwyddo diogelwch yn fewnol ac yn allanol, gan gynnwys adrodd ar waith y Bwrdd Diogelu Corfforaethol a chysylltu hynny â pholisïau a chynlluniau gweithredu ac atgyfnerthu ymrwymiad y Cyngor i ddiogelu a hyrwyddo llesiant plant, pobl ifanc ac oedolion bregus;

- Er bod amcanion diogelu wedi cael eu hadlewyrchu yn y rhan fwyaf o'r cynlluniau datblygu gwasanaeth, nodwyd nad oedd aliniad bob amser gyda'r cofrestrau risg o ran cofnodi'r risgiau o ran diogelu;
- Er y cafwyd sicrwydd bod staff a chanddynt ddyletswyddau diogelu uniongyrchol wedi mynychu hyfforddiant diogelu / sesiynau gloywi yn ôl yr angen mae bwlch o ran staff yn gyffredinol yn mynychu hyfforddiant ymwybyddiaeth a hyfforddiant penodol ar gyfer gwirwyr tystiolaeth (dilysu ID ar gyfer y broses GDG), swyddogion diogelu penodedig y tu allan i'r Gwasanaethau Cymdeithasol ac ysgolion; nid yw hyfforddiant recriwtio diogelach ar gyfer rheolwyr yn orfodol ar hyn o bryd;
- Cydymffurfiaeth gyfyngedig yn unig mewn perthynas â derbyn a gwirio tystlythyrau ar gyfer swyddi 'gweithgareddau a reoleiddir' cyn y cyfweiliadau a chyfyngedig hefyd o ran cynnal cofnodiadau cyflawn fel tystiolaeth diogelu cyn cyflogi gan gynnwys tystlythyrau a gwiriadau GDG;

- Nodwyd rhai materion mewn perthynas â nodi swyddi sydd angen datgeliad GDG yn erbyn y meini prawf cymhwyster GDG; nodwyd eithriadau wrth asesu cydymffurfiaeth gyda pholisi GDG y Cyngor gan gynnwys GDG ar gyfer dechreuwyr newydd; asesiad risg ac adnewyddu'r gwiriad bob tair blynedd;
- Dim polisi corfforaethol ar ymdrin yn ddiogel â gwybodaeth a ddarperir gan y GDG ar gael i unigolion ar yr adeg y gofynnir iddynt gwblhau ffurflen gais am GDG neu ofyn am ganiatâd i ddefnyddio eu gwybodaeth i gael at unrhyw wasanaeth y mae'r GDG yn ei ddarparu;
- Nodwyd rhai eithriadau mewn perthynas â safonau diogelu mewn trefniadau contract gan gynnwys diffyg telerau ac amodau penodol yn ymwneud â:
  - Yr angen i asiantaethau / sefydliadau fod â pholisïau a gweithdrefnau diogelu a chydymffurfio â nhw; a
  - Rheoli perfformiad i sicrhau cydymffurfiaeth gyda pholisïau a gweithdrefnau diogelu fel sy'n briodol.
- Nid yw'r adain Archwilio Mewnol yn adolygu'n rheolaidd ar hyn o bryd y safonau diogelu mewn adolygiadau o sefydliadau a chontractau newydd/cyfredol.

					<p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaethau mewnol yn gyfyngedig. Mae rhai gwasanaethau yn y Cyngor yn araf i wreiddio amcanion diogelu yn eu prosesau cynllunio busnes ac ystyried diogelu fel rhan sylfaenol o bob agwedd o waith sy'n ymwneud â phlant, pobl ifanc ac oedolion bregus.</p>	
4	Gorchmynion Llys Gofal Plant o dan yr Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus Gwaith yn mynd rhagddo 2015/16	Rhag 2016	Gwasanaethau Plant	29	<p>Mae Adran 17 Deddf Plant 1989 yn datgan bod gan yr awdurdod lleol ddyletswydd gyffredinol i ddiogelu a hyrwyddo llesiant plant o fewn ardal yr awdurdod ac i sicrhau bod y plant hynny'n cael eu magu gan eu teuluoedd.</p> <p>Mae tynnu plentyn oddi ar ei rhiant yn angenrheidiol mewn rhai achosion er mwyn sicrhau diogelwch a lles y plentyn. Protocol yw'r Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus (PLO) sy'n ceisio lleihau oedi dianghenraid mewn achosion llys teuluoedd.</p> <p>Crynhoir prif ganfyddiadau'r adolygiad isod:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae'r wybodaeth a gedwir ar RAISE (system cofnodion electronig iechyd a gofal cymdeithasol) yn annibynadwy oherwydd: <ul style="list-style-type: none"> — oedi o ran llwytho dogfennau — achosion lle mae dogfennau yn cael eu llwytho ar ffeil un sibling ar RAISE er eu bod yn berthnasol i'r holl siblingiaid. — Diffyg tystiolaeth ar ffeiliau RAISE i ddangos pa gyfarfodydd cyn-achos a gynhaliwyd neu pa lythyrau swyddogol 	Cyfyngedig

					<p>anfonwyd at y sawl sydd â chyfrifoldeb rhiant yn eu hysbysu o'r penderfyniad a wnaed yn y Cyfarfod Porth Gadw Cyfreithiol ac yn rhestru pryderon yr Awdurdod Lleol.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nid yw'r Llythyr Cyn Achos yn rhoi amserlen ar gyfer y camau y mae'n rhaid i rieni eu cymryd er mwyn osgoi achosion llys. • Nid oedd ymweliadau gweithwyr cefnogol bob tro'n cael eu cynnal yn unol â'r cynlluniau er mwyn sicrhau lles y plentyn/plant tra eu bod yn parhau i fod yng ngofal eu rhieni yn ystod achosion llys. • Nid yw holl weithwyr y Gwasanaethau Plant wedi derbyn hyfforddiant Diogelu Data. • Mae'r Gwasanaeth wedi adnabod yr angen am hyfforddiant pellach ar sgiliau llys ac wedi trefnu gweithdy hyfforddiant yn Seiliedig ar Gymwyseddau yn ystod y flwyddyn, a oedd yn cynnwys dau ddiwrnod ar y pwnc "Y Gyfraith, Tystiolaeth, Gweithdrefn ac Arfer Orau" a dau ddiwrnod pellach yn rhoi sylw i sgiliau llys ac ysgrifennu adroddiadau. Adroddodd Rheolwyr bod y staff a oedd wedi bod ar y cwrs wedi rhoi adborth cadarnhaol. • Yn ystod y flwyddyn gwnaed ymdrechion pellach i wella sgiliau ysgrifennu adroddiadau a chasglu tystiolaeth drwy hysbysebu swydd Gweithiwr Cymdeithasol Ymgynghorol – PLO / Arbenigwr Llys fydd yn cynorthwyo i hyrwyddo arfer gwaith cymdeithasol o ansawdd uchel ac yn cefnogi staff a rheolwyr i wella ymarfer mewn perthynas ag achosion gofal. Pan oedd yr archwiliad yn cael ei gynnal roedd y swydd wedi ei hysbysebu
--	--	--	--	--	---

					<p>ddwywaith ond nid oedd unrhyw un wedi ei apwyntio.</p> <p>Barn: Mae trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Mae bylchau yn y broses sy'n golygu bod y Gwasanaeth yn agored i risgiau. Mae angen i reolwyr gymryd camau gweithredu fydd yn cael effaith uchel i gymedrol.</p>	
5	Ysgol Llannerchymedd	Mai 2016	Dysgu Gydol Oes	12	<p>Dyma'r canfyddiadau allweddol o archwiliad o Ysgol Llannerch-y-medd a gynhaliwyd fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Cynhaliwyd profion ar sampl o gofnodion incwm prydau ysgol, brecwast ysgol a chofnodion incwm cyffredinol a chanfuwyd eu bod yn gywir ac yn cael eu cadw i safon foddhaol • Canfuwyd bod cyllideb yr ysgol yn cael ei mabwysiadu'n flynyddol gan y corff llywodraethu a bod materion ariannol yn cael eu trafod yn rheolaidd • Nid oedd yr ysgol bob amser yn llenwi ffurflen archebu cyn prynu • Nid oedd y ffurflen adolygu tâl athrawon ar gyfer 2015/16 wedi cael ei dychwelyd i'r Adran Addysg cyn 1 Medi 2015 • Yr ysgol i gofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn unol â Deddf Diogelu Data 1988 <p>Barn: Barn archwilio Sicrwydd rhesymol yn gyffredinol</p>	Rhesymol

					o ganlyniad i'r adolygiad gyda dau argymhelliad categori canolig a thri argymhelliad categori isel yn cael eu cytuno gyda'r pennaeth.	
6	Ysgol Tywyn	Mehffin 2016	Dysgu Gydol Oes	4	<p>Dyma'r canfyddiadau allweddol o archwiliad o Ysgol Tywyn a gynhaliwyd fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Roedd y cofnod prydau ysgolion yn cael ei gynnal i safon uchel yn yr ysgol, ond dylai lefel yr ôl-ddyledion gael ei monitro'n effeithiol yn unol â Chanllawiau'r Adran Addysg • Mae cyllideb yr ysgol yn cael ei thrafod yn rheolaidd gyda'r Llywodraethwyr ac yn cael ei mabwysiadu'n flynyddol gan y Corff Llywodraethu • Mae cyfrifon cronfa'r ysgol yn cael eu cynnal i safon briodol ac yn cael eu harchwilio'n annibynnol ar sail flynyddol. Mae'r ddogfen "Cofnod Archwilio Cronfa'r Ysgol" yn cael ei chyflwyno i Fwrdd y Llywodraethwyr yn flynyddol. <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda.</p>	Sylweddol
7	Ysgol Llandegfan	Mehffin 2016	Dysgu Gydol Oes	1	<p>Dyma'r canfyddiadau allweddol o archwiliad o Ysgol Llandegfan a gynhaliwyd fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae'r cofnod prydau ysgolion yn cael ei chynnal i safon uchel yn yr ysgol • Mae cyllideb yr ysgol yn cael ei thrafod yn 	Sylweddol

					<p>rheolaidd gyda'r Llywodraethwyr ac yn cael ei mabwysiadu'n flynyddol gan y Corff Llywodraethu</p> <ul style="list-style-type: none"> Mae cyfrifon cronfa'r ysgol yn cael eu cynnal i safon briodol ac yn cael eu harchwilio'n annibynnol ar sail flynyddol. Mae'r ddogfen "Cofnod Archwilio Cronfa'r Ysgol" yn cael ei chyflwyno i Fwrdd y Llywodraethwyr yn flynyddol. <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda.</p>	
8	Ysgol Y Graig	Mehefin 2016	Dysgu Gydol Oes	5	<p>Dyma'r canfyddiadau allweddol o archwiliad o Ysgol y Graig a gynhaliwyd fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17:</p> <ul style="list-style-type: none"> Mae cyllideb yr ysgol yn cael ei thrafod yn rheolaidd gyda'r Llywodraethwyr ac yn cael ei mabwysiadu'n flynyddol gan y Corff Llywodraethu Roedd cofnodion incwm cyffredinol a ffioedd gwersi cerddoriaeth yn gywir ac yn cael eu cynnal i safon foddhaol Dylai pryddau ysgol gael eu cofnodi'n gywir a dylai'r ysgol fonitro lefel yr ôl-ddyledion yn effeithiol yn unol â Chanllawiau'r Adran Addysg. <p>Barn: barn archwilio Sicrwydd Rhesymol yn gyffredinol o ganlyniad i'r adolygiad gydag un argymhelliad categori Canolig a phedwar argymhelliad categori Isel yn cael eu cytuno gyda'r</p>	Sylweddol

					pennaeth.	
9	Ysgol Llanfair PG	Mehfin 2016	Dysgu Gydol Oes	5	<p>Cynhaliwyd archwiliad yn Ysgol Llanfair PG fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17.</p> <p>Dyma ganfyddiadau allweddol yr adolygiad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Roedd cofnod prydau ysgol yn cael ei gynnal i safon uchel yn yr ysgol • Mae cyllideb yr ysgol yn cael ei thrafod yn rheolaidd gyda'r Llywodraethwyr ac yn cael ei mabwysiadu'n flynyddol gan y Corff Llywodraethu <p>CAMAU ALLWEDDOL Y CYTUNWYD ARNYNT</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dylai archebion gael eu cwblhau cyn derbyn nwyddau • Dylai'r ysgol adolygu ffioedd gosod yr ysgol bob blwyddyn • Yr ysgol i gofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn unol â Deddf Diogelu Data 1988 <p>Barn: Barn archwilio Sicrwydd Rhesymol yn gyffredinol o ganlyniad i'r adolygiad gyda dau argymhelliad categori Canolig a thri argymhelliad categori Isel yn cael eu cytuno gyda'r pennaeth.</p>	Rhesymol
10	Ysgol Esceifiog	Mehfin 2016	Dysgu Gydol Oes	4	<p>Cynhaliwyd archwiliad o Ysgol Esceifiog fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17.</p>	Sylweddol

					<p>Dyma'r canfyddiadau Allweddol o'r adolygiad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae'r cofnod prydau ysgolion yn cael ei gynnal i safon uchel yn yr ysgol • Mae cyllideb yr ysgol yn cael ei thrafod yn rheolaidd gyda'r Llywodraethwyr ac yn cael ei mabwysiadu'n flynyddol gan y Corff Llywodraethu • Mae cyfrifon cronfa'r ysgol yn cael eu cynnal i safon briodol ac yn cael eu harchwilio'n annibynnol ar sail flynyddol. Mae'r ddogfen "Cofnod Archwilio Cronfa'r Ysgol" yn cael ei chyflwyno i Fwrdd y Llywodraethwyr yn flynyddol. <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda.</p>	
1	Ffioedd Rheoli Adeiladu – Trefniadau Arolygu & Gorfodaeth	Mehafin 2016	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	8	<p>Dyma'r canfyddiadau allweddol o'r adolygiad hwn:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nid yw Taliadau Rheoli Adeiladu yn cael eu hadolygu'n flynyddol. ▪ Nid oes gweithdrefnau o ran nodi a sut i ymdrin ag achos / achos posibl o dorri'r Rheoliadau neu Weithdrefnau ynghylch cofnodi arolygiad / au. ▪ Nid oedd unrhyw weithdrefnau yn bodoli ar gyfer gweinyddu ad-daliadau.. ▪ Ni fedrir cofnodi ymweliadau safle ar system CIVICA. ▪ Dim ffurflenni datgan diddordeb ffurfiol wedi cael eu llenwi gan swyddogion yn yr adain Rheoli Adeiladu. ▪ Dim gwaith cysoni yn cael ei wneud o ran anfonebu a chasglu incwm ar y system CIVICA. 	Cyfyngedig

					<p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risgiau a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Arweiniodd yr adolygiad at Farn Archwilio Sicrwydd Cyfyngedig gydag wyth argymhelliad categori Canolig yn cael eu cytuno gyda'r rheolwyr.</p>	
12	Ffioedd a Phrisiau Ceisiadau Cynllunio	Awst 2016	Buddsoddiad ac Adfywiad Economaidd	4	<p>Cafwyd oddeutu 1,400 o geisiadau cynllunio yn ystod 2015/16 – incwm o £528,386.44.</p> <p>Mewn archwiliad a gynhaliwyd fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol ar gyfer 2016/17, nodwyd bod gan yr Adran Gynllunio drefniadau llywodraethiant priodol ar gyfer rheoli ei Cheisiadau Cynllunio.</p> <p>Nid yw penderfyniad ynghylch ceisiadau cynllunio yn cael eu gwneud bob amser o fewn y cyfnod 8 wythnos statudol ac nid oes unrhyw gofrestr gyhoeddus o'r holl geisiadau cynllunio ar wefan yr Awdurdod.</p> <p>Barn: Mae'r trefniadau llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda.</p>	Sylweddol
13	Cydymffurfiaid â Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu	Awst 2016	Adnoddau	18	<p>Prosesodd yr Awdurdod 8,200 o drafodion ar-lein a 12,400 o drafodion Chip & PIN lle nad oedd perchennog y cerdyn yn bresennol yn ystod 2015/16. Rhwng Ebrill a Gorffennaf 2016, proseswyd 6,682 o drafodion gan yr Awdurdod a oedd werth £1,238,250.22.</p> <p>Mae natur gludadwy a hwylustod cardiau yn golygu y gall fod yn agored i gamddefnydd a dylai'r Awdurdod gydymffurfio gyda'r Safonau Diogelwch Data y Diwydiant Cardiau Talu (PCI DSS).</p>	Cyfyngedig

					<p>Dyma brif ganfyddiadau'r adolygiad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nid oes unrhyw gynllun cyflawni i amlinellu'r modd y bydd yr Awdurdod yn cydymffurfio gyda PCI DSS. • Nid yw'r Awdurdod yn cynhyrchu datganiad blynyddol o gydymffurfiaeth gyda PCI DSS ac nid oes ganddo ychwaith ddangosyddion diffiniedig i fesur cydymffurfiaeth • Nid yw'r Polisi Diogelwch TGCh a'r Polisi Diogelwch Gwybodaeth yn adlewyrchu cydymffurfiaeth â PCI DSS • Ar hyn o bryd, nid oes hyfforddiant ffurfiol ar gael i weithwyr o fewn 6 mis o gychwyn mewn swydd sy'n gyfrifol am brosesu taliadau gyda cherdyn • Nid yw'r Awdurdod wedi nodi a mapio'r amgylchedd cerdyn credyd • Nid yw'r Awdurdod wedi datblygu fframwaith rheoli diogelwch i gydymffurfio gyda PCI DSS • Nid yw hunanasesiadau blynyddol yn cael eu cynnal. <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risgiau a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Mae bylchau yn y broses sy'n gadael y gwasanaeth yn agored i risgiau. Angen gweithrediad gan reolwyr ar lefel gymedrol i uchel.</p>	
--	--	--	--	--	---	--

14	Trefniadau Yswiriant	Tach 2016	Adnoddau	2	<p>Cyfanswm setliad yswiriant yr Awdurdod ar gyfer y cyfnod 1 Ebrill 2016 i 30 Medi 2016 oedd £142,442.65 (o'r hawliadau a wnaethpwyd yn ystod y cyfnod hwn).</p> <p>Canfu'r archwiliad a gynhaliwyd fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol ar gyfer 2016/17 bod gan yr Adran Adnoddau drefniadau llywodraethu priodol ar gyfer rheoli'r Gwasanaeth Yswiriant.</p> <p>Ar hyn o bryd nid oes polisi yn manylu ar weithdrefnau'n ymwneud â ffurflenni, amserlenni a deddfwriaeth ynghylch hawliadau yswiriant.</p> <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda. Ni chanfuwyd unrhyw gangymeriadau sylweddol o bwys.</p>	Sylweddol
15	Trefniadau Wrth Gefn Allan o Oriau	Rhag 2016	Corfforaethol	10	<p>Mae'r Cyngor yn darparu ystod eang o wasanaethau i bobl Ynys Môn. Mae'n rhaid i rai gwasanaethau wneud trefniadau wrth gefn tu allan i oriau swyddfa arferol er mwyn ymgymryd â dyletswyddau arferol neu ymateb i argyfyngau. Mewn rhai achosion, gallai hyn fod er mwyn cwrdd â gofynion cyfreithiol neu statudol.</p> <p>Cyfanswm taliadau i swyddogion unigol mewn perthynas â gweithredu cynlluniau wrth gefn yn 2015/16 oedd £96,795.60 a £47,024.47 yn 2016/17 hyd at gyfnod 6.</p> <p>Crynoir prif ganfyddiadau'r adolygiad isod:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nid oedd y cynllun taliadau ar gyfer dyletswyddau wrth gefn wedi'i ddiweddarau ar y mewnwyd i 	Rhesymol

					<p>adlewyrchu'r dyfarniad cyflog diweddaraf.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Er gwaetha'r disgwyliad y dylai'r holl weithwyr sy'n ymgymryd â dyletswyddau wrth gefn dderbyn taliad ar yr un sail yn dilyn y broses Arfarnu Swyddi, canfuwyd nifer o anghysonderau gyda rhai unigolion yn parhau i dderbyn taliad wrth gefn cyfartaleddol yn seiliedig ar gytundebau hanesyddol, er eu bod yn gweithio rota lawn. • Roedd y rhan fwyaf o'r gwasanaethau a adolygwyd yn cadw cofnodion digon manwl i gefnogi ceisiadau a wnaed am lwfansau wrth gefn; fodd bynnag, canfuwyd nad oedd un gwasanaeth yn cadw cofnod o'r galwadau allan o oriau a dderbyniwyd; ar hyn o bryd nid yw'r Cyngor yn defnyddio cyfleusterau tracio galwadau na recordio galwadau. • Nid oedd monitro yn digwydd yn gyson ar draws yr holl wasanaethau i asesu lefel y gwerth am arian mewn perthynas â gweithredu cynlluniau wrth gefn. Nid oedd effeithiolrwydd ac effeithlonrwydd cynlluniau wrth gefn a weithredwyd yn cael eu hadolygu fel mater o drefn ar lefel uwch reolwyr. <p>Barn: Mae trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn rhesymol. Mae peth anghysondeb o ran gweithredu ac mae cyfleoedd yn bodoli o hyd i liniaru yn erbyn risgiau pellach.</p>	
16	Tai Gofal Ychwanegol – Trefniadau Comisiynu	Rhag 2016	Gwasanaethau Oedolion	6	<p>Mae'r Prosiect Tai Gofal Ychwanegol yn rhan o raglen ehangach sef Rhaglen Trawsnewid Gofal Cymdeithasol Oedolion Hŷn, sy'n un o'r wyth blaenoriaeth yn y Cynllun Corfforaethol ar gyfer 2013-17.</p> <p>Crynhoir prif ganfyddiadau'r adolygiad isod:</p>	Cyfyngedig

- Er bod nifer o ddogfennau'r prosiect wedi eu cwblhau yn ôl y disgwyl, gellid gwella'r ddogfennaeth yn ymwneud â 'gwersi a ddysgwyd'.
- Y broses gaffael oedd elfen wanaf y mesurau rheoli a brofwyd. Nid oedd y Tîm Caffael yn rhan o'r broses hyd nes yr oedd y gwahoddiad i dendro wedi cael ei anfon at y Cymdeithasau Tai. Arweiniodd hyn at fethiant o ran cydymffurfio â'r rheoliadau a dewis y broses dendro fwyaf addas (proses wedi'i negodi) ar gyfer y math o brosiect.
- Gallai cyswllt a thrafodaethau buan gydag adrannau perthnasol megis Budd-daliadau Tai fod wedi arwain at broses gynllunio gryfach a dogfen dendr fwy cadarn a fyddai'n cynnig cymaint â phosib o wybodaeth i gynigwyr posibl. Efallai y byddai hyn wedi atal rhai o'r problemau a gafwyd yn ystod 2015, yn arbennig y mater yn ymwneud ag uchafswm y rhent sydd ar gael drwy Fudd-daliadau Tai a arweiniodd at y Tîm Prosiect yn trafod gyda'r cynigiwr, sy'n groes i reolau caffael ynglŷn â bod yn deg ac yn dryloyw.
- Bydd hyfforddiant caffael ar gyfer swyddogion rheoli prosiect yn arwain at well dealltwriaeth o'r broses caffael yn ei chyfanrwydd.
- Ni chynhwyswyd elfennau Diogelu yn y cytundebau ar gyfer darparu gwasanaeth yn y cyfleuster Gofal Ychwanegol.
- Gwelodd Gwasanaethau Oedolion drosiant staff uchel yn ystod cyfnod y prosiect a ni lwyddodd y gwasanaeth i recriwtio Rheolwr Trawsnewid am beth amser. Gallai hyn fod wedi cael effaith andwyol ar reolaeth y prosiect.

Barn: Mae trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Mae bylchau yn y

					<p>broses sy'n golygu bod y gwasanaeth yn agored i risg. Nid yw amcanion yn cael eu gwireddu neu maent yn cael eu gwireddu heb gynnig gwerth am arian.</p>	
17	Fframwaith Caffael Corfforaethol – Cydymffurfiaeth ar lefel Gorfforaethol	Mawrth 2017	Adnoddau	28	<p>Cynhaliwyd yr archwiliad hwn fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17.</p> <p>Mae cydymffurfiaeth gyda phrosesau caffael wedi cael ei gydnabod fel man gwan mewn archwiliadau arferol blaenorol ac fe gynhaliwyd ymchwiliadau arbennig yn ystod 2016/17.</p> <p>Dyma ganfyddiadau allweddol yr adolygiad hwn:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mae gan y Tîm Caffael Corfforaethol Gynllun Gwella Caffael ac maent yn gweithio i wella cydymffurfiaeth gyda rheolau a rheolidau caffael ar lefel yr Awdurdod cyfan. • Cymeradwywyd Strategaeth a Pholisi Caffael yr Awdurdod gan y Cyngor ar 14 Mai 2015. • Caiff y Rheolau Gweithdrefn Contract (RhGC) eu hadolygu o bryd i'w gilydd ac maent yn gosod y sylfaen ar gyfer unrhyw weithgaredd caffael. Nid yw'r RhGC yn cynnwys trothwyon ariannol yr OJEU ar gyfer Cyflenwadau, Gwasanaethau a Gwaith Cyhoeddus. • Mae Llawlyfr Caffael wedi cael ei ddatblygu ac mae'n darparu canllawiau ymarferol i'r broses gaffael ac yn cynnwys gwybodaeth am drothwyon tendro, gwahanol brosesau caffael ac ati. Roedd gwybodaeth ynghylch lefel trothwy tendro'r Awdurdod wedi ei nodi'n anghywir drwy'r ddogfen - fel £25k yn hytrach na £30k. • Cynhaliwyd hyfforddiant caffael yn ystod 2015 ac mae cyfres o sesiynau hyfforddiant ar reoli contractau wedi eu cynllunio ar gyfer 2017. Nodwyd 	Cyfyngedig

					<p>bod anghysonderau a chamgymeriadau yn y sleidiau hyfforddiant ar gaffael sydd ar gael ar y fewnwyd.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Defnydd cyfyngedig a wnaed o fewnwyd y Cyngor i rannu gwybodaeth ac i benodi hyrwyddwyr caffael. Nid yw'r Strategaeth a'r Polisi Caffael a'r Strategaeth ar gyfer Rheoli Contractau ar gael ar y fewnwyd na'r Porth Polisiâu. • Mae lefel cydymffurfiaeth gyda'r Rheolau Gweithdrefn Contract a rheoliadau UE yn amrywio ar hyd a lled yr Awdurdod. Er bod y RhGC yn datgan bod angen hysbysebu unrhyw contract sy'n werth £25k neu fwy ar GwerthwchiGymru, nid dyma'r achos bob tro, roedd un enghraifft yn uwch na throthwy'r OJEU. • Mae'r gofrestr contractau ganolog yn anghyflawn ac nid yw ar gael ar fewnwyd y Cyngor i ganiatáu ar gyfer penderfyniadau priodol ac amserol o ran prynu cyn i contractau o'r fath ddod i ben. • Mae'r Tîm Caffael wedi dadansoddi gwariant a data er mwyn nodi meysydd lle gallai ymarfer caffael ychwanegu gwerth am arian a sicrhau cydymffurfiaeth gyda'r rheolau a'r rheoliadau caffael perthnasol. Nid yw ymarferion caffael wedi cael eu cynnal ar gyfer yr holl feysydd ble daethpwyd o hyd i ddiffyg cydymffurfiaeth gyda chontractau. • Nid oes Polisi Caffael Cynaliadwy wedi cael ei sefydlu er mwyn rhoi sylw i egwyddorion datblygu cynaliadwy. Nid yw Aseidiadau Risg Cynaliadwyedd ar gael ar gyfer contractau sy'n werth £25k neu fwy fel sy'n ofynnol dan Brotoocol 3 Polisi Caffael Cymru. • Ar hyn o bryd, nid yw perfformiad y Tîm Caffael Corfforaethol yn cael ei fesur a'i adrodd arno ar lefel gorfforaethol. Dylid creu Dangosyddion Perfformiad Allweddol (DPA) ar gyfer yr Awdurdod cyfan er	
--	--	--	--	--	--	--

					<p>mwyn cryfhau'r broses gaffael ac fel modd o fesur a yw nodi ac amcanion sefydliadol yn cael eu cyflawni.</p> <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Mae yna fylchau yn y broses sy'n golygu bod y gwasanaeth yn agored i risgiau. Nid yw amcanion yn cael eu cyflawni neu maent yn cael eu cyflawni heb sicrhau gwerth am arian.</p>	
18	Ynys Ynni	Mawrth 2017	Rheoleiddio a Datblygu Economaidd	0	<p>Cynhaliwyd yr archwiliad hwn fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17.</p> <p>Mae Rhaglen Ynys Ynni Ynys Môn™ yn ymdrech ar y cyd rhwng nifer o gydranddeiliaid yn y sectorau cyhoeddus a phreifat sy'n gweithio mewn partneriaeth i roi Ynys Môn ar y blaen o ran ymchwil, datblygu, cynhyrchu a gwasanaethu ynni gan ddod ag enillion economaidd anferthol o bosib yn ei sgil.</p> <p>Mae'r rhaglen yn cael ei rheoli'n dda gyda phrosesau llywodraethiant cadarn. Mae Cytundebau Perfformiad Cynllunio (PPA) wedi cael eu sefydlu'n ffurfiol a'u llofnodi gan yr holl bartïon.</p> <p>Mae byrddau strategol wedi cael eu sefydlu ar gyfer pob partneriaeth o gydranddeiliaid ac mae'r canlyniadau'n cael eu monitro a'u hadrodd arnynt yn rheolaidd.</p> <p>Mae'r risgiau sy'n gysylltiedig ag Ynys Ynni ynghyd â chamau lliniaru'n cael eu nodi yn y Gofrestr Risg Gorfforaethol a'r Gofrestr Risg ar gyfer y Gwasanaeth Economaidd ac Adfywio Cymunedol.</p> <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda. Ni chanfuwyd unrhyw gamgymeriadau sylweddol o bwys.</p>	Sylweddol
19	Diwylliant Moesegol	Mawrth 2017	Corfforaethol	19	<p>Cynhaliwyd adolygiad archwilio mewnol o Ddiwylliant Moesegol fel rhan o'r Cynllun Archwilio Mewnol ar gyfer 2016/17. Mae'r angen i asesu dyluniad,</p>	Rhesymol

				<p>gweithrediad ac effeithiolrwydd amcanion, rhaglenni a gweithgareddau moesegol y sefydliad wedi ei gynnwys dan y Safonau Archwilio Mewnol ar gyfer y Sector Cyhoeddus.</p> <p>Dyma brif ganfyddiadau'r adolygiad hwn o'r diwylliant moesegol:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mae gan y Cyngor amrediad eang o bolisiau a rheolaeth ar safonau ymddygiad sydd, gyda'i gilydd, yn amrediad eang o bolisiau moesegol sy'n llywodraethu'r modd y mae'r Cyngor yn rhedeg ei fusnes ac yn sicrhau llywodraethiant teg a thryloyw. ▪ Mae trefniadau llywodraethiant y Cyngor, sydd wedi eu cynnwys yn y Cyfansoddiad, yn cynnwys codau ymddygiad, protocolau a rheolau sefydlog ffurfiol sydd wedi cael eu sefydlu er mwyn rheoli ymddygiad unigolion a grwpiau yn yr awdurdod. ▪ Mae nifer o bolisiau corfforaethol ac AD wedi cael eu sefydlu sy'n cynnwys disgwyliadau moesegol ac sy'n tanlinellu ymrwymiad y Cyngor i foeseg ac sy'n ceisio sicrhau cydymffurfiaeth ag egwyddorion moesegol. ▪ Mae yna ffocws o'r newydd ar iechyd, dioglewcfh a lles corfforaethol yn dilyn cyfnod lle nad oedd polisiau wedi bod yn cael eu hadolygu'n rheolaidd, ychydig iawn o gyfarfodydd o'r Grŵp Ymgynghorol Iechyd a Diogelwch yn cael eu cynnal ac ymgysylltiad a throsgolwg cyfyngedig ar lefel gorfforaethol o berfformiad mewn perthynas ag iechyd, diogelwch a lles. <p>Fodd bynnag, mae'r bylchau canlynol yn gwanhau gallu'r Cyngor i hyrwyddo diwylliant moesegol:</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nid oes system ffurfiol ar gael i fonitro cydymffurfiaeth	
--	--	--	--	---	--

					<p>contractwyr gyda rheolau iechyd a diogelwch ar sail barhaus a chael sicrhwydd bod gwerthoedd ac egwyddorion moesegol y Cyngor yn cael eu hadlewyrchu yn niwylliant ac arferion contractwyr.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Nid oedd Cynlluniau Darparu Gwasanaeth, ym mhob achos, yn cynnwys camau gweithredu allweddol o ran cydymffurfio gyda strategaethau a pholisïau corfforaethol yn cynnwys: <ul style="list-style-type: none"> - Iechyd a Diogelwch Corfforaethol; - Cydraddoldeb ac Amrywiaeth a; - Goblygiadau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, yn cynnwys yr egwyddor o ddatblygiad cynaliadwy. ▪ Nid yw'r rhaglen o gontractau ar gyfer y dyfodol / y gofrestr gontractau'n cael ei chyhoeddi'n rhagweithiol ar wefan y Cyngor er mwyn hyrwyddo cystadleuaeth agored a phenderfyniadau tryloyw yn unol ag egwyddorion Polisi Caffael Cyhoeddus Cymru. ▪ Nid yw'r Cyngor wedi datblygu a mabwysiadu polisi Cynaliadwyedd sy'n dod â'r gwahanol feysydd ymarfer ac arbenigedd proffesiynol ynghyd i arwain datblygiadau at ddatrysiadau cynaliadwy er budd y gymuned leol a chenedlaethau'r dyfodol. ▪ Nid yw'r polisïau sy'n amlinellu gweithdrefnau'r Cyngor ar gyfer atal, dod o hyd i, ymchwilio i, ac erlyn achosion o dwyll a llygredd wedi cael eu hadolygu a'u diweddarau a'u rhoddi ar y Porth Polisïau er hwylustod. ▪ Nid oes unrhyw weithdrefn ar gyfer rhoi prawf o bryd i'w gilydd ar ddealltwriaeth a chydymffurfiaeth swyddogion gyda'r côd ymarfer (a pholisïau corfforaethol allweddol yn gyffredinol) ac atgyfnerthu ar sail reolaidd, y disgwyliadau o ran yr angen i ddatgan unrhyw ddiddordebau personol newydd (a 	
--	--	--	--	--	---	--

					<p>chyfredol) a all wrthdaro gyda dyletswydd gyhoeddus ac i gofrestru unrhyw roddion / lletygarwch a gawsant mewn perthynas â'u gwaith.</p> <ul style="list-style-type: none"> ▪ Mae'r Cyngor wedi datblygu teclyn alinio gwerthoedd i'w ddefnyddio wrth recriwtio a datblygu staff. Mae materion technegol wrthi'n derbyn sylw fel y gellir cychwyn defnyddio'r teclyn. ▪ Nid yw'r Strategaeth Gyfathrebu Gorfforaethol (2012-15) wedi cael ei hadolygu; canfuwyd problemau o safbwynt effeithiolrwydd system memo electronig mewnol Y Ddolen / Monitor i gyfathrebu negeseuon corfforaethol a sicrhau bod y diwylliant moesegol y mae'r Cyngor yn ei ddeisyfu'n cael ei sefydlu'n gadarn yn y sefydliad. Nid oes unrhyw broses ar gael ar gyfer diweddarau (cael gwared â / archifo gwybodaeth fel sy'n briodol) cynnwys y wefan er mwyn sicrhau mai gwybodaeth ddilys, gyfredol, cyson a pherthnasol sy'n cael ei harddangos. ▪ Nid oedd pob gweithiwr newydd yn cael hyfforddiant cynefino ac nid oedd unrhyw broses ar gael i fonitro presenoldeb mewn sesiwn gynefino gorfforaethol / cwblhau sesiwn gynefino'r gwasanaeth. <p>Barn: Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn rhesymol.</p>	
20	Uned Cynnal Adeiladau	Mawrth 2017	Tai	18	<p>Cynhaliwyd yr archwiliad hwn fel rhan o'r cynllun Archwilio Mewnol a gymeradwywyd ar gyfer 2016/17.</p> <p>Isod, ceir crynodeb o ganfyddiadau allweddol yr adolygiad:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Nid oes cyfleuster ar gyfer gwahaniad dyletswyddau ar gael ar System Orchard. Gall staff fynd i mewn iddi i greu, diwygio, cwblhau a chanslo gwybodaeth UCA ar Orchard ac mae ganddynt fynediad i adnoddau sydd y tu draw i'r hyn sydd ei angen arnynt i gyflawni eu dyletswyddau; 	Cyfyngedig

				<ul style="list-style-type: none"> • Nid oes modd ar hyn o bryd cael adroddiad o'r System Orchard yn rhestru hawliau mynediad defnyddwyr i reolwyr ei adolygu; • Nid oes unrhyw weithdrefnau ysgrifenedig i roi cyfarwyddyd i staff ynghylch sut i ddefnyddio'r modiwl UCA yn Orchard a'r hawliau mynediad; • Mae cysoni anfonebau a thasgau sydd wedi eu cofnodi ar Fodiwl UCA Orchard yn anodd oherwydd nid oes unrhyw gysylltiadau cyffredin rhwng y system taliadau CIVICA a'r system UCA ar Orchard. • Mae'r manylion sy'n cael eu mewnbynnu ar gyfer dyddiadau cwblhau tasgau yn awgrym fod data'n cael ei ystumio i gyflawni targedau perfformiad ac mae hynny, gyda'r diffyg o reolaeth fewnol yn y system Orchard, yn tansellio dilysrwydd data perfformiad. Mae yna risg bod modd ystumio neu gam-ddatgan data sy'n arwain at benderfyniadau gwael neu hyd yn oed y posibilrwydd o dwyll; • Nid yw esboniadau ar gyfer canlso tasgau'n cael eu cofnodi na'u hawdurdodi; • Nid yw system Orchard yr UCA yn cynnwys costau staff fesul tasg. Nid yw gwir gost pob tasg yn cael ei nodi a'i chodi amdani ac o'r herwydd mae'r cyfrif masnachu'n cael ei gam-ddatgan sy'n arwain at benderfyniadau a dadansoddiadau gwerth am arian gwael. <p>Barn: Mae trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig. Mae yna fylchau yn y broses sy'n golygu bod y gwasanaeth yn agored i risgiau. Nid yw'r amcanion yn cael eu diwallu neu maent yn cael eu diwallu mewn modd nad yw'n sicrhau gwerth am arian.</p>	
--	--	--	--	---	--

**CYNGOR SIR YNYS MÔN
ARCHWILIO MEWNOL**

**DADANSODDIAD O WAITH YCHWANEGOL NAD OEDD WEDI EI
GYNLLUNIO A WNAED YN YSTOD 1 EBRILL 2016 I 31 MAWRTH 2017**

	MAES	NATUR Y GWAITH	DYDDIAU ARCHWILIO
1	Corfforaethol / Dysgu Gydol Oes	Adolygiad proses amserlenni Addysg – Cais gan AD	3.04
2	Rhentu Doeth Cymru Gwarchod y Cyhoedd	Cafodd Archwilio Mewnol wybod ym mis Ebrill 2016 bod rhaid cyflwyno Tystysgrif Rhentu Doeth Cymru ac Adroddiad Archwilio Mewnol i LIC erbyn 31 Hydref 2016.	7.32
3	Prisiadau Asedau Priffyrdd	Archwiliad o systemau Asedau Priffyrdd mewn paratoad ar gyfer y newid yng Nghôd CIPFA a'r modd y caiff isadeiledd priffyrdd ei brisio o gost hanesyddol gyda dibrisiant i gost adnewyddu gyda dibrisiant a fyddai'n cael effaith sylweddol ar werth yr asedau ar y fantolen. Penderfynodd CIPFA yn ei gyfarfod ar 8 Mawrth i beidio symud ymlaen i gyflwyno'r Côt Asedau Rhwydwaith Priffyrdd i ofynion adrodd ar gyfer awdurdodau lleol.	30.54
4	Asesiad Allanol o Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus	Gwaith wedi ei wneud mewn paratoad ar gyfer asesiad allanol gan Bennaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ddinbych.	8.50
	CYFANSWM NIFER Y DYDDIAU		49.40

.....

RHESTR O ARCHWILIADAU DILYN I FYNY

	Disgrifiad	Dyddiad yr Archwiliad	Dyddiad Dilyniant Fyny	Nifer yr Argymhellion	Argymhellion sy'n parhau i fod angen sylw ac ar y gweill	Uchel	Canolig	Isel	Barn Archwilio Wreiddiol	Barn Archwilio Ddiwygiedig
1	Argymhellion Ysgolion – Ysgol Pentraeth Dilyniant	Mawrth 15	Mehefin 16	11	6 (3 Ar y Gweill)	0	6	0	Rhesymol	Rhesymol
2	Argymhellion Ysgolion – Ysgol Henblas Dilyniant	Medi 14	Mehefin 16	5	2 (2 Ar y Gweill)	0	1	1	Sylweddol	Sylweddol
3	Argymhellion Ysgolion – Ysgol Bodorgan Dilyniant	Awst 15	Mehefin 16	19	7	0	6	1	Rhesymol	Rhesymol
4	Fframwaith Rheoli Risg – Dilyniant	Medi 15	Mehefin 16	3	1	0	1	0	Rhesymol	Rhesymol
5	Mân-ddyledwyr Dilyniant	Ebrill 15	Mehefin 16	18	9 (3 Ar y Gweill)	0	6	3	Cyfyngedig	Cyfyngedig
6	Ysgol Cemaes Dilyniant	Hydref 15	Gorffennaf 16	14	5 (1 Ar y Gweill)	0	3	2	Cyfyngedig	Rhesymol
7	Partneriaethau Dilyniant	Chwefror 16	Rhagfyr 16	6	4 (2 Ar y Gweill)	3	1	0	Cyfyngedig	Rhesymol
8	Tai Fforddiadwy, Troi'n Tai'n Gartrefi, Cynllun Benthyciadau Ail Dilyniant	Rhagfyr 15	Rhagfyr 16	18	9 (6 Ar y Gweill)	3	3	3	Cyfyngedig	Rhesymol
9	Adfer TGCh ar ôl Trychineb Ail Dilyniant	Mawrth 16	Rhagfyr 16	8	7 (6 Ar y Gweill)	4	3	0	Rhesymol	Rhesymol
10	Parhad Busnes Ail Dilyniant	Mawrth 16	Rhagfyr 16	5	2 Ar y Gweill	1	1	0	Rhesymol	Sylweddol
11	Polisiau ac Arferion Adnoddau Dynol ar gyfer Rheoli'r Gweithlu – Dilyniant	Chwefror 16	Mawrth 17	12	10 (2 Ar y gweill) (5 new recs)	1	4	5	Cyfyngedig	Rhesymol

MATRICES RISG a LEFELAU SICRWYDD

ATODIAD F

TEBYGOLRWYDD	Digwyddiad bron yn sicr o ddigwydd yn y rhan fwyaf o amgylchiadau	>70%	Bron Yn Sicr	A				
	Digwyddiad yn debygol o ddigwydd yn y rhan fwyaf o amgylchiadau	30-70%	Tebygol	B				
	Bydd y digwyddiad o bosib yn digwydd ar ryw adeg	10-30%	Posib	C				
	Digwyddiad yn annhebygol a all ddigwydd rhyw bryd	1-10%	Anhebygol	D				
	Digwyddiad prin fydd ond yn digwydd mewn amgylchiadau eithriadol	<1%	Prin	E				

Tudalen 52

	5	4	3	2	1
	Dinod	Bychan	Cymedrol	Sylweddol	Trychinebus
Gwasanaeth	Dim effaith ar ansawdd y gwasanaeth, tarfu gyfyngedig i weithrediadau	Mân effaith ar ansawdd y gwasanaeth, nid yw safonau gwasanaeth mân yn cael eu bodloni, amhariad tymor byr i weithrediadau	Gostyngiad sylweddol yn ansawdd y gwasanaeth, amhariad difrifol i safonau gwasanaeth	Effaith sylweddol ar ansawdd gwasanaethau, safonau gwasanaeth lluosog heb eu bodloni, amhariad tymor hir i weithrediadau	Gostyngiad trychinebus yn ansawdd y gwasanaeth a safonau gwasanaeth allweddol ddim yn cael eu bodloni, ymyriad trychinebus hirdymor i weithrediadau
Enw Da	Pryder cyhoeddus wedi ei gyfyngu i gwynion lleol	Mân sylw anffafriol lleol / cyhoeddus / cyfryngau a chwynion	Sylw andwyol lleol difrifol neu sylw andwyol mân yn y wasg rhanbarthol neu chenedlaethol	Beirniadaeth rhanbarthol difrifol neu genedlaethol negyddol	Condemniad rhanbarthol a chenedlaethol hir
Côst Ariannol (£)	< £50k	£50k - £250k	£250k - £750k	£750k - £3m	>£3m

LEFEL SICRWYDD	DIFFINIAD	YMYRRAETH RHEOLWYR
SICRWYDD SYLWEDDOL	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda. Ni ddaethpwyd o hyd i unrhyw gamgymeriadau sylweddol na materol.	Dim angen i'r rheolwyr gymryd unrhyw gamau gweithredu neu angen iddynt gymryd camau lefel isel yn unig.
SICRWYDD RHESYMOL	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg ac/neu reolaeth fewnol yn rhesymol. Peth anghysondeb o ran gweithrediad ac mae cyfleoedd yn dal i fodoli i liniaru er mwyn atal unrhyw risgiau pellach.	Angen gweithrediad gan Reolwyr ar lefel isel i gymedrol. Darganfyddiadau yn rai y gellir eu cadw ar lefel gwasanaeth.
SICRWYDD CYFYNGEDIG	Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg ac/neu reolaeth fewnol yn gyfyngedig. Mae bylchau yn y broses sy'n gadael y gwasanaeth yn agored i risgiau. Nid yw amcanion yn cael eu bodloni neu maent yn cael eu bodloni heb gyflawni gwerth am arian.	Angen gweithrediad gan Reolwyr ar lefel cymedrol i uchel. Darganfyddiadau yn rhai sydd angen eu datrys gan benaethiaid gwasanaeth ac efallai y bydd angen hysbysu'r UDA.
SICRWYDD LLEIAF	Mae diffygion sylweddol yn y trefniadau ar gyfer llywodraethiant, rheoli risg a rheolaeth fewnol. Ystyrir bod rheoliadau allweddol yn annigonol heb o leiaf un broses reoli gritigol. Mae hefyd angen gwella cydymffurfiaeth gyda'r rheoliadau presennol a dod o hyd i gamgymeriadau ac esgeulustod.	Angen camau gweithredu effaith uchel gan Reolwyr mewn nifer o feysydd. Gwendidau rheoli sydd angen sylw brys gan yr UDA ac ymyrraeth o bosib gan y Pwyllgor Gwaith.

Argymhellion Blaenoriaeth Uchel gan y Gwasanaeth Archwilio Mewnol sydd heb gael sylw ar 31/03/2017

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad	Dyddiad yr argymhelliad	Dyddiad gweithredu y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
Corfforaethol						
1	Rheolau Systemau – Mynediad Rhesymegol a Gwahanu Dyletswyddau 1961.14/15	<p>8.3 Yn unol ag arfer gorau a Rheolau Gweithdrefnau Ariannol y Cyngor, dylid gwahanu'r dyletswyddau a ganlyn yn systemau a ganlyn y Cyngor:</p> <p>Dyledwyr a'r Cyfriflyfr – Dylid adolygu mynediad yr ariannwr at y system dyledwyr a'r cyfriflyfr er mwyn sicrhau y cynhelir y gwaith o wahanu dyletswyddau rhwng y rhai hynny sy'n derbyn incwm a'r rhai sy'n cofnodi incwm.</p> <p>Dylai gwaith cysoni, yn cynnwys systemau dyledwyr, derbynebu arian, a chysoniadau banc gael eu hadolygu gan weithiwr annibynnol er mwyn sicrhau cywirdeb.</p> <p>Dylai addasiadau/nodiadau credyd/gwaith dileu dyledion i ddyledwyr gael eu hadolygu a'u cymeradwyo gan weithiwr nad oes ganddo gyfrifoldeb am gofnodi'r trafodion hyn.</p> <p>Credydwyr - Dylai adroddiad diwygiadau Cyflenwyr gael ei adolygu gan weithiwr ar lefel oruchwyliol nad oes ganddo fodd i newid manylion cyflenwyr, gwaith</p>	08/09/2014	31/12/2014 dyddiad wedi newid i 31/12/2015	Pennaeth Adnoddau	<p>Adolygu Swyddogion - Ar gyfer y systemau ariannol, bydd y cyfrifoldeb o sicrhau bod dyletswyddau'n cael eu gwahanu'n ddigonol yn cael ei gynnwys mewn disgrifiadau swydd priodol yn sgil ailstrwythuro'r Gwasanaeth Cyllid fel y trefnwyd.</p> <p>Dyledwyr / Cyfriflyfr / Credydwyr – Bydd y gwaith sy'n ymwneud â'r system ariannol yn rhan o ail-lansio CIVICA.</p> <p>Cyflogres - Bydd dyletswyddau'r Gyflogres a'r Sefydliad yn cael eu gwahanu yn y system gyflogres yn sgil cyswllt rhwng y Swyddog A151 a Phennaeth y Proffesiwn - Adnoddau Dynol.</p> <p>Mae'r Gofrestr Asedion wedi'i chwblhau.</p>

		<p>cofnodi anfonebau, cymeradwyo anfonebau a chaniatáu taliadau.</p> <p>Sefydliad Adnoddau Dynol / y gyflogres - dylai swyddogaethau gael eu cyfyngu i swyddogion nad oes ganddynt fodd i brosesu'r gyflogres neu raid i gofnodion y sefydliad hwnnw a osodwyd gan y gyflogres gael eu hadolygu gan weithiwr annibynnol i sicrhau eu bod yn ddilys Dylai'r swyddog sy'n gyfrifol am redeg y gyflogres fod yn annibynnol ar brosesu'r gyflogres er mwyn sicrhau y cedwir y cywirdeb. Dylai adroddiadau eithrio gael eu rhedeg a'u gwirio gan weithiwr ar lefel oruchwyliol (annibynnol) yn ôl i'r dogfennau ffynhonnell. Dylai'r adroddiadau amrywiant gael eu gwirio gan weithiwr ar lefel oruchwyliol (annibynnol) er mwyn sicrhau cywirdeb. Dylid adolygu hawliau mynediad holl ddefnyddwyr systemau cyflogres / Adnoddau Dynol er mwyn sicrhau priodoldeb, yn enwedig felly'r swyddog sy'n gyfrifol am gysoni'r gyflogres ac adolygu.</p>				
2	Polisiâu Corfforaethol 1761.11/12	Adolygu a gweithredu'r Adroddiad Polisiâu Corfforaethol 1761 2011/12.	07/10/2014	31/12/2014 dyddiad wedi newid i 29/04/2016	Pennaeth Gwasanaethau Democraidd	<p>23/02/2016 - Gwaith yn mynd rhagddo yn dilyn penderfyniad ym mis Hydref 2015 i ddyrannu cyllid. Trafodaethau yn mynd rhagddynt gyda darparwr ynghylch contract.</p> <p>30/06/2016 - Contract wedi'i lofnodi gyda chyflenwr</p> <p>2016/01/03 - Hyfforddiant ar gyfer gweinyddwyr systemau i gael ei gyflwyno ym mis Gorffennaf 2016. Cyflwynwyd adroddiadau cynnydd i'r UDA ym Mai 2016 a nodwyd 7 o bolisiau allweddol yr UDA ar gyfer eu derbyn yn ystod y 12 mis cyntaf. Bydd gweithredu'r broses derbyn polisiâu yn cychwyn ym mis Medi 2016.</p>

					<p>Adroddiadau chwarterol ar lefelau derbyn y polisïau i'w gyflwyno i'r UDA (dyddiadau i'w gytuno) ynghyd ag adroddiad blynyddol i'r Pwyllgor Archwilio.</p> <p>Diweddariad 02/09/16 - Mae'r Awdurdod wedi cynnal ymarfer tendro priodol ar gyfer datrysiad rheoli polisïau. Llofnodwyd y cytundeb ar 1 Mawrth. Cydnabuwyd bod angen rhoi blaenoriaeth i 3 pholisi ar Lywodraethu Gwybodaeth ar gyfer y cam cyntaf o weithredu'r system - cyflwynir 1 bob mis. Mae'r UDA wedi derbyn adroddiad pellach ac wedi penderfynu blaenoriaethu 7 polisi ar gyfer eu derbyn yn y 12 mis cyntaf (Medi 2016 ymlaen) - bydd y 3 cyntaf yn ymwneud â Diogelu Data, 2 yn berthnasol i lechyd a Diogelwch, 1 yn ymwneud ag Absenoldeb Salwch ac un â'r Safonau Iaith. Bydd yr UDA yn adolygu'r blaenoriaethu'n flynyddol. Mae gweinyddwyr wedi cael eu nodi ar gyfer y system ac wedi derbyn hyfforddiant ar 12 Gorffennaf 2016. Mae'r system ar gael yn awr i'r gweinyddwyr ac maent wrthi'n llwytho'r polisïau ar y system. Y nod yw cyflwyno'r system i'r staff fel llyfrgell o bolisïau corfforaethol sy'n adnodd defnyddiol o wybodaeth cyn cyflwyno'r angen i dderbyn polisïau (profion) ar y nifer fechan o feysydd a nodwyd gan yr UDA.</p> <p>Diweddariad 31/10/16 - gwybodaeth i'w dosbarthu drwy'r Ddolen i esbonio'r Porth Polisi.</p> <p>26/01/17 – Porth Polisïau ar gael i staff fel llyfrgell electronig ers 24/11/16. Y cam nesaf fydd gweithredu'r gofyniad o ran derbyn polisïau. Cynllun peilot yn mynd rhagddo yn yr Adran AD. Mae angen rhoi sylw i'r bylchau o ran manylion am y gwasanaethau yn y llyfr cyfeiriad Outlook cyn y gellir gweithredu'r system derbyn polisïau. Penaethiaid Gwasanaeth i gael manylion os oes angen cymryd unrhyw gamau.</p>
--	--	--	--	--	--

3	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17	2.5a Yn yr achosion eithriadol a nodwyd, dylai Penaethiaid Gwasanaeth sicrhau bod amcanion diogelu'n cael eu hymgorffori yn y broses cynllunio busnes i sefydlu diogelu'n gadarn fel rhan sylfaenol o'r holl agweddau ar unrhyw waith sy'n ymwneud â phlant, pobl ifanc ac oedolion bregus.	09/09/16	31/03/17	Rheolwr Cynllunio Busnes Rhaglen a	I'w gydlynu gan y Rheolwr Cynllunio Busnes a Rhaglen
4	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17	2.5b Dylai Penaethiaid Gwasanaeth sicrhau bod cofrestrau risg yn cydfynd â'r cynllun busnes a bod risgiau diogelu wedi eu nodi yn holl gofrestrau risg y gwasanaethau a bod camau lliniaru wedi eu cofnodi a bod cynnydd yn cael ei fonitro yn unol â'r Fframwaith Rheoli Perfformiad Corfforaethol. Dylai ysgolion ddatblygu cofrestrau risg er mwyn adnabod a chofnodi'n ffurfiol y risgiau diogelu a'r rheolaethau lliniaru sydd ar waith i reoli'r risgiau hynny.	09/09/16	30/09/16	Rheolwr Rhaglen a Chynllunio Busnes a	<p>* Mae Rheoleiddwyr allanol ysgolion yn sicrhau bod gweithdrefnau priodol ar gyfer diogelu ar draws pob sector - addysg gynradd, uwchradd ac arbennig. Yn wir, byddai ysgolion â safonau addysgol eithriadol yn destun mesurau arbennig ar unwaith, os byddai'r gweithdrefnau ar gyfer diogelu yn ddiffygiol mewn unrhyw ffordd,</p> <p>Mae ysgolion yn cwblhau hunanasesiadau i ddibenion Arolwg Estyn a rhaid cyflwyno hunanasesiadau ar drefniadau diogelu bob blwyddyn i'r Adran Addysg; nid yw'r angen i ysgolion lunio cofrestrau risgiau diogelu erioed wedi codi o unrhyw Arolygiad ac ar hyn o bryd nid oes unrhyw ofyniad rhanbarthol neu genedlaethol i wneud hyn.</p> <p>I'w gydlynu gan y Rheolwr Rhaglen a Chynllunio Busnes.</p> <p>Diweddariad 04/11/16 - Yn unol â CPPMF drafftiiwyd cynlluniau darparu gwasanaeth ar gyfer 16/17 ac maent yn cynnwys cyfrifoldebau o ran diogelu. Mae cofrestrau risg ar gyfer y gwasanaethau hynny yn cael eu monitro bob chwarter er mwyn cael sicrwydd bod risgiau cysylltiedig hefyd yn cael eu rheoli.</p>
5	Dilyn i Fyny Rheoli Parhad Busnes 081 2016/17	4.1 Dylai'r Cynllun Parhad Busnes Corfforaethol gynnwys trefniadau ar gyfer Rheoli Adferiad Adeiladau.	17/01/17	31/03/17	Pennaeth Gwasanaethau Democrataidd	<p>Wedi ei ail-adrodd o Reoli Parhad Busnes 007 2015/16</p> <p>Dyddiad targed gwreiddiol: 31/12/15</p>

Cyllid						
6	Tai Fforddiadwy, Troi Tai'n Gartrefi, Cynllun Benthyciadau Pontio 025.15/16	6.2a Mae llog yn cronni o daliadau llog sy'n ddyledus a dylai'r llog a gronnwyd ar y benthyciad o'r Cynllun Benthyciadau Pontio gael ei adfer, a hynny dan y telerau a'r amodau a nodir yn y cytundeb cyfleuster.	16/12/2015	31/07/2016 wedi newid o 31/12/2015	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Ailadroddwyd o Adroddiad Tai Fforddiadwy 025 2015/16 (14/12/15). Dyddiad targed gwreiddiol: 31 /12/15.
7	Paneli Solar Cyfleuster IVC Penhesgyn 071 2016/17	1.3 Dylid atgoffa'r Pennaeth Gwasanaeth bod yn rhaid dilyn Rheolau Gweithdrefn Contract yr Awdurdod, sef yn benodol, na ellir ymrwymo gwariant oni bai bod darpariaeth ar ei gyfer yn y cyllidebau refeniw neu gyfalaf, er mwyn diogelu enw da'r Awdurdod a sicrhau na ellir dal y Cyngor yn atebol am golled ariannol trydydd parti mewn perthynas ag ymrwymiad ariannol gwirioneddol / goblygedig sy'n ymwneud â threfniadau contract.	04/10/16	31/12/16	Pennaeth Adnoddau	
8	Trefniadau Llywodraethiant Partneriaethau – Dilyn i Fyny 077 2016/17	3.2a Yn unol â'r bwriad, y Rheolwr Risg ac Yswiriant i gysylltu gyda'r 10 partneriaeth strategol i ofyn am gopi o'u cofrestrau risg ac i sefydlu ac asesu'r trefniadau sydd yn eu lle ym mhob partneriaeth i roi sylw i'r risgiau a nodwyd. Dylid adrodd ar ganlyniad yr ymarfer hwn i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethiant oherwydd mai'r Pwyllgor hwn sy'n gyfrifol am adolygu proffil risg partneriaethau a chadw sicrhwydd bod camau'n cael eu cymryd i fynd i'r afael â'r risgiau sy'n gysylltiedig â phartneriaethau arwyddocaol.	21/12/16	31/03/17	Rheolwr Risg ac Yswiriant	Mae'r dyddiad targed yn amodol ar unrhyw newidiadau i ddyddiadau pwyllgorau y bydd angen eu gwneud oherwydd yr Etholiad ym mis Mai 2017.
Gwasanaethau TGCh						
9	Cydymffurfiaeth PCI DSS 066 2016/17	3.3 Dylid datblygu proses i asesu a chofnodi effaith newid y seilwaith TGCh ar gydrannau PCI DSS fel	21/09/16	31/10/16	Rheolwr Gwasanaeth a Pherfformiad TG	

		rhan o gymeradwyo a derbyn trefniadau rheoli newid.				
10	Cydymffurfiaeth PCI DSS 066 2016/17	3.4 Dylai'r Awdurdod roi prawf ar gydymffurfiaeth PCI DSS unrhyw feddalwedd newydd fel rhan o'r gweithdrefnau datblygu a derbyn.	21/09/16	30/09/16	Rheolwr Gwasanaeth a Pherfformiad TG	
11	Cydymffurfiaeth PCI DSS 066 2016/17	3.6 Dylid cynnal sganiau rhydwraith yn chwarterol gan werthwr sganio cymeradwy yn unol â Chanllawiau Cryno 11.2 Cyngor Safonau Diogelwch PCI	21/09/16	30/09/16	Rheolwr Gwasanaeth a Pherfformiad TG	
12	Archwiliad Dilyn i Fyny – Trefniadau Adfer yn dilyn Trychineb TGCh	1.4d Dylai gwasanaethau sicrhau bod profion yn cael eu cynnal yn rheolaidd mewn perthynas ac adfer eu systemau a chadw data wrth gefn er mwyn sicrhau cyfanrwydd y data wrth gefn a gedwir.	17/01/16	31/03/17	Prif Weithredwr Cynorthwyol	Wedi ei ail-adrodd o'r Trefniadau Adfer yn dilyn Trychineb TGCh 2004 2014/15. Dyddiad targed gwreiddiol: 31/12/15 I'w weithredu gan Reolwr Gwasanaeth gyda chynngor a chefnogaeth gan yr Adran TGCh. Y Prif Weithredwr Cynorthwyol i roi cyfarwyddyd i'r Penaethiaid Gwasanaeth.
Gwasanaethau Oedolion						
13	Trefniadau Ar Alwad y tu allan i oriau 073 2016/17	1.2a Dylai gwasanaethau sicrhau bod cynlluniau i fod ar alwad yn cael eu gweithredu yn unol â pholisïau perthnasol y Cyngor a bod y taliadau a hawlr yn adlewyrchu'r cyfraddau yn y cynllun cyfredol.	15/12/16	31/12/16	Pennaeth Gwasanaethau Oedolion	
14	Trefniadau Ar Alwad y tu allan i oriau 073 2016/17	3.2. Yn unol â rhaglen Gweithio'n Gallach y Cyngor, dylai gwasanaethau adolygu'r trefniadau presennol ar gyfer gweithredu cynlluniau ar alwad i ganfod a yw'r trefniadau yn parhau i fod yn effeithiol ac yn rhoi gwerth am arian. Ni ddylai system ar alwad reolaidd ond weithredu pan fo gofyn cyson a pharhaus i ddarparu gwasanaethau / ymateb y tu allan i oriau craidd.	15/12/16	31/12/16	Pennaeth Gwasanaethau Oedolion	
Gwasanaethau Plant						
15	Gorchymnion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	11.2 Dylid sicrhau bod ymweliadau gan weithwyr cymorth yn cael eu cynnal yn unol â'r cynllun er mwyn sicrhau lles plentyn / plant sy'n parhau i fod yng ngofal y rhieni yn	27/01/17	31/03/17	Rheolwr Gwasanaethau Cymorth	Arweinydd tîm gwaith cymorth i sicrhau bod gan yr holl achosion sydd angen gweithiwr cymorth gynllun manwl sy'n amlinellu amcan, amserlenni a system adolygu. Arweinydd y tîm gwaith cymorth i ddyfeisio mecanweithiau ar

		ystod achosion llys.				gyfer sicrhau cydymffurfiaeth â chynlluniau gan weithwyr cymorth. Arweinydd Tîm a Rheolwyr Tîm i gytuno ar broses ar gyfer yr uchod a system i ddwyn sylw at ddiffyg cydymffurfiaeth / ymgysylltiad.
16	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	12.1 Dylid sicrhau bod yr holl ddogfennau'n cael eu hychwanegu i RAISE yn gywir, yn brydlon ac yn cael eu copïo i ffeiliau unrhyw siblingiaid perthnasol.	27/01/17	31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	
17	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	5.1 Dylid nodi yn y Llythyr Cyn Achos yr amserlenni ar gyfer y camau gweithredu y mae'n rhaid i'r rhieni eu cyflawni i osgoi camau llys.	27/01/17	31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	Rheolwyr Tîm i adolygu a diweddarau'r contract PLO er mwyn sicrhau bod y templed yn nodi amserlenni.
18	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	7.2 Dylid glynu wrth y Camau Gofal, yr Amlinelliad Cyfraith Gyhoeddus a'r Mater Cyfreithiol 2016 wrth gynnal cyfarfodydd cyn cymryd camu llys drwy nodi amserlenni a dyddiadau adolygu ar gyfer camau gweithredu perthnasol.	27/01/17	31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	Rheolwyr Tîm i sicrhau bod dyddiadau adolygu'n cael eu cynnwys yn y templed contract o ddisgwyliadau.
19	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	10.1 Mae angen datblygu templed ffurfiol ar gyfer Llythyr Cyn Achos sy'n hysbysu'r rhieni fod penderfyniad wedi cael ei wneud i gychwyn achos a'i rannu gyda'r holl swyddogion perthnasol er mwyn sicrhau bod yr holl wybodaeth briodol wedi'i chynnwys.	27/01/17	28/02/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	Rheolwyr Tîm i adolygu'r templed ar gyfer llythyr mewn ymgynghoriad gydag ymgynghorydd cyfreithiol.
20	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	10.2 Dylai llythyrau Cyn Achos (lle mae penderfyniad wedi cael ei wneud i gychwyn cymryd camau drwy'r Llysoedd) gael eu llofnodi gan y Rheolwr Tîm. Dylid anfon copi at y Gweithiwr Cymdeithasol a'r Adain Gyfreithiol a chadw copi ohono ar ffeil y plentyn(plant) ar RAISE.	27/01/17	28/02/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	Gelwir hyn yn hysbysiad o fwriad i gychwyn achos. Angen llythyr templed. Rheolwyr Tîm/Cyfreithiol i gwblhau'r templed ar gyfer llythyr. Templed i gael ei lansio a'i lwytho i fyny i RAISE.

Argymhellion Blaenoriaeth Ganolig gan Archwilio Mewnol sydd heb gael sylw ar 31/03/2017

Cyf	Adroddiad	Argymhelliad	Dyddiad yr argymhelliad	Dyddiad gweithredu y cytunwyd arno	Swyddog Cyfrifol	Sylwadau
Corfforaethol						
21	Llywodraethu Gwybodaeth 009.15/16	1.2b Dylai rheolwyr adolygu sut rhedir contractau lle mae contractwr trydydd parti yn prosesu data personol ar ran y Cyngor i benderfynu a gorfodi Cytundeb Prosesu Data ar y contract.	21/10/2015	30/09/2015	Swyddog Gwybodaeth Corfforaethol	<p>Mae gwaith wedi cychwyn ar y mater hwn, fodd bynnag, o ran argymhellion Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth ynghylch caffael gwasanaethau, bydd angen adolygiad ehangach o'r mesurau diogelu data wrth gaffael gwasanaethau sy'n ymwneud â gwybodaeth bersonol. Mae amser yn ffactor o ran yr adolygiad y gofynnwyd amdano gan SCG oherwydd rhaid gwneud hyn cyn y gellir cwblhau'r argymhelliad. Dylid diwygio'r dyddiad targed.</p> <p>15/06/16 - Dim cynnydd oherwydd mae'r ymdrechion ar hyn o bryd yn canolbwyntio ar sicrhau bod DPA yn cael ei gynnwys ym mhob contract perthnasol newydd / yn y dyfodol. Fodd bynnag, mae'r Swyddog Gwybodaeth Gorfforaethol wedi bod mewn cyfarfodydd gyda'r adran Gaffael ac yn gobeithio cyflwyno adroddiad i'r UDA ynghylch rhestr wirio ar gyfer contractau yn y dyfodol agos.</p> <p>Diweddariad 25/08/16 – Mae'r Swyddog Gwybodaeth Gorfforaethol wedi mofyn cyngor gan y Cyfreithiwr Caffael ynghylch a yw'r DPA yn ddigonol ynteu a oes angen ei adolygu.</p>
22	Llywodraethu Gwybodaeth 009.15/16	1.2c Dylai'r SIRO sicrhau bod yr holl gontractau 'Categori 1' a weithredir gan y Cyngor yn cael eu cynnwys mewn Cytundebau DP yn unol ag argymhellion Swyddfa'r Comisiynydd Gwybodaeth.	21/10/2015	30/09/2015	Swyddog Gwybodaeth Gorfforaethol	<p>15/06/16 – Perchenogion Asedau Gwybodaeth (PAG) / Penaethiaid sy'n gyfrifol am weithredu'r argymhelliad hwn. Cyflwynwyd adroddiad i'r UDA er mwyn codi eu hymwybyddiaeth o'r mater hwn. Mae rhestr wirio yn y broses o gael ei gwblhau fel teclyn i sicrhau nad yw elfennau pwysig yn</p>

						<p>cael eu colli wrth lunio contract.</p> <p>Diweddariad 25/08/16 – Mae'r Swyddog Gwybodaeth Gorfforaethol wedi mofyn cyngor gan y Cyfreithiwr Caffael ynghylch a yw'r DPA yn ddigonol ynteu a oes angen ei adolygu.</p> <p>Diweddariad 21/10/16 - mae gwaith wedi cychwyn ar ddiwygio'r DPA.</p>
23	Llywodraethu Gwybodaeth 009 2015/16	1.4a Dylai PAG sy'n gyfrifol am safleoedd y tu allan i'r pencadlys (canolfannau hamdden, sefydliadau gwasanaethau cymdeithasol ac ati) adolygu systemau rheoli data personol a chyfleusterau storio ar y safle fel y gallant roi sicrwydd ynghylch priodoldeb y mesurau sydd wedi cael eu sefydlu i storio cofnodiadau, eu symud eu cadw a'u gwaredu.	21/10/2015	30/06/2016 – newid o 31/01/2016	Swyddog Gwybodaeth Gorfforaethol	10/2/16 - cynnydd gyda'r argymhelliad hwn wedi cael ei ohirio oherwydd mae capasiti wedi cael ei ddargyfeirio i weithredu Rhybudd Gorfodaeth yr ICO. Bydd yr eitem hon yn cael ei chodi gan y Bwrdd Llywodraethu Gwybodaeth Gorfforaethol maes o law.
24	Archwiliad Dilyn i Fyny ar y Fframwaith Rheoli Risg ac ar y 5 Prif Risg 062 2016/17	6.1 Dylai Penaethiaid Gwasanaeth sicrhau bod Cynlluniau Darparu Gwasanaeth yn cael eu cyflwyno'n brydlon ac ar amser gyda'r holl adrannau'n cael eu cwblhau gan gynnwys cysylltiadau i'r Cofrestrau Risg.	27/07/16	31/03/17	Rheolwr Cynllunio Busnes Rhaglen a	<p>Wedi ei ail-adrodd o'r Fframwaith Rheoli Risg a'r 5 Prif Risg 011 2015/16.</p> <p>Dyddiad targed gwreiddiol: 31/03/16</p> <p>Mae'r UDA wedi cytuno i ryddhau cyfarwyddyd yn dweud bod raid glynu wrth amserlenni corfforaethol mewn perthynas â Chynlluniau Darparu Gwasanaeth. Y Rheolwr Cynllunio Busnes a Rhaglen i atgoffa Gwasanaethau o'r amserlenni yn yr hydref 2016.</p>
25	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17	1.1c Dylid diweddarau Polisi Amddiffyn Plant a Pholisi Recriwtio'r Gwasanaeth Dysgu Gydol Oes i adlewyrchu canllawiau 'Cadw Dysgwyr yn Ddiogel' a gyhoeddwyd ym mis Ionawr 2015; Dylid ymgorffori goblygiadau Deddf Gwasanaethau Cymdeithasol a Llesiant (Cymru) 2014 yn y polisi unwaith y bydd canllawiau gan	09/09/16	31/10/16	Pennaeth Dysgu	

		Lywodraeth Cymru wedi eu cyhoeddi. Dylai cyfeiriadau at bolisiâu'r Cyngor ar Recriwtio Diogel hefyd gael eu diweddarau.				
26	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17	3.1c Dylai Penaethiaid Gwasanaeth sicrhau bod Swyddogion Diogelu Dynodedig yn eu gwasanaethau wedi cael hyfforddiant er mwyn sicrhau eu bod yn cyflawni'r rôl yn effeithiol.	09/09/16	31/03/17	Dirprwy Brif Weithredwr	Diweddariad 29/03/17 – Mae swyddogion sy'n arwain ar faterion diogelu yn y Gwasanaethau Cymdeithasol, Addysg ac Economaidd a Rheoleiddio wedi cael hyfforddiant cyffredinol ar faterion diogelu. Mae'r Tim Hyfforddi yn derbyn enwebiadau o wahanol wasanaethau fel y gellir cynnig sesiynau hyfforddi.
27	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17	4.1d Dylai ysgolion adolygu eu polisiâu i gynnwys y gofyniad am eirdaon i gefnogi'r penderfyniad recriwtio ac i sicrhau cysondeb gyda pholisi corfforaethol.	09/09/16	31/03/17	Pennaeth Dysgu	Trefniadau Diogelu Corfforaethol 053 2016/17.
28	Archwiliad Dilyn i Fyny - Partneriaethau – Trefniadau Llywodraethiant 077 2016/17	1.1 Y canllawiau / adnoddau ychwanegol y bwriedir eu darparu fel atodiadau Pecyn Cymorth, gan gynnwys templed ar gyfer cytundeb i gael eu drafftio erbyn 31/12/16 ac i fod ar gael ar wefan y Cyngor ar ôl cael eu cymeradwyo'n ffurfiol.	21/12/16	31/03/17	Prif Weithredwr Cynorthwyol	Wedi ei ddiwygio o'r argymhelliad gwreiddiol yn Partneriaethau – Trefniadau Llywodraethiant 003 2015/16.
Cyllid						
29	Tai Fforddiadwy, Troi Tai'n Gartrefi, Cynllun Benthyciadau Pontio 025 2015/16	4.1b Dylid cysoni symiau sydd wedi eu gohirio yn fisol er mwyn sicrhau bod y rhain yn gyflawn ac wedi cael eu cofnodi'n gywir.	14/12/15	31/12/16	Rheolwr Cyllid	
30	Y Dreth Gyngor 036 2015/16	3.2c Dylai Ffurflenni i hysbysu am ddeiliadaeth sengl ac i roi gwybod am newidiadau mewn amgylchiadau fod ar gael ar wefan y Cyngor / dylent gynnwys datganiad bod y wybodaeth a ddarperir yn gywir.	30/03/16	24/12/16 – wedi newid o 30/06/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Nodwyd bod Integreiddio e-Ffurflenni i'r systemau Northgate yn flaenoriaeth o fewn y cynllun Darparu Gwasanaeth – datblygwyd ffurflenni Victoria a bwriedir iddynt fod yn gwbl weithredol erbyn Mehefin 2016. Bydd y crynodeb uchod yn cael sylw fel rhan o brosiect ehangach i osod nifer o ffurflenni electronig ar ein gwefan. Mae mwy o frys

						bellach am hyn yn wyneb y ffaith y bydd Cyswllt Môn yn agor gyda hyn, ac oherwydd y bydd eu staff yn gallu cyfeirio cwsmeriaid yn y pen draw i lenwi'r ffurflenni priodol ar-lein. Ein nod yw cael cyfres gynhwysfawr o ffurflenni ar ein gwefan a fydd, gobeithio, yn lleihau'r amser y mae'n rhaid i staff dreulio gyda chwsmeriaid, ac a fydd hefyd yn grymuso'r cwsmeriaid hynny i fedru darparu gwybodaeth neu wneud cais am wasanaethau, gostyngiadau, eithriadau ac ati drostynt eu hunain.
31	Mân-ddyledwyr Archwiliad dilyn-i-fyny 051 2015/16	3.1a Dylid cymryd camau adennill yn unol â Pholisiau Bilio, Mân Ddyledwyr, Casglu ac Adennill y Cyngor	20/06/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Ailadroddwyd o Archwiliad Mân-ddyledwyr 1982 2014/15 Dyddiad targed gwreiddiol: 30/04/15
32	Mân-ddyledwyr Archwiliad dilyn-i-fyny 051 2015/16	3.1b Dylai cyfrifon mân-ddyledwyr y lle penderfynwyd atal camau i adennill y ddyled gael eu hadolygu'n rheolaidd a dylid gosod terfyn amser ar gyfer gwasanaethau i ateb ymholiadau cwsmeriaid cyn tynnu'r incwm o'r codau incwm gwasanaeth.	20/06/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Ailadroddwyd o Archwiliad Mân-ddyledwyr 1982 2014/15 Dyddiad targed gwreiddiol: 30/06/15
33	Mân-ddyledwyr Archwiliad dilyn-i-fyny 051 2015/16	3.2a Dylid rhedeg adroddiadau rheolaidd ar hen anfonebau er mwyn darganfod unrhyw batrymau ac i werthuso effeithiolrwydd y trefniadau casglu ac adennill dyledion o fewn yr Awdurdod.	20/06/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Ailadroddwyd o archwiliad Mân-ddyledwyr 1982 2014/15 Dyddiad targed gwreiddiol: 30/09/15
34	Mân Ddyledwyr Archwiliad dilyn-i-fyny 051 2015/16	3.2b Dylid rhoi sylw i anfonebau sydd heb eu talu ar yr hen system Mân-ddyledwyr hyd nes y byddant wedi eu cau.	20/06/16	16/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Ailadroddwyd o Archwiliad Mân-ddyledwyr 1982 2014/15 Dyddiad targed gwreiddiol: 31/10/15
35	Mân Ddyledwyr Archwiliad dilyn-i-fyny 051 2015/16	3.4 Dylid cyflwyno'r gweithdrefnau canlynol er mwyn darparu rheolaethau ychwanegol dros atal camau adennill. Dylid defnyddio'r cyfleuster yn CIVICA i osod terfynau amser priodol ar ataliadau ym mhob achos. Dylid cofnodi'r rheswm dros atal camau adennill o fewn y cyfleuster	20/06/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	Ailadroddwyd o Archwiliad Mân-ddyledwyr 1982 2014/15 Dyddiad targed gwreiddiol: 30/06/15

		<p>nodiadau ar y system.</p> <p>Dylai swyddog perthnasol adolygu adroddiad ar yr holl ataliadau yn rheolaidd er mwyn sicrhau bod yr holl resymau dros atal yn dal i fod yn berthnasol.</p> <p>Dylid cadw dogfennaeth sy'n cefnogi'r penderfyniad i atal camau adennill ar y ffeil, gan gynnwys y rheswm dros atal ac enw a llofnod y swyddog sydd wedi awdurdodi.</p>				
36	Mân-ddyledwyr Archwiliad dilyn-i-fyny 051 2015/16	4.1 Dylid cysoni'r system Mân-ddyledwyr a'r Cyfriflyfr Cyffredinol yn brydlon bob mis o ddiwedd y cyfnod.	20/06/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	<p>Ailadroddwyd o Archwiliad Mân-ddyledwyr 1982 2014/15</p> <p>Dyddiad targed gwreiddiol : 30/04/15</p>
37	Trethi Cenedlaethol Annomestig 037 2015/16	3.2 Yn wyneb yr adnoddau cyfredol, dylai rheolwyr asesu'r lefel sicrwydd a'r risg sy'n gysylltiedig â phob categori o ostyngiad / eithriad a rhyddhau adnoddau os oes angen er mwyn sicrhau y gellir cwrdd â'r targedau o ran ymweld ag eiddo sy'n destun eithriad / eiddo gwag gan sicrhau felly bod y Cyngor yn colli cyn lleied o refeniw ag sy'n bosibl.	30/03/16	31/03/17 – wedi newid o 01/09/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	<p>Bydd yn cael sylw fel rhan o'r broses ailstrwythuro sy'n mynd rhagddi; bydd y Swyddog Ymholiadau sydd ar secondiad yn dychwelyd i'r adain o 01/04/16; Cytunodd y Pwyllgor Gwaith i gyllido swydd Ymholiadau newydd ar gyfer gweinyddu a gorfodi'r premiwm Treth Gyngor newydd.</p> <p>Diweddariad 31/10/16 – Cytunodd Pwyllgor Gwaith y Cyngor ar 17/10/16 i gyllido swydd newydd barhaol ar gyfer Swyddog Ymholiadau o Ebrill 2017 ymlaen i'w chyllido o'r incwm ychwanegol o bremiymau'r Dreth Gyngor. Bydd y swydd dros dro sydd ar raddfa is yn cael ei chyllido o arian wrth gefn yn ystod gweddill 2016/17. Mae'r strwythur newydd wrthi'n cael ei weithredu ar hyn o bryd a bydd swyddogaethau'r Swyddogion Ymholiadau'n cael eu diwygio i fod yn benodol i Refeniw a Fudd-daliadau yn hytrach na'n rhai generig fel o'r blaen. I'w adolygu 31/03/17.</p>
38	Trefniadau Yswiriant 074 2016/17	3.1.7. Dylid sicrhau bod premiymau yswiriant yn cael eu codi'n brydlon yn unol â'r cytundeb prydlesu	15/11/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	
39	Trefniadau Yswiriant 074	3.1.7 Dylid sicrhau bod premiymau ad-dalu yswiriant yn cael eu codi'n brydlon yn unol â'r trefniant	15/11/16	31/12/16	Rheolwr Refeniw a	

	2016/17	prydlesu.			Budd-daliadau	
40	Cydymffurfiaeth PCI DSS 066 2016/17	Dylid parhau i gadw cofnod o'r holl weithwyr sydd â chyfrifoldeb am brosesu taliadau gyda chardiau a sicrhau eu bod yn mynychu sesiynau hyfforddiant PCI DSS ffurfiol.	21/09/16	31/03/17	Rheolwr Refeniw a Budd-daliadau	
Tai						
41	Digartrefedd 1868.14/15	3.1 Dylid ailddyrannu'n ffurfiol ddyletswyddau allweddol y Swyddog Llety gan gynnwys trefnu arolygiadau blynyddol o adeiladau a ddefnyddir i ddarparu Gwely a Brecwast neu lety brys ar gyfer ymgeiswyr digartref.	23/12/2014	30/10/2015 wedi newid o 31/03/2015	Prif Swyddog Tai	<p>Fel rhan o Amodau Trwyddedu, archwilir llety Gwely a Brecwast gan yr Adran Iechyd yr Amgylchedd.</p> <p>Gohiriwyd y weithred hon nes bod y Tîm Opsiynau Tai newydd wedi ei sefydlu - dyddiad cychwyn 10/08/2015 – mae'r weithred hon yn dod o fewn cylch gwaith y Swyddogion Datrysiaid (dal angen penodi i 1 swydd). Mae swyddogion yn derbyn hyfforddiant ar hyn o bryd.</p> <p>Bydd y defnydd o lety Gwely a Brecwast yn awr yn cael ei ddylanwadu gan y meini prawf 'addasrwydd' fel y cyfeirir atynt yn Neddf Tai Cymru 2014, a ddaeth i rym 27/04/2015.</p> <p>Mae'r gweithdrefnau a roddir ar waith gyda'r Rheolwr Opsiynau Tai i sicrhau cydymffurfiaeth yn cynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Ffurfioli'r weithdrefn arolygu (arolygiadau blynyddol ac arferol) - Creu cronfa ddata o'r holl lety Gwely a Brecwast a ddefnyddir i gynnwys disgrifiad o'r eiddo a'r ystafell a'r mwynderau a'r cyfleusterau sydd ar gael ym mhob llety. <p>Diweddariad 08/08/16 – Mae llety Gwely a Brecwast sy'n parhau i gael ei ddefnyddio wedi cael ei archwilio gan yr Awdurdodau perthnasol (lleolir rhai yn all-sirol).</p> <p>Oherwydd diffyg capasiti staffio yn y Tîm</p>

						Opsynau Tai a'r ffaith nad yw swydd y Swyddog Cyswllt Landlordiaid Preifat wedi ei llenwi, nid yw'r cam hwn wedi ei weithredu. Fodd bynnag, mae swyddogion yn gyfarwydd gyda'r eiddo a'r cyfleusterau sydd yn yr eiddo a ddefnyddir. Bydd adnoddau ychwanegol ar gael o fis Medi 2016 sy'n golygu y gellir canolbwyntio'n fanwl ar y maes hwn.
42	Digartrefedd 1868.14/15	6.5 Dyliai rheolwyr ailgyflwyno gwiriadau ffurfiol i sicrhau bod pobl y dal i fyw mewn llety Gwely a Brecwast y telir amdano er mwyn sicrhau mai dim ond taliadau dilys a wneir.	23/12/2014	30/10/2015 wedi newid o 31/01/2015	Prif Swyddog Tai	<p>Mae'n cynnwys archwiliadau rheolaidd o lety Gwely a Brecwast.</p> <p>Nid yw'r agwedd hon ar reoli llety Gwely a Brecwast wedi cael sylw oherwydd pwysau staffio yn y tîm digartrefedd (fel yr oedd) a pharatoi ar gyfer gweithredu Deddf Tai (Cymru) 2014.</p> <p>Mae'r weithred hon yn rhan o rôl y Tîm Opsynau Tai sydd newydd gael ei alstrwythuro a bydd y dyletswyddau hyn yn cael eu rhoi i'r Swyddogion Datrysiaidau o fewn y tîm.</p> <p>Diweddariad 08/08/16 - Mae'r defnydd o lety Gwely a Brecwast wedi gostwng yn sylweddol. Oherwydd diffyg capasiti staffio yn y Tîm Opsynau Tai a'r ffaith nad yw swydd y Swyddog Cyswllt Landlordiaid Preifat wedi ei llenwi, nid yw'r cam hwn wedi ei weithredu. Fodd bynnag, mae swyddogion yn gyfarwydd gyda'r eiddo a'r cyfleusterau sydd yn yr eiddo a ddefnyddir. Bydd adnoddau ychwanegol ar gael o fis Medi 2016 sy'n golygu y gellir canolbwyntio'n fanwl ar y maes hwn.</p>
Gwasanaethau TGCh						
43	Prif Gyfrifo 040 2015/16	2.2.2. Dylai gweithdrefnau rheoli cyfrineiriau adlewyrchu polisi TGCh yr Awdurdod ar y rheolaeth mynediad rhesymegol lle bo modd ar gyfer defnyddwyr nad ydynt ar y	18/04/16	31/12/16	Rheolwr Trawsnewid Busnes TGCh	

		rhwydwaith				
Gwasanaethau Plant						
44	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	11.1a Dylid edrych ar y broses o safbwynt Gwneuthurwr Penderfyniadau'r Asiantaeth er mwyn ceisio sicrhau nad yw'r broses yn cymryd cymaint o amser.	27/01/16	31/03/17	Gweithiwr Cymdeithasol Ymgynghorol - Sefydlogrwydd	
45	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	11.1b Dylid penodi dirprwy fel Gwneuthurwr Penderfyniadau'r Asiantaeth ar gyfer adegau pan mae'r Pennaeth Gwasanaeth yn absennol.	27/01/16	31/03/17	Gweithiwr Cymdeithasol Ymgynghorol - Sefydlogrwydd	
46	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	14.1a Dylid gofyn i'r Tîm Adnoddau Dynol sicrhau bod swyddogion yn mynychu'r hyfforddiant Llywodraethu Gwybodaeth os nad ydynt wedi gwneud hynny'n barod.	27/01/16	31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	Y Rheolwr Gwasanaeth – Gweithrediadau wedi sicrhau bod hyfforddiant yn cael ei gynnal ar 02/17 a bod yr holl reolwyr wedi mynychu.
47	Gorchmynion Llys Gofal Plant dan y PLO 044 2016/17	14.4a Dylai'r gofynion o safbwynt cyfrinair RAISE gael eu gorfodi i sicrhau ei fod o leiaf 7 o nodau o ran hyd, yn cynnwys cymysgedd o lythrennau mawr a bach ac yn ogystal, gymysgedd o lythrennau a rhifau. Os nad yw hyn yn bosibl, dylid rhoi cyfarwyddyd i ddefnyddwyr sicrhau bod eu cyfrinair yn cwrdd â'r gofynion hyn.	27/01/16	31/03/17	Rheolwr Gwasanaeth - Gweithrediadau	Tîm sicrhau ansawdd i ddrafftio canllawiau sylfaenol
Dysgu Gydol Oes						
49	Arian Parod - Ysgol Llanfairpwll 032 2015/16	1 Os bydd y system o gasglu arian parod drwy'r blychau post y gellir eu cloi o fewn pob ystafell ddsbarth yn Ysgol Gynradd Llanfairpwll yn llwyddiannus, yna dylid rhoi ystyriaeth i fabwysiadu'r system hon fel arfer gorau yn yr holl ysgolion cynradd ar yr Ynys er mwyn sicrhau y gellir adneuo arian ysgolion yn ddiogel	24/02/16	30/09/16	Swyddog addysg	Swyddog Addysg (Ysgolion Cynradd) a'r Pennaeth i ystyried dod â'r mater hwn i sylw'r Pennaethiaid eraill drwy Grŵp Strategol i godi ymwybyddiaeth / rhannu gwersi a ddysgwyd o'r profiad hwn. Diweddariad 31/10/16 - Swyddog Addysg i rannu profiadau Ysgol Llanfairpwll gyda'r Grŵp Strategol ac wedyn gyda phob ysgol ar sail yr adborth gan Ysgol Llanfairpwll, sef: <ul style="list-style-type: none"> A oes blychau post y gellir eu cloi yn y dosbarthiadau? Oes

						<ul style="list-style-type: none"> • Os oes, a ydynt yn effeithiol? ~ YDYNT - EFFEITHIOL IAWN • A ddylem ni hyrwyddo'r trefniant hwn i bob ysgol? DYLEM <p>Os na ddylem, pam? Mae angen prynu rhai o ansawdd da, sy'n gost i'r ysgol.</p>
50	Ysgol Gynradd Bodedern 029 2015/16	5.6.1 Dylai'r Corff Llywodraethol benodi Archwiliwr y Gronfa Ysgol yn ffurfiol a bod hynny'n cael ei nodi yng nghofnodion y cyfarfod.	29/02/2016	31/03/2016	Pennaeth	
51	Ysgol Gynradd Bodedern 029 2015/16	5.7.1 Mae angen i'r ysgol gofrestru gyda'r Comisiynydd Gwybodaeth yn unol â gofynion y Ddeddf Diogelu Data 1998.	29/02/2016	31/03/2016	Pennaeth	
52	Ysgol Talwrn 029 2015/16	4.6.1 Dylid llunio asesiad risg ar gyfer y risgiau sydd ynghlwm ag ymateb i'r larwm diogelwch pan fo'n canu.	15/03/2016	31/03/2016	Pennaeth	
53	Ysgol y Graig 056 2016/17	4.1.1 Dylid sicrhau bod canllawiau'r Adran Addysg yn parhau i gael eu dilyn a bod yr ysgol yn ceisio lleihau'r ôl-ddyled.	14/06/16	30/09/16	Pennaeth	Bydd system taliadau ar-lein yn dod i rym Medi 2016 gyda'r bwriad o leihau ôl-ddyledion. Bydd yr ysgol yn cyflogi swyddog cynnal ysgol o Medi 2016 i gefnogi hefo monitro ôl-ddyledion.
54	Ysgol Llanfair PG 057 2016/17	4.5.1 Dylai'r ysgol sicrhau bod cofnodion yn cael eu diweddarau'n flynyddol a bod pob aelod o staff yn cwblhau "Datganiad i Yrwy'r Cerbydau Preifat neu'r Cyngor".	15/06/2016	30/06/2016	Pennaeth	
55	Dilyniant i Archwiliadau Ysgolion (Ysgol	3.1.10 Dylid sicrhau bod materion cyllidebol yn cael eu trafod yn rheolaidd gan y Llywodraethwyr. Awgrymir y dylai	15/06/16	31/07/16	Pennaeth	Argymhelliad newydd.

	Bodorgan) 050 2015/16	bod Cyllid yn un o'r eitemau ar yr agenda ym mhob un o'r cyfarfodydd er mwyn sicrhau bod cyfle i gael trafodaeth a bod yr is-banel Cyllid yn adrodd yn ôl i'r Corff lawn yn rheolaidd.				
56	Dilyniant i Archwiliadau Ysgolion (Ysgol Bodorgan) 050 2015/16	3.1.18 Dylid sicrhau bod cyfansoddiad y Corff Llywodraethu yn bodloni gofynion yr Offerennau Statudol perthnasol.	15/06/2016	30/06/2016	Pennaeth	Wedi ei ail-adrodd o argymhelliad 4.7.1 yn adroddiad archwilio 2013/14 (1918 2013/14). Y dyddiad targed gwreiddiol oedd 31/01/14.
57	Dilyniant i Archwiliadau Ysgolion (Ysgol Henblas) 050 2015/16	3.2.2 Dylid sicrhau bod y gofrestr Athrawon Llanw yn gyflawn ac yn cael ei chysoni i adroddiadau cyllidol y Cyngor i sicrhau cywirdeb y cyfrifon.	15/06/16	31/07/16	Pennaeth	Wedi ei ail-adrodd o argymhelliad 4.2.1 yn adroddiad archwilio 2014/15 (1960 2014/15). Y dyddiad targed gwreiddiol oedd 31/10/14.
58	Dilyniant i Archwiliadau Ysgolion (Ysgol Henblas) 050 2015/16	3.2.5 Dylai'r ysgol sicrhau cydymffurfiaeth lawn gyda Gweithdrefnau Rheoli Fflyd a Gyrwyr yr Awdurdod.	15/06/16	31/07/16	Pennaeth	Wedi ei ail-adrodd o argymhelliad 4.5.1 yn adroddiad archwilio 2014/15 (1960 2014/15). Y dyddiad targed gwreiddiol oedd 30/09/14.
59	Dilyniant Archwiliadau Ysgolion 050 2015/16	3.3.10 Dylai'r Gwasanaeth Addysg fonitro'r ffurflenni aelodaeth cyrff llywodraethu sydd yn cael eu dychwelyd a gwirio'r wybodaeth i sicrhau bod pob categori o lywodraethwr yn cael ei gynrychioli a bod lefel y gynrychiolaeth yn gyson â'r egwyddorion arweiniol; dylid dilyn i fyny ar unrhyw amrywiant i sicrhau bod trefniadau llywodraethol priodol o fewn yr ysgolion.	15/06/16	31/12/16	Pennaeth Dysgu	Argymhelliad newydd.
60	Dilyniant Ysgol Cemaes 065 2016/17	4.1.3 Dylai'r ysgol ddilyn canllawiau'r Adran Addysg ar gasglu ôl-ddyledion incwm prydau ysgol ac ymgymryd â champau buan i sicrhau nad ydynt yn codi i lefel na all y rhiant dalu.	19/09/16	23/09/16	Pennaeth	Wedi ei ailadrodd o Archwiliad Ysgol Cemaes 028 2015/16 Dyddiad targed gwreiddiol: 31/01/2016.
61	Ysgol Cemaes 028 2015/16	4.2.1 Dylai'r ysgol gwblhau ffurflen hysbysu archeb o flaen llaw ym mhob achos, nid ar ôl derbyn yr anfoneb	19/09/2016	19/09/2016	Pennaeth	Wedi ei ailadrodd o Archwiliad Ysgol Cemaes 028 2015/16 Dyddiad targed gwreiddiol: 31/01/2016.

		neu'r nwyddau. Mewn achos o argyfwng gellir rhoddi archeb ar lafar a rhyddhau archeb ysgrifenedig yn ystod y diwrnod gwaith nesaf.				
62	Ysgol Cemaes 028 2015/16	4.2.2 Cyn talu unrhyw anfoneb dylid sicrhau bod y blychau perthnasol ar y ffurflen hysbysu archeb wedi'u cwblhau, yn unol â'r gweithdrefnau penodedig, i dystiolaethu bod y profion rhag ardystiol priodol wedi'u cyflawni ac i gynnal trywydd archwilio. Yr unig eithriad yw mewn argyfwng neu waith sydd angen ei gwblhau a'i awdurdodi o fewn y diwrnod canlynol.	19/09/2016	19/09/2016	Pennaeth	Wedi ei ailadrodd o Archwiliad Ysgol Cemaes 028 2015/16 Dyddiad targed gwreiddiol: 31/01/2016.

CRYNODEB O YMCHWILIADAU ARBENNIG – 1 EBRILL 2016 I 31 MAWRTH 2017

Rhif y Dasg	Math o Ddigwyddiad	Nifer y Dyddiau	Sylwadau / Canlyniad
055.16/15	Dwyn arian, lladrad, Ysgol Llannerch-y-medd	7.36	Lladrad yn Ysgol Llannerch-y-medd wedi i rywun ddwyn y goriadau i'r neuadd gymunedol ac ystafell y Mudiad Meithrin o gartref un o drefnydd y Mudiad. Dim colled ariannol i'r awdurdod ond cafodd dros £500.00 ei ddwyn gan y Mudiad. Mae'r Heddlu wedi cwblhau eu hymchwiliadau ond neb wedi eu hamau o gyflawni'r drosedd. Rhoddwyd cyngor i bennaeth yr ysgol ynghylch diogelu'r ysgol a'i chynnwys. Y gofalwr, y pennaeth a'r deiliad goriadau swyddogol yn unig sydd yn cadw'r goriadau i ran gymunedol yr ysgol yn awr.
052. 15/16	Cyfeiriad ynghylch Taflen Amser – Cludiant Cymunedol Môn (MCT)	4.73	Cafwyd cyfeiriad gan yr Adran Prifffyrdd ac Eiddo ynglŷn â'r posibilrwydd fod aelod o staff MCT yn ffugio ei daflenni amser er elw ariannol. Yn ôl yr ymchwiliadau, canfuwyd bod yr aelod o staff efallai wedi codi nifer ei oriau ond nid oedd wedi mynd y tu draw i'r oriau contract yr oedd yn derbyn tâl amdanynt beth bynnag, ac o'r herwydd nid oedd unrhyw golled ariannol droseddol i'r Awdurdod. Efallai bod problemau rheoli ac mae'r Adran Brifffyrdd ac Eiddo wrthi'n rhoi sylw iddynt. Mae ymchwiliad arall hefyd wrthi'n cael ei gynnal ynghylch perthnasau staff ac mae'r adran ac AD wrthi'n delio gyda'r mater hwn. Mae'r mater a gyfeiriwyd i'r Adain Archwilio wedi cael sylw.
	Derbynebion am Geisiadau Cynllunio	2.43	Codwyd pryderon bod slipiau cydnabod yn cael eu rhoddi yn lle derbynebion yn yr Adran Gynllunio. Mae ymholiadau wedi cadarnhau bod yr arian a dderbyniwyd yn dilyn rhannu slipiau o'r fath wedi cael ei gofnodi a'i fancio'n gywir. Rhoddwyd cyngor y dylai derbynebion swyddogol gael eu rhoddi yn y dyfodol.
	Adroddiad Atal Trosedd mewn Ysgolion Cynradd	13.65	Yn dilyn nifer o achosion o ladrad/colli arian mewn Ysgolion Cynradd, mae gwerthusiad atal trosedd ac arfer dda wrthi'n cael ei gynnal, gyda golwg ar ddarparu adroddiad ar gyfer yr Adran Addysg yn amlinellu'r gwelliannau a'r arferion da y gallai Ysgolion Cynradd yr Awdurdod eu hystyried. Mae'r argymhellion ynghylch cadw arian yn saff wedi cael eu derbyn ac yn cael eu gweithredu lle mae hynny'n ymarferol.
071.16/17	Panelau Solar – cyfleuster IVC Penhesgyn	12.77	Cyfeiriad gan y Swyddog Adran 151 ynghylch rhestr o gostau a golledion a gyflwynwyd i'r Cyngor gan gwmni mewn perthynas â phrosiect i osod systemau solar ffotofoltaig ym Mhenhesgyn.
084.16/17	Peirianwyr Gwresogi	9.59	Pryderon bod peiriannydd gwresogi allanol wedi cael anfoneb am waith nad oedd wedi cael ei wneud. Yn dilyn yr ymchwiliad, daeth yn amlwg mai camgymeriad ar ran gweithiwr yn y cwmni oedd wedi achosi'r broblem gydag anfonebu. Mae'r gweithiwr bellach wedi ymddiswyddo. Oherwydd methiant y cwmni i gadw trac ar anfonebau a gwaith a wnaed, mae'r Gwasanaethau Tai wedi penderfynu rhoi'r gorau i ddefnyddio'r cwmni am gyfnod o 12 mis. Gwnaed argymhellion i'r Adran Dai ynghylch cynnal gwiriadau ar hap o'r gwaith a wneir gan gontractwyr allanol a hefyd i fynd i'r afael â mater lle mae person a all fod â diddordeb mewn unrhyw gwmni allanol yn 'cau'r' gwaith ac yn trefnu'r anfonebau ar gyfer y cwmnïau hynny. Derbyniwyd yr holl argymhellion.

CRYNODEB O YMCHWILIADAU ARBENNIG – 1 EBRILL 2016 I 31 MAWRTH 2017

088.16/17	Contractau Mân-ddaliadau	22.84	Pryderon ynghylch dyrrannu'r contractau i un contractwr. Yn dilyn yr ymchwiliad, nid oes dim i awgrymu bod unrhyw beth amhriodol wedi digwydd gyda dyfarnu'r contractau i'r un contractwr. Fodd bynnag, nodwyd rhai diffygion gweithdrefnol ac mae'r argymhellion a wnaed mewn perthynas â hyn eto i gael eu cytuno.
	Cael gwared ar Ased	37.91	Adolygiad o'r broses sy'n ymwneud â chael gwared ag asedau'r Awdurdod. Nodwyd rhai diffygion gweithdrefnol ac nid yw'r argymhellion a wnaed wedi eu cytuno eto.
	Rhaid eraill sy'n mynd rhagddynt/parhaus HB/CTR, RIPA, NFI	113.18	Amryfal wiriadau BT cyn eu cyfeirio at yr Adran Gwaith a Phensiynau ar gyfer ymchwiliad. Ymgynghoriadau RIPA gyda swyddogion awdurdodedig eraill ac adolygiadau polisi i awdurdodiadau nad ydynt yn rhai RIPA, sef y polisi ynghylch gwylidwriaeth ac arsylwi materion nad ydynt yn swyddogaethau craidd megis materion disgyblu a materion yn ymwneud â mân-droseddau nad ydynt wedi eu cynnwys o fewn ystyr y ddeddf. Mae hyn yn mynd rhagddo mewn ymgynghoriad gyda'r Swyddog Rheoli Data'r Cyngor. Parhau gydag ymarfer NFI2014/15 i ddiweddarau canlyniadau. Hefyd, yn paratoi ar gyfer ymarfer 2016/17 gan wirio setiau data a Rhybuddion Prosesu Teg. Mae Ymarfer NFI 2016/17 yn mynd rhagddo ac mae yna 3,097 o gyfatebiadau i gyd gyda 779 o gyfatebiadau'n cael eu hargymell. Mae yna 1,057 o Gyfatebiadau Dyblyg ar gyfer Credydwy. Fodd bynnag, dim ond 113 o'r rhain sy'n cael eu hargymell, o'r 30 sydd wedi cael eu harchwilio'n barod, nid oes unrhyw broblemau; mae yna 549 o gyfatebiadau Bathodyn Glas i restr y DWP o bobl sydd wedi marw ac o'r rhain, argymhellir 515 ohonynt. Fodd bynnag, ar yr olwg gyntaf, ymddengys bod y mwyafrif o'r cyfatebiadau wedi cael eu creu oherwydd nad yw'r System Wybodaeth Allanol ar gyfer Bathodynnau Glas (BBLIS), wedi cael ei huwchraddio. Mae'r cyfatebiadau'n cael eu creu o'r rhestr hon; ymddengys fod y rhestr fewnol wedi cael ei diweddarau. Bydd Cyswllt Môn a Gwasanaethau Cymdeithasol yn gwirio'r rhestr ymhellach. Nid yw problem diweddarau'r BBLIS wedi'i chyfyngu i'r awdurdod hwn. Mae yna nifer o ymchwiliadau i dwyll CTRS yn mynd rhagddynt o ganlyniad i ymarfer cyfatebu data NFI.
CYFANSWM DYDDIAU		224.46	

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	28 Mehefin 2017
Pwnc:	Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus – Adroddiad Asesu Allanol a Chynllun Gweithredu
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 01248 752601 marcjones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad: Ffôn: E-bost:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 marionpryor@ynysmon.gov.uk
Natur a Rheswm dros Adrodd: Yn unol â'r Safonau Sector Cyhoeddus, ystyried yr adroddiad a gafwyd yn dilyn yr asesiad allanol o'r Gwasanaeth Archwilio Mewnol gan gyn Bennaeth Archwilio Mewnol, Cyngor Sir Ddinbych a Chynllun Gweithredu'r Pennaeth Archwilio a Risg a ddatblygwyd er mwyn ymateb i'r meysydd ar gyfer gwelliant a nodwyd.	

1. Cyflwyniad

- 1.1. Mae Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus yn nodi'r angen i'r prif swyddog archwilio ddatblygu a chynnal rhaglen sicrwydd ansawdd a gwelliant sy'n cynnwys yr holl agweddau o weithgareddau archwilio mewnol. Rhaid i'r rhaglen sicrwydd ansawdd a gwelliant gynnwys asesiadau mewnol ac allanol.
- 1.2. Mae rhaglen sicrwydd ansawdd a gwelliant wedi'i dylunio fel y gellir gwerthuso cydymffurfiaeth y gweithgaredd archwilio mewnol â'r *Safonau* a gwerthusiad i weld a yw'r archwilwyr mewnol yn gweithredu'r *Cod Moeseg*. Mae'r rhaglen hefyd yn asesu effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd y gweithgaredd archwilio mewnol ac mae'n adnabod cyfleoedd ar gyfer gwelliant.
- 1.3. Rhaid cynnal yr asesiad o leiaf un waith bob pum mlynedd gan adolygwr annibynnol, cymwys o du allan i'r sefydliad, un ai drwy asesiad allanol llawn neu drwy hunanasesiad wedi'i ddilysu gan adolygwr allanol. Daeth y gofyniad hwn i rym ar 1 Ebrill 2013.

2. Argymhelliad

- 2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn nodi canlyniadau asesiad allanol y gwasanaeth Archwilio Mewnol a bod Cynllun Gweithredu'r Pennaeth Archwilio a Risg yn cael ei ddatblygu er mwyn mynd i'r afael â'r meysydd gwelliant sydd wedi'u hadnabod.

3. Gwybodaeth gefndirol

- 3.1. Mae Grŵp Prif Archwilwyr Cymru (WCAG) wedi cydweithio er mwyn mabwysiadu ymagwedd adolygiad cymheiriaid tuag at asesiad allanol, gyda hunanasesiadau'n cael eu dilysu gan adolygwr allanol.
- 3.2. Y fantais allweddol i'r agwedd hon yw'r gost. Mae tystiolaeth a gasglwyd gan WCAG yn dangos bod costau asesiad allanol llawn tua £15k tra byddai asesiad wedi'i ddilysu tua £11k. Yn ychwanegol at hynny, mae'r dull hwn yn cyd-fynd â'r awydd i hyrwyddo trefniadau cydweithio.
- 3.3. Cefnogwyd y dull hwn gan y Swyddog Adran 151.
- 3.4. Enwebwyd Cyngor Sir Ddinbych gan WCAG i ymgymryd â'r asesiad allanol o wasanaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ynys Môn, a gynhaliwyd yn ystod Mawrth 2017.
- 3.5. Mae Cyngor Sir Ynys Môn wedi'i enwebu i ymgymryd â'r asesiad allanol yng Nghyngor Sir Penfro, sydd wedi'i gytuno ar gyfer Rhagfyr 2017.

4. Canlyniadau'r Aseiad Allanol

- 4.1. Mae adroddiad Pennaeth Archwilio Mewnol Cyngor Sir Ddinbych wedi'i atodi fel **Atodiad A**. Mae'n cynnwys manylion am y gydymffurfiaeth â'r *Safonau* ac mae'n rhoi sicrwydd bod Cyngor Sir Ynys Môn yn '**Cydymffurfio'n Gyffredinol**' â'r Safonau, fel y nodir isod:

Safon	Cydymffurfiaeth
Diffiniad o Risg Archwilio	Cydymffurfio'n Gyffredinol
Cod Moeseg	Cydymffurfio'n Gyffredinol
Priodoli Safonau	
1000 Diben, Awdurdod a Chyfrifoldeb	Cydymffurfio'n Rannol
1100 Gwrthrychedd ac Annibyniaeth	Cydymffurfio'n Gyffredinol
1200 Hyfedredd a Gofal Proffesiynol Dyledus	Cydymffurfio'n Gyffredinol
1300 Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwelliant	Cydymffurfio'n Gyffredinol
Safonau Perfformiad	
2000 Rheoli'r Gweithgaredd Archwilio Mewnol	Cydymffurfio'n Rannol
2100 Natur y gwaith	Cydymffurfio'n Gyffredinol
2200 Cynllunio'r Gwaith	Cydymffurfio'n Gyffredinol
2300 Cyflawni'r Gwaith	Cydymffurfio'n Gyffredinol
2400 Cyfathrebu'r Canlyniadau	Cydymffurfio'n Rannol
2500 Monitro Cynnydd	Cydymffurfio'n Gyffredinol
2600 Cyfathrebu'r Derbyniad o Risg	Cydymffurfio'n Gyffredinol

- 4.2. Cododd yr aseswr allanol saith maes gwelliant i'w hystyried, sydd wedi'u cynnwys yn y Cynllun Gweithredu ar ddiwedd yr adroddiad.
- 4.3. Yr hyn sydd fwyaf nodedig yw absenoldeb fframwaith sicrwydd ansawdd er mwyn sicrhau bod gwaith Archwilio Mewnol yn canolbwyntio ar feysydd allweddol. Byddai hyn yn helpu i sicrhau bod yr holl feysydd, gwasanaethau, rhaglenni, prosiectau a risgiau ac ati corfforaethol yn cael eu hadnabod ac yr asesir y risg archwilio er mwyn hysbysu'r gwaith o gynllunio'r gwaith archwilio mewnol. Bydd y gwasanaeth Archwilio Mewnol yn ymgymryd ag adolygiad llawn o ddulliau a gweithdrefnau'r gwasanaeth yn ystod y flwyddyn ariannol hon a bydd fframwaith sicrwydd ansawdd yn ei le erbyn 2018 / 19.
- 4.4. Yn ychwanegol at hynny, er yn cydymffurfio'n llawn â PSIAS ar adeg yr asesiad allanol, roedd cyfrifoldebau ychwanegol y prif swyddog archwilio am reoli risg ac yswiriant, a ddechreuodd 1 Ebrill 2017, yn peryglu cydymffurfiaeth barhaus o ran annibyniaeth a gwrthrychedd y swyddogaeth archwilio. Fodd bynnag, adolygwyd y *Safonau* hefyd, yn weithredol o 1 Ebrill 2017. Safon 1112 - Cafodd Rolau Prif Swyddogion Archwilio y tu hwnt i Archwilio Mewnol eu hadolygu am y tro cyntaf, mae'r *Safonau* yn cydnabod y gall prif swyddogion archwilio gael rolau a chyfrifoldebau heblaw am archwilio mewnol. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn briffio'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ac yn diweddarau'r siartr archwilio mewnol er mwyn adlewyrchu'r trefniadau newydd.
- 4.5. Mae'r Pennaeth Archwilio a Risg wedi asesu effaith y meysydd 'Cydymffurfiaeth Rhannol' ac wedi datblygu camau gweithredu, gydag amserlenni, er mwyn mynd i'r afael â'r rhain a'r meysydd eraill ar gyfer gwelliant a godwyd. Mae'r rhain wedi eu cynnwys yn y Cynllun Gweithredu. Mae'r Swyddog Adran 151 yn cefnogi'r gweithredoedd hyn.

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 78

Enw'r Sefydliad:	Cyngor Sir Ynys Môn		
Enw'r Swyddogaeth Archwilio Mewnol	Gwasanaeth Archwilio Mewnol		
Dyddiad y gwerthusiad archwilio mewnol	Mawrth 2017	Dyddiad y gwerthusiad diwethaf o'r swyddogaeth archwilio mewnol	Amherthnasol
Teitl y Prif Swyddog Archwilio dynodedig:	Pennaeth Archwilio Mewnol Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg	Enw'r Prif Swyddog Archwilio dynodedig:	Mike Halstead (hyd at 31 Mawrth 2017) Marion Pryor (o 1 Ebrill 2017)
Enw'r pwyllgor sy'n gyfrifol am faterion archwilio ac i bwy y mae'r Prif Swyddog Archwilio yn adrodd: (Pan mae'r safonau yn dweud "bwrdd", pwy mae hynny'n ei olygu yn y sefydliad)	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu	I bwy mae'r Prif Swyddog Archwilio'n adrodd: (Pan mae'r safonau'n dweud uwch reolwyr, pwy mae hynny'n olygu)	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) & Swyddog Adran 151
Tîm Adolygu: Ivan Butler, Pennaeth Archwilio Mewnol, Cyngor Sir Ddinbych			

Aseiad Ansawdd Allanol

Cydymffurfio'n gyffredinol - mae'n golygu bod y gwerthuswr wedi dod i'r casgliad bod strwythurau, polisïau a gweithdrefnau'r gwasanaeth archwilio mewnol, ynghyd â'r broses o'u defnyddio, yn cydymffurfio gyda gofynion y *Safon* neu'r elfen unigol o'r Côt Moesegol ym mhob agwedd berthnasol. Ar gyfer yr adrannau a'r prif categorïau, mae hyn yn golygu bod cydymffurfiaeth gyffredinol gyda'r mwyafrif o *Safonau* neu elfennau'r Côt Moesegol ac o leiaf cydymffurfiaeth rannol gydag eraill o fewn yr adran/categori. Efallai y bydd cyfleon sylweddol i sicrhau gwelliant ond ni ddylai'r rhain adlewyrchu sefyllfaoedd lle nad yw'r gwasanaeth wedi gweithredu'r *Safonau* neu'r Côt Moesegol, heb eu defnyddio'n effeithiol neu heb gyflawni'r amcanion a ddatganwyd ganddynt. Fel y nodwyd uchod, nid oes raid i gydymffurfiaeth gyffredinol olygu cydymffurfiaeth gyflawn neu berffaith, y sefyllfa ddelfrydol, arferion llwyddiannus ac ati.

Tudalen 79

Cydymffurfio'n Rhannol - mae'n golygu bod y gwerthuswr wedi dod i'r casgliad bod y gwasanaeth archwilio mewnol yn gwneud ymdrechion diffuant i gydymffurfio gyda gofynion y *Safonau* neu'r elfennau unigol o'r Côt Moesegol neu rannau neu categorïau pwysig ohonynt ond nad yw'n llwyddo i gyflawni rhai amcanion pwysig. Fel arfer, bydd y rhain yn cynrychioli cyfleon sylweddol ar gyfer gwelliant o ran y modd y defnyddir y *Safonau* neu'r Côt Moesegol yn effeithiol ac/neu gyflawni eu hamcanion. Efallai y bydd rhai diffygion y tu draw i reolaeth y gwasanaeth a gallant arwain at wneud argymhellion i uwch reolwyr neu fwrdd y sefydliad.

Ddim yn Cydymffurfio - mae'n golygu bod y gwerthuswr wedi dod i'r casgliad nad yw'r gwasanaeth archwilio mewnol yn ymwybodol o amcanion y *Safonau* neu elfennau unigol Côt Moesegol neu rannau neu categorïau pwysig ohono. Fel arfer, bydd y

Aseiad Ansawdd Allanol

diffygion hyn yn cael effaith negyddol sylweddol ar effeithiolrwydd y gwasanaeth a'i botensial i ychwanegu gwerth i'r sefydliad. Efallai hefyd y byddant yn cynrychioli cyfleon pwysig ar gyfer gwelliant gan gynnwys camau gan uwch reolwyr neu'r bwrdd.

Yn aml iawn, y gwerthusiad anoddaf yw penderfynu ar y gwahaniaeth rhwng cyffredinol a rhannol. Mater o farn ydyw gan gadw mewn cof y diffiniad uchod o gydymffurfiaeth gyffredinol. Dylid darllen y *Safonau* yn ofalus er mwyn penderfynu a oes cydymffurfiaeth sylfaenol â nhw. Fel arfer, nid yw'r ffaith fod cyfleon yn bodoli ar gyfer gwelliant, dewisiadau gwell neu arferion llwyddiannus eraill yn gostwng sgôr 'cydymffurfio'n gyffredinol'.

Tudalen 80		Aseiad	
		<u>Diffiniad o Archwilio Mewnol</u>	
	Cyfeirnod	Côd Moesegol	
	1	Cyfanrwydd	
	2	Gwrthrychedd	
3	Cyfrinachedd		
4	Medrusrwydd		
Cyfeirnod	Priodoli Safonau		

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 81

		Aseiad
1000	Pwrpas, Awdurdod a Chyfrifoldeb	
1010	Adnabod Canllawiau Mandadol yn y Siarter Archwilio Mewnol	
1100	Annibyniaeth a Gwrthrychedd	
1110	Annibyniaeth Sefydliadol	
1111	Rhyngweithio Uniongyrchol gyda'r Bwrdd	
1112	Rolau'r Prif Swyddog Archwilio ar wahân i Archwilio Mewnol	
1120	Gwrthrychedd Unigol	
1130	Yr hyn all effeithio'n andwyol ar Annibyniaeth neu Wrthrychedd	
1200	Medruswydd a Gofal Proffesiynol Dyledus (Y cyfan o <i>Safonau</i> 1210–1230)	
1210	Medruswydd	
1220	Gofal Proffesiynol Dyledus	
1230	Datblygiad Proffesiynol Parhaus	

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 82

		Aseiad
1300	Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwelliant (Y cyfan o <i>Safonau</i> 1310–1320)	
1310	Gofynion y Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwelliant	
1311	Aseidiadau Mewnol	
1312	Aseidiadau Allanol	
1320	Adrodd ar y Rhaglen Sicrwydd Ansawdd a Gwelliant	
1321	Defnyddio Cydymffurfiaeth gyda'r Safonau Rhyngwladol ar gyfer Arfer Proffesiynol Archwilio Mewnol	
1322	Datgan Diffyg Cydymffurfiaeth	
Cyfeirnod	Safonau Perfformiad	
2000	Rheoli'r Gweithgaredd Archwilio Mewnol (Y cyfan o <i>Safonau</i> 2010 - 2060)	
2010	Cynllunio	
2020	Cyfathrebu a Chymeradwyaeth	
2030	Rheoli Adnoddau	

Aseiad Ansawdd Allanol

		Aseiad	
Tudalen 83	2040	Polisiâu a Gweithdrefnau	
	2050	Cydlyniant a Gwydnwch	
	2060	Adrodd i Uwch Reolwyr a'r Bwrdd	
	2070	Darparwr Gwasanaeth Allanol a Chyfrifoldeb Sefydliadol am Archwilio Mewnol	
	2100	Natur y Gwaith (Y cyfan o <i>Safonau</i> 2110 - 2130)	
	2110	Llywodraethiant	
	2120	Rheoli Risg	
	2130	Rheolaeth	
	2200	Cynllunio Ymgysylltiad (Y cyfan o <i>Safonau</i> 2201-2240)	
	2201	Ystyriaethau Cynllunio	
	2210	Amcanion Ymgysylltiad	
	2220	Sgôp Ymgysylltu	

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 84

		Aseiad
2230	Neilltuo Adnoddau ar gyfer Ymgysylltiad	
2240	Rhaglen Waith Ymgysylltiad	
2300	Cyflawni'r Ymgysylltiad (Y cyfan o <i>Safonau</i> 2300–2340)	
2310	Nodi gwybodaeth	
2320	Dadansoddiad a Gwerthusiad	
2330	Dogfennu Gwybodaeth	
2340	Goruchwylio Ymgysylltiad	
2400	Cyfathrebu Canlyniadau (Y cyfan o <i>Safonau</i> 2410–2440)	
2410	Meini Prawf ar gyfer Cyfathrebu	
2420	Ansawdd y Cyfathrebu	
2421	Camgymeriadau a Phethau a Adawyd Allan	

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 85

		Aseiad
2430	Defnyddio 'cyflawnwyd mewn cydymffurfiaeth gyda'r Safonau Rhyngwladol ar gyfer yr Arfer Broffesiynol o Archwilio Mewnol'	
2431	Datgeliad Ymgysylltu ynghylch Diffyg Cydymffurfiaeth	
2440	Rhannu Canlyniadau	
2450	Barn Gyffredinol	
2500	Monitro Cynnnydd	
2600	Penderfyniad ynghylch Uwch Reolwyr yn Derbyn Risgiau	
Cynllun Gweithredu ar gyfer Gwelliant		

Cynllun Gweithredu ar gyfer Gwelliant

Tudalen 86

Rhif Cyf.	Cyf. PSIAS	Maes Gwelliant	Camau Arfaethedig	Cyfrifoldeb	Amserlen
1.	Diffiniad 2010	Er yn cydymffurfio gyda PSIAS, dylid ystyried a fyddai'n werth cynllunio ar gyfer cyfnod o dair blynedd ac a fyddai hynny'n effeithiol. A yw AM yn gallu canolbwyntio'n wirioneddol ar yr hyn a fydd yn bwysig i'r sefydliad ymhen tair blynedd? Mae cyflymder y newidiadau mewn llywodraeth leol yn awgrymu y dylid cynllunio ar gyfer blwyddyn ar y mwyaf a llai efallai.	Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn gweithredu cynllun blwyddyn a fydd yn cael ei adolygu'r chwarterol. Bydd yn cael ei fabwysiadu dan y dull newydd o gynllunio archwilio gan ddefnyddio'r broses fapio newydd ar gyfer sicrwydd.	Pennaeth Archwilio a Risg	Wedi ei sefydlu ar gyfer 2018/19
2.	1000 1010	Er yn cydymffurfio'n gyffredinol gyda gofynion PSIAS, mae'r gwasanaeth eisoes wedi nodi newidiadau a fydd yn cael eu hymgorffori yn y Siarter AM ddiwygiedig ac mae angen datgan yn glir natur fandadol y PSIAS ac ymhelaethu ar y gwahaniaeth rhwng gwaith ymgynghorwyr a gwaith AM.	Bydd y Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg yn adolygu ac yn diweddarau'r Siarter Archwilio Mewnol ac yn ei gyflwyno i'r cyfarfod o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a gynhelir ym mis Medi 2017.	Pennaeth Archwilio a Risg	Medi 2017

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 87

Rhif Cyf.	Cyf. PSIAS	Maes Gwelliant	Camau Arfaethedig	Cyfrifoldeb	Amserlen
3.	1100 2010 2050	Er yn cydymffurfio gyda PSIAS, byddai'n ddefnyddiol cael fframwaith sicrwydd archwilio er mwyn sicrhau bod y gwaith AM yn canolbwyntio ar feysydd allweddol. Bydd hyn o gymorth i sicrhau bod yr holl feysydd corfforaethol, gwasanaethau, rhaglenni, prosiectau, risgiau ac ati'n cael eu nodi a'u hasesu o safbwynt risg archwilio er mwyn siapio'r cynllun AM. Bydd o gymorth hefyd i sicrhau nad oes unrhyw fylchau o safbwynt sicrwydd a dim gor-sicrwydd mewn unrhyw feysydd.	Fel yr uchod, bydd y Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg yn gweithredu fframwaith sicrwydd archwilio er mwyn sicrhau bod y gwaith archwilio mewnol yn canolbwyntio ar feysydd allweddol.	Pennaeth Archwilio a Risg	Wedi ei sefydlu ar gyfer 2018/19

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 88

Rhif Cyf.	Cyf. PSIAS	Maes Gwelliant	Camau Arfaethedig	Cyfrifoldeb	Amserlen
4.	1112	Er yn cydymffurfio'n llawn ar hyn o bryd gyda PSIAS, bydd angen i'r PSA newydd ddatgan i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wrthdrawiad diddordeb a diffyg cydymffurfiaeth gyda PSIAS 1130.A2 er mwyn parhau i gydymffurfio â'r gofynion o safbwynt annibyniaeth a gwrthrychedd y swyddogaeth archwilio.	<p>Cafodd y PSIAS eu diwygio a daethant i rym ar 1 Ebrill 2017. Y newid mwyaf nodedig yw'r Safon 112 newydd – Rolau'r Prif Swyddog Archwilio ar wahân i Archwilio Mewnol. Am y tro cyntaf, mae'r safonau'n cydnabod y gall penaethiaid archwilio fod â rolau a chyfrifoldebau ar wahân i archwilio mewnol. Er bod y safon newydd a'r dehongliad ar gyfer y sector cyhoeddus yn cydnabod hyn, mae'r safon yn canolbwyntio ar fesurau gwarchod i gyfyngu ar unrhyw effeithiau andwyol i annibyniaeth a all ddigwydd. Mae'r dehongliad ar gyfer y sector preifat yn datgan bod rhaid i'r mesurau gwarchod gael eu cymeradwyo a'u hadolygu o bryd i'w gilydd gan y bwrdd (sef y pwyllgor archwilio fel arfer).</p> <p>Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn briffio'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ar y mesurau gwarchod ac yn diweddarau'r siarter archwilio mewnol i adlewyrchu'r trefniadau newydd.</p>	Pennaeth Archwilio a Risg	Medi 2017

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 89

Rhif Cyf.	Cyf. PSIAS	Maes Gwelliant	Camau Arfaethedig	Cyfrifoldeb	Amserlen
5.	2040	Er ei bod yn cydymffurfio gyda PSIAS, mae'r llawlyfr archwilio'n ddogfen hirfaith ac efallai y bydd angen ei diwygio unwaith y mae'r Prif Swyddog Archwilio newydd yn ei swydd. Dylid ystyried bryd hynny y posibilrwydd o ddatblygu dogfen ganllawiau rhyngweithiol a fydd yn haws cyfeirio ati a'i diweddarau pan fydd angen gwneud newidiadau.	Cynhelir adolygiad cynhwysfawr o'r dulliau a'r arferion archwilio mewnol yn 2017/18. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn adolygu cynnwys a diwyg y Llawlyfr Archwilio Mewnol yn dilyn gweithredu'r dull newydd yn llwyddiannus ond ni fydd yn cael cymaint o flaenoriaeth.	Pennaeth Archwilio a Risg	Medi 2018
6.	2201	Er bod y Daflen Cynllunio Aseiniadau'n gynhwysfawr, nid yw'n cynnwys yr adnoddau (nifer y dyddiau) a neilltuwyd ar gyfer y prosiect. Dangosir hyn yn y Cynllun Archwilio ond mae'n bosib y bydd hyn yn newid ar adeg sgopio'r prosiect, felly mae angen ei gofnodi ar y Daflen Cynllunio Aseiniadau.	Fel rhan o'r adolygiad o'r dull a'r arferion archwilio mewnol, bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn adolygu'r holl ddogfennau safonol ac yn sicrhau eu bod yn cydymffurfio gyda PSIAS. Yn y cyfamser, mae'r adnoddau a ddyrannwyd yn cael eu cynnwys yn y Daflen ar gyfer Cynllunio Aseiniadau.	Pennaeth Archwilio a Risg	April 2017

Aseiad Ansawdd Allanol

Tudalen 90

Rhif Cyf.	Cyf. PSIAS	Maes Gwelliant	Camau Arfaethedig	Cyfrifoldeb	Amserlen
7.	2421	Dylai'r Llawlyfr AM gynnwys canllawiau rhag ofn y bydd adroddiad terfynol AM yn cynnwys camgymeriad sylweddol sydd angen ei gywiro neu rywbeth o bwys sydd wedi ei adael allan.	Er bod proses sicrwydd ansawdd ar gael i leihau i'r eithaf ar y risg o gamgymeriad neu fod rhywbeth yn cael ei adael allan, os yw adroddiad terfynol yn cynnwys camgymeriad neu rywbeth sylweddol sydd wedi ei adael allan, bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn anfon gwybodaeth wedi ei chywiro at yr holl bartion a dderbyniodd y cyfathrebiad gwreiddiol. Manylir ar hyn yn y Llawlyfr Archwilio diweddaedig pan gaiff ei adolygu a bydd yn cael ei ddwyn at sylw'r staff yn y cyfarfod tîm nesaf.	Pennaeth Archwilio a Risg	Mehefin 2017 Medi 2018

CYNGOR SIR YNYS MÔN	
Adroddiad i'r:	Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu
Dyddiad:	28 Mehefin, 2017
Pwnc:	Diweddariad ar Archwilio Mewnol
Pennaeth Gwasanaeth:	Marc Jones, Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 01248 752601 marcjones@ynysmon.gov.uk
Awdur yr Adroddiad: Ffôn: E-bost:	Marion Pryor, Pennaeth Archwilio a Risg 01248 752611 marionpryor@ynysmon.gov.uk
Natur a rheswm dros adrodd: Mae'r adroddiad hwn yn rhoi diweddariad ar y cynnydd a wnaed yn ddiweddar yn y maes Archwilio Mewnol a hynny o ran cyflwyno'r gwasanaeth, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant. Mae hefyd yn diweddarau'r Pwyllgor ar y cynnydd a wnaed ar eitemau penodol y mae'r Pwyllgor wedi gofyn amdanynt.	

1. Cyflwyniad

1.1. Mae'r adroddiad yn rhoi diweddariad ar y sefyllfa fel yr oedd ar ddiwedd mis Mai 2017 ar:

- Adroddiadau Archwilio Mewnol a gyhoeddwyd ers 1 Ebrill 2017
- Gwaith dilynol o adroddiadau Archwilio Mewnol blaenorol
- Cynnydd o ran cyflawni'r Cynllun Blyneddol 2017/18 ar gyfer Archwilio Mewnol
- Diweddariadau penodol y gofynnwyd amdanynt gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu

2. Argymhelliad

2.1. Bod y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu yn nodi'r cynnydd diweddaraf a wnaed gan yr Adain Archwilio Mewnol o ran cyflwyno gwasanaeth, darparu sicrwydd, adolygiadau a gwblhawyd, perfformiad ac effeithiolrwydd wrth yrru gwelliant.

3. Cefndir

3.1. Dyma fy adroddiad diweddarau cyntaf fel y Pennaeth Archwilio a Risg newydd. Ar hyn o bryd, rwyf wrthi'n cynnal adolygiad o'r gwasanaeth archwilio mewnol a'i ddulliau, gan gynnwys fformatau adrodd. Felly, mae

diwyg yr adroddiad hwn yn debygol o newid ar ôl ymgynghori gyda'n cydranddeiliaid, yn enwedig y Swyddog Adran 151 a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

- 3.2. Rydym yn darparu barn ar y lefel gyffredinol o sicrwydd ar gyfer pob aseiniad archwilio mewnol unigol. Mae hyn yn cymryd i ystyriaeth ddisgwyliadau uwch reolwyr a chydranddeiliaid eraill ac fe'i cefnogir gyda gwybodaeth ddigonol, ddibynadwy a pherthnasol. Wrth ddod i gasgliad, rydym yn defnyddio'r diffiniadau canlynol:

Diffiniad o Sgôr Sicrwydd

Lefel Sicrwydd	Diffiniad	Ymyrraeth Rheolwyr
Sicrwydd sylweddol	<p>Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn dda.</p> <p>Dim camgymeriadau sylweddol o bwys wedi eu canfod.</p>	<p>Nid oes angen i reolwyr gymryd unrhyw gamau neu mae angen camau lefel isel yn unig.</p> <p>Canfyddiadau y mae modd yn hawdd i reolwyr llinell roi sylw iddynt.</p>
Sicrwydd rhesymol	<p>Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a / neu reolaeth fewnol yn rhesymol.</p> <p>Rhywfaint o anghysondeb a chyfleoedd yn parhau i fodoli i liniaru yn erbyn risgiau pellach.</p>	<p>Mae angen i'r Rheolwyr weithredu ar lefel gymedrol i isel.</p> <p>Mae modd rhoi sylw i'r canfyddiadau ar lefel gwasanaeth.</p>
Sicrwydd cyfyngedig	<p>Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn gyfyngedig.</p> <p>Mae bylchau yn y broses sy'n gadael y gwasanaeth yn agored i risgiau. Nid yw amcanion yn cael eu diwallu neu eu bodloni heb sicrhau gwerth am arian.</p>	<p>Mae angen i'r Rheolwyr weithredu ar lefel uchel i gymedrol.</p> <p>Bydd angen i'r penaethiaid gwasanaeth ddatrys rhai o'r canfyddiadau ac efallai y bydd angen rhoi gwybod i'r UDA.</p>
Sicrwydd Ychydig iawn	<p>Mae'r trefniadau ar gyfer llywodraethu, rheoli risg a rheolaeth fewnol yn sylweddol ddiffygiol.</p> <p>Ystyrir bod y rheolaethau allweddol yn annigonol gydag absenoldeb o leiaf un mecanwaith rheoli hanfodol. Hefyd, mae angen gwella cydymffurfiaeth â rheolaethau a daethpwyd o hyd i wallau a phethau sydd heb eu gwneud</p>	<p>Mae angen i'r Rheolwyr weithredu ar lefel uchel mewn nifer o feysydd.</p> <p>Gwendidau mewn rheolaeth y mae angen i'r UDA roi sylw brys iddynt gydag ymyrraeth o bosib gan y Pwyllgor Gwaith.</p>

4. Adroddiadau Archwilio Mewnol a gyhoeddwyd yn ddiweddar

- 4.1. Mae'r adran hon yn rhoi trosolwg o adroddiadau Archwilio Mewnol a gyhoeddwyd yn ddiweddar, gan gynnwys y Raddfa Sicrwydd gyffredinol a'r nifer o Argymhellion a godwyd yng nghynllun gweithredu'r adroddiad.

Ynys Ynni - Ebrill 2017 (Llithiad o 2016/17)

Sicrwydd sylweddol	Risgiau / materion	
	0	Trychinebus
	0	Sylweddol
	0	Cymedrol
	0	Bychan

- 4.2. Mae rhaglen Ynys Ynni Môn™ yn ymdrech ar y cyd rhwng nifer o gydranddeiliaid yn y sector cyhoeddus a'r sector preifat sy'n gweithio mewn partneriaeth i roi Ynys Môn ar flaen y gad o ran ymchwilio i a datblygu ynni, ei gynhyrchu a'i wasanaethu, gan ddod â manteision economaidd enfawr o bosib. Uned Datblygu Economaidd y Cyngor sy'n rheoli'r rhaglen.
- 4.3. Amcan y rhaglen Ynys Ynni yw bod yn gyfrwng ar gyfer cyfleoedd twf a datblygiad cyflogaeth. Mae'r rhaglen yn rheoli risgiau, cydranddeiliad, buddion, adnoddau ac ansawdd. Mae angen cydberthynas rhwng yr holl agweddau hyn er mwyn ffurfio ymagwedd drefnus o ddelio gyda'r rhaglen.
- 4.4. Cafodd yr archwiliad ei ddylunio i roi sicrwydd bod trefniadau llywodraethu priodol ar gael sy'n sicrhau bod pwrpas a chanlyniadau'r bartneriaeth a'r fframwaith yn cael eu cyflawni, a chânt eu monitro'n rheolaidd er mwyn lliniaru'r risgiau sy'n gysylltiedig â gweithio o fewn fframwaith ac mewn partneriaeth.
- 4.5. Daethpwyd i'r casgliad bod trefniadau llywodraethu effeithiol yn bodoli:
- Mae Bwrdd Strategol wedi cael ei sefydlu
  - Mae'r risgiau wedi cael eu hasesu a champau lliniaru wedi eu nodi
  - Mae 'Memorandwm Cyd-ddealltwriaeth' yn bodoli ac wedi ei lofnodi gan bob parti
  - Mae'r dulliau caffael yn cydymffurfio â rheolau gweithdrefn contract ffurfiol y Cyngor a hysbysebwyd ar safle Sell2Wales
  - Caiff y gyllideb ei rheoli'n effeithiol
- 4.6. Dim risgiau / materion sydd angen sylw.

Gwirio Stoc, Uned Cynnal a Chadw Tai, Gaerwen - Mai 2017

Sicrwydd cyfyngedig	Risgiau / materion
	d/b Trychinebus
	d/b Sylweddol
	d/b Cymedrol
	d/b Bychan

- 4.7. Mae'r adolygiad yn cael ei gynnal bob blwyddyn i roi sicrwydd bod y ffigyrau stoc yn gywir at ddibenion cyfrifyddu diwedd y flwyddyn.
- 4.8. Ar ôl cwblhau'r archwiliadau priodol, daethom i'r casgliad nad oedd y cofnodion o'r stoc a gedwir yn y depo yn ddigon cywir ac nad oeddynt yn darparu cofnod dibynadwy o lefelau stoc ar ddiwedd y flwyddyn. Oherwydd y math o archwiliad a gynhaliwyd, ni wnaed unrhyw argymhellion gennym. Fodd bynnag, rydym wedi gofyn am sicrwydd gan y Pennaeth Tai fod camau ar y gweill i fynd i'r afael â'r sefyllfa.
- 4.9. Yn fyr, sefydlodd y Cyngor ymarfer caffael i gomisiynu un cyflenwr 'Storfa a Reolir' i'w gynorthwyo i gyflawni ei raglen atgyweirio a chynnal a chadw.
- 4.10. Yn dilyn proses dendro gystadleuol drwy Sell2Wales, dyfarnodd y Cyngor gcontract a phennwyd Mehefin 2016 fel y dyddiad trosglwyddo dros dro. Fodd bynnag, er bod y contract yn weithredol a'r gofynion o ran TGCh yn mynd yn dda, cododd problem mewn perthynas â'r darpariaethau TUPE, yn arbennig, y rhwymedigaethau o amgylch y Cynllun Pensiwn Llywodraeth Leol. Ym mis Mai 2017 yn dilyn llawer o ddeialog ac yn dilyn cyngor gan Adran Gyfreithiol y Cyngor, gwrthododd y Pennaeth Tai y cynnig, a daeth yr achos i ben o'r ddwy ochr.
- 4.11. Mae'r Pennaeth Tai ar hyn o bryd yn adolygu'r opsiynau sydd ar gael i'r Cyngor.

Uned Cynnal a Chadw Tai - Mai 2017 (2016/17 Ilithriad)

Sicrwydd cyfyngedig	Risgiau / materion
	1 Trychinebus
	9 mawr
	6 cymedrol
	2 mân

- 4.12. Mae'r Uned Cynnal a Chadw Tai yn seiliedig yn Nepo Gaerwen. Mae'n darparu gwasanaethau cynnal a chadw ac atgyweirio ar gyfer tai cymdeithasol y Cyngor. Mae'r gwaith cynnal a chadw ac atgyweirio yn cael ei reoli dan y system Tai, Orchard, sef canolbwynt ein harchwiliad.

- 4.13. Mae'r system yn caniatáu i dasgau gael eu creu a'u neilltuo i weithwyr perthnasol. Mae'r gweithwyr yn diweddarau'r tasgau o bell drwy ddefnyddio dyfais llaw. Unwaith y bydd tasgau wedi'u cwblhau a'u diweddarau ar y system, mae'r system yn cynhyrchu anfonebau yn awtomatig ar gyfer codi ar y Cyngor am y gwaith.
- 4.14. Mae ein dyfarniad 'Sicrwydd Cyfyngedig' i'w briodoli'n bennaf i'r risgiau sy'n gysylltiedig â'r rheolaethau o fewn y system. Caiff staff fynediad i greu, addasu, cwblhau a chanslo cofnodiadau ar y system ac mae ganddynt fynediad at adnoddau sydd y tu draw i'r hyn sy'n angenrheidiol i'w galluogi i gyflawni eu dyletswyddau. Mae gwahanu'r dyletswyddau hyn yn sylfaenol er mwyn sicrhau bod trafodion yn cael eu cofnodi'n gywir ac yn llawn.
- 4.15. Amlygodd y profion a roddwyd ar y system ei bod yn ymddangos bod y data a fewnbynnir ar gyfer dyddiadau cwblhau tasgau yn cael ei ystumio er mwyn cyflawni targedau perfformiad ac nad yw esboniadau am ganslo yn cael eu cofnodi neu eu hawdurdodi fel mater o drefn. Caiff y risg ei chymhlethu ymhellach gan yr anallu i gynhyrchu adroddiad sy'n rhestru mynediad defnyddwyr a hawliau caniatâd a diffyg gweithdrefnau wedi'u dogfennu i roi cyfarwyddiadau i staff ynghylch defnyddio'r system a hawliau mynediad iddi.
- 4.16. Nid yw'r system yn cynnwys costau staff fesul tasg ac o'r herwydd nid yw gwir gostau pob tasg yn cael eu nodi a'u hadennill. O'r herwydd, mae'r cyfrif masnachu yn cael ei gam-ddatgan sy'n arwain at wneud penderfyniadau a dadansoddiadau gwerth am arian gwael.
- 4.17. Mae cysoni anfonebau a dderbyniwyd gyda thasgau a gofnodwyd ar y system hefyd yn broblemus gan nad oes rhyngwyneb rhwng y system ariannol a'r system Orchard.
- 4.18. Mae'r diffyg rheolaethau mewnol yn y system Orchard yn tanseilio dilysrwydd y data. Mae perygl y gall swyddogion ystumio neu gam-ddatgan data sy'n arwain at benderfyniadau gwael, anallu i reoli perfformiad neu'r posibilrwydd o dwyll.
- 4.19. Datblygwyd Cynllun Gweithredu gennym ar y cyd â'r Pennaeth Tai. Dylai Rheolwyr fynd i'r afael â'r rhan fwyaf o'r argymhellion ar unwaith, gyda chynlluniau i'r gwasanaeth i fynd i'r afael â'r gweddill ohonynt erbyn Mawrth 2018.

Prif System Gyfrifo - Mai 2017 (2016/17 Ilithriad)

Sicrwydd rhesymol	0	Risgiau / materion
	0	Trychinebus
	2	Sylweddol
	0	Cymedrol
	0	Bychan

- 4.20. Asesiad oedd yr adolygiad o reolaethau'r Gwasanaeth Cyllid i reoli prif system gyfrifyddu'r cyngor a'r prosesau sydd ar waith i wirio ei gywirdeb.
- 4.21. Cadarnhaodd y profion bod y Gwasanaeth Cyllid yn rheoli ac yn cynnal y brif system gyfrifyddu yn iawn. Cafwyd tystiolaeth a oedd yn cefnogi hynny:
- Mae gan y Tîm Cyfrifyddu brosesau rhyngwynebu ar gyfer amserlennu ac mae rheolaethau priodol yn bodoli ar gyfer gwirio balansau er mwyn sicrhau bod yr holl drafodion a fewnbynnir yn ddilys ac yn cael eu rhoi ar waith yn gywir
  - Mae atebolrwydd ar gyfer cynnal y system a'r system defnyddwyr yn bodoli ac mae dyletswyddau'r tîm wedi eu gwahanu yn ddigonol
  - Mae'r system yn cynnal llwybr archwilio priodol i sicrhau bod modd olrhain yr holl drafodion i'w ffynhonnell, dyddiad ac amser priodol
  - Mae gweithdrefnau'n bodoli ar gyfer diwedd y mis a gweithrediad y swyddogaeth gyfrifeg ar ddiwedd y flwyddyn
  - I bwrpas paratoi ar gyfer cau'r cyfrifon ar ddiwedd y flwyddyn ac oherwydd nad yw'r Adain Incwm yn cysoni'r system dyledwyr, aeth y Cynorthwy-ydd Cyfrifeg yn yr Adain Gyfrifeg ati i gysoni'r system dyledwyr i'r cyfrifyfr cyffredinol er mwyn sicrhau nad oedd unrhyw wallau perthnasol yn y cyfrifyfr cyffredinol ac ni ddaethpwyd o hyd i unrhyw wallau perthnasol.
- 4.22. Fodd bynnag, nodwyd y risgiau cymedrol canlynol:
- Nid yw'r Swyddog Incwm yn clirio'r incwm anhysbys yn brydlon o'r cyfrif incwm dros dro. Yn y gorffennol, mae'r cyfrif incwm dros dro wedi bod yn cael ei glirio bob blwyddyn. Fodd bynnag, mae'r oedi hwn wrth glirio'r cyfrif yn dal golygu oedi gyda gweithredu prosesau cyfrifyddol eraill yn brydlon.
  - Mae'r gwasanaeth TGCh yn gwneud copïau wrth gefn o'r data a'r system o ddydd i ddydd. Fodd bynnag, nid yw'r gwasanaeth wedi rhoi prawf ar y system wrth gefn i sicrhau y byddai modd adfer y data a'r system yn gywir ac yn brydlon petai trychineb yn digwydd.

- Nid oedd balansau o'r rhyngwyneb dyledion cyflogres yn dangos ar ddyddlyfr system y dyledwyr ac maent yn cael eu debydu i'r cyfrif dal ar gyfer Mân Ddyledwyr. Ym marn yr Uwch Gyfrifydd, nid yw'r balansau yn cael eu cywiro yn y system ar adeg rhoi sylw i'r cysoniadau arferol. Os nad ydynt yn cael eu cywiro, mae'r system yn parhau i amlygu fod problem ac mae risg o gamddatganiad yn y cyfrifon. Nid ydym wedi gwneud argymhelliad ond byddwn yn adolygu'r broses yn ein hadolygiad o'r system Dyledwyr, sydd wedi ei drefnu ar gyfer mis Mehefin 2017.

4.23. Rydym wedi datblygu Cynllun Gweithredu ar y cyd â'r Rheolwr Gwasanaethau Cyfrifeg, sy'n bwriadu mynd i'r afael â'r argymhellion erbyn mis Rhagfyr 2017.

5. Gwaith dilynol o adroddiadau Archwilio Mewnol blaenorol

- 5.1. Mae'r rhan fwyaf o'n hadroddiadau Archwilio Mewnol yn nodi risgiau a gwendidau o safbwynt rheolaeth. Er mwyn sicrhau ein bod yn gwneud ein gwaith yn unol ag awydd y Cyngor i roi sylw i risgiau, rydym yn asesu'r risgiau a nodwyd yn erbyn fframwaith rheoli risg y Cyngor ac yn graddio'r argymhellion fel trychinebus, mawr, canolig neu fach.
- 5.2. Ar y cyd â rheolwyr, rydym yn datblygu Cynllun Gweithredu ar gyfer rheolwyr er mwyn cofnodi'r camau y mae angen eu cymryd i fynd i'r afael â'r risgiau a nodwyd gennym. Bydd rheolwyr yn cytuno ar gamau gweithredu i fynd i'r afael â'r risgiau, gan gynnwys cyfrifoldebau ac amserlenni.
- 5.3. Rydym yn dilyn i fyny'r camau a gymerwyd i fonitro cynnydd ac yn adrodd ar gynnydd i'r Swyddog Adran 151 a'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.
- 5.4. Rydym yn asesu pob archwiliad dilynol yn ôl y cynnydd a wnaed o ran gweithredu'r camau rheoli:

Cynnydd o ran gweithredu argymhellion	Ystyriaeth o'r argymhellion sylfaenol	Ystyriaeth o'r argymhellion pwysig	Ystyriaeth o fân argymhellion
Cynnydd da	Dim argymhellion yn parhau i fod angen sylw	Mae argymhellion categori canolig sy'n parhau i fod angen sylw yn y broses o gael eu rhoi ar waith	Mae argymhellion categori isel rhagorol yn y broses o gael eu rhoi ar waith
Cynnydd rhesymol	Mae argymhellion categori uchel sy'n parhau i fod angen sylw yn y broses o gael eu rhoi ar waith	Mae argymhellion categori canolig sy'n parhau i fod angen sylw yn y broses o gael eu rhoi ar waith	argymhellion categori isel yn y broses o gael eu gweithredu
Bron dim cynnydd	Cynnydd a wnaed yn anfoddfaol	Cynnydd a wnaed yn anfoddfaol	Cynnydd a wnaed yn anfoddfaol

- 5.5. Ar hyn o bryd, rydym yn dilyn i fyny'r holl adroddiadau waeth ba lefel sicrwydd a roddwyd gennym. Oherwydd bod adnoddau'n lleihau a blaenoriaethau'n cael eu gweithredu'n fwy seiliedig ar risg, bydd hyn yn cael ei adolygu.
- 5.6. Rydym wrthi'n llunio adroddiad o'r perfformiad o ran gweithredu'r holl argymhellion sy'n weddill, a bydd yn cael ei gyflwyno i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu nesaf ym mis Gorffennaf 2017.
- 5.7. Yn y cyfamser, rydym wedi cwblhau dau adolygiad dilynol:

Ffioedd Rheoliadau Adeiladu - Arolygu a Gorfodi (Archwiliad Dilynol Cyntaf) Ebrill 2017

Bron dim cynnydd		Argymhellion gwreiddiol	Argymhellion sy'n parhau i fod angen sylw
	Trychinebus		
Sylweddol			
Cymedrol		3	3
Bychan		2	2

- 5.8. Adolygiad o Ffioedd Rheoliadau Adeiladu'r Cyngor – Cynhaliwyd archwiliad o drefniadau arolygu a gorfodi ym mis Awst 2016, a chafwyd graddfa 'Sicrwydd rhesymol'.
- 5.9. Mae'r Gwasanaeth Rheoli Adeiladu yn darparu cyngor, cefnogaeth, gwasanaeth gwirio cynlluniau ac archwiliadau safle er mwyn sicrhau bod y

diwydiant adeiladu, trigolion, gweithwyr proffesiynol eraill a chwsmeriaid mewnol yn cydymffurfio gyda Rheoliadau Adeiladu.

- 5.10. I bwrpas yr adolygiad dilynol hwn, cafodd y rheolwr sy'n gyfrifol am weithredu'r argymhellion ei gyfweld er mwyn gweld beth oedd statws y camau gweithredu y cytunwyd arnynt.
- 5.11. Cadarnhaodd Arweinydd y Tîm Rheoli Adeiladu nad oedd unrhyw un o'r pump argymhelliad a wnaed wedi cael eu gweithredu hyd yma. Roedd awgrym i brynu modiwl o fewn CIVICA. Fodd bynnag, eglurwyd bod system newydd yn cael ei chyflwyno (Arcus) a fydd yn cael ei defnyddio i reoli arolygiadau. Mae argymhellion a aseswyd fel rhai nad oeddynt wedi cael eu gweithredu'n llawn wedi cael eu hailadrodd.
- 5.12. Daethpwyd i'r casgliad mai ychydig iawn o gynnydd o wnaeth y Gwasanaeth Rheolaeth Adeiladu o ran gweithredu'r camau y cytunwyd arnynt i fynd i'r afael ag argymhellion yr archwiliad. Fodd bynnag, mae'r Arweinydd y Tîm Rheoli Adeiladu wedi rhoi sicrwydd y bydd y rhan fwyaf o'r argymhellion yn cael sylw erbyn diwedd mis Gorffennaf 2017.
- 5.13. Byddwn yn cynnal adolygiad dilynol pellach yn ystod Awst 2017 i fonitro cynnydd o ran gweithredu'r camau rheoli.

Adfer Trychineb TGCH - Trydydd Archwiliad Dilynol (Mehefin 2017)

Bron dim cynnydd		Argymhellion gwreiddiol ¹	Argymhellion sy'n parhau i fod angen sylw ²
	Trychinebus		
Sylweddol		8 (Uchel)	0
Cymedrol		5 (Canolig)	2
Bychan		(Isel)	4

- 5.14. Cynhaliwyd adolygiad o'r Cynllun Adfer yn dilyn Trychineb TGCh a chyhoeddwyd adroddiad ym mis Gorffennaf 2015 yn rhoi gradd 'Sicrwydd Lleiaf' oherwydd mai ychydig iawn oedd y gwasanaeth TGCh wedi ei wneud i fynd i'r afael argymhellion adolygiad blaenorol. Ers hynny, cynhaliwyd dau adolygiad dilynol ar gynnydd, y naill ym mis Mawrth 2016 a'r llall ym mis Ionawr 2017. Daeth y ddau adroddiad i'r casgliad fod cynnydd wedi'i wneud gyda hynny'n at radd 'Sicrwydd rhesymol'. Adroddwyd ar yr holl adroddiadau cynnydd i'r Pwyllgor Archwilio a

¹ Eu categoreiddio fel uchel, canolig ac isel

² Ail-asesu yn ôl fframwaith rheoli risg y Cyngor

Llywodraethu, sydd wedi bod yn gofyn yn barhaus am yr adroddiad dilynol / cynnydd diweddaraf.

- 5.15. Yn yr adolygiad diwethaf a gynhaliwyd ym mis Ionawr 2017, adroddwyd bod tri o argymhellion lefel uchel a thri o argymhellion lefel canolig yn parhau i fod angen sylw.
- 5.16. Rydym wedi dod i'r casgliad bod y Gwasanaeth TGCh wedi gwneud 'llawer o gynnydd' o ran gweithredu'r camau y cytunwyd arnynt i fynd i'r afael ag argymhellion yr archwiliad. Fodd bynnag, mae'r Tîm Rheoli TGCh wedi darparu sicrwydd y bydd y rhan fwyaf o'r argymhellion wedi cael sylw cyn diwedd mis Gorffennaf 2017. Mae dau o'r camau gweithredu sy'n weddill yn gyfrifoldeb i'r Gwasanaethau Eiddo, a byddant yn cael eu gweithredu erbyn diwedd mis Mawrth 2018.
- 5.17. Byddwn yn cynnal adolygiad dilynol pellach yn ystod Awst 2017 i fonitro cynnydd o ran gweithredu'r camau rheoli.

6. Cynnydd o ran cyflawni'r Cynllun Gweithredu Archwilio Mewnol 2017/18

- 6.1. Oherwydd y gwaith a oedd wedi llithro o Gynllun Blynyddol 2016/17, mae gwaith ar Gynllun Blynyddol 2017/18 wedi bod yn araf.
- 6.2. Fodd bynnag, mae'r tîm archwilio yn brysur yn dal i fyny ac mae gwaith yn mynd rhagddo mewn 14 maes ar hyn o bryd:
  - Diogelu Corfforaethol – Archwiliad Dilynol Cyntaf
  - Caffael Corfforaethol (llithriad o 2016/17)
  - Diwylliant Moesegol (llithriad o 2016/17)
  - Budd-daliadau Tai (llithriad o 2016/17)
  - Diogelu Data a Llywodraethu Gwybodaeth
  - Safonau Masnach - Cofrestriadau Sifil
  - Treth y Cyngor a Threthi Cenedlaethol Annomestig
  - Mân Ddyledwyr
  - Cludiant ysgol
  - Ardystiad Grant Rhentu Doeth Cymru 2016/17
  - Credydwyr
  - Ardystiad Grant Gwella Addysg 2016/17
  - Gwasanaethau Trwyddedu
  - Ardystiad Grant Amddifadedd Disgyblion 2016/17
- 6.3. Bydd y Pennaeth Archwilio a Risg yn adolygu ac yn diwygio'r Cynllun Blynyddol yn ystod y flwyddyn er mwyn sicrhau ei fod yn rhoi sylw i bethau sy'n parhau i fod yn berthnasol ac yn seiliedig ar risg. Adroddir ar unrhyw newidiadau i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ym mhob cyfarfod.

- 6.4. Er bod pethau wedi bod yn ara' deg ar y cychwyn, bydd y gwasanaeth yn cwblhau digon o waith i ganiatáu i'r Pennaeth Archwilio a Risg ddarparu barn archwilio flynyddol ar ddiwedd y flwyddyn ariannol.

7. Diweddariadau y gofynnwyd amdanynt gan y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu

- 7.1. Yn ei gyfarfod ar 28 Mawrth, 2017, gofynnodd y Pwyllgor am ddiweddariadau ar eitemau penodol:

Adroddiad Archwilio Mewnol ar Ddiogelu Corfforaethol

- 7.2. Rydym yn y broses o gynnal adolygiad dilynol o'r adroddiad archwiliad mewnol ar Ddiogelu Corfforaethol a gyhoeddwyd ym Medi 2016. Arweiniodd yr adolygiad gwreiddiol arwain at sgôr 'Sicrwydd Cyfyngedig'.
- 7.3. Yn yr adroddiad gwreiddiol, gwnaed saith o argymhellion blaenoriaeth lefel 'Uchel', a 25 o argymhellion blaenoriaeth lefel 'Canolig'.
- 7.4. Mae'r rheolwyr sy'n gyfrifol am y gwaith o weithredu'r argymhellion wedi cael eu cyfweid er mwyn pennu statws y camau gweithredu y cytunwyd arnynt. Lle yr oedd hynny'n briodol, rydym hefyd wedi cynnal profion archwilio i gadarnhau bod y rheolaethau yn eu lle.
- 7.5. Yn ôl yr arwyddion cynnar, gwnaed cynnydd rhesymol o ran gweithredu'r camau y cytunwyd arnynt, ac roedd adroddiad drafft yn cael ei gyhoeddi ar 14 Mehefin 2017. Byddwn yn cyflwyno adroddiad ar ganlyniadau'r adolygiad dilynol i gyfarfod mis Gorffennaf o'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu.

Adfer ar ôl Trychineb TGCh

- 7.6. Adroddir ar ganlyniadau ein gwaith dilynol yn y maes hwn yn adran 5 uchod.

Gwasanaethau Plant - Adroddiad AGGCC

- 7.7. Cyhoeddodd Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) adroddiad ym mis Mawrth 2017 yn dilyn arolygiad o'r Gwasanaethau Plant. Roedd yr adroddiad yn cynnwys 14 o argymhellion, ac oedd saith ohonynt yn cael eu hystyried fel rhai yr oedd angen rhoi blaenoriaeth iddynt. Oherwydd y pryderon sylweddol a nodwyd, bydd AGGCC yn ystyried cynnal ail arolygiad ymhen 12-18 mis.

- 7.8. Gofynnodd y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu a, sicrwydd gan y cyn Reolwr Archwilio fod prosesau ar waith i sicrhau bod yr argymhellion AGGCC yn cael sylw.
- 7.9. Ar 13 a 20 Mawrth 2017 cyflwynodd Pennaeth y Gwasanaethau Plant adroddiad i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol yn gyntaf ac yna i'r Pwyllgor Gwaith. Yn ogystal cyflwynwyd cynllun gweithredu a oedd yn cynnwys y camau gweithredu a oedd wedi eu cynnwys fel rhan o'r Cynllun Gwella Gwasanaeth. Mae croes gyfeiriadau'n cael eu gwneud lle y mae hynny'n berthnasol i'r argymhellion a wnaed yn adroddiad AGGCC. Roedd swyddogion cyfrifol wedi eu henwi yn erbyn yr holl gamau gweithredu a rhoddwyd iddynt ddyddiad cau ar gyfer cwblhau'r gwaith. Penderfynodd y Pwyllgor Gwaith bod y Cynllun Gwella Gwasanaeth yn cynnwys yr argymhellion a oedd yn codi o adroddiad AGGCC.
- 7.10. Cyflwynodd Pennaeth y Gwasanaethau Plant adroddiad cynnydd ar Gynllun Gwella'r Gwasanaethau Plant i'r Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol ar 10 Ebrill 2017. Bydd cynnydd yn erbyn y Cynllun Gwella'n cael ei fonitro mewn cyfarfodydd misol a gadeirir gan y Prif Weithredwr Cynorthwyol (Llywodraethu a Thrawsnewid Prosesau Busnes), lle bydd disgwyl i swyddogion arweiniol gwblhau adroddiadau amlygu ar eu gwaith ar gyfer pob cyfarfod. Bydd siart Gantt lefel uchel yn cael ei defnyddio i olrhain cynnydd a therfynau amser. Mae cyfarfodydd misol gydag AGGCC yn cael eu cynllunio ar hyn o bryd ac mae amserlen fonitro ddrafft wedi cael ei datblygu.
- 7.11. Bydd monitro cynnydd o ran Cynllun Gwella'r Gwasanaethau Plant yn eitem sefydlog ar raglen y Pwyllgor Sgriwtini Corfforaethol o fis Mehefin 2017 ymlaen.
- 7.12. Rydym o'r herwydd yn gallu rhoi sicrwydd i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu bod y Gwasanaethau Plant wedi sefydlu proses i sicrhau bod Cynllun Gwella'r Gwasanaeth, sydd yn ymgorffori argymhellion adroddiad AGGCC, yn cael ei fonitro.

Sefydlu Aelodau Etholedig

Cyflwyniad i Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru
Cyngor Sir Ynys Môn .

Tudalen 103

Dyddiad: Mehefin 2017
Awdur: Gwilym Bury

Eitem 7 ar y Rhaglen

Rhai Cwestiynau

- Beth ydych yn ei wybod am Deloittes/Swyddfa Archwilio Cymru?
- Pa ddarnau o'n gwaith ydych chi wedi clywed amdanynt, os o gwbl?
- Beth yn eich barn chi yw rôl Archwilydd Cyffredinol Cymru/Swyddfa Archwilio Cymru?

Pwy ydym ni? – Archwilydd Cyffredinol Cymru

Archwilydd Cyffredinol Cymru

- Huw Vaughan Thomas – Archwilydd Cyffredinol Cymru
- Tudalen 105 Wedi'i gefnogi gan Swyddfa Archwilio Cymru (SAC)
- Yn Annibynnol ar Gynulliad Cenedlaethol Cymru
- Fe'i delir yn atebol gan y Pwyllgor Cyfrifon Cyhoeddus
- Mae llawer o bwerau'n deillio o Ddeddf Llywodraeth Cymru 2006

Pwy ydym ni? – Swyddfa Archwilio Cymru

Swyddfa Archwilio Cymru

Tudalen 106

- Crëwyd 1 Ebrill 2005 ar ôl uno'r Swyddfa Archwilio Genedlaethol a'r Comisiwn Archwilio yng Nghymru
- 250 o staff mewn swyddfeydd ledled Cymru
- Cwmpas eang yn y sector cyhoeddus
- Ein nod yw sicrhau bod pobl Cymru yn gwybod a yw arian cyhoeddus yn cael ei reoli'n ddoeth a bod cyrff cyhoeddus yng Nghymru yn deall sut i wella canlyniadau

Pwy ydym ni? – Crynodeb o'n rolau

- Archwilydd Cyffredinol Cymru yw archwilydd y rhan fwyaf o'r sector cyhoeddus yng Nghymru
- Ef yw archwilydd Llywodraeth Cymru a chyrrff cysylltiedig e.e. Cyfoeth Naturiol Cymru, cyrrff y GIG yng Nghymru a chyrrff llywodraeth leol yng Nghymru
- Mae'n archwilio cyfrifon cyrrff cyhoeddus ac mae ganddo bwerau archwilio ac astudio
- Mae SAC yn fwrdd statudol a chanddo naw aelod sy'n monitro ac yn cynghori Archwilydd Cyffredinol Cymru mewn perthynas â'i waith. Mae SAC yn darparu adnoddau, gan gynnwys staff, i alluogi Archwilydd Cyffredinol Cymru i wneud ei waith

Cyrff arolygu eraill yng Nghymru

- ESTYN. Prif Arolygydd Ei Mawrhydi dros Addysg a Hyfforddiant yng Nghymru. Mae'n arolygu ansawdd a safonau addysg. Mae'r gair Estyn yn air Cymraeg sy'n golygu 'estyn allan' ac 'ymestyn'.
- AGGCC. Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru. Rheoleiddio ac arolygu i wella gofal i oedolion, gofal plant a gwasanaethau cymdeithasol i bobl yng Nghymru
- Comisiynydd y Gymraeg. Mae prif swyddogaethau'r Comisiynydd yn cynnwys: hyrwyddo'r defnydd o'r Gymraeg; a gweithio tuag at sicrhau nad yw'r Gymraeg yn cael ei thrin yn llai ffafriol na'r Saesneg drwy osod dyletswyddau ar rai sefydliadau i gydymffurfio â'r safonau sy'n ymwneud â'r Gymraeg

Comisiynwyr yng Nghymru

- Comisiynydd Plant Cymru
- Comisiynydd Pobl Hŷn Cymru
- Comisiynydd Cenedlaethau'r Dyfodol Cymru – Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol
- Ombwdsmon Gwasanaethau Cyhoeddus Cymru – cwynion am wasanaethau cyhoeddus a darparwyr gofal annibynnol yng Nghymru

Pwy ydym ni? Ein gwaith

Tudalen 110

Archwiliad Ariannol

Archwiliad Perfformiad

WALES **AUDIT** OFFICE
SWYDDFA **ARCHWILIO** CYMRU

Meysydd gwaith eraill:

- Tîm ymchwiliadau
  - Gohebiaeth
- Adroddiad er Budd y Cyhoedd
  - Arfer Da

Pwy ydym ni ? – Y tîm archwilio

Rôl	Enw	Cyfrifoldeb
Archwilydd Cyffredinol Cymru	Huw Vaughan Thomas	Archwilydd Penodedig
Arweinydd Ymgysylltu Archwilio Perfformiad	Huw Rees	Ansawdd a'r gwaith cyffredinol o ddarparu gwaith archwilio perfformiad
Arweinydd Ymgysylltu/Cyfarwyddwr Archwilio Ariannol	Derwyn Owen	Ansawdd a'r gwaith cyffredinol o ddarparu gwaith archwilio ariannol
Rheolwr Archwilio Ariannol. Deloitte	Ian Howse	Rheoli'r archwilio ariannol
Arweinydd Tîm yr Archwiliad Ariannol. Deloitte	Clare Edge and Michelle Hopton	Arwain a chydlynu cyflawni archwilio ariannol
Rheolwr Archwilio Perfformiad	Andy Bruce	Rheoli'r archwilio perfformiad
Arweinydd Archwilio Perfformiad	Gwilym Bury	Arwain a chydlynu cyflawni archwilio perfformiad

Swyddgaethau archwilio Archwilydd Cyffredinol Cymru: Llywodraeth leol

Tudalen 112

- Archwilio cyfrifon, ond hefyd yn ystyried a yw'r corff wedi gwneud trefniadau cywir ar gyfer sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd (a elwir yn gyffredin fel gwerth am arian) o ran ei ddefnydd o adnoddau
- Ateb cwestiynau gan etholwyr ac ymateb i wrthwynebiadau mewn archwiliad (yn dilyn archwiliad cyhoeddus o gyfrifon)
- O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 mae'n cynnal archwiliad o gynllunio gwella ac adrodd ar berfformiad awdurdodau lleol, asesu gwella ac arolygiadau arbennig
- Rhaid cynnal astudiaethau ar gyfer gwella gwerth am arian, a gall gynnal astudiaethau eraill ar ddarparu gwasanaethau
- Dyletswyddau newydd o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol

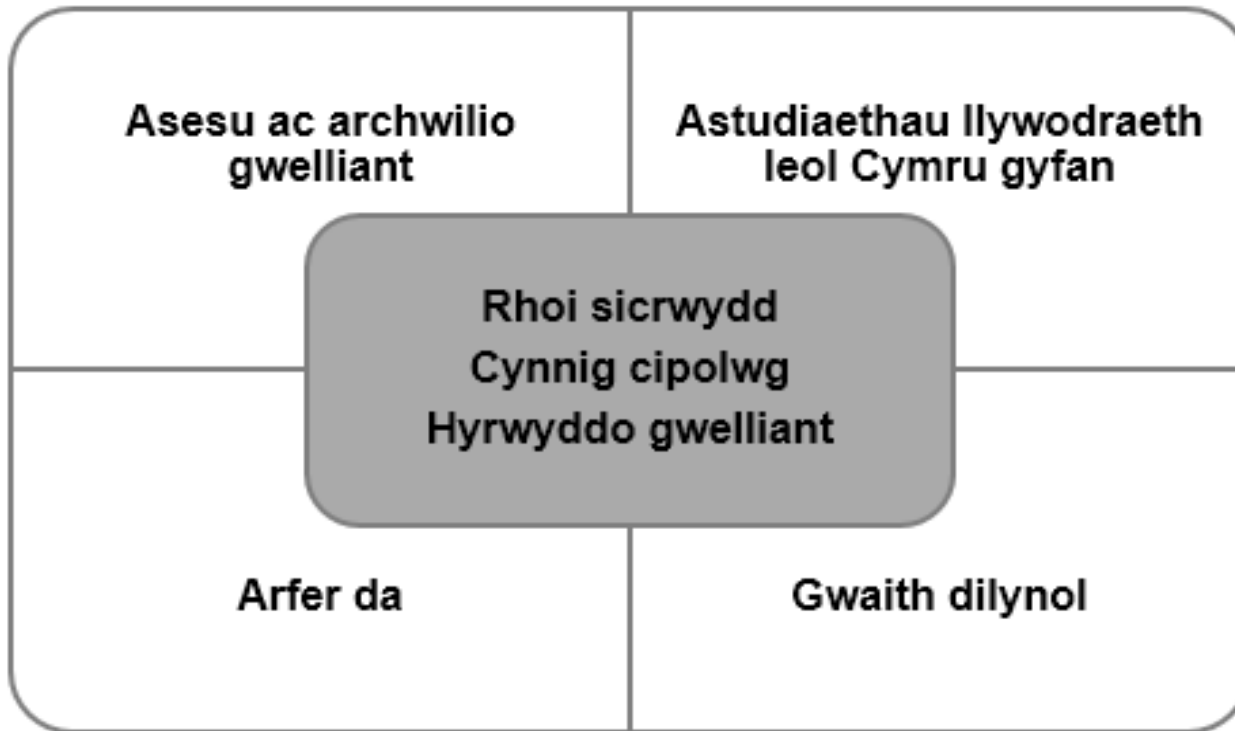

Hawliau mynediad Archwilydd Cyffredinol Cymru

- Yn ei hanfod, bydd gan yr archwilydd hawl mynediad pryd bynnag y mae'r mynediad yn *angenrheidiol* i arfer swyddogaethau'r archwilydd o safbwynt yr archwilydd.
- Os bydd mynediad yn angenrheidiol ar gyfer archwiliad neu arolygiad, bydd gan archwilwyr hawl mynediad i'r canlynol:
  - Gwybodaeth gyfrinachol, fel cyflwyniadau i weinidogion
  - Gwybodaeth bersonol fel y'i diffinnir gan Ddeddf Diogelu Data 1998
  - Gwybodaeth sy'n destun braint gyfreithiol
  - Gwybodaeth bersonol a gwybodaeth bersonol sensitif a all fel arall fod yn destun diogelu o dan y Confensiwn Ewropeaidd ar Hawliau Dynol
  - Gwybodaeth a ddelir gan drydydd partïon
  - Ffeiliau electronig a systemau TG

Ein gwaith archwilio perfformiad llywodraeth leol

Tudalen 114

Beth ydym ni'n ei wneud? – Archwilio Perfformiad

- **Asesiad Gwella**
  - Asesiadau Blynyddol o drefniadau Cyngor i sicrhau gwelliant parhaus/adrodd ar wella
  - Archwiliadau perfformiad thematig a lleol seiliedig ar risg Cymru gyfan i adolygu perfformiad ac olrhain gwelliant dros amser
  - Rhoi adborth drwy gyflwyniadau ac adroddiadau lleol, amlinellu canfyddiadau allweddol, gydag argymhellion neu gynigion ar gyfer gwella
- Ardystio'r **Cynllun Gwella** a'r **Adroddiad Perfformiad Blynyddol**
- Cyhoeddi **Adroddiad Gwella Blynyddol** i bob cyngor
- Cyhoeddi **Adroddiadau Cenedlaethol** ar lywodraeth leol a materion sector cyhoeddus ehangach

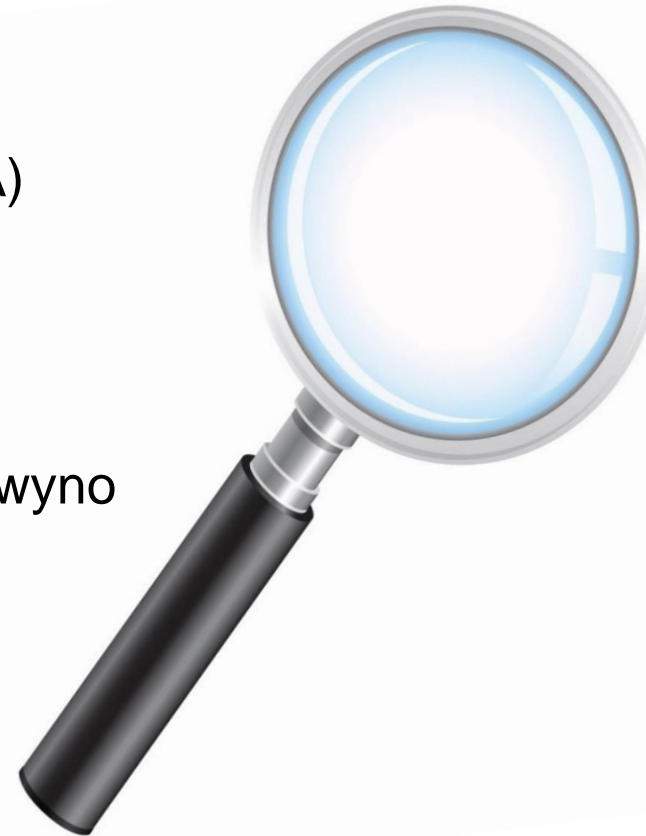
Beth ydym ni'n ei wneud? – Archwiliad Ariannol

Archwiliad o'r datganiadau ariannol

- Mae cyfrifon yn cael eu paratoi yn unol â'r Safonau Cyfrifyddu perthnasol
  - Gofynion Safonau Archwilio Rhyngwladol (ISA)
  - Cysyniad o 'berthnasedd'
  - Barn 'darlun Cywir a Theg'
  - Wedi'u paratoi'n briodol
- Datganiad Llywodraethu Blynyddol yn cael ei gyflwyno yn unol â chanllawiau ac yn gyson â'n gwybodaeth

Ardystio cais am grant

- Penderfynu a yw'r hawliadau neu ffurflenni wedi'u datgan yn deg
- Paratowyd yn unol â thelerau ac amodau

Cymariaethau ag Archwilio Mewnol

Archwilio Mewnol

- Yn adrodd i'r Swyddog Cyfrifyddu
  - Rhaglen waith wedi'i phenderfynu gan y rheolwyr a'i chymeradwyo gan y Pwyllgor Archwilio
- Gwaith yn canolbwyntio ar bob maes o risg ar gyfer y corff

Tudalen 117

Archwilio Allanol

- Cwmpas y gwaith fel arfer o fewn deddfwriaeth neu yn ôl disgrisiwn archwilwyr ar gyfer gwaith gwerth am arian
- Mae SAC yn archwilwyr statudol
- Rhaglen waith wedi'i phennu gan SAC yn seiliedig ar risgiau i'r farn archwilio neu feysydd astudio penodol

Ond....sichewch gyfathrebu da a rhannu gwybodaeth i osgoi dyblygu

Archwilydd Cyffredinol Cymru a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru)

Rhaid i Archwilydd Cyffredinol Cymru...

- Gynnal archwiliadau o gyrrff cyhoeddus er mwyn asesu i ba raddau y maent wedi gweithredu'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth a) pennu amcanion llesiant a b) cymryd camau i gyflawni'r amcanion hynny
- Cynnal archwiliad o'r fath o leiaf unwaith mewn cyfnod o bum mlynedd
- Adrodd ar ganlyniadau archwiliadau i'r Cynulliad Cenedlaethol

Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol – beth rydym yn ei wneud yn 2017-18

- Sylwadaeth Blwyddyn Un
  - Casglu gwybodaeth am sut y mae'r 44 o gyrff sy'n ddarostyngedig i'r Ddeddf yn ymateb iddi yn y flwyddyn gyntaf a nodi rhai enghreifftiau o arfer da nodedig sy'n dod i'r amlwg gyda'r nod o ddarparu rhywfaint o ddealltwriaeth gynnar a chynorthwyo gwella
  - Bydd yn arwain at adroddiad cenedlaethol ar ddechrau 2018
- Gwaith peilot
  - Gweithio gyda detholiad o gyrff unigol ac un Bwrdd Gwasanaeth Cyhoeddus i ddatblygu a phrofi dulliau newydd y gellir eu defnyddio i archwilio'r egwyddor datblygu cynaliadwy a chyflawni cyfrifoldebau Archwilydd Cyffredinol Cymru o dan y Ddeddf yn y dyfodol

Tudalen 119

Trefniadau adrodd

Tudalen 120

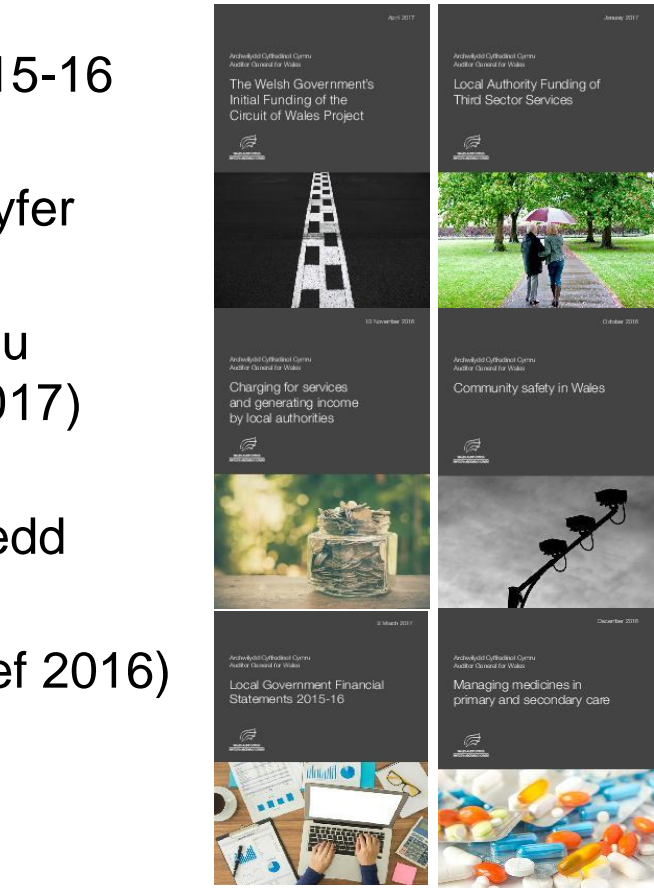
- Rydym yn disgwyl i adroddiadau gael eu cymryd i bwyllgor/fforwm cyhoeddus mewn modd amserol
- Adroddiadau fel arfer yn cael eu cyflwyno i'r Pwyllgor Llywodraethu Corfforaethol
- Mae rhai adroddiadau'n cael eu cyflwyno i'r pwyllgorau craffu
- Mae rhai adroddiadau fel yr Adroddiad Gwella Blynyddol fel arfer yn cael eu hadrodd i'r Cyngor Llawn

Enghreifftiau o adroddiadau diweddar Archwilydd Cyffredinol Cymru/SAC

- Datganiadau Ariannol Llywodraeth Leol 2015-16 (Mawrth 2017)
- Cyllid Cychwynnol Llywodraeth Cymru ar gyfer Prosiect Cylchffordd Cymru (Ebrill 2017)
- Y Modd y mae Awdurdodau Lleol yn Ariannu Gwasanaethau'r Trydydd Sector (Ionawr 2017)
- Trefniadau awdurdodau lleol i godi tâl am wasanaethau a chynhyrchu incwm (Tachwedd 2016)
- Diogelwch Cymunedol yng Nghymru (Hydref 2016)
- Rheoli meddyginiaethau ym meysydd gofal sylfaenol ac eilaidd

Gellir cael gafael ar bob un o'r adroddiadau uchod ar www.archwilio.cymru

Cynllunio Archwilio Blynyddol

- Cynllun archwilio Ariannol/archwilio Perfformiad ar y cyd a baratowyd ym mis Mawrth 2017 sy'n nodi:
  - Ein gwaith arfaethedig yng Cyngor Sir Ynys Môn
  - Pryd y bydd y gwaith yn cael ei wneud
  - Faint y bydd y gwaith yn ei gostio
  - Pwy fydd yn ei wneud

Rhaglen Waith 2017-18: Archwilio Perfformiad

- Gwaith archwilio ac asesu gwella
- Adolygiad o safbwynt defnyddwyr gwasanaethau
- Sylwadaeth Blwyddyn Un Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol
- Adolygiad Craffu Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol
- Cytuno ar waith lleol
- Astudiaethau Llywodraeth Leol Cenedlaethol 2017-18
  - Defnyddio data yn effeithiol
  - Pa mor dda y mae gwasanaethau cyhoeddus yn darparu gwasanaethau i gymunedau gwledig
  - Y Gronfa Gofal Canolraddol

Rhaglen Waith 2017-18: Archwiliad Ariannol

Tudalen 124

- **Gwaith cyfrifon ariannol:**
  - Adroddiad Archwiliad o Ddatganiadau
  - Barn ar Ddatganiadau Ariannol
  - Cyflwyniad Cyfrifon Llywodraeth Gyfan
- **Adroddiad Archwilio Blynyddol – cwblhawyd ar ei ffurf derfynol ym mis Tachwedd 2017**
- ***Gwaith Ardystio Grantiau***

Helpu gwasanaethau cyhoeddus i wella drwy rannu gwybodaeth ac arferion sy'n gweithio

- Ymrwymedig i wella gwasanaethau cyhoeddus ar draws Cymru drwy nodi a rhannu arfer da.
- Cynnal digwyddiadau a gweminarau ar-lein lle gall rhanddeiliaid gyfnewid gwybodaeth wyneb yn wyneb a rhannu adnoddau ar-lein, gan gynnwys:
  - rheoli ariannol
  - staff y sector cyhoeddus
  - llywodraethu
- Mae'r holl allbynnau ac astudiaethau achos ar gael am ddim drwy ein gwefan

ac yn olaf....

***...rydym yn fodlon darparu help ac
arweiniad ar eich rôl fel
aelod pwyllgor Llywodraethu Corfforaethol...***

Unrhyw gwestiynau?

This page is intentionally left blank

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Archwilydd Cyffredinol Cymru
Auditor General for Wales

Llywodraethu Da wrth Benderfynu ar Newidiadau Sylweddol i Wasanaethau – **Cyngor Sir Ynys Môn**

Blwyddyn archwilio: 2016-17

Dyddiad cyhoeddi: Mai 2017

Cyfeirnod y ddogfen: 275A2017

Paratowyd y ddogfen hon fel rhan o waith a gyflawnir yn unol â swyddogaethau statudol.

Os gwneir cais am wybodaeth y gallai'r ddogfen hon fod yn berthnasol iddi, tynnir sylw at y Cod Ymarfer a gyhoeddwyd o dan adran 45 o Ddeddf Rhyddid Gwybodaeth 2000. Mae'r cod adran 45 yn nodi'r arfer a ddisgwylir gan awdurdodau cyhoeddus wrth ymdrin â cheisiadau, yn cynnwys ymgynghori â thrydydd partïon perthnasol. Mewn perthynas â'r ddogfen hon, mae Archwilydd Cyffredinol Cymru a Swyddfa Archwilio Cymru yn drydydd partïon perthnasol. Dylid anfon unrhyw ymholiadau ynglŷn â datgelu neu aildefnyddio'r ddogfen hon i Swyddfa Archwilio Cymru yn swyddog.gwybodaeth@archwilio.cymru.

Roedd y tîm a gyflawnodd y gwaith yn cynnwys Andy Bruce a Non Jenkins o dan gyfarwyddyd Jane Holownia

Cynnwys

Mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol ar y cyfan, ond mae'n cydnabod y gellid eu hatgyfnerthu ymhellach.

Adroddiad cryno

Crynodeb	4
Cynigion ar gyfer gwella	5

Adroddiad manwl

Mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol ar y cyfan, ond mae'n cydnabod y gellid eu hatgyfnerthu ymhellach	6
Mae gan y Cyngor weledigaeth a strategaeth glir ar gyfer penderfynu ar newidiadau i wasanaethau	6
Mae rolau gwneud penderfyniadau yn cael eu deall ond gallai prosesau ar gyfer byrddau trawsnewid a phwyllgorau craffu'r Cyngor arwain at ychydig o ddyblygu	7
Mae achosion busnes dros newidiadau i wasanaethau yn rhoi ystod dda o wybodaeth ond gellid diffinio effaith cynigion yn y tymor hwy yn well	8
Mae gan y Cyngor weithdrefnau eglur sy'n annog rhanddeiliaid i fod yn rhan o brosesau gwneud penderfyniadau ac mae wrthi'n atgyfnerthu ei drefniadau ymgysylltu	9
Mae'r Cyngor yn monitro effaith ei benderfyniadau ar newidiadau i wasanaethau ond gallai wneud rhagor i adolygu a myfyrio ar fanteision ar ôl iddynt gael eu rhoi ar waith	10
Mae'r Cyngor yn adolygu effeithiolrwydd ei drefniadau gwneud penderfyniadau bob blwyddyn ac mae'n ymwybodol o feysydd lle y gall wella	11

Adroddiad cryno

Crynodeb

- 1 Mae llywodraethu'n ymwneud â sut mae cyrff cyhoeddus yn sicrhau eu bod yn gwneud y pethau iawn, yn y ffordd iawn, ar gyfer y bobl iawn, mewn modd amserol, cynhwysol, agored, gonest ac atebol. Mae'n cynnwys y systemau a'r prosesau, a'r diwylliannau a'r gwerthoedd, sy'n cyfarwyddo ac yn rheoli cyrff cyhoeddus ac a ddefnyddir ganddynt i fod yn atebol i'w cymunedau, ymgysylltu â hwy a, lle y bo'n briodol, eu harwain¹.
- 2 Mae llywodraethu da yn hanfodol er mwyn gwarchod arian cyhoeddus yn effeithiol a darparu gwasanaethau cyhoeddus effeithlon yr ymddiriedir ynddynt yn barhaus. Mae'r hinsawdd ariannol bresennol a'r setliadau is i lywodraeth leol yn ogystal â'r galw cynyddol am rai gwasanaethau yn golygu ei bod yn debygol y bydd angen i bob cyngor barhau i wneud penderfyniadau ynghylch cyfluniad gwasanaethau a'r modd y cânt eu darparu yn y dyfodol. Mae'n briodol bod cyrff cyhoeddus yn ceisio gwella'n barhaus. Gwneir newidiadau cynyddrannol, bach i'r modd y darperir gwasanaethau ar lefel rheolwyr a lefel weithredol fel rhan o'r broses arferol o wneud penderfyniadau gweithredol. Fodd bynnag, mae llywodraethu da wedi'i ategu gan waith cynllunio effeithiol a phrosesau trylwyr yn hanfodol wrth benderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau. Yn aml mae'r fath benderfyniadau yn rhai dadleuol ac yn ennyn cryn dipyn o ddiddordeb lleol a gallant gael effeithiau sylweddol ar yr unigolion a'r grwpiau y maent yn effeithio arnynt.
- 3 Ers mis Ebrill 2016, bu'n ofynnol i gynghorau gydymffurfio â Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) a Chanllawiau Statudol cysylltiedig. Mae'r Canllawiau Statudol yn nodi'r canlynol: 'Gyda'i gilydd, bwriedir i'r saith nod llesiant a'r pum ffordd o weithio a ddarperir gan y Ddeddf gefnogi a darparu gwasanaeth cyhoeddus sy'n diwallu anghenion y presennol heb beryglu gallu cenedlaethau'r dyfodol i ddiwallu eu hanghenion eu hunain'². Mae'r ddeddfwriaeth hon yn pwysleisio pwysigrwydd llywodraethu effeithiol i gyflawni nodau llesiant.
- 4 Mae'r adolygiad hwn yn canolbwyntio ar effeithiolrwydd trefniadau llywodraethu Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) ar gyfer penderfynu ar newidiadau i wasanaethau. Rydym yn diffinio newid i wasanaethau fel unrhyw newid sylweddol i'r ffordd y caiff gwasanaethau eu darparu a/neu unrhyw newid sylweddol o ran profiadau defnyddwyr gwasanaethau allanol o wasanaethau. Gallai hyn gynnwys, er enghraifft, newidiadau i'r ffordd y caiff y gwasanaeth ei ddarparu, lefel y gwasanaeth a ddarperir, argaeledd y gwasanaeth neu gost y gwasanaeth.

¹ CIPFA/SOLACE, **Delivering Good Governance in Local Government: Framework 2007**

² Llywodraeth Cymru: **Rhannu Pwrpas: Rhannu Dyfodol, Canllawiau statudol ar Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015**

- 5 Gan gymryd fframwaith diwygiedig Sefydliad Siartredig Cyllid Cyhoeddus a Chyfrifyddiaeth (CIPFA) ar gyfer 'Delivering good governance in local government' fel safon briodol, mae'r adolygiad hwn yn darparu llinell sylfaen i'r Cyngor gynllunio rhagor o welliannau. Yn yr asesiad hwn, a gynhaliwyd rhwng mis Medi a mis Tachwedd 2016, er mwyn llywio ein hasesiad o drefniadau cyffredinol y Cyngor ar gyfer datblygu newidiadau i wasanaethau a phenderfynu arnynt, ystyriwyd agweddau ar y trefniadau ar gyfer gwneud penderfyniadau mewn perthynas â nifer o gynigion ar gyfer gwneud newidiadau sylweddol i wasanaethau. Ymhlith y newidiadau i wasanaethau a ystyriwyd roedd:
- Adolygiad o weithio doethach:
  - Adolygiad o reoli gwastraff gweddilliol: ac
  - Adolygiad o lyfrgelloedd.
- 6 Nid ystyriwyd pob un o'r penderfyniadau unigol ynghylch newid gwasanaethau yn fanwl, ond yn hytrach fe'u defnyddiwyd fel enghreifftiau i gyfeirio atynt a llywio'r ffordd y mae'r Cyngor yn mynd ati i wneud penderfyniadau ynghylch newidiadau i wasanaethau.
- 7 Yn yr adolygiad hwn, **daethom i'r casgliad bod trefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol ar y cyfan, ond ei fod yn cydnabod y gellid eu hatgyfnerthu ymhellach.**

Cynigion ar gyfer gwella

Arddangosyn 1: Cynigion ar gyfer gwella

Mae'r tabl isod yn pennu'r meysydd gwella a nodwyd drwy ein hadolygiad.

Cynigion ar gyfer gwella

Atgyfnerthu'r trefniadau llywodraethu drwy wneud y canlynol:

- C1. cyflwyno asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb ar gam cynnar o'r broses gwneud penderfyniadau ac i safon gyson er mwyn helpu'r Cyngor i ddadansoddi ei gynigion ar gyfer newid gwasanaethau yn fwy effeithiol; a
- C2. datblygu trefniadau ar gyfer monitro effaith a manteision newidiadau i wasanaethau, gan gynnwys nodi'n benodol yr hyn a gaiff ei fonitro, ble y caiff ei fonitro a phwy fydd yn gyfrifol am wneud hynny.

Adroddiad manwl

Mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol ar y cyfan, ond mae'n cydnabod y gellid eu hatgyfnerthu ymhellach

Mae gan y Cyngor weledigaeth a strategaeth glir ar gyfer penderfynu ar newidiadau i wasanaethau

- 8 Mae gan y Cyngor fframwaith clir ar gyfer penderfynu ar gynigion i newid gwasanaethau sy'n gysylltiedig â'i weledigaeth, ei Gynllun Corfforaethol ar gyfer 2013-17 a'i Gynllun Gwella . diweddaraf.
- 9 Dylanwedir ar fframwaith y Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau i wasanaethau gan ei broses herio gwasanaeth, a gynhelir ddwywaith y flwyddyn ym mhob gwasanaeth. Mae'r broses herio gwasanaeth yn canolbwyntio ar berfformiad gwasanaeth penodol, ei sefyllfa ariannol ac unrhyw gynigion i newid y gwasanaeth, gan gynnwys yr effaith bosibl ar y cyhoedd neu ddefnyddwyr. Mae Panel Herio Gwasanaeth y Cyngor yn gweinyddu'r broses herio gwasanaeth ac mae'n cynnwys uwch swyddogion ac aelodau, gan gynnwys y deiliaid portffolio ar gyfer y gwasanaeth. Mae'r broses yn herio penaethiaid gwasanaeth ar newidiadau arfaethedig i'r gwasanaeth a ddarperir, gan gynnwys gofyn tri chwestiwn allweddol – beth fydd y gwasanaeth yn parhau i'w wneud, beth fydd y gwasanaeth yn rhoi'r gorau i'w wneud, a beth fydd y gwasanaeth yn ei newid er mwyn sicrhau arbedion effeithlonrwydd?
- 10 Caiff newidiadau sylweddol i wasanaethau eu rheoli fel prosiect gan un o ddau fwrdd trawsnewid y Cyngor, sy'n cynnwys uwch swyddog cyfrifol, swyddog prosiect ac aelodau. Mae staff mwy arbenigol, megis y swyddog Monitro a'r swyddog Adran 151, yn cynorthwyo'r byrddau trawsnewid. Mae'r byrddau trawsnewid yn gyfrifol am fonitro cynnydd hyd at y cam gweithredu, ond Cabinet y Cyngor sy'n gwneud y penderfyniad terfynol ar unrhyw newid i wasanaeth.
- 11 Mae penderfyniadau i newid gwasanaethau yn ystyried materion trawsbynciol megis goblygiadau o ran cydraddoldeb, cynaliadwyedd a'r Gymraeg sy'n adlewyrchu awydd y Cyngor i hyrwyddo ei gymunedau, y Gymraeg a chynaliadwyedd adnoddau yn y sir.
- 12 Mae'r Cyngor yn nodi amcanion clir ar gyfer newidiadau i wasanaethau ac yn amlinellu'r rhesymau allweddol dros newidiadau o'r fath o gam cynnar, gan gynnwys lleihau costau sy'n deillio o doriadau cyllidebol a'r broses herio gwasanaeth. Mae amcanion megis gwella ansawdd gwasanaethau i ddefnyddwyr, lleihau atebolrwydd a risgiau sy'n gysylltiedig â gwasanaethau a chynaliadwyedd parhaus gwasanaethau wedi'u cynnwys. Mae rhai enghreifftiau yn cynnwys y canlynol:

- mae newidiadau drwy'r adolygiad o weithio doethach yn helpu i newid diwylliant ac arferion gweithio er mwyn cyflawni targedau effeithlonrwydd, a gwella'r gwasanaeth rheng flaen a mynediad i gwsmeriaid ar yr un pryd, a gydnabuwyd gan [Arfer Da Cymru](#)³;
  - newidiadau i wasanaethau casglu gwastraff gweddilliol er mwyn gwella cyfraddau ailgylchu cyhoeddus a lleihau faint o wastraff sy'n cael ei dirlenwi, a thrwy hynny gyflawni targedau Llywodraeth Cymru; a'r
  - adolygiad o wasanaethau llyfrgell yn seiliedig ar amcanion cynnal gwasanaethau am gost is ond cynnal safonau llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru⁴.
- 13 Mae aelodau a swyddogion yn amlwg yn ymwybodol o bwysigrwydd cydbwysio anghenion byrdymor a diogelu'r gallu i gyflawni amcanion tymor hwy. Fodd bynnag, mae'r ffordd y mae'r Cyngor yn mynd ati i gyflawni ei gyfrifoldebau o dan Ddeddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015, gan gynnwys gweithredu'n unol â'r egwyddor datblygu cynaliadwy wrth bennu amcanion ar gyfer newidiadau i wasanaethau yn y Cyngor, yn dal ei gael ei datblygu.

Mae rolau gwneud penderfyniadau yn cael eu deall ond gallai prosesau ar gyfer byrddau trawsnewid a phwyllgorau craffu'r Cyngor arwain at ychydig o ddyblygu

- 14 Mae rolau a chyfrifoldebau ynglŷn â phenderfynu ar newidiadau i wasanaethau wedi datblygu ers creu'r byrddau trawsnewid a newid ffiniau wardiau'r Cyngor, sydd wedi lleihau nifer yr aelodau o 40 i 30. Yn ystod y ddwy flynedd diwethaf, mae'r Cyngor wedi ailstrwythuro ei Uwch Dîm Arweiniol ac mae nifer y penaethiaid gwasanaeth wedi haneru bron. Er gwaethaf y newidiadau, mae'r aelodau a'r uwch swyddogion yn parhau i ddangos dealltwriaeth dda o'u rolau a'u cyfrifoldebau unigol yn y broses o benderfynu ar newidiadau i wasanaethau. Mae pob pwyllgor yn gweithredu o fewn cwrdd ei rôl. Fodd bynnag, yn sgil y lleihad yn nifer yr aelodau a'r ffaith bod eu hymrwymiaid i rolau yn y Cabinet, Cabinet yr Wrthblaid ac amrywiol bwyllgorau, gan gynnwys pwyllgorau craffu, yn parhau, mae eu llwyth gwaith wedi cynyddu. Felly, mae rhai aelodau yn mynychu'r byrddau trawsnewid a'r pwyllgorau craffu. Nid yw hwn yn fater sylweddol a gall y byrddau trawsnewid ymdrin â phroblemau posibl cyn bod cynigion yn cael eu cyflwyno i'r pwyllgorau craffu'n ffurfiol ac i'r Cabinet. Fodd bynnag, mae trafodaethau mewn cyfarfodydd craffu yn cael eu hailadrodd i ryw raddau. Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r mater ac mae wrthi'n cynnal adolygiad o'i weithdrefnau llywodraethu.

³ Arfer Da Cymru yw porth ar-lein unigol i arfer da a gwybodaeth am Wasanaethau Cyhoeddus yng Nghymru

⁴ Mae safonau llyfrgelloedd cyhoeddus Cymru yn mesur perfformiad gwasanaethau llyfrgell ledled Cymru

- 15 Mae uwch swyddogion yn ymgysylltu â'r aelodau sy'n rhan o'r broses o benderfynu ar newidiadau i wasanaethau yn rheolaidd ac yn eu cynorthwyo, gan gynnwys y byrddau trawsnewid a'r pwyllgorau craffu. Mae swyddogion yn gwneud sylwadau cyfreithiol ac ariannol ar gynigion drafft ac adroddiadau ar newidiadau i wasanaethau cyn iddynt fynd ymhellach drwy'r broses gwneud penderfyniadau.
- 16 Mae'r Cyngor ar gam cynnar o hyd o ran diwygio ei drefniadau llywodraethu er mwyn mynd i'r afael â gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol, ond mae wedi diwygio ei dempledi adrodd yn unol â hynny.

Mae achosion busnes dros newidiadau i wasanaethau yn rhoi ystod dda o wybodaeth ond gellid diffinio effaith cynigion yn y tymor hwy yn well

- 17 Mae'r Cyngor yn ystyried ystod resymol o opsiynau ar gyfer newidiadau i wasanaethau. Mae'r opsiynau yn amrywio o newidiadau sylweddol i fân newidiadau i wasanaethau. Yn dibynnu ar natur y newid i'r gwasanaeth, caiff rhai opsiynau eu datblygu mewn ymgynghoriad â defnyddwyr gwasanaethau, rhanddeiliaid, cymunedau, staff y Cyngor a'r sector gwirfoddol (Medrwn Môn). O'r achosion busnes a adolygwyd gennym, roedd y rhan fwyaf yn gynhwysfawr ac yn disgrifio'n fanwl nifer o opsiynau amgen. Mae'r aelodau o'r farn eu bod yn cael gwybodaeth briodol ac ystod dda o opsiynau er mwyn llywio eu penderfyniadau ar newidiadau i wasanaethau. Fodd bynnag, nododd rhai aelodau y gellid diffinio effaith newidiadau i wasanaethau yn y tymor hwy yn well ac, o'n harolwg, mae rhai rhanddeiliaid a swyddogion o'r farn nad yw'r Cyngor yn rhoi digon o ystyriaeth i effaith hirdymor newidiadau i wasanaethau.
- 18 Mae'r meini prawf a ddefnyddir i arfarnu newidiadau i wasanaethau yn gyson ar y cyfan ac yn ystyried y cydbwysedd rhwng costau a manteision i'r cyhoedd. Mae'r meini prawf yn cynnwys diffinio'r amcanion dros newid, gwybodaeth am safonau ac ansawdd gwasanaethau, risgiau posibl, agweddau ariannol, a chynaliadwyedd y gwasanaeth.
- 19 Rhoddir gwybodaeth briodol i'r aelodau am yr ystod o opsiynau er mwyn llywio eu penderfyniadau ynglŷn â newidiadau i wasanaethau. Os bydd materion mwy technegol yn codi, caiff aelodau eu cynorthwyo drwy weithdai, arweiniad a chyngor gan swyddogion.
- 20 Mae gan y Cyngor drefniadau fel y gellir craffu ar gynigion ar gyfer newid gwasanaethau a'u herio a phrosesau arfarnu opsiynau. Mae hyn yn dechrau ar gam cynnar yn y broses mewn cyfarfodydd herio gwasanaeth ac wedyn drwy'r byrddau trawsnewid. Pan benderfynir gweithredu, mae'r opsiynau yn destun proses craffu ffurfiol cyn iddynt fynd ymhellach, a cheir enghreifftiau o herio cadarn i rai cynigion ar gyfer gwasanaethau.
- 21 Gan fod swyddogion yn cymryd rhan yn y paneli herio gwasanaeth a'r byrddau trawsnewid, cânt gyfleoedd addas i gydgyssylltu â'r aelodau ynglŷn â chynigion ac arfarniadau o opsiynau.

- 22 Caiff penderfyniadau ynglŷn â chynigion i newid gwasanaethau eu cofnodi ac mae cofnodion ac adroddiadau i'r Cyngor, y Cabinet a'r pwyllgorau craffu ar gael ar wefan y Cyngor. Caiff trafodaethau yng nghyfarfodydd llawn y Cyngor eu gweddarlledu ac mae papurau hanesyddol hefyd ar gael drwy'r wefan a gellir cael gafael arnynt mewn fformatau gwahanol.

Mae gan y Cyngor weithdrefnau eglur sy'n annog rhanddeiliaid i fod yn rhan o brosesau gwneud penderfyniadau ac mae wrthi'n atgyfnerthu ei drefniadau ymgysylltu

- 23 Mae prosesau ymgynghori ac ymgysylltu wedi gwella'n gyson dros yr ychydig flynyddoedd diwethaf ac mae trefniadau'r Cyngor yn cynnig cyfleoedd i rhanddeiliaid a'r cyhoedd ymgysylltu a rhoi adborth ar newidiadau arfaethedig i wasanaethau. Caiff pob newid sylweddol i wasanaeth ei ddatblygu drwy gynnwys y cyhoedd, rhanddeiliaid a staff y Cyngor. O'r sampl o newidiadau i wasanaethau a adolygwyd gennym, cafodd pob un ei ddatblygu o Gynllun Corfforaethol 2013-17 y Cyngor a oedd yn cynnwys ymgysylltu â'r cyhoedd, rhanddeiliaid, staff a'r aelodau.
- 24 Mae'r Cyngor wedi cytuno â Medrwn Môn ar brotocol ar gyfer ymgynghori â'r cyhoedd a Medrwn Môn sy'n darparu'r arbenigedd ymgysylltu allanol ac sy'n rhoi cymorth i grwpiau gwirfoddol a chymunedol ar yr ynys. Drwy'r bartneriaeth hon, mae Medrwn Môn wedi datblygu Cyd-fwrdd Ymgysylltu ac Ymgynghori (y Bwrdd) â'r Cyngor ac mae wedi mabwysiadu egwyddorion Llais Cymunedol⁵ ynghylch ymgysylltu â chymunedau anodd eu cyrraedd. Mae'r Bwrdd yn cynnwys cynrychiolaeth o bob rhan o'r Cyngor, gan gynnwys swyddogion ac aelodau etholedig, Llais Cymunedol a staff Medrwn Môn. Mae'r Cyngor wedi mabwysiadu'r [Egwyddorion Cenedlaethol ar gyfer Ymgysylltu â'r Cyhoedd](#)⁶ er mwyn helpu i ymgysylltu â'r cyhoedd a rhanddeiliaid yn fwy effeithiol yn gyffredinol.
- 25 Mae'r Cyngor yn ymgysylltu â rhanddeiliaid ar ôl nodi newidiadau posibl i wasanaethau ac mae'n ystyried y ddyletswydd cydraddoldeb sydd ar y Cyngor mewn perthynas ag ymgysylltu. Fodd bynnag, nid yw'n hollol amlwg sut mae proses ymgysylltu gadarn yn casglu barn yr holl grwpiau amrywiol yr effeithir arnynt o bosibl, ond ceir enghreifftiau lle mae'r Cyngor yn cynnwys rhai grwpiau'n effeithiol mewn cynigion i newid gwasanaethau, megis y gwaith gyda Llais Cymunedol.
- 26 Cynhelir asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb er mwyn arfarnu effaith y cynigion i newid gwasanaethau a ragwelir ond maent yn amrywio o ran ansawdd, o

⁵ Prosiect i sicrhau mwy o ymgysylltu ag unigolion a chymunedau yn y gwaith o gynllunio a darparu gwasanaethau cyhoeddus ar Ynys Môn yw Llais Cymunedol.

⁶ Cyfres gyffredin o egwyddorion sydd wedi'u hanelu at sefydliadau Gwasanaethau Cyhoeddus ym mhob sector yng Nghymru yw'r Egwyddorion Cenedlaethol ar gyfer Ymgysylltu â'r Cyhoedd. Fe'u datblygwyd gan Cyfranogaeth Cymru.

asesiadau trwyadl ac eang eu cwmpas i rai sy'n fwy cyfyngedig eu cwmpas. Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn ymwybodol y gellid atgyfnerthu asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb, gan gynnwys eu cyflwyno'n gynharach yn y broses o newid gwasanaeth. Fodd bynnag, mae'r Cyngor yn ystyried nifer o opsiynau i'w helpu i wella'r broses o benderfynu ar newidiadau i wasanaethau sy'n ymgorffori gofynion Deddf Cydraddoldeb 2011 a Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol.

- 27 Mae Cynllun Cydraddoldeb Strategol y Cyngor a gyhoeddwyd ym mis Ebrill 2016 yn cynnwys ei drefniadau i nodi a chasglu gwybodaeth berthnasol am gydraddoldeb. Mae'n tynnu sylw at ymgysylltu â grwpiau gwarchoddedig yn y broses o asesu effaith debygol unrhyw bolisiau ac arferion y mae'r Cyngor yn eu cynnig, eu hadolygu neu eu diwygio. Mae'r Cyngor wedi nodi nifer o grwpiau rhestredig yr ystyrir eu bod yn gynrychioliadol o un neu fwy o'r grwpiau gwarchoddedig. Mae'n gweithio gyda Medrwn Môn i barhau i ddatblygu'r dull gweithredu a sicrhau ei fod yn cydymffurfio â'r ddyletswydd i ymgysylltu'n briodol.
- 28 Yn y newidiadau i wasanaethau a ystyriwyd gennym, mae trefniadau gwneud penderfyniadau yn cynnig cyfleoedd i randdeiliaid a'r cyhoedd ymgysylltu a rhoi adborth.
- Cyfeirir at yr ymgynghoriadau ar wefan y Cyngor a gellir eu gweld drwy'r wefan ac o'n harolwg mae'r rhan fwyaf o bartneriaid yn cytuno bod y Cyngor yn ymgysylltu â hwy wrth benderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau.
- 29 Mae'r Cyngor yn rhoi cyhoeddusrwydd da i ymgynghoriadau ynghylch newidiadau i wasanaethau ar y dechrau, drwy ei wefan a thrwy amrywiaeth o gyfryngau eraill ar Ynys Môn. Pan fydd unrhyw newid posibl i wasanaeth yn cyrraedd y camau craffu ffurfiol a llywodraethu, mae cofnodion, agendâu ac adroddiadau gan bwyllgorau sy'n trafod newidiadau i wasanaethau a gwybodaeth am ymgynghoriadau ar gael ar-lein gyda chyfeiriadau atynt.

Mae'r Cyngor yn monitro effaith ei benderfyniadau i newid gwasanaethau ond gallai wneud rhagor i adolygu a myfyrio ar y manteision ar ôl iddynt gael eu rhoi ar waith.

- 30 Mae'r Cyngor wedi nodi'r cyfeiriad cyffredinol a rhai mesurau perfformiad sydd eu hangen arno i fonitro'r broses gyflawni, perfformiad ac effaith ariannol newidiadau i wasanaethau. Mae trefniadau monitro a gwerthuso wedi'u cynnwys yn y cynigion i newid gwasanaethau ac mae'r byrddau trawsnewid a'r Uwch Dim Arweiniol yn cael adroddiadau a chyflwyniadau rheolaidd arnynt.
- 31 Mae Cyfansoddiad y Cyngor yn nodi pwy sy'n gyfrifol am fonitro newidiadau i wasanaethau. Y Pennaeth Trawsnewid Corfforaethol sy'n atebol am arwain a chyflawni rhaglen waith trawsnewid y Cyngor, ond ar gyfer pob newid i wasanaeth penodir uwch swyddog cyfrifol sy'n atebol am fonitro effaith neu fanteision penderfyniadau.
- 32 Ar gyfer pob newid sylweddol i wasanaeth llunnir cynllun busnes, sy'n esbonio'r trefniadau ar gyfer monitro penderfyniadau drwy'r byrddau trawsnewid a'r Uwch

Dîm Arweiniol. Mae'r rhan fwyaf o gynlluniau newid gwasanaeth yn esbonio sut mae'r Cyngor yn disgwyl monitro llwyddiant, gyda meini prawf llwyddiant penodol sy'n briodol ac yn gymesur â'r newid i'r gwasanaeth unigol. Mae'r Cyngor yn cydnabod, er ei fod yn neilltuo llawer o amser i baratoi cynigion a rhoi newidiadau i wasanaethau ar waith, ei fod yn treulio llai o amser yn gwerthuso eu heffaith. Er bod y Cyngor yn bwriadu i bob un o'i adrannau adolygu a gwerthuso canlyniadau newidiadau, nid oes digon o adnoddau nac amser ar gael bob amser iddynt adolygu a myfyrio'n drwyadl.

- 33 Mae trefniadau monitro addas ar waith i reoli arbedion. Mae adroddiadau i'r Cabinet a'r Cyngor yn esbonio sut y caiff arbedion ariannol eu monitro a'u cofnodi ac mae trefniadau ar waith i fonitro'r ffordd y caiff arbedion cyllidebol a ragwelir eu gwireddu.

Mae'r Cyngor yn adolygu effeithiolrwydd ei drefniadau gwneud penderfyniadau bob blwyddyn ac mae'n ymwybodol o feysydd lle y gall wella

- 34 Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'i gryfderau a'i wendidau ac mae'n barod i dderbyn cyngor gan reoleiddwyr allanol er mwyn helpu i wella ei drefniadau. Mae'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol yn nodi'n glir sut mae'r Cyngor yn gweithredu a'r broses o lunio polisiâu a gwneud penderfyniadau. Cafodd y Cyfansoddiad ei ddiweddar'u'n ddiweddar ym mis Rhagfyr 2016 er mwyn adlewyrchu'r newidiadau a gyflwynwyd yn sgil Etholiadau Llywodraeth Leol 2013, gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2011 a'r newidiadau ar ôl ailstrwythuro uwch arweinwyr. Mae'r Cynllun yn bwriadu edrych eto ar ei Gyfansoddiad wrth i drefniadau gwneud penderfyniadau ddatblygu.
- 35 Mae'r Datganiad Llywodraethu Blyneddol yn cynnwys crynodeb o'r camau y mae'r Cyngor yn eu cymryd i wella ei drefniadau llywodraethu, gan gynnwys penderfynu ar newidiadau i wasanaethau. Newidiodd y Cyngor strwythur a gweithrediad y broses graffu, gan leihau nifer y pwyllgorau craffu o bump i ddau. Gwnaeth hefyd ad-drefnu ei fyrddau trawsnewid er mwyn adlewyrchu ei fodel craffu diwygiedig. Cyflwynwyd cyfarfodydd herio gwasanaeth dwywaith y flwyddyn ynghyd â newidiadau mawr i'r Uwch Dîm Arweiniol a strwythur y penaethiaid gwasanaeth er mwyn symleiddio'r trefniadau gwneud penderfyniadau a gwella atebolrwydd. Mae'r Cyngor wedi comisiynu'r [Ganolfan Craffu Cyhoeddus](#) yn ddiweddar i adolygu ei drefniadau craffu presennol, gan gynnwys ei raglen drawsnewid.
- 36 Mae'r Cyngor yn ymwybodol o'r risgiau sy'n gysylltiedig â newid gwasanaethau ac mae'n cynnwys risgiau yn yr adroddiadau monitro ar gyfer newidiadau i wasanaethau unigol ac mae'n cyflwyno adroddiadau arnynt i'r byrddau trawsnewid.

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone : 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru
24 Heol y Gadeirlan
Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

WALES AUDIT OFFICE
SWYDDFA ARCHWILIO CYMRU

Adroddiad Gwella Blynyddol 2016-17 Cyngor Sir Ynys Môn

Dyddiad cyhoeddi: Mehefin 2017
Cyfeirnod y ddogfen: 337A2017

Paratowyd yr Adroddiad Gwella Blynyddol hwn ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru gan Gwilym Bury ac Andy Bruce o dan gyfarwyddyd Huw Rees.

Huw Vaughan Thomas
Auditor General for Wales
Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff
CF11 9LJ

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn annibynnol ar y llywodraeth a chaiff ei benodi gan Ei Mawrhydi y Frenhines. Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn ymgymryd â'i waith gan ddefnyddio staff ac adnoddau eraill a ddarperir gan Fwrdd Swyddfa Archwilio Cymru, sef bwrdd statudol a sefydlwyd at y diben hwnnw ac er mwyn monitro a chynghori'r Archwilydd Cyffredinol. Mae Swyddfa Archwilio Cymru yn atebol i'r Cynulliad Cenedlaethol.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol yn archwilio cyrff llywodraeth leol yng Nghymru, gan gynnwys awdurdodau unedol, yr heddlu, gwasanaethau prawf, awdurdodau tân ac achub, parciau cenedlaethol a chynghorau cymuned. Mae hefyd yn cynnal astudiaethau gwerth am arian llywodraeth leol ac yn asesu cydymffurfiaeth â gofynion Mesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009.

Y tu hwnt i lywodraeth leol, yr Archwilydd Cyffredinol yw archwilydd allanol Llywodraeth Cymru a'r cyrff a noddir ganddi a'i chyrrff cyhoeddus cysylltiedig, Comisiwn y Cynulliad a chyrrff y Gwasanaeth Iechyd Gwladol yng Nghymru.

Mae'r Archwilydd Cyffredinol a staff Swyddfa Archwilio Cymru yn anelu at ddarparu adroddiadau cymesur sy'n canolbwyntio ar y cyhoedd ar stiwardiaeth adnoddau cyhoeddus a thrwy wneud hynny, feithrin dealltwriaeth a hyrwyddo gwelliant.

We welcome correspondence and telephone calls in Welsh and English. Corresponding in Welsh will not lead to delay. Rydym yn croesawu gohebiaeth a galwadau ffôn yn Gymraeg a Saesneg. Ni fydd gohebu yn Gymraeg yn arwain at oedi.

Mae'r ddogfen hon hefyd ar gael yn Saesneg

Cynnwys

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2016-17	4
Mae'r Cyngor yn bodloni ei ofynion statudol mewn perthynas â gwelliant parhaus	4
Argymhellion a chnigion ar gyfer gwella	5
Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu y cyflwynwyd adroddiadau arno yn ystod 2016-17	6

Atodiadau

Atodiad 1 – statws yr adroddiad hwn	14
Atodiad 2 – llythyr Archwilio Blynyddol	15
Atodiad 3 – argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2016-17	17

Adroddiad cryno

Gwaith archwilio perfformiad 2016-17

- 1 Wrth bennu'r amrywiaeth o waith a gyflawnwyd yn ystod y flwyddyn, gwnaethom ystyried graddau'r wybodaeth archwilio ac arolygu a gasglwyd yn ogystal â ffynonellau eraill o wybodaeth a oedd ar gael, gan gynnwys systemau adolygu a gwerthuso Cyngor Sir Ynys Môn (y Cyngor) ei hun. Yn ystod 2016-17, ymgwymerwyd â gwaith asesu gwelliant ym mhob cyngor o dan dair thema: llywodraethu, y defnydd o adnoddau a chynllunio gwelliant ac adrodd arno. Mewn rhai cynghorau, ategwyd y gwaith hwn gan archwiliadau lleol ar sail risg, a nodir yng Nghynllun Archwilio 2016-17.
- 2 Nodir y gwaith a gyflawnwyd ers yr Adroddiad Gwella Blynyddol diwethaf, gan gynnwys gwaith y rheoleiddwyr perthnasol, yn [Arddangosyn 1](#).

Mae'r Cyngor yn bodloni ei ofynion statudol mewn perthynas â gwelliant parhaus

- 3 Yn seiliedig ar y gwaith a wnaed gan Swyddfa Archwilio Cymru a rheoleiddwyr perthnasol, ac yn gyfyngedig i'r gwaith hwnnw, cred yr Archwilydd Cyffredinol fod y Cyngor yn debygol o fodloni gofynion y Mesur Llywodraeth Leol (2009) yn ystod 2017-18.

Argymhellion a chynigion ar gyfer gwella

- 4 O ystyried yr ystod eang o wasanaethau a ddarperir gan y Cyngor a'r heriau y mae'n eu hwynebu, byddai'n anarferol pe na baem wedi dod o hyd i bethau y gellir eu gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol:
  - wneud cynigion ar gyfer gwella – os caiff cynigion eu gwneud i'r Cyngor, byddem yn disgwyl iddo weithredu arnynt a byddwn yn gwneud gwaith dilynol ar yr hyn sy'n digwydd;
  - gwneud argymhellion ffurfiol ar gyfer gwella - os caiff argymhelliad ffurfiol ei wneud, mae'n rhaid i'r Cyngor baratoi ymateb i'r argymhelliad hwnnw o fewn 30 diwrnod gwaith;
  - cynnal arolygiad arbennig a chyhoeddi adroddiad a gwneud argymhellion; ac
  - argymhell y dylai Gweinidogion Llywodraeth Cymru ymyrryd mewn rhyw ffordd.
- 5 Yn ystod y flwyddyn, ni wnaeth yr Archwilydd Cyffredinol unrhyw argymhellion ffurfiol. Fodd bynnag, gwnaed nifer o gynigion ar gyfer gwella ac ailadroddir y rhain yn yr adroddiad hwn. Byddwn yn monitro cynnydd yn eu herbyn ac argymhellion perthnasol a wnaed yn ein hadroddiadau cenedlaethol (**Atodiad 3**) fel rhan o'n gwaith asesu gwelliant.

Gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu y cyflwynwyd adroddiadau arno yn ystod 2016-17

Arddangosyn 1: gwaith archwilio, rheoleiddio ac arolygu y cyflwynwyd adroddiadau arno yn ystod 2016-17

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Llywodraethu			
Mai 2017	<p>Llywodraethu da wrth benderfynu ar newidiadau i wasanaethau</p> <p>Adolygiad o drefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau i wasanaethau.</p>	<p>Mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol ar y cyfan, ond mae'n cydnabod y gellid eu hatgyfnerthu ymhellach.</p> <p>Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • mae trefniadau llywodraethu'r Cyngor ar gyfer penderfynu ar newidiadau sylweddol i wasanaethau yn effeithiol ar y cyfan, ond mae'n cydnabod y gellid eu hatgyfnerthu ymhellach; • mae gan y Cyngor weledigaeth a strategaeth glir ar gyfer penderfynu ar newidiadau i wasanaethau; • mae rolau gwneud penderfyniadau yn cael eu deall ond gallai prosesau ar gyfer byrddau trawsnewid a phwyllgorau craffu'r Cyngor arwain at ychydig o ddyblygu; • mae achosion busnes dros newidiadau i wasanaethau yn rhoi ystod dda o wybodaeth ond gellid diffinio effaith cynigion yn y tymor hwy yn well; • mae gan y Cyngor weithdrefnau eglur sy'n annog rhanddeiliaid i fod yn rhan o brosesau gwneud penderfyniadau ac mae wrthi'n atgyfnerthu ei drefniadau ymgysylltu; 	<p>Atgyfnerthu'r trefniadau llywodraethu drwy wneud y canlynol:</p> <p>P1 Cyflwyno asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb ar gam cynnar o'r broses gwneud penderfyniadau ac i safon gyson er mwyn helpu'r Cyngor i ddadansoddi ei gynigion ar gyfer newid gwasanaethau yn fwy effeithiol</p> <p>P2 Datblygu trefniadau ar gyfer monitro effaith a manteision newidiadau i wasanaethau, gan gynnwys nodi'n benodol yr hyn a gaiff ei fonitro, ble y caiff ei fonitro a phwy fydd yn gyfrifol am wneud hynny.</p>

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		<ul style="list-style-type: none"> • mae'r Cyngor yn monitro effaith ei benderfyniadau i newid gwasanaethau ond gallai wneud rhagor i adolygu a myfyrio ar y manteision ar ôl iddynt gael eu rhoi ar waith; ac • mae'r Cyngor yn adolygu effeithiolrwydd ei drefniadau gwneud penderfyniadau bob blwyddyn ac mae'n ymwybodol o feysydd lle y gall wella. 	

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Rhagfyr 2016	<p>Llythyr archwilio blynyddol 2015-16</p> <p>Llythyr sy'n crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o gyfrifoldebau statudol yr Archwilydd Cyffredinol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'i gyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio. Mae'r Llythyr Archwilio Blynyddol yn Atodiad 2 yr adroddiad hwn.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • cydymffurfiodd y Cyngor â'i gyfrifoldebau yn ymwneud ag adroddiadau ariannol a defnyddio adnoddau; • mae gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau; • mae'r archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau ar 30 Medi 2016; aa • nid yw'r gwaith a wnaed hyd yma yn ardystio hawliadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2016-17 na systemau ariannol allweddol. 	Dim

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Mawrth 2017	Cynllunio arbedion Adolygiad o drefniadau'r Cyngor ar gyfer sicrhau arbedion ariannol, gan gynnwys pa mor dda y mae'n cyflawni'r arbedion gofynnol ac a oes ganddo ddulliau cadarn o gynllunio, rheoli a chyflawni arbedion cyllidebol, ar gyflymder sy'n cefnogi cydnerthedd ariannol.	Er bod gan y Cyngor fframwaith cynllunio ariannol sy'n gwella, ceir cynlluniau arbedion sydd heb ddatblygu digon, ac mae'n bosibl na fyddant yn cefnogi cydnerthedd ariannol yn llawn yn y dyfodol. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol: Arbedion a gyflawnwyd yn 2015-16 <ul style="list-style-type: none"> Mae'r Cyngor wedi nodi ei fod wedi cyflawni 82% o'i arbedion arfaethedig ar gyfer 2015-16 yn ystod y flwyddyn a gall ddangos bod arbedion unigol wedi cael eu cyflawni. Trefniadau cynllunio ariannol <ul style="list-style-type: none"> Mae'r Cyngor yn parhau i atgyfnerthu ei fframwaith cynllunio ariannol ond nid oes digon o gysylltiadau rhwng ei Gynllun Corfforaethol a'i Gynllun Ariannol Tymor Canolig ac nid oes ganddo gynlluniau arbedion dangosol ar gyfer y dyfodol na dull corfforaethol o gynhyrchu incwm. Cynllun Arbedion 2016-17 <ul style="list-style-type: none"> Mae'r Cyngor yn rhagweld y caiff 83% o'i gynlluniau arbedion ar gyfer 2016-17 ei gyflawni ond nid oes digon o fanylion mewn rhai cynlluniau arbedion nac amserlenni cyflawni realistig. 	C1 Atgyfnerthu'r trefniadau cynllunio ariannol drwy wneud y canlynol: <ul style="list-style-type: none"> datblygu Polisi Cynhyrchu Incwm/Codi Tâl; datblygu cynlluniau arbedion dangosol i gwmpasu cyfnod y Cynllun Ariannol Tymor Canolig; ymgorffori gofynion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015; gwella'r cysylltiadau rhwng ei Gynllun Corfforaethol a'i Gynllun Ariannol Tymor Canolig; ac atgyfnerthu trefniadau ar gyfer monitro cynnydd arbedion nad ydynt wedi'u cyflawni yn y dyfodol.

Archwilio perfformiad lleol ar sail risg

Adolygiad o'r Trefniadau Rheoli Absenoldeb

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Mai 2017	Adolygiad o'r Trefniadau Rheoli Presenoldeb Adolygiad o drefniadau Rheoli Presenoldeb y Cyngor.	Mae'r Cyngor wedi gwella ei drefniadau corfforaethol ar gyfer rheoli presenoldeb yn sylweddol drwy gyflwyno polisiâu a gweithdrefnau absenoldeb mwy cadarn. Daethom i'r casgliad hwn am y rhesymau canlynol: <ul style="list-style-type: none"> • mae'r Cyngor wedi cryfhau ei bolisiâu a'i weithdrefnau ar gyfer rheoli presenoldeb; • mae'r Cyngor wedi blaenoriaethu rheoli presenoldeb ac wedi cryfhau ei ddull gweithredu, sy'n gadarn ac yn heriol; ac • mae'r ffordd y mae'r Cyngor yn rheoli presenoldeb staff wedi gwella'n sylweddol ac mae'n rhagweithiol o ran dwyn ysgolion i gyfrif am reoli presenoldeb. 	C1 Er mwyn gosod yr her angenrheidiol i ysgolion mewn perthynas â'u trefniadau rheoli presenoldeb, dylai'r Cyngor barhau i sicrhau bod ganddo'r gallu i roi data cymharol ar gyfraddau absenoldeb athrawon a staff nad ydynt yn athrawon i bob ysgol yn fisol a rhoi'r cymorth ac arweiniad angenrheidiol i bob ysgol allu rhoi trefniadau rheoli presenoldeb ar waith. C2 Dylai'r Cyngor ystyried perfformiad ysgolion o ran presenoldeb yn ei adroddiadau chwarterol i'r Pwyllgor Gweithredol a'r Pwyllgor Craffu Corfforaethol ar wasanaethau'r Cyngor.
Mehefin 2016	Archwiliad cynllun gwella blynyddol Swyddfa Archwilio Cymru Adolygiad o gynlluniau cyhoeddedig y Cyngor ar gyfer cyflawni amcanion gwella.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau cynllunio gwelliant statudol.	Dim
Tachwedd 2016	Archwiliad o asesiad o berfformiad blynyddol Swyddfa Archwilio Cymru Adolygiad o asesiad cyhoeddedig blynyddol y Cyngor o'i berfformiad.	Mae'r Cyngor wedi cydymffurfio â'i ddyletswyddau cynllunio gwelliant statudol.	Dim

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
Adolygiadau gan gyrrff arolygu a rheoleiddio			
Mawrth 2017	Arolygiaeth Gofal a Gwasanaethau Cymdeithasol Cymru (AGGCC) Arolygiad o Wasanaethau Plant	<p>Gellir gweld yr adroddiad drwy ddilyn y ddolen hon: Arolygiad o Wasanaethau Plant: Cyngor Sir Ynys Môn</p> <p>Canfyddiadau</p> <p>A. Trefniadau Mynediad</p> <p>Nodwyd bod trefniadau mynediad at wasanaethau ataliol a statudol wedi'u sefydlu ac yn cael eu cynnig yn ddwyieithog. Roedd y meini prawf ar gyfer gwasanaethau tîm o amgylch y teulu wedi'u hymsefydlu'n dda ac yn cael eu rhannu â phartneriaid. Fodd bynnag, nid oedd gwasanaethau gwybodaeth, cyngor a chyngor yr awdurdod lleol, na'i drefniadau atal, wedi'u datblygu'n ddigonol. Roedd y Cyngor yn ymatebol lle roedd arwydd uniongyrchol bod plentyn mewn perygl, ond roedd y ddealltwriaeth o drothwyon rhwng partneriaid a gwasanaethau plant yn anghyson. Roedd angen gwaith amlasiantaethol ar frys i fynd i'r afael â hyn. Roedd y wybodaeth am atgyfeiriadau a gafwyd gan bartneriaid yn wael. Roedd gwasanaethau plant yn ddiwyd o ran casglu gwybodaeth sydd ar goll ond roedd dadansoddiadau o (at)gyfeiriadau yn amrywiol ac, yn rhy aml, nid oedd achosion a ddylai fod wedi symud ymlaen i asesiad wedi gwneud hynny. Roedd yn amlwg bod yr holl staff wedi ymrwymo i wella bywydau'r plant a'r teuluoedd roeddent yn gweithio gyda nhw, ond nid oedd gan y tîm dyletswydd ac asesiad ddigon o gapasiti, profiad na chymorth gan uwch reolwyr i gyflawni canlyniadau o ansawdd da i blant a theuluoedd. Nid oedd rheolwyr yn goruchwyllo prosesau gwneud penderfyniadau yn ddigonol.</p>	<p>Argymhellion</p> <p>Argymhellion â blaenoriaeth:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. Dylai'r awdurdod barhau â'i ymrwymiad i ddatblygu fframwaith ar gyfer cyflawni gwaith ataliol gyda phlant a theuluoedd a fydd yn darparu gwasanaeth integredig ac yn rhoi help cynnar sy'n oedi'r angen am ofal a chymorth. 2. Dylid sefydlu trefniadau sicrhau ansawdd a hyfforddi effeithiol ac amlasiantaethol er mwyn sicrhau bod staff a phartneriaid yn deall y trothwyon asesu ar gyfer gwasanaethau plant a bod y trothwyon hynny'n cael eu cymhwyso'n gyson; dylai hyn gynnwys llunio protocol trothwyon amddiffyn plant amlasiantaethol gan ymgorffori canllawiau diweddar Llywodraeth Cymru. 3. Dylai uwch arweinwyr gwasanaethau cymdeithasol a'r heddlu barhau i gydweithio'n rhagweithiol â'i gilydd er mwyn sicrhau gwelliannau i ansawdd, cysondeb ac amseroldeb ymholiadau yn ymwneud ag amddiffyn plant.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		<p>B. Diogelu ac asesu</p> <p>Roedd ansawdd ac amseroldeb ymholiadau yn ymwneud ag amddiffyn plant yn anghyson. Nid oedd y broses ar gyfer trefnu trafodaethau ynghylch strategaeth yn effeithiol ac nid oedd yn cynnwys gwybodaeth gan yr holl bartneriaid perthnasol fel mater o drefn. Roedd trefniadau newydd wedi cael eu cadarnhau ac roedd angen gweithredu ar frys i sicrhau bod y rhain yn cael eu deall yn glir, eu rhoi ar waith yn gyson ac, o ganlyniad i hynny, bod achosion o oedi annerbyniol mewn perthynas ag ymholiadau yn ymwneud ag amddiffyn plant yn cael eu hosgoi yn y dyfodol. Roedd ansawdd yr asesiadau yn amrywio; pan oeddent yn dda, roedd tystiolaeth o ddefnyddio ystod o wybodaeth i lywio'r dadansoddiad risg. Roedd gweithwyr cymdeithasol yn ymdrechu'n barhaus i gael gwybod dymuniadau a theimladau'r plant ac roedd rhywfaint o ddefnydd da yn cael ei wneud o eiriolaeth anffurfiol er mwyn helpu plant i ddefnyddio'r cymorth sydd ar gael yn y ffordd orau bosibl. Fodd bynnag, roedd yr arfer da ym maes gwaith cymdeithasol a welwyd yng nghynnwys rhai asesiadau yn cael ei danseilio gan yr ystod gyfyngedig o adnoddau sydd ar gael i ategu gwaith gyda phlant a theuluoedd a diffyg rheolwyr a staff gweithredol sefydlog sy'n meddu ar y profiad digonol yn yr holl dimau gofal plant hirdymor. Am fod y gweithiwr cymdeithasol yn newid yn aml, roedd momentwm yn cael ei golli gan effeithio ar yr ymgysylltu â theuluoedd. Er bod y rhan fwyaf</p>	<ol style="list-style-type: none"> 4. Dylai'r Cyngor barhau i helpu uwch arweinwyr i wella eu gwybodaeth a'u dealltwriaeth o'r cymhlethdodau a'r risgiau sy'n gysylltiedig â darparu gwasanaethau plant er mwyn eu sicrhau eu hunain a sicrhau partneriaid, staff a chymunedau bod eu cyfrifoldebau'n cael eu cyflawni yn y ffordd fwyaf effeithiol bosibl. 5. Dylid datblygu strategaeth gadarn ar gyfer y gweithlu ar unwaith gan gynnwys nodau byrdymor, tymor canolig a hirdymor ar gyfer recriwtio a chadw gweithwyr cymdeithasol. 6. Dylid adolygu'r trefniadau ar gyfer rheolwyr timau ac uwch ymarferwyr er mwyn sicrhau bod gan reolwyr y gallu i oruchwylio'r penderfyniadau a wneir gan staff a'r her a'r cyfarwyddiadau a roddir iddynt ym mhob rhan o'r gwasanaeth, a hynny mewn modd effeithiol a chyson; dylai rhaglen arwain a datblygu fod ar gael er mwyn meithrin cydnherthedd. 7. Dylai uwch reolwyr gymryd camau i sicrhau bod staff rheng flaen yn cael eu goruchwylio'n amlach, yn fwy cyson ac yn well; rhaid rhoi system ar waith i sicrhau cydymffurfiaeth ac ansawdd.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
		<p>o asesiadau'n cael eu rhannu â phlant a theuluoedd, nid oeddent yn deall diben y cymorth, gofal a chymorth a/neu amddiffyniad yr oeddent yn ei gael yn ddigon clir oherwydd diffyg ymgysylltu effeithiol. Roedd ansawdd y gwaith cofnodi drwy gydol y broses asesu yn wael, gan rwystro'r rhai a oedd yn ymgymryd â'r gwaith rhag gallu deall yr anghenion a'r risgiau sy'n gysylltiedig â phlant a theuluoedd yn gyflym. Roedd hyn yn arbennig o bwysig o ystyried y trosiant staff uchel o fewn y gweithlu. Nid oedd rheolwyr yn goruchwyllo ansawdd y gwaith asesu yn ddigon cadarn o ran herio a rheoli ansawdd.</p>	<p>Argymhellion yn ystod y 12 mis nesaf:</p> <ol style="list-style-type: none"> 8. Rhaid i'r gefnogaeth wleidyddol a chorfforaethol gref i wasanaethau plant barhau er mwyn sicrhau bod y gwelliannau sydd eu hangen i'r gwasanaeth yn cael blaenoriaeth, bod y gwelliannau'n cael eu gwneud yn gyflymach a bod y cyflymder hwnnw'n cael ei gynnal. 9. Dylid sefydlu trefniadau amlasiantaethol i gryfhau cynlluniau gweithredol i gefnogi cydweithrediad effeithiol o ran gwaith partneriaid statudol o gwblhau Fframweithiau Asesu ar y Cyd. 10. Dylid gwella ansawdd asesiadau a chynlluniau er mwyn sicrhau eu bod o ansawdd da yn gyson, gyda ffocws clir ar anghenion, risgiau a chryfderau plant a theuluoedd a bod y canlyniadau, amserlenni ac atebolrwydd a ddymunir ar gyfer y camau gweithredu yn glir. 11. Dylid gwella ansawdd a chysondeb y gwaith o gadw cofnodion; dylai'r holl staff a rheolwyr sicrhau bod eu cofnodion o ansawdd da a'u bod yn gyfredol ac wedi'u storio mewn modd systematig.

Dyddiad cyhoeddi	Disgrifiad byr	Casgliadau	Cynigion ar gyfer gwella
			<p>12. Dylai'r awdurdod lleol a phartneriaid gydweithio i ddatblygu dull cydlynol o gasglu a dadansoddi gwybodaeth am anghenion cymunedau, gan gynnwys llais plant a theuluoedd. Dylid defnyddio hyn i lywio'r gwaith o lunio cynlluniau strategol er mwyn cysoni'r ffordd y caiff gwasanaethau eu darparu gan wasanaethau gwybodaeth, cyngor a chymorth, y sector ataliol a gwasanaethau statudol yn effeithiol.</p> <p>13. Mae angen i drefniadau rheoli perfformiad a sicrhau ansawdd, gan gynnwys craffu ar y galw am y gwasanaeth ac archwilio ansawdd ymarfer yn rheolaidd, gael eu gwreiddio fel bod gan reolwyr ar bob lefel wybodaeth amserol, perthnasol a chywir am berfformiad a sicrhau ansawdd i'w galluogi i wneud eu gwaith yn effeithiol a chyflawni gwelliannau.</p> <p>14. Dylid monitro llwythi gwaith ac adroddiadau ar ansawdd perfformiad gweithwyr yn barhaus er mwyn sicrhau bod digon o gapasiti i weithwyr allu ymgysylltu'n effeithiol â phlant a'u teuluoedd.</p>

Atodiad 1

Statws yr adroddiad hwn

O dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009 (y Mesur) mae'n ofynnol i'r Archwilydd Cyffredinol gynnal asesiad gwella blynyddol sy'n edrych i'r dyfodol, a chyhoeddi adroddiad gwella blynyddol, ar gyfer pob awdurdod gwella yng Nghymru. Mae gan awdurdodau gwella (a ddiffinnir fel cynghorau lleol, parciau cenedlaethol, ac awdurdodau tân ac achub) ddyletswydd gyffredinol i 'wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus wrth arfer eu swyddogaethau'.

Mae'r asesiad gwella blynyddol yn ystyried pa mor debygol ydyw y bydd awdurdod yn cydymffurfio â'i ddyletswydd i wneud trefniadau i sicrhau gwelliant parhaus. Hefyd, yr asesiad yw'r prif ddarn o waith sy'n galluogi'r Archwilydd Cyffredinol i gyflawni ei ddyletswyddau. Staff Swyddfa Archwilio Cymru, ar ran yr Archwilydd Cyffredinol, sy'n llunio'r adroddiad gwella blynyddol. Mae'r adroddiad yn cyflawni dyletswyddau'r Archwilydd Cyffredinol o dan adran 24 o'r Mesur, drwy grynhoi ei waith archwilio ac asesu mewn adroddiad gwella blynyddol cyhoeddedig ar gyfer pob awdurdod. Mae'r adroddiad hefyd yn cyflawni ei ddyletswyddau o dan adran 19 i gyflwyno adroddiad sy'n ardystio ei fod wedi cynnal asesiad gwella o dan adran 18 ac yn nodi a yw o'r farn (o ganlyniad i'w archwiliad o'r cynllun gwella o dan adran 17) fod yr awdurdod wedi cyflawni ei ddyletswyddau o ran cynllunio gwelliant o dan adran 15.

O dan rai amgylchiadau, gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd gynnal arolygiadau arbennig (o dan adran 21), y cyflwynir adroddiad arnynt i'r awdurdod a'r Gweinidogion, ac y gall eu cyhoeddi (o dan adran 22). Un o weithgareddau atodol pwysig yr Archwilydd Cyffredinol yw cydgysylltu gwaith asesu a gwaith rheoleiddio (sy'n ofynnol o dan adran 23), sy'n ystyried rhaglen waith gyffredinol pob rheoleiddiwr perthnasol mewn awdurdod gwella. Gall yr Archwilydd Cyffredinol hefyd ystyried gwybodaeth a rennir gan reoleiddwyr perthnasol (o dan adran 33) yn ei asesiadau.

Atodiad 2

Llythyr Archwilio Blynyddol

Dr Gwynne Jones
Y Cyngorydd Ieuan Williams
Swyddfeydd y Cyngor
Llangefni
Ynys Môn
LL77 7TW

Cyf: IH15-16

Dyddiad: 1 Rhagfyr 2016

Annwyl Gwynne ac Ieuan

Llythyr Archwilio Blynyddol – Cyngor Sir Ynys Môn 2015-16

Mae'r llythyr hwn yn crynhoi'r negeseuon allweddol sy'n deillio o'm cyfrifoldebau statudol o dan Ddeddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 a'm cyfrifoldebau adrodd o dan y Cod Ymarfer Archwilio.

Cydymffurfiodd y Cyngor â'i gyfrifoldebau yn ymwneud ag adroddiadau ariannol a defnyddio adnoddau

Cyfrifoldeb y Cyngor yw:

- rhoi systemau rheolaeth fewnol ar waith i sicrhau rheoleidd-dra a chyfreithlondeb trafodion a sicrhau bod ei asedau'n ddiogel;
- cadw cofnodion cyfrifyddu cywir;
- paratoi Datganiad o Gyfrifon yn unol â gofynion perthnasol; a
- sefydlu ac adolygu'n barhaus drefniadau priodol i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd o ran ei ddefnydd o adnoddau.

Mae Deddf Archwilio Cyhoeddus (Cymru) 2004 yn ei gwneud yn ofynnol i mi:

- roi barn archwilio ar y datganiadau cyfrifyddu;
- adolygu trefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau; a
- rhoi tystysgrif yn cadarnhau fy mod wedi cwblhau'r broses o archwilio'r cyfrifon.

Mae awdurdodau lleol yng Nghymru yn paratoi eu datganiadau cyfrifyddu yn unol â gofynion Cod Ymarfer CIPFA/LASAAC ar Gyfrifyddu Awdurdodau Lleol yn y Deyrnas Unedig. Mae'r Cod hwn yn seiliedig ar Safonau Adrodd Ariannol Rhyngwladol. Ar 30 Medi 2016, rhoddais farn archwilio ddiamod ar y datganiadau cyfrifyddu, gan gadarnhau eu bod yn rhoi darlun gwir a theg o sefyllfa a thrafodion ariannol y Cyngor. Mae fy adroddiad wedi'i gynnwys yn y Datganiad Cyfrifon. Nodwyd y materion allweddol a oedd yn deillio o'r archwiliad o gyfrifon i aelodau'r Pwyllgor Archwilio yn fy adroddiad ar yr Archwiliad o'r Datganiadau Ariannol ar 21 Medi 2016. Nid oes angen i mi ddwyn unrhyw beth at eich sylw yn y llythyr hwn.

Rwy'n fodlon bod gan y Cyngor drefniadau priodol ar waith i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd yn ei ddefnydd o adnoddau.

Mae fy ystyriaeth o drefniadau'r Cyngor i sicrhau darbodusrwydd, effeithlonrwydd ac effeithiolrwydd wedi bod yn seiliedig ar y gwaith archwilio a wnaed ar y cyfrifon ac rwyf hefyd wedi dibynnu ar y gwaith a gwblhawyd o dan Fesur Llywodraeth Leol (Cymru) 2009. Bydd yr Archwilydd Cyffredinol yn tynnu sylw at y meysydd lle nad yw effeithiolrwydd y trefniadau hyn wedi'i brofi eto neu lle y gellid gwneud gwelliannau pan fydd yn cyhoeddi ei Adroddiad Gwella Blynyddol.

Cyhoeddais dystysgrif yn cadarnhau bod yr archwiliad o'r cyfrifon wedi'i gwblhau ar 30 Medi 2016.

Nid yw'r gwaith a wnaed gennyf hyd yma yn ardystio hawliadau a ffurflenni grant wedi nodi materion sylweddol a fyddai'n effeithio ar gyfrifon 2016-17 na systemau ariannol allweddol.

Ar hyn o bryd, mae'r ffi archwilio ariannol ar gyfer 2015-16 yn cael ei drafod gyda'r Swyddog Adran 151 oherwydd y gwaith ychwanegol sy'n ofynnol i gwblhau'r archwiliad.

Yn gywir

Ian Howse

Dros ac ar ran Archwilydd Cyffredinol Cymru

Atodiad 3

Argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2016-17

Arddangosyn 2: argymhellion adroddiadau cenedlaethol 2016-17

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Awst 2016	<u>Cydnherthedd Ariannol Awdurdodau Lleol Cymru 2015-16</u>	<p>Yn ein hadroddiad yn 2014-15 (Cydnherthedd Ariannol Cyngorau yng Nghymru, Ebrill 2015) gwnaethom nifer o argymhellion ar gyfer awdurdodau lleol. Roedd llawer o'r argymhellion hyn yn dal i fod yn berthnasol ac roedd angen i awdurdodau wneud rhagor o waith i fynd i'r afael â hwy yn ystod 2016-17. At hynny, gwnaethom hefyd yr argymhellion canlynol ar sail ein hadolygiad mwy diweddar:</p> <p>A1 Dylai awdurdodau lleol gryfhau eu trefniadau cynllunio ariannol trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ddatblygu cysylltiadau mwy eglur rhwng y Cynllun Ariannol Tymor Canolig a'u blaenoriaethau corfforaethol a'u cynlluniau gwasanaeth; • alinio strategaethau allweddol eraill fel cynlluniau rheoli gweithlu ac asedau gyda'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig; • datblygu cynlluniau arbedion amflwydd cynhwysfawr wedi'u costio'n llawn sy'n sail i'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig ac yn cwmpasu cyfnod y Cynllun, nid y gyllideb flynyddol nesaf yn unig; • categorio cynigion ar gyfer arbedion fel y gellir monitro'r newid o fathau traddodiadol o arbedion i arbedion gweddnewidiol dros gyfnod y Cynllun Ariannol Tymor Canolig; a • sicrhau bod amserlenni ar gyfer cyflawni cynigion penodol ar gyfer arbedion yn realistig a bod atebolrwydd am eu bodloni wedi'i neilltuo'n briodol. <p>A2 Dylai awdurdodau lleol ddatblygu Polisiâu Cynhyrchu Incwm a Chodi Tâl corfforaethol.</p> <p>A3 Dylai awdurdodau lleol sicrhau bod ganddynt strategaeth cronfeydd wrth gefn gynhwysfawr sy'n amlinellu diben penodol cronfeydd werth gefn defnyddadwy a gasglwyd ac effaith a'r defnydd o'r rhain yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig.</p> <p>A4 Dylai awdurdodau lleol ddatblygu Dangosyddion Perfformiad Allweddol i fonitro'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig.</p> <p>A5 Dylai awdurdodau lleol sicrhau bod cynlluniau arbedion yn ddigon manwl i sicrhau bod aelodau'n eglur am yr hyn y bwriedir i'r cynlluniau ei ddarparu ac y gellir craffu'n briodol ar ddarpariaeth y cynlluniau hynny trwy gydol y flwyddyn.</p> <p>A6 Dylai awdurdodau lleol sicrhau bod capasiti a gallu corfforaethol ar lefel sy'n gallu cefnogi darpariaeth cynlluniau arbedion yn effeithiol yn y Cynllun Ariannol Tymor Canolig ar y cyflymder gofynnol.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Hydref 2016	Diogelwch Cymunedol yng Nghymru	<p>Roedd y saith argymhelliad yn yr adroddiad hwn yn gofyn i amrywiaeth o randdeiliaid - Llywodraeth Cymru, Tîm y Swyddfa Gartref yng Nghymru, comisiynwyr yr heddlu a throseddau, aelodau byrddau gwasanaethau cyhoeddus ac awdurdodau lleol - weithredu'n unigol ac ar y cyd:</p> <p>A1 Gwella cynlluniau strategol er mwyn cydgyssylltu gweithgarwch diogelwch cymunedol yn well, trwy sefydlu strategaeth genedlaethol a gefnogir gan gynlluniau rhanbarthol a lleol sy'n canolbwyntio ar gyflawni'r blaenoriaethau diogelwch cymunedol a gytunwyd yn genedlaethol yn lle'r fframwaith cynllunio cyfredol.</p> <p>A2 Gwella gwaith strategol â phartneriaid drwy fynd ati'n ffurfiol i greu byrddau diogelwch cymunedol effeithiol yn lle'r strwythurau diogelwch cymunedol cyfredol, sy'n ffurfioli ac yn uno gwaith Llywodraeth Cymru, yr heddlu, yr awdurdodau lleol, y byrddau iechyd, yr awdurdodau tân ac achub, WACSO a rhanddeiliaid allweddol eraill.</p> <p>A3 Gwella gwaith cynllunio trwy greu cynlluniau gweithredu cynhwysfawr sy'n cynnwys gwaith pob partner ac sy'n nodi'r cyfraniad rhanbarthol a lleol yn glir wrth gyflawni'r blaenoriaethau cenedlaethol ar gyfer diogelwch cymunedol.</p> <p>A4 Adolygu trefniadau arian grant cyfredol a symud i gyllidebau cyfunol sydd ag ymrwymadau ariannu mwy hirdymor er mwyn cefnogi cyrff cyflawni i wella'r gwaith o gynllunio prosiectau a'r gweithlu, gan ganolbwyntio ar gyflawni blaenoriaethau'r strategaeth diogelwch cymunedol genedlaethol.</p> <p>A5 Sicrhau bod perfformiad diogelwch cymunedol yn cael ei reoli'n effeithiol trwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • osod mesurau priodol ar bob lefel er mwyn galluogi aelodau, swyddogion a'r cyhoedd i feirniadu'r cynnydd o ran cyflawni camau gweithredu ar gyfer gwasanaethau diogelwch cymunedol; • sicrhau bod yr wybodaeth am berfformiad yn cynnwys gwaith yr holl asiantaethau perthnasol; a • sefydlu mesurau i feirniadu'r mewnbynnau, yr allbynnau a'r effaith er mwyn gallu deall effaith penderfyniadau buddsoddi a chefnogi'r gwaith craffu a throsolwg. <p>A6 Adolygu'r systemau ar gyfer rheoli risgiau diogelwch cymunedol a chyflwyno trefniadau monitro ac adolygu sy'n canolbwyntio ar sicrhau'r cyhoedd bod yr arian a gaiff ei wario ar ddiogelwch cymunedol yn cyflawni canlyniadau gwell i bobl yng Nghymru.</p> <p>A7 Gwella'r gwaith o ymgysylltu a chyfathrebu â dinasyddion trwy'r Byrddau Gwasanaethau Cyhoeddus wrth:</p> <ul style="list-style-type: none"> • ddatblygu cynlluniau a blaenoriaethau ar gyfer diogelwch cymunedol; • cytuno ar flaenoriaethau ar gyfer gweithredu; ac • adrodd ar berfformiad a gwerthuso'r effaith.

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Tachwedd 2016	Trefniadau Awdurdodau Lleol i Godi Tâl am Wasanaethau a Chynhyrchu Incwm	<p>Gwnaeth yr adroddiad hwn wyth argymhelliad, yr oedd chwech ohonynt yn gofyn i awdurdodau lleol weithredu. Roedd argymhellion A4 ac A6 yn gofyn i Lywodraeth Cymru a Chymdeithas Llywodraeth Leol Cymru weithredu:</p> <p>A1 Datblygu fframweithiau strategol ar gyfer cyflwyno ac adolygu taliadau, gan greu cysylltiad cadarn rhyngddynt a'r Cynllun Ariannol Tymor Canolig a'r Cynllun Corfforaethol.</p> <p>A2 Adolygu'r costau fesul uned a chyfanswm y gost o ddarparu gwasanaethau dewisol er mwyn nodi unrhyw ddiffygion yn glir a, lle bo angen, gosod targedau i wella'r sefyllfa weithredu gyfredol.</p> <p>A3 Defnyddio'r rhestr wirio asesu effaith (Atodiad 2) bob tro wrth ystyried newid taliadau.</p> <p>A5 Canfod cyfleoedd i gaffael cwmnïau o'r sector preifat i gasglu taliadau, er mwyn gwella effeithlonrwydd a darbodusrwydd wrth gasglu incwm.</p> <p>A7 Gwella'r trefniadau ar gyfer rheoli perfformiad, llywodraethu ac atebolrwydd drwy:</p> <ul style="list-style-type: none"> • adrodd unrhyw newidiadau i daliadau i'r pwyllgor(au) craffu; • gwella gwaith monitro er mwyn cael dealltwriaeth well o effaith newidiadau i ffioedd a thaliadau ar gais, a chyflawniad amcanion; • meincnodi a chymharu perfformiad ag eraill yn fwy trwyadl; a • darparu gwybodaeth fwy cynhwysfawr i aelodau etholedig fel bo modd gwneud penderfyniadau cadarn. <p>A8 Gwella'r trefniadau ar gyfer rhagfynegi incwm o daliadau drwy gynllunio senarios a dadansoddiadau sensitifrwydd.</p>

Dyddiad yr adroddiad	Teitl yr adolygiad	Argymhelliad
Ionawr 2017	Y Modd y mae Awdurdodau Lleol yn Ariannu Trydydd Sector	<p>Gwnaeth yr adroddiad hwn dri argymhelliad, yr oedd dau ohonynt yn gofyn i awdurdodau lleol weithredu. Roedd argymhelliad A3 yn gofyn i Lywodraeth Cymru weithredu:</p> <p>A1 Er mwyn cael y budd mwyaf o benderfyniadau ariannu, mae angen i awdurdodau lleol a chyrff yn y trydydd sector sicrhau bod ganddynt y trefniadau a'r systemau cywir ar waith i reoli, gwerthuso a mesur eu gwaith gyda'r trydydd sector. Er mwyn helpu awdurdodau lleol a chyrff yn y trydydd sector i ddatblygu eu harferion gwaith, rydym yn argymhell y dylai swyddogion awdurdodau lleol a'r trydydd sector ddefnyddio'r rhestr wirio yn Atodiad 3 i wneud y canlynol:</p> <ul style="list-style-type: none"> • hunanwerthuso cyfranogiad a threfniadau rheoli, perfformiad ac arfer presennol y trydydd sector; • nodi lle mae angen gwella trefniadau cydweithio; a • drafftio cynllun gweithredu i fynd i'r afael â'r bylchau a'r gwendidau a nodwyd drwy'r ymarfer hunanwerthuso a'i roi ar waith. <p>A2 Mae trefniadau rheoli perfformiad gwael hefyd yn gwanhau atebolrwydd ac yn cyfyngu ar y gallu i graffu ar weithgarwch a pherfformiad y trydydd sector yn effeithiol. E Er mwyn atgyfnerthu trefniadau goruchwyllo ar gyfer y trydydd sector, rydym yn argymhell y dylai aelodau etholedig graffu ar y rhestr wirio adolygiadau a gwblheir gan swyddogion a herio perfformiad swyddogion a'r awdurdod lleol o ran mynd i'r afael â bylchau a gwendidau yn rheolaidd.</p>

Wales Audit Office
24 Cathedral Road
Cardiff CF11 9LJ

Tel: 029 2032 0500

Fax: 029 2032 0600

Textphone: 029 2032 0660

E-mail: info@audit.wales

Website: www.audit.wales

Swyddfa Archwilio Cymru

24 Heol y Gadeirlan

Caerdydd CF11 9LJ

Ffôn: 029 2032 0500

Ffacs: 029 2032 0600

Ffôn Testun: 029 2032 0660

E-bost: post@archwilio.cymru

Gwefan: www.archwilio.cymru

This page is intentionally left blank

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

PWYLLGOR ARCHWILIO A LLYWODRAETHU

BLAEN RAGLEN WAITH

28 Mehefin 2017

Swyddog Cyswllt:	Marion Pryor
	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg
E-Bost:	MarionPryor@ynysmon.gov.uk
Ffôn:	01248 756211

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (yn cynnwys cyfeiriad e-bost)
28 Mehefin 2017	Adroddiad Drafft y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 ynglŷn â'r Adroddiad Ariannol a Llywodraethu Blynyddol 2016/17	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
28 Mehefin 2017	Cynllun Gweithredu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2015/16 Adrodd ar gynnydd mewn perthynas â'r argymhellion a gynhwysir yng Nghynllun Gweithredu'r Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2015/16.	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
28 Mehefin 2017	Adroddiad Blynyddol Archwilio Mewnol 2016/17 O dan Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus mae gofyn i'r prif swyddog archwilio ddarparu barn archwilio mewnol flynyddol ac adroddiad y gall y Cyngor ei ddefnyddio fel sail i'w ddatganiad llywodraethu. Mae'n rhaid i'r farn archwilio fewnol blynyddol benderfynu ar ba mor ddigonol ac effeithiol yw fframwaith y Cyngor yn ei gyfanrwydd ar gyfer llywodraethu, rheoli a thrin risg. Adroddiad gan y cyn-Reolwr Archwilio ynglŷn â chanlyniad y gwaith archwilio mewnol a wnaethpwyd yn ystod 2016/17.	Rheolwr Archwilio SionedParry@ynysmon.gov.uk
28 Mehefin 2017 25 Gorffennaf 2017 21 Medi 2017 5 Rhagfyr 2017 13 Chwefror 2018	Adroddiad Cynnydd Archwilio Mewnol Adroddiad diweddar ar gynnydd yr uned Archwilio Mewnol o ran cyflenwi gwasanaeth, datganiad o sicrwydd, adolygiadau a gynhaliwyd, perfformiad ac effeithiolrwydd o ran arwain gwelliant	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (yn cynnwys cyfeiriad e-bost)
28 Mehefin 2017	Adroddiad Cynnydd Archwilio Mewnol ar faterion penodol: <ul style="list-style-type: none"> • Diogelu Corfforaethol • Adfer Trychineb TGCh • Gwasanaethau Plant – adroddiad AGGCC 	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
28 Mehefin 2017	Safonau Archwilio Mewnol Sector Cyhoeddus (PSIAS) – Aseiad Allanol a Chynllun Gweithredu Ystyried yr adroddiad a gyhoeddwyd yn dilyn aseiad allanol gan y cyn-Bennaeth Archwilio Mewnol, Cyngor Sir Ddinbych a Chynllun Gweithredu'r Pennaeth Archwilio a Risg a ddatblygwyd i ymateb i'r meysydd a nodwyd ar gyfer eu gwella.	Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk
28 Mehefin 2017	Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2017/18 Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu wneud sylwadau ar gynnwys y Datganiad Llywodraethu Blynyddol 2016/17 a chyfrannu at yr arfarniadau, casgliadau ac argymhellion a gynigir er mwyn datblygu ymhellach neu gryfhau elfennau ar drefniadau llywodraethu'r Cyngor yn ystod 2017/18.	Rheolwr Rhaglen, Cynllunio Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk
25 Gorffennaf 2017 13 Chwefror 2017	Cofrestr Risg Corfforaethol Ystyried y risgiau corfforaethol y manylir arnynt yn y Gofrestr.	Rheolwr Yswiriant a Risg JulieJones@ynysmon.gov.uk
21 Medi 2017 13 Chwefror 2018	Cynnydd mewn perthynas ag Adroddiadau Rheoleiddio Allanol Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu ystyried y cynnydd a wnaethpwyd mewn perthynas ag Adroddiadau Rheoleiddio Allanol, sy'n uniongyrchol gysylltiedig â materion llywodraethu neu reoli risg o fewn y Cyngor.	Rheolwr Rhaglen, Rheoli Busnes a Pherfformiad GethinMorgan@ynysmon.gov.uk

Dyddiad	Pwnc	Swyddog Cyfrifol (yn cynnwys cyfeiriad e-bost)
21 Medi 2017	Adroddiad Rheoli Trysorlys Hanner Blwyddyn ar gyfer 2017/18 Bydd yr adroddiad yn manylu ar safle'r Cyngor mewn perthynas â chydymffurfio â'i Strategaeth Rheoli Trysorlys a Strategaeth Buddsoddi. Gofynnir i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu nodi'r sefyllfa bresennol ynglŷn â buddsoddiadau a benthyca.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
21 Medi 2017	Gweithgarwch Rheoli Trysorlys a Gwir Ddangosyddion Darbodusrwydd ar gyfer 2017/18 O dan weithdrefnau adrodd y Cyngor, mae'n rhaid darparu adroddiad trysorlys blynyddol sy'n rhoi sylw weithgarwch trysorlys ar gyfer 2017/18. Mae'r adroddiad yn cyfeirio hefyd at y gwir Ddangosyddion Darbodusrwydd ar gyfer 2017/18 yn unol â gofynion y Côd Darbodusrwydd.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
21 Medi 2017	Ymchwiliadau Budd-dal Tai a Budd-dal Treth Gyngor Bydd yr adroddiad hwn yn rhoi manylion am y ceisiadau a gafodd eu harchwilio'n llwyddiannus gan y Tîm Ymchwilio Budd-daliadau.	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk
21 Medi 2017	Adroddiad y Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) ynglŷn â'r Adroddiad Ariannol a Llywodraethu 2016/17 Y Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu sydd â'r dasg o gymeradwyo'r cyfrifon ar ran y Cyngor. O'r herwydd, mae'n rhaid i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu: <ul style="list-style-type: none"> gymeradwyo'r Adroddiad Ariannol a Llywodraethu 2016/17, yn cynnwys y Datganiad o Gyfrifon 2016/17, derbyn adroddiad yr Archwiliwr Dynodedig ar y cyfrifon a'r Safon Archwilio Ryngwladol (ISA) 260, ac i gymeradwyo'r Llythyr Sylwadau Terfynol 	Pennaeth Swyddogaeth (Adnoddau) / Swyddog A151 MarcJones@ynysmon.gov.uk

Eitemau ar gyfer y dyfodol		
Mawrth 2018	<p>Strategaeth Archwilio Fewnol a Chynllun Blynnyddol 2018/19 O dan y Safonau Archwilio Mewnol y Sector Cyhoeddus 2017, mae'n rhaid i'r Prif Swyddog Archwilio gyflwyno Strategaeth Archwilio Fewnol a Chynllun Blynnyddol i'r Pwyllgor Archwilio a Llywodraethu er cymeradwyaeth.</p>	<p>Pennaeth Archwilio Mewnol a Risg MarionPryor@ynysmon.gov.uk</p>

This page is intentionally left blank